

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE GÖKÇEADA VE
BOZCAADA RUMLARI**

Esra BAŞ

2501170955

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. RAMAZAN ERHAN GÜLLÜ

İSTANBUL-2020

ÖZ

“CUMHURİYET DÖNEMİNDE GÖKÇEADA VE BOZCAADA RUMLARI”

ESRA BAŞ

Çanakkale Boğazı girişinde bulunan İmroz ve Bozcaada tarih boyunca coğrafi konumları sebebiyle stratejik öneme sahip adalardır. Bu adalar 15.yüzyılda Osmanlı hakimiyetine geçişinden 1912 Balkan Savaşları'na kadar geçen sürede kesintisiz Osmanlı hakimiyetinde kaldı. 1912 yılında Balkan Savaşları'nda Yunan işgaline uğrayan İmroz ve Bozcaada 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile Türkiye'ye bırakıldı. 1923'ten günümüze kadar Türkiye'nin azınlık politikaları çerçevesinde dönemin iç ve dış siyasetinin de etkisiyle İmroz ve Bozcaada Rumları için bazı uygulamalar hayata geçirildi. İmroz ve Bozcaada Rumları 1955 yılında patlak veren Kıbrıs Meselesi ile doğru orantılı bir şekilde yürütülen azınlık politikalarından etkilendiler. En önemli değişiklikler okullar üzerinde oldu. Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri'ne karşı uyguladığı politikaya karşılık İmroz ve Bozcaada'daki Rum okullarında İstanbul'daki Rum okullarından farklı uygulamalara başvuruldu. Hem Kıbrıs meselesi hem de Batı Trakya Türkleri'nin Yunanistan'da yaşadığı problemler sebebiyle Türk-Yunan ilişkilerinin bozulması İmroz ve Bozcaada Rumlarının arazi sorunları yaşamasına da sebep oldu. Türkiye'nin Rumlara karşı yürüttüğü politikalar Rumların Yunanistan'a ve başka ülkelere göçü ile sonuçlandı. Kıbrıs sorunuyla başlayan bu süreç Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri'ne karşı takip ettiği politikalardan da doğrudan etkilenecek karşılıklı suçlamalarla günümüze kadar devam etti. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda azınlık politikalarını şekillendirmesi ile İmroz ve Bozcaada Rumları için yeni bir süreç başladı. Türkiye için hazırlanan AB İlerleme Raporlarına da konu olan İmroz ve Bozcaada Rumları bu durumu Rum okullarının açılması konusunda kullandılar. Günümüzde de taşınmaz malları sorununun çözümü ve adalara geri dönüş için ulusal ve uluslararası platformlarda çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Rum, İmroz, Bozcaada, Göç, Eğitim, Avrupa Birliği (AB)

ABSTRACT
“İMBROS AND TENEDOS RUMS DURING THE REPUBLICAN ERA”

ESRA BAŞ

İmbros and Tenedos islands which are geographically located at the entrance of the Dardanelles, have been strategically important islands throughout the history because of their geographic location. These islands had fallen under the hegemony of Ottoman State at 15th century. Since that time to the Balkan Wars (1912), Ottoman State administrated them continuously. During the Balkan Wars, İmbros and Tenedos were both invaded by Greece. However, according to the Lausanne Treaty (1923), both islands are under the administration of Republic of Turkey. Under the effect of domestic and foreign politics, from 1923 till now, within the context of minority policies some applications for İmbros and Tenedos Rums were implemented. The Rum population living in İmbros and Tenedos has been affected by the minority policies which were put into force because of the Cyprus Issue erupted on 1955. The most significant changes were made on schools. As a retaliation to the policy of Greece implemented on Western Thrace Turks, Rum schools at İmbros and Tenedos started to have distinctive practices compared to the ones in Istanbul. Both Cyprus issue and the problems of Western Thrace Turks living in Greece caused the Rum population on the islands to face problems related to their lands. Turkish policies against Rum population had resulted in immigration of Rum people to Greece and other countries. The process started with Cyprus issue, affected directly by the policies of Greece against Western Thrace Turks. It is an ongoing process based on recrimination. After Turkey reshaped its minority policies due to the EU full membership process, a new political phase started for İmbros and Tenedos Rums. EU progress reports mentioned about İmbros and Tenedos Rums. By the help of the Progress Reports, Rum population opened Rum Schools. Nowadays, Rum population have been working on solving problems related land properties and resettling to islands. They have been lobbying on both national and international platforms.

Key Words : Rum, İmbros, Tenedos, Migration, Education, Europe Union (EU)

ÖNSÖZ

İmroz ve Bozcaada Rumları ve ada Rumlarına yönelik politikalar, günümüzde Türkiye'nin azınlık politikalarının uygulanmasında önemli bir yer işgal etmektedir. 1912 yılında başlayan Balkan Savaşları ile Osmanlı hakimiyetinin adalarda son bulması ve 1923 yılına kadar devam eden Yunan işgali adalarla ilgili sorunun başlangıcı oldu. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile her iki ada Türkiye'ye bırakıldı ve Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nden muaf tutuldu. 1923 yılından itibaren Cumhuriyet Dönemi boyunca İmroz ve Bozcaada Rumları Türkiye'nin döneme göre değişen azınlık politikalarından etkilendi. Türk-Yunan ikili ilişkilerinin de etkisiyle Cumhuriyet tarihi boyunca hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelendirilebilecek kararlar adalarda uygulandı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yoğun Rum nüfusa sahip olan İmroz ve Bozcaada'da uygulanan politika sebebiyle Rumlar göç ederek dünyanın çeşitli coğrafyalarına dağıldılar. Günümüzde sayıları çok az olmakla birlikte uluslararası kuruluşların da etkisiyle adalara geri dönüş çabaları devam etmektedir. Bu çalışmada da Türkiye'nin İmroz ve Bozcaada Rumlarına karşı uyguladığı politikalar dönemin şartları göz önüne alınarak incelenmeye ve günümüzde dahi devam eden sorunların alt yapısı ortaya çıkarılmaya çalışıldı.

Yalnızca bu çalışmanın tamamlanma sürecinde değil, lisans ve yüksek lisans boyunca desteğini hissettiğim danışmanım Doç.Dr. Ramazan Erhan Güllü'ye şükranlarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum. İstanbul Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı'nın değerli hocaları Prof. Dr. Cezmi Eraslan, Prof. Dr. Halil Bal, Doç. Dr. Fatih Mehmet Sancaktar, Doç. Dr. Abdurrahman Bozkurt ve Dr. Öğ. Üyesi Murat Aydoğdu hocalarıma da bilgi ve birikimlerini esirgemedikleri için ayrıca teşekkür ediyorum. Arkadaşlarım Hüseyin Şensoy, Turgay Tunalı, Mervenur Tunç, Ali Ceylan, Sebahattin Çöl, Fikret Öztaş, Kerime Naki ve Reyhan Gülşen'e ve aileme her türlü desteklerinden dolayı minnettarım. Son olarak çalışmam süresince vaktimin büyük kısmını geçirdiğim Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve İSAM Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Esra BAŞ

İstanbul-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

LOZAN BARIŞ KONFERANSI'NDA İMROZ VE BOZCAADA'NIN TÜRKİYE'YE BIRAKILMASI VE ADALARIN İDARESİ	10
1.Lozan Barış Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada.....	10
1.1. Lozan Konferansı'nın Toplanması.....	10
1.2. Konferans'ta Görüşülen Ege Adaları Sorunu Çerçevesinde İmroz ve Bozcaada'nın Egemenlik Tartışması.....	12
1.3. Meselenin Boğazlar Rejimi Komisyonu'na Taşınması	15
1.4. TBMM'de İmroz ve Bozcaada Konusunun Tartışılması.....	18
1.5. Konferans'ta İmroz ve Bozcaada İle İlgili İmzalanan Protokoller İle Lozan Antlaşması'nın İlgili Maddeleri	22
1.6. Türkiye-Yunanistan Arasında İmzalanan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'ne Göre İmroz ve Bozcaada Rumları	25
2. Lozan Barış Antlaşması'nın Ardından Adaların Türk İdaresine Geçişİ	28
3. 1151 Sayılı İmroz ve Bozcaada Kazalarının Mahalli İdareleri Hakkındaki Kanun (1927)	32
4. İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada Metropolitliği ve Cumhuriyet Döneminde Görev Yapan Metropolitler	40

4.1. İoakim Kaviris (24 Şubat 1922-9 Ekim 1924)	43
4.2. İoannis Vasilikos (16 Ekim 1924-1926)	43
4.3. İakovos Papaisiu (23 Kasım 1926-1950).....	44
4.4. Meliton Hacı (23 Kasım 1950 – 19 Şubat 1963).....	45
4.5. Nikolaos Kutrubis (4 Nisan 1964 – 15 Şubat 1972).....	46
4.6. Dimitrios Papadopoulos (15 Şubat 1972 – 16 Temmuz 1972)	47
4.7. Fotios Savvaidis (12 Eylül 1972 – 2002).....	48
4.8. Kirillos Dragunis (5 Eylül 2002- 9 Mart 2020).....	48
4.9. Kirillos Sykis (9 Mart 2020-)	48

İKİNCİ BÖLÜM

İMROZ VE BOZCAADA’DA EĞİTİM HAYATI.....	50
1. Cumhuriyet Öncesinde İmroz ve Bozcaada’da Eğitim Faaliyetleri	50
2. Tek Parti Döneminde İmroz ve Bozcaada’daki Rum Okulları (1923-1946)	53
3.Çok Partili Dönemde İmroz ve Bozcaada’da Eğitim	58
3.1.Demokrat Parti İktidarında Rum Okulları (1950-1960).....	58
3.2. Rum Okullarının Kapatılması (1964).....	63
3.3. Türkiye – Yunanistan İlişkileri Bağlamında İmroz ve Bozcaada Rumlarının Eğitimi ile Batı Trakya Türkleri’nin Eğitiminin Karşılaştırılması.....	68
3.4. Adalardaki Rum Okullarının Yeniden Açılması (2013)	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMROZ VE BOZCAADA RUMLARININ GÖÇLERİ.....	82
1.Tek Parti Dönemi İmroz ve Bozcaada Rumları	82
1.1. İmroz ve Bozcaada Rumlarının Askerlik Sorunu.....	82

1.2. Tek Parti Döneminde Türkiye- Yunanistan İlişkileri ve İmroz ve Bozcaada Rumları	85
1.3. İmroz ve Bozcaada'da Rum Nüfusu (1923-1946)	89
2. Çok Partili Dönemde İmroz ve Bozcaada Rumları.....	99
2.1. Kıbrıs Sorununun İmroz ve Bozcaada Rumlarına Etkisi.....	99
2.2. 1964 MGK Kararları	104
2.3. “İmroz” İsminin “Gökçeada” Oluşu	116
2.4. İmroz ve Bozcaada Nüfusu (1946-2017).....	118
2.5. İmroz ve Bozcaada Rumlarının Ekonomik Faaliyetleri	121
3. İmroz ve Bozcaada'nın Türkleştirilmesi İddiaları	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADALI DİASPORA RUMLARI VE ADALARA DAİR RUM

ŞİKAYETLERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE TAŞINMASI.....	127
1.İmrozlu ve Bozcaadalı Diaspora Rumları	127
1.1. Makedonya- Trakya İmrozlular Birliği (I.E.M.Θ)	129
1.2. Atina İmrozlular Derneği	131
1.3. Yunanistan Dışında Yaşayan İmrozlu Rumlar	133
1.4. Bozcaada Rumlarının Dernek Çalışmaları	136
2.Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları	139
2.1.Türkiye - Avrupa Birliği (AB) - Yunanistan Ekseninde Gökçeada ve Bozcaada Rumları	141
2.2. Adalıların Taşınmaz Malları Sorunu ve Avrupa Birliği İlerleme Raporlarına Yansımaları.....	151

SONUÇ.....	168
KAYNAKÇA.....	172
EKLER.....	193



KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKPM	: Avrupa Komisyonu Parlamenter Meclisi
AT	: Avrupa Topluluğu
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMM	: Büyük Millet Meclisi
BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren

Der.	: Derleyen
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
DÜÇ	: Devlet Üretim Çiftliği
HR.İM	: Hariciye Vekaleti İstanbul Murahhaslığı
İ.İ.B.F.	: İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi
Md.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MF.İBT	: Maarif Vekaleti Tedrisat-1 İbtidaiyye Kalem
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
M.Ö.	: Millattan önce
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
nr.	: numara
PASOK	: Panhellenik Sosyalist Partisi
s.	: sayfa
S.	: sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SÖPA	: Selanik Özel Pedagojik Akademisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Vol.	: Cilt
Yay.	: Yayınevi
Yay. Haz.	: Yayına hazırlayan
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

1. Metodoloji ve Kaynaklar

Türk Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasıyla 1923 yılında barış görüşmeleri için toplanan Lozan Konferansı İmroz ve Bozcaada Rumları için oldukça önemliydi. Balkan Savaşlarından 1923 yılına kadar Yunan işgali altında kalan adalarda ya Yunan hakimiyeti devam edecekti ya da adalar Türkiye'ye bırakılacaktı. Konferansta yapılan görüşmeler sonucunda Türkiye'nin İmroz ve Bozcaada konusunda yürüttüğü başarılı diplomasi ile adalar Türkiye'ye bırakıldı. Lozan'da Yunanistan ile imzalanan Mübadele Sözleşmesi'nde yer almayan Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada Rumlarının nihai anlaşmada da mübadeleye dahil edilmemeleri o tarihten itibaren bu iki ada Rumlarının kaderini tayin etti. Mübadeleye dahil olmayan Rumlar Türkiye'de azınlık statüsünde yaşamaya başladılar. Lozan Antlaşması'nın kendilerine tanıdığı mahalli idare yönetimi 1927 yılı itibariyle uygulanmaya başlandı. Bu idarenin uygulanıp uygulanmadığı konusunda fikir ayrılıkları vardır. Tezin ilk amaçlarından biri de bu konunun irdelenmesidir. Günümüzde İmroz ve Bozcaada Rumlarının devlet tarafından zorla göç ettirilip adaların Rum kimliğinin yok edildiği iddiaları vardır. Tezin bir diğer amacı Lozan'dan itibaren adalardaki Rumların hangi şartlar altında yaşadıklarını ortaya çıkarmak, eğitim hayatlarındaki değişimleri incelemek ve son olarak adalardan göç etmelerine neden olan sebepleri irdelemektir.

Birinci bölümde, Lozan Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada'nın egemenlik tartışmalarına yer verdik. Hem Türkiye hem de Yunanistan'ın her iki adanın kendilerine verilmesi yönündeki taleplerini değerlendirdik. İmroz ve Bozcaada, konferans sonunda imzalanan Lozan Antlaşması'nda mahalli idare verilmesi şartıyla Türkiye'ye bırakılmıştı. Aynı zamanda Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan Nüfus Mübadelesinden de muaf tutulmuşlardı. Antlaşmadan sonra adaların mahalli idarelerini belirleyen kanunu açıklayarak bu kanunun günümüze kadarki uygulama şeklinden bahsettik. Cumhuriyet Arşivi'nde yalnızca İmroz ve Bozcaada'da değil Türkiye'de mahalli idarelerle ilgili detaylı bilgiler olmaması sebebiyle çalışmada kanundan bahsederek kanuna aykırı uygulamalara değindik. Bölüm sonunda ise

İmroz ve Bozcaada Metropolitliği'nin teşkiliyle birlikte Cumhuriyet döneminde görev alan metropolitlerin özgeçmişlerine kısaca yer verdik.

İkinci bölümde, İmroz ve Bozcaada'nın Osmanlı son döneminden itibaren eğitim hayatını anlattık. 19. yüzyıla kadar okula sahip olmayan bu iki adada okulların açılması, derslerin içerikleri ve derslerde nasıl bir yöntem izlendiğini aktarmaya çalıştık. 1927'de İmroz ve Bozcaada için kabul edilen Mahalli İdare Kanunu'nda eğitimin Türkçe olacağı maddesi tek parti dönemi boyunca Rumların eğitim hayatını etkileyen en önemli konu olmuştu. 1951 yılında Demokrat Parti iktidarının yaptığı değişiklikle yeniden Rumca eğitime geçilmesi ile yaşanan değişimlerden bahsettik. Demokrat Parti iktidarının son bulduğu 1960 darbesi İmroz ve Bozcaada Rumları için de büyük bir darbe olmuştu. Darbenin ardından adalardaki Rum okulları kapatılmıştı. İmroz ve Bozcaada'da eğitim konusunda Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türk azınlığın etkisi olmuştu. Hem Türkiye hem Yunanistan bu iki azınlık grubunu birbirlerine karşı siyasi bir koz olarak kullanmışlar ve siyasi kriz çıktığında özellikle okullar üzerinde ciddi yaptırımlar uygulamışlardı. Bu bölümde Batı Trakya Türk azınlığı ile karşılaştırmalı olarak İmroz ve Bozcaada Rumlarının eğitim hayatlarını etkileyen gelişmeleri anlattık.

Üçüncü bölümde İmroz ve Bozcaada Rumlarının göç nedenlerini ve sonuçlarını inceledik. Kıbrıs konusu nedeniyle gerginleşen ortam bu iki ada Rumlarını da olumsuz etkilemişti. 1950'li yıllardan sonra Türk-Yunan ilişkilerinin bozulması Türkiye'nin azınlık politikalarında değişikliğe sebep olmuştu. Bu politikalardan etkilenen Rumlar göç etmeye başlamışlardı. İmroz ve Bozcaada Rumlarının göçü de 1964 yılında MGK'nın aldığı iddia edilen kararlardan sonra olmuştu. MGK kararları doğrultusunda özellikle İmroz Rumlarının göçüne neden olan uygulamalara yer verdik. Cumhuriyet dönemi boyunca İmroz ve Bozcaada nüfusunu resmi istatistiklere dayanarak değerlendirdik.

Dördüncü Bölümde ise göç eden Rumların gittikleri yerlerdeki pozisyonları, yaşamları ve diasporadaki faaliyetlerini ele aldık. Dernek çalışmaları ile kültürel bağlarını devam ettirmeye çalışan Rumlar bu dernekler vasıtasıyla aynı zamanda uluslararası alanda taleplerini dile getirme fırsatı bulmuşlardı. Bölüm sonunda bu

abaların bir ürünü olarak Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin birliğe yeliği kapsamında hazırladıkları AB İlerleme Raporları'nda İmroz ve Bozcaada Rumları ile ilgili değerlendirme ve beklentilerden bahsettik.

Bozcaada'ya oranla Gökçeada (İmroz) ile ilgili daha fazla akademik çalışma vardır. Fakat tarihi bağları sebebiyle yıllarca bir arada anılan Gökçeada ve Bozcaada'nın bu çalışmada beraber incelenmesini doğru gördük. Konu alışması yapılırken önce literatürde var olan çalışmaları inceledik. Türkçe eserlerin oldukça kısıtlı olmasıyla beraber var olan çalışmalar da daha çok sözlü tarih usulüyle hazırlanmıştır. İmroz ve Bozcaada Rumları konusunda çalışmaların azlığının en büyük sebebi Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde oldukça kısıtlı belgenin oluşudur. Bu durum çalışmayı zorlaştıran en önemli meseledir. Buna rağmen arşivde yer alan az sayıdaki belgeyi çalışmada kullandık. Lozan Konferansı dönemi ile ilgili de Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nden de yararlandık. Lozan döneminde ve sonrasında basının adalarla ilgili tavrını görmek amacıyla Kasım 1922-1925 arası Tanin gazetesi ile 1925-1930 yılları arası Cumhuriyet gazetesinin tüm sayılarını inceledik. Lozan sonrası süreç için arşiv belgelerinin azlığı yerel basın üzerinde yoğunlaşmayı zorunlu kıldı. Fakat bu çalışma sırasında da İmroz ve Bozcaada'da yerel basın çalışmalarının da çok kısıtlı olduğunu gördük. Bozcaada'da çıkan bir gazete olmamakla beraber İmroz'da çıkan birkaç gazete de (Ada Postası, Yeşilada'da Sabah, İmroz'un Kalesi) ya yalnızca ilanlara yer verilen bülten şeklindeydi ya da çok üstünkörü haberleri içeriyordu. Bunun zerine Çanakkale yerel basınını inceledik. anakkale'de çıkan Köylü, Kale, Anafartalar, Çanakkale, Demokrat Çanakkale, Devrim ve İnkılap gazetelerinin Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunan tüm sayılarını taradık. 1930 sonrası Cumhuriyet ve 1950 sonrası Milliyet gazetelerini de tarayarak yerel basını destekledik. Aynı zamanda İmroz ve Bozcaada'nın meclis görüşmelerinde ne şekilde yer aldığını görebilmek amacıyla Lozan'dan itibaren 1990'lı yıllara kadar Meclis Zabıtları'nı incelemeye çalıştık. Lozan Konferansı döneminde TBMM'de adalar konusu sıkça yer alırken, sonraki dönemde meclis gündeminde birkaç istisna dışında yer almamıştı. Literatürde var olan Türkçe alışmaları da inceleyerek tezin Türkçe kaynaklar kısmını tamamladık. İmroz ve Bozcaada Rumları hakkında çalışma yaparken Yunanca kaynakların kullanılmaması,

tek taraflı bir çalışma ortaya koymaya sebep olacaktı. Yunanistan'ın bu konuya yaklaşımını görmek için imkanlar dahilinde Yunanca kaynakları da kullandık. Bu noktada Selanik İmrozlular Derneği'nin yayın organı olan "İmvriotika" Dergisi ile Atina Bozcaadalılar Derneği'nin yayın organı olan "İ Tenedos" Dergisi çalışmanın Yunanca kaynak kısmının büyük bir çoğunluğunu oluşturdu. Her iki derginin zengin içeriği, Rumların adalardan göç ettikten sonra yaşadıkları süreç hakkında bilgiler edinmemize yardımcı oldu. Bu dergiler dışında bazı Yunanca tezler ve gazete haberleriyle çalışmadaki kaynak çeşitliliğini arttırmış olduk.

Son olarak Gökçeada (İmroz) isminin kullanımı ile ilgili bir açıklama yapmamız gerekmektedir. İmroz adasının ismi 1970 yılında Gökçeada olarak değiştirildi. Fakat Rumlar adaya İmroz demeye devam etmektedirler. Biz de buna ve tarihi sürece uygun olarak çalışmada büyük oranda Gökçeada yerine İmroz ismini kullanmayı tercih ettik. Çünkü Gökçeada ve İmroz farklı dönemleri simgelemektedir. İmroz, adada Rumların yoğunlukta olduğu dönemi işaret ettiğinden çalışmamızda Rumları ele aldığımız için bu kullanımı daha uygun bulduk. Çalışmamızda yer verdiğimiz 1970 yılı sonrasındaki resmi açıklamalarda "Gökçeada" ismini kullandık.

2. Fetihten Lozan Antlaşması'na Kadar İmroz ve Bozcaada

Literatürde Boğazönü Adaları olarak bilinen Bozcaada, Gökçeada, Taşoz, Semadirek, Limni ve Tavşan adaları Ege Denizi'ndeki güç savaşında Boğazlara olan yakınlıkları nedeniyle stratejik öneme sahiptirler.¹ Türkiye'nin en büyük adası olan Gökçeada (İmroz) stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca önemli mücadelelere sahne oldu. İmroz kelimesinin Yunanca sulak, yağmurlu anlamına gelen "omurros"tan geldiği iddia edilmekle² birlikte Yunanca adı Imvros olmasına rağmen kelimenin kökeni hakkında görüş birliği yoktur. İmroz'a dair ilk tarihi kayıt M. Ö. 512 yılında Pers Kumandanı Otanes'e teslim oluşu hakkındadır.³ Ada, M. Ö. 500'de

¹ Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, TTK Basımevi, Ankara, 1998, s.5.

² Aysel Aziz, "Gökçeada Üzerine Toplumsal Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 1973, s.88.

³ Çiğdem Özbek, "Antik Çağ'da Gökçeada", **Gökçeada Değerleri Sempozyumu 26-27 Ağustos 2008**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, No:78, s.60.

Atina'ya bağlandıktan sonra Roma Hakimiyeti'ne geçti ve ardından Bizans idaresine dahil oldu. Bozcaada'nın eski ismi ise Tenedos'dur. Tenedos isminin Yunanca'da bir anlamı yoktur.⁴ Bozcaada kelimesinin ise nereden geldiği net olarak bilinmemekle birlikte adada boz bir tepenin olmasından dolayı halk arasında kullanılan bir tabir olduğu düşünülmektedir. Bozcaada'nın ilk yerleşimcileri tıpkı İmroz'daki gibi Pelasglar (Akalar)'dır. Pelasglar'ın adaya M. Ö. 2000'lerde geldiği düşünülmektedir. Ticaretle uğraştıkları ve adada kalıcı olmadıkları için günümüzde adada bu halka ait bir kalıntı bulunmamaktadır. M. Ö. 750-550 lerde Atinalılar bölgeye hakim olmuş, Pers-Yunan mücadeleleri sırasında Bozcaada Pers istilasına uğramıştı. M. Ö. 478-477'de Perslere karşı Attika-Delos Deniz birliği kurulunca Bozcaada bu birliğe dahil oldu. Büyük İskender zamanında M. Ö. 334'de Bozcaada ele geçirilerek İskender'in ölümüne dek adadaki hakimiyeti devam etti. İskender ölünce uzun yıllar sürecek Roma hakimiyeti başladı. Roma'nın ikiye bölünmesiyle Bozcaada Bizans bölgesinde kalmıştı.⁵ Bozcaada, 1328 yılında Aydınoğlu Umur Bey'in baskınına uğramayarak Bizans idaresinde kalmaya devam etti. Bu hakimiyet Fatih'in stratejik noktalar olarak önemli gördüğü Bozcaada ve İmroz ile ilgilenmesine başlayana kadar devam etmişti. 1453 yılında İstanbul'un fethinin ardından 1455'de Ege'de sefere çıkan Hamza Bey Bozcaada'yı ele geçirdi ki Ege'de alınan ilk ada Bozcaada'dır. Hamza Bey'in yerine gelen Yunus Bey de 1456 yılında İmroz'u fethetti. 1463'te Venedik ile mücadele esnasında bu adalar Venediklilerin eline geçse de hakimiyetleri uzun sürmemişti. Mücadeleler sonucunda 1479'da Venedikliler İmroz ve Bozcaada'yı Osmanlı Devleti'ne iade etti.⁶ 15. yüzyılda Limni kazasına bağlı bir nahiye iken zamanla bir kadılık bölgesi haline gelen İmroz, daha sonraları Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'ne bağlandı. İmroz ile birlikte Bozcaada da Osmanlı idare sisteminde, kaptan-ı deryaya ait olan 1533 yılında kurulan Cezayir-i Bahri Sefid ve Kaptanpaşa Eyaleti'ne bağlı idi. XIX. yüzyıl sonlarında ise Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletinde Midilli Sancağı'na bağlı bir kaymakamlık olarak teşkilatlandırıldı. 1821 Rum İsyanı ile başlayan ve Yunanistan'ın 1830'da bağımsızlığını kazandığı sürece kadar bu

⁴ Mehmet Saadettin Aygen, **Bütün Yönleriyle Bozcaada**, Türkeli Matbaası (yıl yok), Afyon, s.29.

⁵ Mehmet Saadettin Aygen, **a.g.e.**, s.32-36.

⁶ Mehmet Saadettin Aygen, **a.g.e.**, s.44-46.

adalar Osmanlı hakimiyetinde kaldı.⁷ Buna rağmen isyanla birlikte bozulan düzene karşı önlemler almak isteyen Osmanlı Devleti, İmroz ve Bozcaada'nın da dahil olduğu Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nde bir çok değişikliklere başvurdu. 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan dönüşüm süreci 1842'de Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nde kaymakamlıklar kurulmasını sağladı. Bozcaada, Limni, Midilli, Sakız, Sisam, İstanköy, Rodos ve Kıbrıs Kaymakamlıkları oluşturularak yönetimde yenileşme başladı. 1849'da Limni ve Bozcaada Müstakil Kaymakamlık yapıldı fakat yönetimdeki bazı olumsuzluklar nedeniyle daha sonra tekrar eyalete dahil edildi. 1867 Vilayet Nizamnamesi ile bu eyalet Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti oldu ve İmroz ve Bozcaada da bu Vilayetin Limni Sancağı'na bağlı hale getirildi.⁸

1911 Trablusgarp Savaşı Ege'de bir çok değişikliklere sahne oldu. İtalya'nın işgalci politikası Rodos ve Oniki Ada'nın işgalini beraberinde getirdi. Trablusgarp Savaşı'nda İtalyanlar Bozcaada önlerine kadar gelmişler lâkin hava şartlarının elverişsiz olmasından dolayı adaya çıkartma yapamadan geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Trablusgarp Savaşı'nın bitimiyle bu sefer de Balkan Savaşları başlamış, İtalya'nın yanında Ege adalarını ele geçirme isteği Yunanistan'ı 1912'de Balkan Savaşlarıyla harekete geçirmişti.⁹ Çanakkale Boğazı'na hakim olmak isteyen Yunanistan bunu ancak Boğazönü adalarını işgal ederek yapabiliirdi. 20 Ekim'de Limni ele geçirildikten sonra 31 Ekim'de Amiral Konduriotis komutasındaki savaş gemileri İmroz'a geldi. Osmanlı ordusu İmroz'u terkettiği için adayı ele geçirmeleri zor olmadı ve işgal kolayca sonuçlandı.¹⁰ 31 Ekim'de İmroz'u, 7 Kasım'da Bozcaada'yı işgal eden Yunanistan karşısında güçsüz durumda olan Osmanlı Devleti'nin bu adalardaki fiili hakimiyeti de son bulmuş oldu. İmroz ve Bozcaada'nın işgalinden sonra 16 Aralık'ta Osmanlı Donanması Yunan Donanması'na karşı İmroz'da taarruza başladı. Fakat her iki tarafın donanmasında ciddi aksaklıkların çıkması savaşın sonuçlanmamasına neden oldu. Donanmaların

⁷ Feryal Tansuğ, **Osmanlının Son Döneminde Adalı Rumlar: İmroz, Limni, Semadirek, Taşoz**, Pan Yayınları, İstanbul, 2017, s.57.

⁸ Ali Fuat Örenç, "Ege Adaları'nda İdari Yapı (1830-1923)", **Ege Adalarının İdari, Mali ve Sosyal Yapısı**, Editör: İdris Bostan, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK), Ankara, 2003, s.35-40.

⁹ Mithat Atabay, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bozcaada (1912-1923)", **Bozcaada Değerleri Sempozyumu, 25-26 Ağustos 2008**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, No:77, s.90.

¹⁰ Necdet Hayta, **1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu**, ATAM Yayınları, 2015, s.63-64.

savaş alanından çekilmesiyle İmroz Deniz Muharebesi'ni hem Osmanlı Devleti hem de Yunanistan kazandığını ilan etti.¹¹ Balkan Savaşlarının büyük bir güç savaşına dönmesi üzerine başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletler barışın yapılması için çalışmalara başladı. 16 Aralık 1912'de Londra'da başlayan barış görüşmelerine Ticaret Nazırı Reşid Paşa, Berlin Büyükelçisi Osman Nizami Paşa ve Bahriye Nazır Vekili Salih Paşa Osmanlı'yı temsilen katıldılar. Konferansta Osmanlı heyetine sunulan barış teklifleri içinde Ege adalarını terk edeceği maddesi yer almaktaydı. Fakat Osmanlı delegeleri sunduğu karşı tekliflerde Ege Adalarının Anadolu'nun ayrılmaz parçaları olduğunu ve terk edilemeyeceklerini vurguladı. Bu teklifleri kabul edilmeyince Osmanlı Hükümeti Londra'da bulunan delegelere gönderdiği telgrafta Ege Adalarından vazgeçilemeyeceğini ancak bu konuda Avrupalı devletlerle görüşülebileceğini ilettiler.¹² Londra'da barış için yapılan toplantılarda Osmanlı Devleti sadece Girit'in statüsünün Avrupalı Devletler tarafından belirlenebileceğini, başka bir toprak parçasını vermeyeceklerini söyledi. Osmanlı Devleti'nin bu teklifi kabul edilmediği gibi diğer konularda da uzlaşma sağlanamayınca konferans kesintiye uğradı. Londra'da konferans başladıktan 1 gün sonra 17 Aralık 1912 günü Büyükelçiler Konferansı da toplanmıştı. Burada Fransa, İngiltere, Rusya, Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan büyükelçilerinin katılımı ile İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey başkanlığında görüşmelere başlanmıştı. Büyükelçiler Konferansı'nın en zor konusu Ege Adaları meselesi idi. Halihazırda İtalya'nın Oniki adayı işgali, Yunanistan'ın Ege'de birçok adayı işgali ve Boğazönü adaları konusu anlaşmayı zorlaştırdı. Müttefik devletler bu adaların silahsızlandırılarak Yunanistan'a verilmesi görüşünü paylaştı. Görüşmeler sonucunda varılan karara göre bu adaların egemenlik konusu ileride alınacak kararlar ne olursa olsun Avrupalı devletlerin garantisi altında tarafsız olacaktı. Bu karar 17 Ocak 1913 günü Osmanlı Devleti'ne bir nota ile bildirildi. 30 Ocak'ta Hariciye Nazırı Said Halim Paşa notaya cevap verdi ve adalar konusunda Avrupalı devletlerin karar vermelerine razı olduklarını söyledi.¹³ Nihayetinde Balkan Savaşlarının yarattığı karmaşayı çözmek

¹¹ Mithat Atabay, "Osmanlı'nın Son Deniz Başarısı İmroz Deniz Savaşı", **Gökçeada Değerleri Sempozyumu (26-27 Ağustos 2008)**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, No:78, s.75.

¹² Necdet Hayta, **Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)**, ATAM Yayınları, Ankara, 2008, s.8-16.

¹³ Necdet Hayta, **Balkan Savaşları'nın**, s.27- 49.

için toplanan konferanslar sonucunda 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5. maddesinde Yunanistan'a bırakılan Girit haricindeki adaların durumunun ne olacağı bu devletlere bırakıldı. Yunanistan ile 14 Kasım 1913'te imzalanan Atina Antlaşması ile taraflar 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın hükümlerine uymayı taahhüt etti. Arabulucu devletler İmroz, Bozcaada ve Meis Adası haricinde, 13 Şubat 1914'te Yunan işgali altında bulunan adaların, Yunanistan'a verilmesini kararlaştırdı. Osmanlı hükümeti verdiği notada bu karara karşı çıkarak İmroz, Bozcaada ve Meis adalarının verilmesini senet saymış ve diğer adaların Yunanistan'a verilmesine tepki göstererek bu konuda gerekli çabayı göstereceklerini belirtmişti.¹⁴ Birinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan savaşa girmediği için İmroz ve Bozcaada'dan çekilmiş, İngilizler bu iki adayı savaş boyunca üs olarak kullanmıştı.¹⁵ Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda boğazları kapatmış ve bu durum Osmanlı ordularını hem boğazları hem de İstanbul'u ele geçirmek isteyen İtilaf güçleriyle Çanakkale Savaşları'nda karşı karşıya getirmişti. Çanakkale'de elde edilen başarılar Mondros Mütarekesi'ne kadar boğazlarda Osmanlı hakimiyetinin devamını sağlamıştı.

Osmanlı Donanma Komutanlığı'nda Amiral olan Paschwitz İngilizlerin İmroz adasını askeri üs olarak kullanmalarını göz önünde bulundurarak adaya bir çıkarma yapmak ve Çanakkale Zaferi gibi bir başarı elde edebilmek için harekât planı hazırladı. Boğazlardan gelebilecek düşman gemilerini de durdurmayı hedefleyen bu harekât Ocak 1918'de Midilli kruvazörünün İmroz'a gitmesiyle başladı. Ancak yanlış bir strateji sonucunda Midilli kruvazörü mayınlara isabet ederek battı ve Birinci Dünya Savaşı'nın son deniz harekâtı başarısızlıkla sonuçlandı.¹⁶ Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasıyla 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ilk maddesi boğazların açılması ve tahkimatların İtilaf güçleri tarafından işgal edileceği şeklindeydi. Böylece

¹⁴ Fuat İnce, "Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 53 (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s.107-108.

¹⁵ Mithat Atabay, "**Osmanlı'nın Son**", s.92.

¹⁶ İskender Tunaboylu, "Midilli'nin Sonunu Hazırlayan İmroz Harekâtı", **Studies Of The Ottoman Domain**, Cilt:3, Sayı:4, Şubat 2013, s.42-46.

boğazların denetimi İtilaf Devletleri'ne geçmiş oldu.¹⁷ Mütareke'nin diğer maddeleri de ülkenin her tarafını işgale açık hale getiren nitelikteydi. Hiç vakit kaybetmeden işgallere başlayan İtilaf Devletleri'ne karşı Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlayan direnişlere rağmen İstanbul'da bulunan hükümet Sevr Anlaşmasını imzaladı. Sevr Anlaşmasının 84. maddesine göre İmroz ve Bozcaada ile Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Sisam, İkarya, Taşoz, Bozbaba ve İpsara adaları Yunanistan'a verilirken diğer ege Adalarını İtilaf güçleri kendi aralarında paylaşmışlardı.¹⁸ Fakat Türk milli mücadelesinin başarıyla sonuçlanması Sevr'i geçersiz kılarak İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a verilmesini engellemiş oldu.

¹⁷ Abdurrahman Bozkurt, **Türk Boğazları'nda Uluslararası Kontrol**, İdeal Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s.28-30.

¹⁸ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri** , Cilt :1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953, s.557.

BİRİNCİ BÖLÜM

LOZAN BARIŞ KONFERANSI'NDA İMROZ VE BOZCAADA'NIN TÜRKİYE'YE BIRAKILMASI VE ADALARIN İDARESİ

1.Lozan Barış Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada

1.1. Lozan Konferansı'nın Toplanması

1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri safında yer alan Osmanlı Devleti müttefikleriyle birlikte savaştan yenik çıktı. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti'ni parçalamak amacına hizmet eden maddeler içeriyordu. Nitekim mütareke imzalanır imzalanmaz İngiltere ve Fransa başta olmak üzere İtilaf Devletleri işgallere başlamışlardı. Mondros Mütarekesi'yle başlayan işgallere karşı başarılı olan Türk direnişinin ardından 3-11 Ekim 1922'de Mudanya'da ateşkes görüşmeleri yapıldı. İsmet Paşa başkanlığında İngiltere, Fransa ve İtalya murahhaslarıyla yapılan görüşmeler sonucunda Doğu Trakya'nın Türklere teslimi gerçekleşti. Boğazlar konusu ise barış görüşmelerine bırakıldı.¹⁹ Mütarekenin imzalanmasının ardından barış görüşmeleri için İsviçre'nin Lausanne (Lozan) şehri seçildi ve konferansın 13 Kasım'da toplanması kararlaştırıldı. Lozan Konferansı'na Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Japonya, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Romanya ülkeleri katıldı. Bulgaristan, Boğazlar ve Trakya konularıyla ilgili görüşmelerde, Rusya da Boğazlarla ilgili oturumlarda yer aldı. ABD ise gözlemci olarak konferansa katıldı.²⁰

Lozan'a gidecek Türk heyetinin belirlenmesi konusu bir sorun haline gelmişti. İtilaf Devletleri Ankara'daki Büyük Millet Meclisi (BMM) ile birlikte İstanbul Hükümetini de konferansa çağırıp bir ikilik yaratmak istemişlerse de bu

¹⁹ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.134.

²⁰ Seha L.Meray, **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar- Belgeler**, Birinci Takım, Cilt: 1, Kitap: 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s.5.

durum BMM lehinde çözümlendi. O dönemde İstanbul'da bulunan Tevfik Paşa Hükümeti konferansa hem İstanbul Hükümeti'nden hem de Ankara'da bulunan BMM temsilcilerinden oluşan karma bir heyet gönderilmesini isteyince BMM, Türkiye'nin tek temsilcisi olduğunu söyleyerek bu teklifi reddetti. Oluşan siyasi ortamın da etkisiyle Meclis'te alınan kararla 1 Kasım 1922'de Saltanat'ın kaldırılmasıyla köklü bir değişim yaşandı. Böylece Ankara'da bulunan BMM, ülkenin tek temsilcisi olarak konferansa delegeler gönderecekti. Bu büyük adımın ardından Lozan'a gidecek heyetin belirlenmesi süreci başladı. Heyette yer alması beklenen kişiler Başbakan Rauf Orbay, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal ve Sağlık Bakanı Rıza Nur idi. Fakat Mustafa Kemal Paşa Mondros Mütarekesi'ni imzalayan heyete başkanlık etmesi dolayısıyla Rauf Orbay'ın Lozan'a gitmesine sıcak bakmamıştı. O dönemde Dışişleri Bakanı olan Yusuf Kemal'in de yaşadığı rahatsızlık dolayısıyla heyette yer alması zorlaşmıştı. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'nın Türkiye adına başarılı bir tavır sergileyebileceğine inandığı için heyet başkanı olarak Lozan'a gitmesini istedi. Sonuçta İsmet Paşa, Yusuf Kemal Bey'in yerine Dışişleri Bakanı olarak atanıp Lozan Heyeti'ne baş delege seçildi. İsmet Paşa'nın yanında Rıza Nur ve Maliye Bakanı Hasan (Saka) Bey görevlendirildi.²¹ Rauf Bey Hükümeti, meclisten aldığı yetkiyle İsmet Paşa'ya Lozan'da hangi konularda nasıl hareket etmesi gerektiği yönünde 14 maddelik bir talimatname hazırladı. Talimatnamenin 4. maddesinde ülkeye yakın adaların istenmesi, bunun olmaması halinde Ankara'ya sorulması tavsiye edilmişti. Misak-ı Milli'de İstanbul ve Marmara Denizi'nin güvenliğinin sağlanmasına vurgu yapıldığı belirtilerek konferansta da bu meseleye çok önem verilmesi istendi.²² 13 Kasım'da toplanması kararlaştırılan konferans gecikmeli olarak ancak 20 Kasım 1922'de açıldı. Lozan Konferansı'nda Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonu (1.Komisyon), Türkiye'de Yabancılar ve Azınlıklar Rejimi Komisyonu (2.Komisyon) ve Maliye ve İktisat Sorunları Komisyonu (3.Komisyon) olmak üzere üç komisyon oluşturuldu.²³

²¹ Salahi R.Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Cilt: 2, TTK, Ankara, 1986, s.292-295 ; Temuçin Faik Ertan, "Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ile TBMM Hükümeti Arasındaki İlişkiler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:18, Temmuz 1990, s.616-618.

²² Mustafa Budak, **İdealden Gerçeğe: Misak-ı Milli'den Lozan'a Dış Politika**, Küre Yayınları, İstanbul, 2002, s.312.

²³ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt: 1, Kitap: 1, s.13.

1.2. Konferans'ta Görüşülen Ege Adaları Sorunu Çerçevesinde İmroz ve Bozcaada'nın Egemenlik Tartışması

Türkiye, Lozan Konferansı'na uzun ve zorlu bir mücadeleden çıkmış, bir çok cephede mücadele ederek başarılı olmuş ve bu başarısını masa başında da tasdiklemeyi amaçlayan bir ülke olarak gitmişti. İsmet Paşa Lozan'ın açılış konuşmasında Türk Milli Mücadelesi'nden uzun uzun bahsederek bu niyetleri net bir şekilde ortaya koymuştu. Müttefik Devletler ise bu başarıları gölgelemek ve kendi çıkarlarına uygun bir anlaşma metnini imzalatmak için konferansta Sevr Antlaşması benzeri maddeleri Türk Heyeti'ne sunacaklardı.²⁴ Lozan'da görüşlerinin temelini 28 Ocak 1920 tarihinde kabul edilen Misak-ı Milli çerçevesinde şekillendiren Türk Heyeti, bu konuda taviz vermeyeceğini görüşmeler esnasında da sık sık dile getirdi. Hatta İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold Türk Heyeti için *“bir elde Misak-ı Milli, bir elde kılıç”* ile konferansa geldiklerini söyledi.²⁵ Mondros ve Sevr Anlaşmaları'nı gündemde tutmaya çalışan ve benzer maddeleri Türk heyetinin karşısına çıkaran başta İngiltere ve Yunanistan olmak üzere diğer İtilaf devletlerine karşılık İsmet Paşa *“Mondros'tan değil Mudanya'dan geldim”* sözleriyle karşılık verdi.²⁶

1. Komisyon'un 25 Kasım günkü oturumunda Ege Adaları meselesi görüşülmeye başlandı. İmroz ve Bozcaada konusu da ilk olarak o gün gündeme geldi. İsmet Paşa 1913 tarihli anlaşmaya değinerek İmroz ve Bozcaada'nın Türklere ait olduğunu söyledi. Bununla birlikte tüm Ege Adaları'nın da Türkiye'nin güvenliği bakımından askersizleştirilmesi gerektiğini vurguladı.²⁷ İsmet Paşa'dan sonra söz alan Venizelos ise sözlerine İmroz ve Bozcaada hakkında nüfus bilgisi vererek başladı. İmroz'da 9207, Bozcaada'da 5420 Rum olduğunu iddia etti ve İmroz'da hiç Müslüman bulunmazken Bozcaada'da 1200 kadar Müslümanın yaşadığını söyledi. Fakat bu rakamları hangi istatistiklere dayandığı hakkında bir bilgi vermedi. İstatistiklerin ardından hiçbir Ege Adası'nın Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmediğini de iddia etti. Hatta 1919 yılında İzmir'e çıkartma yapan Yunan ordusunun adaları kullanmadan doğrudan Yunanistan anakarasından gittiğini söyleyerek

²⁴ Fuat İnce, **a.g.m.**, s.112.

²⁵ Salahi R. Sonyel, **a.g.e.**, s.301.

²⁶ Çağla D.Tağmat, “Lozan Barış Konferansı'na Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos'un Dünyasında Lozan”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV/29, 2014 Güz, s.151.

²⁷ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.100.

iddialarını güçlendirmeye çalıştı. İmroz ve Bozcaada'nın boğazlara yakınlığı sebebiyle bu adalarda bazı askeri kısıtlamaları kabul edeceklerini vurgulayarak Yunanistan'a bırakılmasını talep etti.²⁸ Hem İsmet Paşa hem de Venizelos'un taleplerini dinleyen İngiliz temsilcisi Lord Curzon bu meselede Yunanistan'ın yanında yer alacağını belli eden bir konuşma yaptı. 1913 Londra ve Büyükelçiler Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye, diğer adaların ise Yunanistan'a verilmesi kararına dönemin Osmanlı yetkililerinin herhangi bir cevap vermediğini söyledi.²⁹ Bu adaların egemenliği konusunun da askerlikten arındırılmanın tartışılacağı alt komisyonda görüşülmesi gerektiğini belirtti. Fakat İsmet Paşa İmroz ve Bozcaada'nın egemenliğinin tartışmalı olmadığını, Türkiye'ye ait adalar olduğunu ifade ederek bu konunun görüşülmesine karşı çıktı. İsmet Paşa'nın itirazlarına rağmen 25 Kasım günü yapılan oturumda bu meselenin alt komisyona havale edilmesine karar verildi.³⁰ 28 Kasım'da Ege Adaları'nın askerlikten arındırılması sorununu incelemek üzere kurulan alt komisyona Türkiye'yi temsilen Kaymakam Tevfik Bey, Bahriye Mütihassısı Şevket Bey ve Hariciye memurlarından Nusret Bey katıldı. Alt komisyon görüşmelerini tamamladıktan sonra sunduğu raporda İmroz ve Bozcaada meselesinin boğazlar konusuyla beraber tartışılmasına karar verdi.³¹ 29 Kasım 1922 tarihli oturumda Lord Curzon İsmet Paşa'ya çarpıcı bir soru yöneltti. 25 Kasım'da toplanan komisyonda İsmet Paşa İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye ait olduğunu iddia etmesinin dışında Limni, Sakız ve Midilli adalarının da Yunanistan'dan alınıp buralarda özerk bir yönetim kurulması gerektiğini söylemişti. Lord Curzon 29 Kasım'da İsmet Paşa'nın bu talebini hatırlatarak Yunan adaları için istediği özerkliği İmroz ve Bozcaada için de isteyip istemediğini sordu. Fakat İsmet Paşa bu konuda herhangi bir açıklama yapmadı.³²

²⁸ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.101.; Çağla D.Tağmat, **Lozan Konferansı'nda Yunan Diplomasisi (1922-1923)**, Libra Kitap, İstanbul, 2018, s.115.

²⁹ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.102.

³⁰ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.104-105 ; "Adalar Meselesi Komisyonlara Havale Edildi", **Tevhid-i Efkâr**, 28 Teşrinisani (Kasım) 1922, nr.3557/529, s.1 ; Cemil Bilsel, **Lozan**, Cilt: 2, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1998, s.245.

³¹ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.114 ; "Adalar Boğazlar Meselesiyle Beraber Müzakere Edilecek", **Tevhid-i Efkâr**, 1 Kanunievvel (Aralık) 1922, nr.3560/532, s.1 ; "Konferansta Adalar Meselesi", **Tanin**, 4 Kanunievvel (Aralık) 1922, nr.52, s.3.

³² Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.112.

29 Kasım günkü oturumda İsmet Paşa alt komisyonun ele aldığı İmroz ve Bozcaada konusunun Boğazlar Komisyonu'nda görüşülmesi kararını uygun bulunduğunu söyledi. Başta İmroz ve Bozcaada'nın egemenlik konusunun tartışmaya açık olmadığını söylese de bu konunun görüşülmesine karar verilince Boğazlar Komisyonu'nda görüşülmesinin Türkiye'nin yararına olduğunu biliyordu. Çünkü bu komisyonda 1912 yılından itibaren her fırsatta dile getirilen güvenlik gerekçelerini ne sürerek adaları talep edebilecekti. Yunan temsilci Kaklamanos da meseleyi nüfus açısından ele alarak İmroz ve Bozcaada'da Rumların çoğunlukta olduğunu, hatta Gelibolu'dan gelen 10 bin Rum'un da İmroz'a yerleştirildiğini söyleyerek 1913 tarihli anlaşmayı Türklerin kabul etmemesi nedeniyle bu adalarda Yunan işgalinin devam ettiğini ve bunda Yunanistan'ın suçu olmadığını iddia etti. Kaklamanos'un konuşmasının ardından söz alan İsmet Paşa 1913 yılında sadece İmroz ve Bozcaada'nın verilip Midilli, Sakız ve Sisam adalarının verilmemesinin protesto edildiğini söyledi. Protesto sebebinin diğer adaların verilmemesi olduğunu, dolayısıyla İmroz ve Bozcaada'nın Türklere verilmesinin kabul edilmediği iddialarının doğru olmadığını vurguladı. Hem Venizelos hem de Kaklamanos'un Rum nüfusuyla ilgili söylediklerinin zerine Lord Curzon bu konuya da değinerek İsmet Paşa'dan Rum nüfusunu göz ardı etmemesini ve Türkiye'nin bu adaları talep ederken haklı gerekçeler sunmasını istedi.³³ İsmet Paşa Batı Trakya'nın Yunanistan'a bağlanması konusunda³⁴ nasıl etnisiteye bakılmadıysa bu adalar konusunda da boğazlara yakınlığı dolayısıyla güvenliğin etnisiteden nde tutulması gerektiğini söyledi.³⁵ Lozan'daki Türk heyeti delegelerinden Rıza Nur hatıralarında, Ege adalarının ahalisinin Rum olduğunu, bu adaların muhafazasının zor olması sebebiyle

³³ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap1, s.108-111.

³⁴ Balkan Savaşlarında Batı Trakya'daki Osmanlı hakimiyeti son bulmuştu. 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Anlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılmıştır ve 1913-1918 yılları arasında Bulgar egemenliğinde kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve 27 Kasım 1919 tarihinde İtilaf Devletleri ile Bulgaristan arasında imzalanan Neuilly (Nyyi) Anlaşmasıyla Batı Trakya'nın kuzeyi Bulgaristan'a verilmiş, güneyi müttefiklerce işgal edilmişti. Yunanistan , Mondros Mütarekesi ardından müttefiklerin desteğiyle Trakya'yı işgal etmişti. Misak-ı Milli Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı sırada elde olan topraklar üzerinde hakimiyeti amaçladığı için Batı Trakya Misak-ı Milli sınırları dışındaydı. Bu nedenle Lozan'da Türk heyeti Batı Trakya'daki Türk nüfusuna dikkat çekerek plebisit yapılp bağımsızlık talebinde bulunmuştu. Fakat Türk heyetinin bu teklifleri kabul edilmemişti. Detaylı bilgi için bkz. Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

³⁵ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.112 ; Sevtap Demirci, **Belgelerle Lozan**, ev.Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011, s.88 ; Bilal şimşir, **Lozan Günlüğü**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012, s.211; Cemil Bilsel, **a.g.e.**, s.246 ; ağla D.Tağmat, **a.g.e.**, s.116.

sadece Çanakkale Boğazı ağzında bulunan iki adanın (İmroz ve Bozcaada) güvenliği sağlamak için alınabileceğini ve bunun Türkiye için kâr olabileceğini söylediğini belirtir.³⁶ Türk Heyeti adalardaki Rum nüfusunu görmezlikten gelmemekle birlikte güvenlik gerekçelerini ileri sürerek İmroz ve Bozcaada'nın alınması gerektiği konusunda hemfikirdi. Zaten çok uzun yıllardır Rum nüfusun yaşadığı bu adalar Türk hakimiyetinde kalmıştı. Boğazlar konusuyla beraber görüşülmesine karar verilen İmroz ve Bozcaada meselesi Boğazlar Rejimi Komisyonu'nda ele alınmak üzere Ege Adaları konusunun gündeminden çıkartıldı.

1.3. Meselenin Boğazlar Rejimi Komisyonu'na Taşınması

Konferans'ın en önemli konularından biri Boğazlar'ın statüsünün ne olacağı idi. Konferans sırasında Boğazlar'da İtilaf güçlerinin egemenliği devam ediyordu. Bu durum Türk Heyeti'ni konferans süresince zor durumda bırakmış ve bir baskı yaratmıştı.³⁷ İsmet Paşa Lozan'da Boğazlar meselesinin halledilmesiyle barışın da geleceği görüşündeydi. Bu konu Lozan Konferansı'nın birinci döneminde (20 Kasım 1922-4 Şubat 1923) ele alındı. Mesele ilk olarak 4 Aralık günü Askerlik ve Ülke Sorunları Komisyonu olan Birinci Komisyonda Lord Curzon başkanlığında görüşülmeye başlandı. Boğazlar Komisyonu'nda İngilizler Türkiye'nin Sovyet Rusya ile yakınlaşmasını önlemeye çalıştı ve Türkiye'nin Batı'dan ekonomik yardım alma ihtimallerine karşı Sovyet Rusya ile değil kendileriyle işbirliği yapmalarını söyleyerek Türk heyetini uyardı.³⁸ Lozan'da Türk heyetinin temel amacı Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak maddeleri kabul ettirmektir. Özellikle Çanakkale ve Karadeniz Boğazları'nın hakimiyetine çok önem veriliyordu. İsmet Paşa bu konuda boğazların ve Anadolunun güvenliğini vurguladığı konuşmasında şunları söylemişti:

“Türk Hükümeti'nin görüşü, dört yıl önce Misak-ı Milli'de de belirtildiği üzere, şöyledir: Halifeliğin bulunduğu yer, Sultanlığın Başkenti ve Osmanlı Hükümetinin Merkezi olan İstanbul şehriyle Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü saldırıdan korunmuş olmalıdır. Bu ilke

³⁶ Rıza Nur, **Lozan Hatıraları**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991, s.52.

³⁷ Abdurrahman Bozkurt, **a.g.e.**, s.83.

³⁸ Salahi R. Sonyel, **a.g.e.**, s.312.

saklı kalmak şartıyla, Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının dünya ticaretine ve uluslararası ulaşımına açık tutulmasına ilişkin olarak bizimle bütün öteki Devletlerin oybirliğiyle verecekleri karar geçerli olacaktır.”³⁹

Lozan’da Türk Heyeti Misak-ı milli ilkeleri doğrultusunda hareket etmek isterken Müttefik Devletler Boğazların Türk kontrolünde olmaması yönünde çaba göstermekteydi. Konferans’ta Boğazlar meselesi görüşmelerinde ticari amaçlı geçişler konusunda taraflar hemfikirken İtilaf Devletleri’nin savaş gemilerinin geçişinin de serbestliğini talep etmeleri tartışmalara yol açtı. İngiltere’nin Boğazlarda tüm gemilerin geliş gidişlere açık olması isteğine karşın Rusya, boğazlardan gelebilecek tehlikelere karşı Boğazların kapalı olmasını istedi. Konferansta bulunan Rus temsilci Çiçerin boğazların gerek barış zamanında gerekse savaş zamanında Türkiye’den başka bütün devletlerin savaş gemilerine sürekli kapalı bulunmasını istedi.⁴⁰ Boğazlar Komisyonu’nda bulunan Romanya temsilcisi Duca ise Boğazların askersizleştirilmesi ve uluslararası bir komisyon tarafından yönetilmesini teklif etti. Boğazlar rejimi konusunda çıkarları gereği bir tarafta Türkiye ile Sovyet Rusya birbirini desteklerken, diğer tarafta İtilaf güçleri Boğazlar’da istedikleri şekli kabul ettirmek için çaba harcadılar. İngiltere’nin Boğazlarda Türkiye’nin başkanlığında bir Boğazlar Komisyonu kurulması teklifine Türkiye tam bağımsızlık ilkelerine aykırı olduğu gerekçesiyle ilk başlarda karşı çıksa da o tarihlerde Boğazların İtilaf Devletleri kontrolünde olması Türk heyetini zora soktu. Bu nedenle Türk Heyeti ilerleyen görüşmelerde İngiltere’nin tekliflerini kabul etti.⁴¹ Boğazlar bölgesinin askersizleştirilmesi konusunda da fikir çatışmaları yaşandı. Müttefik devletlerin boğazların askersizleştirilmesi yönünde sunduğu tekliflere İsmet Paşa güvenlik gerekçelerini öne sürerek askersizleştirmenin sınırlı olmasını ve Marmara Denizinde müdafaa için gerekli kıtaların bulunması gerektiğini söyledi. Konuyla ilgili İsmet Paşa’nın görüşü şöyleydi:

“Madem ki boğazlarda askersizleştirme politikası uygulanmak isteniyor o halde İmroz, Bozcaada ve Semadirek adalarının boğazların güvenliğini sağlamada Türkiye’ye ne derece gerekli olduğu da aşîkârdır.”

³⁹ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.133.

⁴⁰ İsmet İnönü, **Hatıralar**, Yay.Haz.Sebahattin Selek, Cilt:2, Bilgi Yayınları, Ankara,1987, s.70.

⁴¹ Abdurrahman Bozkurt, **a.g.e.**, s.83-86.

Böylece İsmet Paşa bu adalarda da Türk hakimiyetinin kabul edilmesinin gerekli olduğunu vurguladı. Bahsi geçen adaların Çanakkale Boğazı'na yakınlığı ve boğazın korunmasında önemli bir rol oynaması sebebiyle gayri askeri hale getirilmesi eleştirilerek bu konuda Rus heyetinin de görüşü alınmak istendi.⁴² İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri 6 Aralık 1922 günü boğazların askerden arındırılması ile ilgili 1. Komisyona sundukları raporda İmroz ve Bozcaada'nın da askerden arındırılmasını istedi. İsmet Paşa bu iki adada Türk egemenliğinin tanınması gerektiğine değinerek askerlikten arındırmanın ancak bu şekilde mümkün olacağını söyledi. Lord Curzon da bu adaların egemenlik meselesinin sonradan görüşüleceğini, o an için sadece askersizleştirmenin konuşulacağını belirtti.⁴³ Curzon 20 Aralık 1922 günü de silahsızlandırılmış boğazların korunmasında İmroz ve Bozcaada'nın Türklere ait olmasının son derece önemli olduğunu söyledi. Curzon adalar meselesinde başta Yunanistan'ın yanında görünse de konferansın ilerlemesiyle İngiltere'nin özellikle Ortadoğu'daki çıkarları sebebiyle Türkiye'nin taleplerine sıcak bakmaya başladığı görülmektedir. İngiltere, Adalar konusunun kendisinin diğer çıkarlarına zarar vermeden çözülmesini istiyordu. İsmet Paşa da Boğazlar Komisyonu'nun neredeyse her oturumunda İmroz ve Bozcaada'nın boğazların güvenliği açısından gerekli olduğu için talep edildiğini vurgulamıştı. Türkiye'nin kararlı tutumu ve Curzon'un Türkiye'nin görüşlerini desteklemesi adaların alınmasında etkili olacaktı.⁴⁴

31 Ocak 1923 günü İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerinin sunduğu Barış Antlaşması tasarısında İmroz ve Bozcaada ile ilgili 2 madde yer aldı. Tasarının 12. maddesinde İmroz ve Bozcaada'nın Türk hakimiyetinde olacağı, 14. maddede ise bu iki adada yerel unsurlardan kurulu özel bir yönetim kurulacağı ve Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesine dahil olmayacakları kararlaştırıldı.⁴⁵ Anlaşma tasarısı Türk heyeti tarafından kabul edilmeyince konferans kesintiye uğradı. Tasarıda diğer konularla ilgili maddelere karşı çıkılmışken İmroz ve

⁴² “Adalar Meselesi”, **Tanin**, 5 Kanunievvel (Aralık) 1922, nr.53, s.1.

⁴³ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.160-166.

⁴⁴ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.287.

⁴⁵ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:2, s.56-57.

Bozcaada ile ilgili maddelere herhangi bir eleştiri getirilmemişti. Konferansın ilk devresinin sonunda 4 Şubat 1923 tarihinde İsmet Paşa İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilci heyetlerine bir mektup gönderdi. Bu mektupta İmroz ve Bozcaada'ya mahalli idare verilmesinin kabul edildiğini söyledi.⁴⁶ Mahalli idare, belirli bir coğrafyada yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere karar organları yerel halkça belirlenen, yasaların ortaya koyduğu görev ve yetkilere sahip, özel geliri, bütçesi ve personeli olan ve özerk yapıya sahip bir örgütlenme şekliydi.⁴⁷ Böylece Konferans'ta bu adalara mahalli idare verilmesi konusunda bir tartışma yaşanmadı. İsmet Paşa'nın mektubuyla Konferans'ın ilk bölümü tamamlandı ve Türk Heyeti Lozan'dan ayrıldı.

1.4. TBMM'de İmroz ve Bozcaada Konusunun Tartışılması

23 Nisan 1920 tarihinde açılan Büyük Millet Meclisi yasama, yürütme ve yargının bir arada toplandığı “Meclis Hükümeti” adı verilen sistem ile çalışmıştı. Meclis başkanı aynı zamanda hükümet ve devlet başkanıydı ki devlet başkanlığı makamı yoktu ve hükümete İcra Vekilleri Heyeti deniyordu. Tüm yetkileri bünyesinde toplayan mecliste kuvvetler birliği ilkesi benimsenmişti. İlk başlarda meclisin tek gayesi bağımsız bir devlet kurmak için çalışmak olmasına rağmen 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun kabulü ile bazı fikir ayrılıkları ortaya çıktı. Meclisteki gruplaşmalar sonucunda Mayıs 1921'de Mustafa Kemal başkanlığında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu oluştu. Muhalefet de kendi arasında örgütlenip Temmuz 1922'de İkinci Grup olarak adlandırılan bir grup ortaya çıkardı.⁴⁸

Meclis, Lozan Konferansı'nın gidişatını büyük bir dikkatle takip etti. Konferans'ın ilk günlerinde muhalif bir tavır görülmedi ve Lozan'a giden heyetin verilen talimatname doğrultusunda hareket etmesi gerektiği üzerinde fikir birliği oluştu. İmroz ve Bozcaada konusu da Meclis'te yerini alarak konferansın gidişatına

⁴⁶ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:5, s.9 ; Çağla D.Tağmat, **a.g.e.**, s.117.

⁴⁷ Abdülğani Mağ, “Türkiye’de Merkezi İdareye Bağlı Taşra Örgütlenmesi ve Mali İdari Özerklik İlişkisi:Bozcaada Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2015, s.13.

⁴⁸ İhsan Güneş, **Birinci TBMM’nin Düşünce Yapısı**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s.183-184.

göre açıklamalar ve yorumlar yapıldı. Lozan'daki görüşmelerle ilgili meclise bilgi veren İcra Vekilleri Heyeti Reisi Hüseyin Rauf Bey 25 Aralık 1922'de Boğazlar bölgesinin askersizleştirilmesinden bahsederek İmroz ve Bozcaada'nın da gayri askeri olacağını ve buralarda sadece jandarma bulunabileceğini söyledi. Konuşmasının devamında *“İmroz adası verilmedikçe Bozcaada'yı kabul etmiyoruz”* diyerek boğazların güvenliği için iki adanın da alınması gerektiğini savundu.⁴⁹ Halbuki konferansta en başından itibaren Bozcaada'nın verilip İmroz'un verilmemesi gibi bir tartışma olmamıştı. Rauf Bey'in bu sözleri boğazların güvenliği açısından her iki adanın da önemli olduğunu vurgulamak amacını taşıyordu. 4 Şubat'ta Konferans'ın kesintiye uğramasıyla Türk heyeti 20 Şubat 1923'te Ankara'ya geldi. İsmet Paşa Misak-ı Milli'den taviz verdiği gerekçesiyle eleştirilere maruz kaldı.⁵⁰ Mecliste konferansla ilgili tartışmalar sırasında İmroz ve Bozcaada ile ilgili de yorumlar ve Türk heyetine eleştiriler yapıldı. Biga Mebusu Mehmet (Dinç) Bey'in Bozcaada ve İmroz'da emniyet için bir kuvvet bulundurabilecek miyiz sorusuna İsmet Paşa'nın cevabı şöyleydi:

“Efendim, bu adalar on seneden beri Yunan işgalindedir. Bu adalar hakkında, hatırıma getireyim, Balkan harbi nihayetinde düveli müttefika bize bir nota vermişlerdi. Bozcaada ile İmroz adasını bize iade edeceklerdi. Limni ve Midilli adalarını da Yunanlılara vereceklerdi. Bu muallak kaldı. O zamanki hükümet bunu kabul etmemiştir. Kabul etmedi, ama Bozcaada ile İmroz adasını aldı da mabadini kabul etmedi değil. Bunu kabul etmemiştir. Bunu kabul etmemekle Bozcaada, İmroz adası Yunanlılar işgalinde devam ededurdu. On seneden beri münhasıran Rum meskûn olan bu adalarda Yunan kıtaatı işgali altındadır. Şimdi biz bu adaları Yunanlılardan almışızdır ve Boğazlar mıntıkasının tabi olduğu gayri askeri bir şekle tabi kılınması zaruridir. Çünkü Bozcaada ile İmroz adasını tahkim ettik mi, Boğazları kapatmışız demektir. Bir taraftan Çanakkale Boğazının ve Yunan adalarının gayri askeri tabirine tabi olması zaruridir. Jandarma bulundurabileceğiz, istediğimiz kadar.”⁵¹

⁴⁹ TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre:1, Cilt: 3, İçtima Senesi: III, 25 Kanunievvel 1338 (25 Aralık 1922), 162nci İnkat, 3üncü.Celse, s.1149-1150.

⁵⁰ Sevtap Demirci, **a.g.e.**, s.127.

⁵¹ TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre: 1 ,Cilt :4, İçtima Senesi : III, 4 Mart 1339 (1923) , 4üncü İnkat, 1,2nci Celse, s.78 ; Abdurrahman Bozkurt, **a.g.e.**, s.87.

İsmet Paşa adaların alındığını söylemekle beraber mahalli idare verileceğine dair bir açıklama yapmamıştı. Adaların boğazların güvenliği açısından alınmasının yanında tehditlere karşı bir tedbir alınıp alınmayacağıyla ilgili de jandarma bulundurmak dışında Türkiye'nin bu adaları almak için güçlü olduğunun görüldüğünü ve bu güç devam ettikçe tekrar Yunanistan'ın eline geçme ihtimalinin olmadığını söyledi. İzmit Mebusu Sırrı Bey de 5 Mart 1923 günü mecliste yaptığı konuşmada İmroz ve Bozcaada'ya mahalli idare verilmesi hakkında fikirlerini beyan etti.

“Sevr Ahidnamesinde Çanakkale Boğazına yakın olan iki ada bize verilmişti. Burada da veriliyor. Fakat farkı nedir? Sevr Ahidnamesinde bu iki ada için muhtariyet istenmiyordu. Fakat bugün zaferimizin neticesi olarak bize verildiği beyan olunan bu iki ada için bize muhtariyet teklif ediyorlar ve kabul de ediliyor. Muzmahil zamanımızda verilen ahitname ile muzaffer zamanımızda verilen ahitname münderecatını mukayese ediniz.”⁵²

Sırrı Bey Sevr Anlaşması'nda İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye verildiğini söylemişse de Sevr'in 84. maddesi Türkiye'nin bu iki ada üzerindeki haklarından Yunanistan yararına vazgeçeceği şeklindeydi. Dolayısıyla Sırrı Bey'in konuya yaklaşımı yanlıştı. Sırrı Bey'in meclisteki muhalif grupta yer alması sebebiyle Sevr maddesini tersten değerlendirmesinin kasıtlı olduğu ve Lozan Heyetini eleştirmek amacıyla böyle bir konuşma yaptığı söylenebilir. Mecliste adalarla ilgili konuşan Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey de şunları söylemişti:

“Efendiler eğer biz adaları istersek bize belki vermezlerdi. Almak için de kuvvetimiz yoktu. Fakat adaları daima istersek kendi şeklinde bırakabilirdik. Bunun üzerinde oynayıp muvaffak olmak için seneler vardı. Mesela Aleant adaları meselesi.”⁵³ Bilirsiniz ki bu adalar

⁵² TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre:1, Cilt: 4, İçtima Senesi: III, 5 Mart 1339 (1923), 5inci İnkat, 1,2,3,4üncü Celse, s.113.

⁵³ Aland Adaları uzun yıllar İsveç'in hakimiyetinde olmasına karşın 1917 yılında Finlandiya bağımsızlığını ilan edince bu adalar üzerinde hak iddia etmiştir. 6 Mayıs 1920 tarihinde yapılan seçimler sonucunda Finlandiya'ya bağlı özerk bir bölge olması kararına varılmıştır. Adalarda

İskandinavya ahalisi ile meskûndur. Fakat ne yapalım ki Finlandiya'nın muzafatındandır, yanındadır. Fakat aynı devletler bütün halkı İskandinavya'da İsveç'de olduğu halde bu adayı Finlandiya'nın bir cüzi, bir cüzi gayrı müfariki olmak üzere Finlandyalılara vermişlerdir. En ufak bir misali askeri söyleyeyim. Ben berriye erkânı harbi değilim. Fakat söyleyeyim size efendiler, Yunanlıların ordumuz önünde kaçabildiği bir avuç asker, Sakız Adası sayesinde kaçmıştır. Midilli adası sayesinde kaçmıştır. Efendiler, o adalar ki bizim bahçe duvarımız, harimimiz duvarıdır ve o adalar elimizde bulunmadıkça Anadolu'nun selâmeti hiç bir vakit müemmen değildir. Efendiler, devletler o şekilde hareket etmişlerdir ki lütfen bize Bozcaada'yı, İmroz'u veriyorlar. Fakat bunlara muhtariyeti idareyi vermeyi unutmuyorlar. Tahkim ettirmemeyi unutmuyorlar. Fakat beri tarafından bilâ kaydü şart adaları Sakız'ı, Midilli'yi, İstanköy vesaireyi Yunanlılara bırakıyorlar, Belki istihkamat yaptırmıyorlar ama boğazı müdafaada kullanacağız vehmile o iki ufak adayı tahkimden men eden devletler Yunanistan'ın o iki ada üzerinde tayyare hangarı vesaire yaptırmanın manası nedir? Efendiler zamanı geldiği vakit Anadolu'ya atlayın demektir.”⁵⁴

Ali Şükrü Bey bu sözleriyle mahalli idare şartıyla İmroz ve Bozcaada'nın alınmasını eleştirerek diğer adalarda Yunan hakimiyeti olduğu takdirde Türk toprakları için her zaman tehdit unsuru olacaklarını iddia ediyordu. Ali Şükrü Bey'in vurguladığı Yunanistan'a ait olan Midilli, Sisam, Sakız ve Nikarya adalarında askeri uçakların bulunabileceği ancak Türkiye üzerinde uçmalarına izin verilmemesi konusunu Türk heyeti konferansta adalarla ilgili müzakerelerde de eleştirmişti. Boğazların ve boğazlara yakın adaların askersizleştirilmesine konferanstaki tüm ülkelerin temsilcileri onay verirken Yunanistan'a ait adalarda askeri uçaklara izin verilmesi Türkiye'ye karşı bir tehdit unsuru oluşturmak olarak yorumlanmıştı.⁵⁵

Lozan'a giden heyeti ve konferansın gidişatını eleştirenler aynı zamanda İmroz ve Bozcaada konusunda da eleştirilerini dile getirenlerin çoğu mecliste “İkinci Grup” ta yer alan isimlerdi. Muhalif grubun başarısız gördüğü Lozan heyetinin konferansın ikinci döneminde değiştirilmesi yönündeki taleplere rağmen 6 Mart 1923

konusulan anadil İsveççe olmakla beraber özerklik şartları içinde askersizleştirilme ve hiçbir suretle askeri üs olarak kullanılmama da yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Elif Turan, “Üniter Bir Devlet Olarak Finlandiya Yerel Yönetimleri”, **Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6 (1), 2018, s.84-102.

⁵⁴ **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Devre:1, Cilt:4, İçtima Senesi: III, 5 Mart (1339) 1923, 5inci İnikat, 1,2,3,4üncü Celse, s.136.

⁵⁵ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.114-115.

tarihinde Türk Hükümeti yayınladığı bildiride Lozan müzakerelerine devam edilmesine ve heyette değişiklik yapılmamasına karar verdi. Kısa süre sonra muhalif grubun önemli kişilerinden Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in 23 Mart 1923 tarihinde öldürülmesi ile İkinci Grup dağıldı ve Mustafa Kemal Paşa ve Müdafaa-i Hukuk Grubu meclisteki baskınlığını arttırmış oldu.⁵⁶

Konferans 23 Nisan 1923 tarihinde tekrar toplandı. Konferans'ın ikinci döneminde İmroz ve Bozcaada meselesiyle ilgili herhangi bir tartışma olmadı ve İsmet Paşa'nın 4 Şubat tarihli mektubunda kabul ettiği gibi adalara mahalli idare verilerek Türkiye'nin egemenliği altında olması kabul edildi. Diğer Ege Adalarının Yunanistan'a ait olmasının kabul edilmesiyle ilgili Menteşe Mebusu Şükrü Kaya Bey 21 Ağustos 1923 tarihli oturumda bir konuşma yaptı. Şükrü Bey, İmroz ve Bozcaada'nın askerden arındırılarak Türkiye'ye iade edilmesine karşılık Semadirek ve Limni adalarının ihmal edildiğini, halbuki bu adaların da boğazların kontrolü için çok önemli olduklarını dile getirdi.⁵⁷ İmroz ve Bozcaada konusunda Meclis'te yapılan tüm yorumlar, adaların talep edilmesinin Türkiye'nin güvenliği ile ilişkili olduğu şeklindeydi. Aynı zamanda bu adalarda uygulanacak mahalli idare yönetimine de karşı çıkılarak ileride problemler çıkabileceği iddia ediliyordu. Bunlara rağmen konferansın sonuna kadar İmroz ve Bozcaada konusunda alınan kararlarda bir değişiklik olmadı. Meclis'te de adalarla ilgili başka bir tartışma yaşanmadı. İsmet Paşa, Lozan Antlaşması'nı imzaladıktan sonra antlaşmanın TBMM'de onaylanması konusunda mecliste oluşan muhalefetin ortadan kaldırılması sebebiyle bir zorluk çıkmadı. Meclis Başkanı seçilen Mustafa Kemal Paşa antlaşmayı yücelttiği bir konuşma yaptı ve ardından 23 Ağustos'ta anlaşma onaylandı.⁵⁸

1.5. Konferans'ta İmroz ve Bozcaada İle İlgili İmzalanan Protokoller İle Lozan Antlaşması'nın İlgili Maddeleri

Lozan Konferansı'nda 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan Türkiye ile Yunanistan arasındaki Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nde İmroz ve Bozcaada yer

⁵⁶ Sevtap Demirci, **a.g.e.**, s.138-140.

⁵⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2 , Cilt: 1 , İçtima Senesi: I, 21 Ağustos 1923,7nci İçtima, s.237.

⁵⁸ Sevtap Demirci, **a.g.e.**, s.192.

almamıştı. Konferans'ın ilk döneminde görüşülen ve anlaşma tasarısında bu iki adanın mahalli idare verilmesi şartıyla Türkiye'ye verileceği maddesi vardı. 4 Şubat'ta kesintiye uğrayan konferans, Nisan 1923'te yeniden toplanmıştı. Görüşmeler devam ederken İmroz ve Bozcaada konusunda 31 Ocak günü sunulan anlaşma tasarısındaki maddeler geçerliliğini korudu ve konferansın sonuna kadar bu konuda herhangi bir değişiklik yapılmadı. 7 Temmuz 1923 tarihli *“İmroz ve Bozcaada Adalarının Boşaltılmasına ve Adalarda Özel Rejime İlişkin Olarak Teklif Edilen Hükümler”* adlı raporda adaların Türk hakimiyetine geçişinden sonra nasıl bir yol izleneceğine dair hükümler yer aldı. Raporun içeriği şöyleydi:

“İmroz ve Bozcaada adalarından Yunan birliklerinin ve makamlarının çekilmeleri, sözü geçen Antlaşmanın 14. maddesinde öngörülen özel örgütün kurulması için gerekli tedbirler alınınca ve Barış Antlaşmasının yürürlüğe konulmasını beklemeksizin, yapılacaktır. Sözü geçen Yunan birlikleriyle Yunan makamlarının çekilişini mümkün olduğu kadar hızlandırmak ve yetkilerin yeni makamlara geçirilişini kolaylaştırmak amacıyla, Barış Antlaşması Yunan ve Türk Hükümetlerince onaylanır onaylanmaz, Milletler Cemiyeti Meclisinden işlemleri denetlemek üzere görevlendirilecek bir Komiser ataması rica olunacaktır.”⁵⁹

8 Temmuz günkü oturumda İsmet Paşa bu hükümlerin gereksiz olduğunu iddia etti. İmroz ve Bozcaada konusunda 14. maddenin net olduğunu ve bu maddenin aynen uygulanacağını belirtti. Fakat General Pelle adalarda kurulacak yeni bir teşkilatın vakit gerektirdiğini söyleyerek bu süreçte verilecek tavsiyelere uyulmasını istedi.⁶⁰ İngiliz temsilcisi Rumbold da adaların boşaltılması ve yeni teşkilat kurulması sırasında yaşanabilecek zorlukları düşündükleri için bu hükümlerin getirildiğini söyledi. İsmet Paşa'nın itirazlarına rağmen Türk heyeti, müttefiklerin öngördükleri sakıncaları ortadan kaldırmak için önerilen teklifleri değerlendirmeyi kabul etti.⁶¹ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda 12. ve 14. maddelerde İmroz ve Bozcaada ile ilgili maddeler, tasarıda olduğu şekliyle yerini aldı.

⁵⁹ Seha L.Meray, **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt:1, Kitap: 2, s.183.

⁶⁰ Cemil Bilsel, **a.g.e.**, s.247.

⁶¹ Seha L.Meray, **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt:1, Kitap: 2, s. 179-183.

Madde 12: İmroz ile Bozcaada ve Tavşan adaları dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşmasının 5'nci ve 1/14 Kasım 1923 tarihli Atina Antlaşmasının 15'nci Maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu Antlaşmanın, İtalya'nın egemenliği altına konulan ve 15. Maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır. İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaktır.

Madde 14 : Türk egemenliği altında kalan İmroz adasıyla Bozcaada, yerel [mahalli] yönetim ile can ve mal güvenliği bakımında, Müslüman-olmayan yerli halka gerekli bütün güvenceyi sağlayan, yerel unsurlardan kurulu bir özel yönetim örgütünden yararlanacaktır. Bu adalarda düzenin korunması, yukarıda öngörülen yerler yönetim örgütünün aracılığıyla yerli halktan seçilmiş ve bu örgütün emrinde bulunan bir polis kuvvetince sağlanacaktır. Rum ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin olarak Türkiye ile Yunanistan arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan hükümler, İmroz ve Bozcaada adaları halkına uygulanmayacaktır.⁶²

Bu maddelerle İmroz ve Bozcaada'nın egemenlik konusu çözüme kavuştu ve Türkiye'nin mahalli idare şartıyla adalardaki hakimiyeti kesinleşti. 24 Temmuz 1923 tarihli *Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme'nin* 4. maddesi Ege Denizi'nde Semadirek, Limni, İmroz, Bozcaada ve Tavşan Adaları askerden arındırılacaktır şeklindeydi.⁶³ Böylece adaların egemenliğinden sonra askersizleştirme konusu da çözülmüş oldu. Lozan'da "*Karaağaç Arazisiyle Bozcaada ve İmroz Adalarına Dair Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Türkiye Tarafından 24 Temmuz 1923 Tarihinde İmzalanan Protokol*" gereğince Türkiye'ye iade edilen İmroz ve Bozcaada'daki Yunan askerleri ve makamları tahliye edilecekti.⁶⁴

⁶² Seha L.Meray, **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt: 2, s.5-6.

⁶³ Seha L.Meray, **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt: 2, s.56.

⁶⁴ Seha L.Meray, **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt: 2, s.114-115.

1.6. Türkiye-Yunanistan Arasında İmzalanan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'ne Göre İmroz ve Bozcaada Rumları

Lozan Konferansı'nda en önemli konulardan biri Türk- Yunan nüfus mübadelesi idi. Günümüzde dahi ikili ilişkilerde önemini koruyan Nüfus Mübadelesi konusunun konferansta gündeme gelmesinin nedeni hem Türkiye hem de Yunanistan'da yaşanan göçler ve ekonomik problemlerdi. Balkan Savaşları'nda Türkiye, Balkanlar'daki topraklarının büyük bir kısmını kaybedince binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştı. Yunanistan da göçlerle birlikte ülke içinde yaşanan kargaşaya bir son vermek istiyordu. Aslında mübadele fikri Balkan Savaşları'ndan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında görüşülmüştü. 1914 Haziran ayında karara bağlanan mübadeleye rağmen Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışıyla mübadele gerçekleşmemişti. Türk Milli Mücadelesi'nin ardından yaşanan göçler mübadele fikrini tekrar gündeme getirdi.⁶⁵ Lozan'da Nüfus Mübadelesi konusunu ilk olarak 1 Aralık 1922 günkü oturumda Lord Curzon dile getirdi. Curzon yaşanan ekonomik problemlerin çözümü için mübadelenin en etkili yol olduğunu söyledi.⁶⁶ Milletler Cemiyeti tarafından görevlendirilen Dr. Nansen sunduğu raporda evsiz barksız kalan insanların en kısa sürede yerleştirilmesine, terk edilen elverişli toprakların işlenmesi için mübadelenin en kısa sürede yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtti. Nansen'e göre eğer bir karara varılmazsa bu, hem Türkiye hem de Yunanistan için ağır sonuçlara sebep olacaktı. Konferansta mübadele fikrine karşı çıkan olmamakla beraber mübadelenin zorunlu veya gönüllü mü olacağı ve kimleri kapsayacağı konusunda tartışmalar yaşanmıştı. Bazı fikir ayrılıkları olsa da 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan *“Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”* ile mübadele kararı resmileşti. Protokole göre; Türkiye'deki Rum Ortodoks dininden olanlarla, Yunanistan'daki Müslüman dininden olanlar, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu mübadele edilecektir.(Md.1) İstanbul'da oturanlarla, Batı Trakya'da oturanlar bu mübadelenin dışında tutulacaktır.(Md.2)⁶⁷ Mübadele anlaşmasında etnisiteden ziyade Müslümanlık ve Ortodoksluk üzerinde bir ayırım

⁶⁵ H.Cevahir Kayam, “Lozan Barış Antlaşması'na Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM'de Görüşülmesi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:27, Ankara, 1993, s.584-585.

⁶⁶ Seha L.Meray, *a.g.e.*, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.119.

⁶⁷ Seha L.Meray, *a.g.e.*, İkinci Takım, Cilt: 2, s.82.

yapılmıştı. İki ülke içinde büyük bir problem olarak görülen göçmenler meselesinin siyasi bir zemine oturtularak çözülmüş olmasına rağmen mübadele sırasında ve sonrasında yaşananlar daha büyük karışıklıklara sebep olacaktı.

Lozan Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye iadesine karar verilmişti. Mübadele Sözleşmesi'nde sadece İstanbul'da oturan Rumlar ve Batı Trakya'da oturan Türkler mübadele dışı bırakılmasına rağmen İmroz ve Bozcaada'da yaşayan Rumların neden mübadele dışında kaldığı sorulması gereken sorulardandır. Konferansta imzalanan en erken sözleşme olan Mübadele Protokolü'nün imzalandığı tarih olan 30 Ocak günü henüz İmroz ve Bozcaada'nın hangi devlete verileceği netleştirilmemişti ve Boğazlar Komisyonu'nda tartışılmaya devam ediyordu. Bu nedenle Nüfus Mübadelesi görüşmelerinde bu iki ada konu dışında bırakılmıştı. Lozan Antlaşması imzalandığında ise 14. maddede İmroz ve Bozcaada halkının mübadele dışında kalacağı özellikle belirtilerek daha sonra çıkabilecek ihtilaflara karşı önlem alınmıştı. Ortodoks oldukları için mübadele edilen Anadolu Ortodoksları mübadelede din unsurunun göz önünde tutulduğunu göstermesi bakımından dikkat çeken bir husustur. Anadolu Ortodokslarının kökeni hakkında farklı iddialar ortaya atılsa da Ankara Hükümeti bu kişileri Türk kabul edip İstanbul Rum Patrikhanesi'nin devlet aleyhindeki çalışmalarına karşı bir güç oluşturmak amacıyla desteklemişti. Hatta Rum Patrikhanesi'nin ülke dışına çıkarılması düşüncesinin arttığı dönemde Papa Eftim liderliğinde 21 Eylül 1922'de Kayseri'de "Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi" kurulduğu ilan edilmişti.⁶⁸ Ortodoks dinine sahip Türkler mübadeleye dahil edilmelerine rağmen büyük bir Rum nüfusa sahip İmroz ve Bozcaada'nın mahalli idare hakkı olarak Türkiye'de kalmaları vurgulanması gereken bir noktadır. Lozan Konferansı'nda ne Türkiye ne de Yunanistan bu iki ada Rumlarının da mübadeleye dahil edilmesi gibi bir talepte bulunmadı. Yunanistan'ın böyle bir talebinin olmamasının nedeni Lozan görüşmeleri sırasında Yunan Heyeti'nden Kaklamanos'un bu adaların Rum nüfusuna bakıldığında Türkiye'nin adaları alması halinde Türkiye için bir tehlike

⁶⁸ Ramazan Erhan Güllü, **Patrik Meletios Metaksakis ve İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi (1921-1923)**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2017, s.170-178 ; Anadolu Ortodoksları hakkında detaylı bilgi için bkz. Yonca Anzerlioğlu, **Karamanlı Ortodoks Türkler** Ankara: Phoenix Yayınları, 2013 ; Mustafa Baş, **Türk Ortodoks Patrikhanesi**, Aziz Andaç Yay. Ankara, 2005.

oluşturacağını söylemesi idi. Bu sözlere bakıldığında Yunanistan, mahalli idare verilen bu adaları ileride Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanma niyetinde olduğunu ifade etmekteydi. Yunanistan açısından İstanbul Rumlarıyla birlikte İmroz ve Bozcaada Rumları, Türkiye'nin iç işlerine müdahalede kullanılabilecek unsurlardı. Buna karşılık Türkiye'nin mübadele teklifinde bulunmaması da dikkat çekici bir husustur. 1912 yılından itibaren güvenlik nedenleri öne sürülerek talep edilen İmroz ve Bozcaada'da yaşayan Rumların ileride problemler çıkarabileceği düşünülmekteydi. İmroz ve Bozcaada'ya yakın adaların Yunanistan'a verilmesi sebebiyle her iki adanın Türkiye'ye karşı bir tehdit unsuru olacağı düşüncesi konferans devam ederken TBMM'de gündeme gelmişti. Osmanlı Devleti'nin son döneminde Rumların devlet aleyhinde çalışması ülkedeki tüm Rumlar üzerinde olumsuz bir hava oluşturmuştu. Buna rağmen Boğazlara yakınlığı nedeniyle coğrafi güvenlik için ihtiyaç duyulan adaları isteyip, adalarda yaşayan kişilerin güvenliği tehdit eden kişiler olarak görülmesi bir tezatlık yaratmıştı. Bu durum Türkiye'nin Lozan'dan itibaren İmroz ve Bozcaada'da nasıl bir yol izleyeceğinin de işaretlerini vermişti. Lozan Antlaşması'nın *"Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış haklar Yunanistan'da yaşayan Müslüman azınlığa da tanınmıştır"*⁶⁹ şeklindeki 45. maddesi azınlıklar konusunda bir mütekabiliyet (karşılıklık) olduğunu gösteriyordu. Hem Türkiye hem Yunanistan bu mütekabiliyet esasını her zaman kullandı ve ikili ilişkilerde en önemli dayanak bu "mütekabiliyet" oldu. Mütekabiliyet esası ikili ilişkilerde büyük oranda olumsuz yönde kullanılarak azınlıkların haklarına müdahale şeklinde hayata geçirilecekti. Türkiye, Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı uyguladığı politikaların karşılığında İstanbul, İmroz ve Bozcaada Rumlarına da benzer politikalar uygulayacaktı. Sonuç olarak İmroz ve Bozcaada Rumları mübadeleye tabi olmamalarına rağmen ilerleyen yıllarda Türkiye-Yunanistan arasında yaşanan huzursuzluklar sebebiyle siyasi bir koz olarak görülüp azınlık politikalarında belirleyici olacaktı.⁷⁰

⁶⁹ Seha L. Meray, a.g.e., İkinci Takım, Cilt: 2, s.13.

⁷⁰ Güliz Erginsoy, "A Tribute To The Nineteenth Anniversary of The Lausanne Treaty: Immobilized and Mobilized Narratives From Imbros To Gökçeada", **Turkish Journal of Sociology**, İstanbul, 2013, Cilt: 3, Sayı:27, s.97.

2. Lozan Barış Antlaşması'nın Ardından Adaların Türk İdaresine Geçişi

Lozan Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada'nın egemenlik meselesi görüşüldüğü günlerde hem İmroz'da hem Bozcaada'da Rumlar adalarda Yunan idaresinin devam etmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Konferans devam ederken adada Rumların Müslümanlara karşı mezalim uyguladıkları yönünde telgraflar hükümete iletildi. Özellikle Bozcaada Rumlarının adadaki Müslüman ahaliye saldırdıkları ve evlerine baskın düzenledikleri belirtilerek hükümetin bu duruma müdahale edip Müslüman ahalinin korunması için gerekli tedbirleri alması istendi.⁷¹ Rumlara yönelik bu iddialar ve hükümetin gerekli tedbirleri alması gerektiğine dair talepler üzerine İtilaf Komiserliği konuyla ilgili incelemelerde bulunmaya başladı. Komiserlik tahkikat için Bozcaada'ya bir torpido vapuru gönderdi. Tahkikata eşlik etmek için bir Türk memurunun da bulunması istendi lâkin Çanakkale Mutasarrıflığı herhangi birini görevlendirmede. Bunun üzerine yalnızca İngiliz Komiserliği'nin belirlediği heyet adaya gitti. Yapılan incelemelerin sonucunda heyet, adalıların Yunan idaresinden memnun olduklarını söyleyerek Rumların Müslümanlara mezalim uyguladıkları iddialarının geçersiz olduğunu bildirdi. Fakat daha sonra Türk makamları tahkikata Türk memur katılmadığı için İngilizlerin tek taraflı olarak inceleme yaptığı yönünde eleştiriler de yaptı.⁷² Aynı konuda Fransız Fevkalade Komiserliği ise adada yalnız iki vakanın olduğunu ve suçluların Yunan polisi tarafından tevkif edildiğini bildirdi.⁷³ Lozan Konferansı'nda 31 Ocak'ta sunulan antlaşma tasarısında İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye bırakılacağı kararından sonra ada Rumlarının Müslümanlara kötü muameleleri devam etti. Hatta Doğu Trakya'nın tahliyesi esnasında deniz nakliyatı için boğaza gönderilenler adadan ayrıldıktan sonra geri dönemediler. Aynı zamanda bazı adalı Müslümanları da askere alıp Selanik'e gönderen Yunanlılar geride kalanlara kötü muamele ettiklerinden zor durumdaki Müslüman ahali hükümetten teşebbüslerde bulunulmasını istedi.⁷⁴

⁷¹ "Hariciye Vekâleti'nden Refet Paşa'ya 27 Kasım 1922 Tarihli Telgraf", **BOA**, HR.İM.42.6.1. ; "Hariciye Vekâleti'nden Adnan Bey'e 25 Aralık 1922 Tarihli Telgraf", **BOA**, HR.İM.42.11.1.

⁷² "Hariciye Vekâleti Umur-u Siyasiye Müdüriyeti Umumisinden Hariciye Vekaleti'ne 5 Ocak 1923 Tarihli Tezkire", **BOA**, HR.İM.42.13.2.

⁷³ "Hariciye Vekâleti Umur-u Siyasiye Müdüriyeti Umumisinden Hariciye Vekaleti'ne 6 Ocak 1923 Tarihli Tezkire", **BOA**, HR.İM.42.14.2.

⁷⁴ "Hariciye Vekâleti'nden Hariciye Vekâleti Dersaadet Murahhaslığı'na 13 Mayıs 1923 Tarihli Tezkire", **BOA**, HR.İM.73.27.1.

Lozan Konferansı'nda Türkiye'ye bırakılan İmroz ve Bozcaada'da halihazırda bulunan Yunan idaresinin kaldırılması gerekiyordu. Lozan Antlaşması'nın onaylanması ile birlikte bu adaların iadesi için çalışmalar başlatıldı. Öncelikle adaların teslim alınıp Türk idaresinin tesisi için bir mülkiye müfettişinin atamasının yapılması gerekiyordu.⁷⁵ Yunanistan'ın adalardan çekilmesi kısa sürede gerçekleşmedi. Lozan Antlaşması 1923 yılı Temmuz ayında imzalanmasına rağmen Yunanistan Eylül ayında adaları terk etmeye başladı. O tarihlerde Yunan basınında İmroz ve Bozcaada'nın konferansta Türkiye'ye bırakılması ve adaların devri ile ilgili haberler yer almaktaydı. Basında, Sevr Anlaşması'nın 84. maddesinde Yunanistan'a verilen adaların Lozan'da Türkiye'ye bırakıldığından bahsedilerek Venizelos'un bu konuda mücadele ettiği ve çabalarının görmezlikten gelinemeyeceği ifade ediliyordu. Ancak Avrupa'nın adalarda Türkiye'yi görmeyi tercih ettikleri vurgulanıyordu. Yunanistan, adaların Türkiye'ye devredilmesi konusunda da gereken süreye sahip olduğunu düşünmekteydi. Anlaşma ile adalılara verilen mahalli idarenin Türk "zulmüne" karşı bir garanti olduğu söylenmişti. Lozan Konferansı'na katılan devletlerin bu "talihsiz" nüfusa teminat verilmeden adaların Türkiye'ye devretme suçunu işleyeceğini düşünmemekteydiler.⁷⁶

Bu görüşler Yunanistan'da İmroz ve Bozcaada'ya verilecek mahalli idarenin siyasi özerklik olarak algılandığını göstermektedir. Fakat mahalli idare yalnızca kamu hizmetlerinin yerel halk tarafından seçilen meclislerce idare edilmesi iken Yunanistan mahalli idareyi devletin bütünlüğü ile ilişkilendirmişti. Yunanistan, adaların iadesi meselesini uzatmaya çalışırken TBMM, İcra Vekilleri Heyeti'ne adaların tahliyesinin geciktirilmemesi yönünde telgraflar gönderdi.⁷⁷ Mülkiye Müfettişi Kadri Bey adaları teslim almak ve geçici olarak idarelerini sağlamak için görevlendirildi. 20 Eylül 1923'te Bozcaada'nın, 4 Ekim 1923'te İmroz'un teslim alınacağı bildirildi.⁷⁸ Her iki adanın teslim alınma süreci benzer şekilde işledi. Şükrü Bey başkanlığında bir heyet resmi protokol ile adayı teslim almak için Bozcaada'ya

⁷⁵ "İstanbul Murahhaslığı'ndan Hariciye Vekâleti'ne 2 Eylül 1923 Tarihli Tezkire", **BOA**, HR.İM.20.18.1

⁷⁶ "İmvros Ke Tenedos" (İmroz ve Bozcaada), **Salpigks**, 18 Haziran 1923, nr.3585, s.1.

⁷⁷ "TBMM'den İcra Vekilleri Heyeti'ne 29 Ağustos 1923 Tarihli Tezkire", **BCA**, 30.10.0.0 / 205.399.16, Belge: 2.

⁷⁸ "İcra Vekilleri Heyeti Reisi'nden Hariciye Vekâleti'ne 19.09.1923 Tarihli Tezkire", **BCA**, 30.10.0.0 / 64.431.9.

geldi. Ahmet Hacı Ömer ve Haşim Ali'den oluşan Müslümanların temsilcileri ve Riga Hristodulu, Panayiotu Aslani, Anastasiyo Papadopulo'dan oluşan Rumların temsilcileri gelen heyeti karşıladı. Gerekli görüşmeler yapıldıktan sonra adanın Vali yardımcısı Kasimatis'in teslim protokolünü imzalaması istendi.⁷⁹ Bozcaada'yı teslim almak için adaya gelen heyet ile orada bulunan Yunan heyeti arasında teslim protokolü imzalanmasının ardından Yunan memurlar adayı terk etmeye başladı.⁸⁰ Adanın Türkiye idaresine geçişiyle teslim heyeti ada halkına hitaben bir beyanname hazırlayarak adalıların TBMM Hükümeti'ne bağlı olmaları gerekliliğini vurgulayan bir konuşma yaptı. Türk basınına göre Bozcaada halkı da adanın Türk idaresine geçişini mutlulukla karşılayarak hükümete bağlı yaşayacaklarını belirtmişlerdi. Fakat bu memnuniyet muhtemeldir ki adada yaşayan Türkler için geçerliydi. Adanın Türkiye'ye bırakılmasının hemen akabinde Rumların Müslüman ahaliye karşı kötü muamele yapıp taşkınlık çıkaracaklarına dair ihbarlar da alınmıştı. Ezine Hilal-i Ahmer Şubesi Bozcaada'nın tahliyesi ve Türk Hükümeti'ne iadesi zamanında Rumların Müslüman ahaliye zarar vermeleri tehlikesine karşı gerekli önlemlerin alınmasını ve ada halkının korunmasını istemişti.⁸¹ Bozcaada'da kurulan geçici yönetimde Kaymakam olarak Haşim Efendi atanmıştı.⁸²

Bozcaada'nın alınmasının ardından 4 Ekim günü Kadri Bey ve beraberindeki heyet İmroz'un teslimi için Kastro (Kaleköy) Limanı'na geldi. Adanın teslim alınacağı konusunda yerel yetkililer bilgilendirilmişti. Görüşmelerin ardından 19 Nisan 1923'te Bozcaada'dan İmroz'a transfer edilen komutan Papuçidakis teslim protokolünü imzaladı. Kadri Bey adil bir yönetim olacağını vurguladığı bir konuşma yaptı.⁸³ İmroz halkı adına Metropolit Vekili Anesti TBMM'ye bir telgraf göndererek hükümete bağlılıklarını ifade etti.⁸⁴ Telgrafta *“işgal altında geçen 11 senelik medid*

⁷⁹ “İ Tenedos Paredothi İs Tus Turkus” (Bozcaada'nın Türklere Teslimi), **Salpigks**, 21 Eylül 1923, nr.3665, s.2.

⁸⁰ “Bozcaada'nın Anavatana İltihakı”, **Tanin**, 27 Eylül 1923, nr.343, s.1.

⁸¹ “Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumiyesi'nden Hariciye Vekaleti İstanbul Murahhaslığı'na 3 Eylül 1923 Tarihli Telgraf”, **BOA**, HR.İM.42.33.1.

⁸² “Bozcaada'nın İstihlasi”, **Tanin**, 22 Eylül 1923, nr.338, s.1 ; “Bozcaada Rumları”, **Tanin**, 16 Ekim 1923, nr.362, s.3.

⁸³ “Pos Paredothi İ İmvros”(İmroz Nasıl Teslim Edildi) , **Eleftheros Logos**, 10 Ekim 1923, nr.2103, s.2.

⁸⁴ Mesut Çapa, “Lozan Antlaşması'ndan Sonra (1923-1928) İmroz ve Bozcaada'da Türk Egemenliğinin Yeniden Kurulması: Adalar Hakkında Bir Rapor”, **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı:22, 2017, s.94.

*ve cidden pek acı bir devre-i tahassurdan sonra Şanlı Türk Sancağına kavuşan adamız halkının hissiyat-ı ubudiyet ve sadakatini kemal-i sürür ve mubahat ile arza cüret eyleriz” denilmekteydi.*⁸⁵

İmroz ve Bozcaada halkının Türk idaresine geçişini memnuniyetle karşıladıkları yönünde Türk basınına yansıyan haberlere rağmen her iki adadaki Rumlar bu durumu protesto etmişlerdi. Bozcaada Rumları Atina’ya ve İngiliz Hükümeti’ne protesto mektupları gönderdi. Bu mektupların herhangi bir etkisi olmadığı görülüp mahalli idareyi kabullendikten sonra İmroz ve Bozcaada Rumları adına P. Dimitriadis ve Dr. Andreas Antypas mahalli idare ile ilgili endişelerini dile getirip Lozan’ın 14. maddesinin uygulanması konusunda İngiliz Hükümeti’nin dikkatini çekti.⁸⁶ Lozan Antlaşması sonrasında görevlendirilen ve İmroz’u teslim alan Müfettiş Kadri Bey adaları teslim aldıktan sonra hem Bozcaada hem İmroz’da incelemeler yaptı. İmroz ahalisinin mahalli teşkilatın manasız bir şey olduğunu, adada her yerde olduğu gibi hükümet idaresini talep ettiklerini ve şu an adanın korunaklı olduğunu ancak asayişin bozulabileceği ihtimaline karşı mahalli idarenin bu durumda yetersiz kalacağını düşündüklerini belirtti.⁸⁷

Metropolit Vekili Anesti TBMM’ye gönderdiği başka bir telgrafta İmroz’un teslim alındığı 4 Ekim gününden itibaren jandarma ve polis sayesinde adada sükûn ve asayiş sağlandığını belirtti. Telgrafın devamı şöyleydi:

“Binaenaleyh az zaman zarfında adamızda teşkilâtı mülkiye esasının vâki ve idare mekanizmasının faaliyete gelmesi gibi saadeti âtiyemize beraat olan mukaddematı görmekle şükran olarak Hükümeti metbuamıza ve onu temsil eden Büyük Millet Meclisine arzı sadakat ve ubudiyete ictisar ile mübahiyiz.”⁸⁸

⁸⁵ “Beyan-ı Sadakati Mutazammın İmroz Adası Ahalisinin Telgraf namesi”, **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:2, Cilt: 2, İçtima Senesi: 1, 35inci İçtima, 13 Teşrinievvel 1339 (13 Ekim 1923), s.621.

⁸⁶ Aleksis Aleksandris , “Imbros and Tenedos: A Study In Turkish Attitudes Toward Two Ethnic Greek Island Communities Since 1923”, **Journal of Hellenic Diaspora**,1980, Vol. VII, No.1, s.13.

⁸⁷ “İmroz’da”, **Tanin**, 11 Teşrinievvel (Ekim) 1923, nr.357, s.2.

⁸⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:2, Cilt:8, İçtima Senesi:1, 45inci İçtima, 31 Teşrinievvel 1339 (31 Ekim 1923), s.117.

İdare-i Mahalliye Vilayet Müdürü Akif Bey adaların Türkiye'ye iadesinin ardından İmroz ve Bozcaada'yı teftiş etti. İki adada da Lozan'ın 14.maddesinin gereği olan mahalli idare teşkilatının kurulacağını fakat bu idare teklifini sonraki Büyük Millet Meclisi'ne sunacaklarını söyledi.⁸⁹ Bu nedenle kanun ancak 1927 yılında yürürlüğe girebildi. 1927 yılında mahalli idare verilene kadar İmroz'da Kaymakam Cevdet Bey, Bozcaada'da Kaymakam Faik Bey görev yaptı.⁹⁰

3. 1151 Sayılı İmroz ve Bozcaada Kazalarının Mahalli İdareleri Hakkındaki Kanun (1927)

Türkiye Cumhuriyeti'nde idari teşkilat, merkez ve taşra teşkilatı (mülki idare) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Klasik Osmanlı idare sistemi de aynı şekilde merkezi ve taşra teşkilatı olarak taksim edilmişti. Osmanlı teşkilat sisteminde 1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile başlayan değişimlerle Türkiye'nin idari teşkilatının da temelleri atıldı. Merkez ve taşra teşkilatı anayasal düzenlemelere göre belirlendi. Bu teşkilatlar birbirinden bağımsız idareler değil, merkezi idarenin taşrada örgütlenmesi şeklinde idi. 1924 Anayasasının 89, 90 ve 91. maddeleri ile taşra teşkilatı düzenlendi. 89. maddeye göre ülke coğrafi bakımdan illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara, bucaklar da kasaba ve köylere bölünmüştü. Türkiye'de idari sistemde merkezi idarenin taşra örgütü temsilcisi olarak illerde vali, ilçelerde kaymakam, nahiyelede nahiye müdürü bulunuyordu.⁹¹ Bu merkezi idarenin dışında yerinden yönetim ya da mahalli idare de denilen ayrı bir tüzel kişilik taşıyan bir idare de bulunmaktaydı. İl özel idareleri, belediyeler ve köyler de Mahalli idareleri temsil ediyordu.

Lozan Konferansı'nda İmroz ve Bozcaada'ya mahalli idare verilmesi şartıyla adalar Türk idaresine bırakılmıştı. Antlaşmanın 14. maddesinde de bu hüküm eklenmişti. 1923'ten 1927 yılına kadar mahalli idarenin verilmesi yönünde bir çalışma yapılmamış, bu konu yeni kurulacak olan Millet Meclisi'ne bırakılmıştı. 1927 yılında yürürlüğe giren İmroz ve Bozcaadaları'nın mahalli idareleri hakkındaki kanunla her iki adada merkezi idareye bağlı özel bir taşra örgütlenmesi kurulması

⁸⁹ "İmroz ve Bozcaada", **Cumhuriyet**, 11 Mayıs 1925, nr.362, s.1.

⁹⁰ Mesut Çapa, **a.g.m.**, s.96.

⁹¹ "1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu", Kanun No: 491, **Resmî Gazete**, 24 Nisan 1924, Sayı: 71.

sebebiyle Türkiye idare sisteminde ayrı bir öneme sahipti. Bir mahalli idare olarak illerde kurulan İl Genel Meclisi hakları ve yetkileri birer ilçe olmalarına rağmen İmroz ve Bozcaada’da kurulacak meclislere verilmişti. 25 Haziran 1927 yılında kabul edilen kanunun tam metni şöyledir:

1152 Sayılı Bozcaada ve İmroz Kazaları’nın Mahalli İdareleri Hakkında Kanun ⁹²

Madde 1 : İmroz ve Bozcaadaları mahallî anâsırdan mürekkebe , Teşkilat-ı Hususiye’ye tabî ve Çanakkale Vilayeti’ne merbû bir nahiyedir.

Madde 2 : Bu nahiyelerde intizamın temini için istihdam edilecek memur yerli ahaliden temin olunur.

Madde 3 : Adanın menâfî umuma ait mahalli işlerini tedvîr ile mükellef bir “Nahiye Meclisi” bulunur. Nahiye Meclisi’nin riyaseti altında 10 azadan terkîb eder.Meclis iki sene için mûntehibdir. Ada ahalisinden olup Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’na tevfikân mûntehiblik için lazım gelen evsafı haiz olanlar bu meclise aza intihab ederler ve mebusluk evsafını câmi bulunanlar da Nahiye Meclisi’ne intihab olabilirler.

Madde 4 : Meclis her sene nahiyenin sene-i atıye bütçesini ve sene-i sabıka hesab katiyesini tetkik ve müzakere etmek üzere Kanun-i Sani ve Ağustos aylarında iki def’a azami bir ay müddet ve nahiye müdürünün daveti ile içtimaat-ı adıyesini akd eder.Hükümet-i Merkeziye veya Nahiye Müdürü lüzum gördüğü anda Nahiye Meclisi fevkalâde olarak da içtimâyâ davet olunabilir.

Madde 5 : İdare-i Umumiye-i Vilayet kanunuyla Vilayet Meclis-i Umumilerine mevdu’ vezaif, Bozcaada ve İmroz nahiyelerinde Nahiye Meclisleri’ne tevdi edilmiştir.

Madde 6 : Mecmuu , ada İdare-i Mahalliyesi varidatının yüzde birini tecâvüz etmemek şartıyla reis ve azaya beher içtima için meclisce takdir olunacak hakk-ı huzur verilir.

Madde 7 : Meclisin mukadderatı kanuna mugayir veya vazife ve salâhiyet-i kanuniye haricinde olarak ittihaz edilmiş olduğu takdirde re’sen veya bu kararlardan şikayet edenlerin tahriri mûraacatı üzerine mukadderat-ı vakıa , Çanakkale Vilayeti İdare-i Heyeti’nin mûtaalası alınarak Dahiliye Vekaletince her zaman iptal olunabiliyor. Meclis

⁹² “1152 Sayılı Bozcaada ve İmroz Kazaları’nın Mahalli İdareleri Hakkında Kanun”, **Resmi Gazete**, 20 Temmuz 1927, Sayı: 638, Tertip:3 Cilt: 8, s.983.

mukadderatının ada menafî' mahalliyesine mugayiretinden dolayı -ittihaz karar tarihinden itibaren on beş gün zarfında- itiraza nahiye müdürü salahiyyetdardır. Bu takdirde müzakere zabıtnameleri ile karar metni ve nahiye müdürünün itiraznamesi Çanakkale Vilayeti'ne gönderilir. Ve Vilayet İdare Heyetince bir karara rabt olur.

Madde 8 : Meclis muayyen olan zaman ve mekan haricinde içtima' veya işbu kanun ile tayin edilmiş vazifeleri ifadan imtina edildiği takdirde bir ay zarfında yeniden intihab icra olunmak üzere meclisi feshe Dahiliye Vekaleti salahiyyetdardır.

Madde 9 : Kavanin-i muhtelif ile Vilayet İdare-i hususiyelerine ve belediyeye tevdi' ve tahsis edilmiş olan varidat bu iki adanın hussusi bütçelerine müterettib varidat-ı mahalliyyeyi teşkil eder. Varidat-ı mahalliyyeye aid ta'rife ve miktar ve nispetleri tanzim ve ta'yin hususunda Meclis-i Umumi ve Meclis-i Belediyelere raci olan vazife ve salahiyyetler bu iki adada Nahiye Meclislerine tevdi' edilmiştir.

Madde 10 : Birinci maddede muharrer hidamet ve vezaif-i mahalliyyenin ifasına müteferri' masraflar ile mahalli idareye müterettib hidematı ve müessesat da ifay-ı vazife eden me'mur ve müstehdemlerin maaş, tahsisat-ı fevkalade ücretleri bu iki adanın hussusi bütçelerine idhâli muktezi masraf-ı mahalliyyeyi teşkil eder.

Madde 11 : Adaların Nahiye Meclislerince tetkik ve müzakere edilen bütçe ve hesap kat'iyeleri Çanakkale Vilayeti İdare Heyeti'nin mütalaası alınarak Dahiliye Vekaleti'nin tasdiki ile iktisab-ı katiyet eder. Münakale, tahsisat-ı manzume ve fevkalade suretleriyle bütçede vukua getirilecek ta'dilat aynı işkal-i kanuniyeye tabidir.

Madde 12 : Nahiye Müdürü, adanın hussusi bütçesinin amiri ita ve mal me'muru muhasebe mesulidir. Ada emval-i mahalliyyesinin veznedarlığını ve tahsildarlığını ve sair kabz ve sarf muamelatı, adanın me'murin-i maliyesi, meclisce takdir olunacak aidat mukabilinde idare-i mahalliye hesabına ifa ederler.

Madde 13 : Her iki adada dini tesisat ile bunlara muhtass evkaf idare-i mahalliyyenin nezareti ve Hükümet-i Merkeziye'nin murakebesi altında cemaatlerine aittir. Cemaat mektepleri , hastahane ve tedavihaneleri gibi gayri dini tesisat ile bunlara merbut ve mevkuf emval gayrimenkule bütün mevcudat-ı menkulesi ve müştemilatı ile kaffei hukuk ve vecaibi ile idare-i mahalliyyeye devr olunmuştur.

Madde 14 : Her iki adada maarif umur ve muamelatı maarif teşkilatı hakkındaki kanun ile ilk tedrisat kanuni ahkamına tevfikten tensik ve idare olunur. Tedrisat Türkçe, umumi, meccani ve ladinidir. Çocuklarına kendi dini ve lisanını okutturmak isteyen veliler ehliyet-i hükümetçe musaddak ve tedrisatı hükümetin daimi teftişine tabi bulunmak ve masrafı kendileri tarafından tasviye edilmek şartıyla hussusi

bir hocaya,umumi mektep binaları dahilinde tahsis edilecek dershanelerde program ve ders saatleri haricinde ta'yin olunacak bir saatte din ve lisan derslerini okutabilirler. Her iki adada nahiye maarif encümeni tedrisat iptidaiye meclis salahiyeti haiz olmak üzere nahiye müdürünün riyaseti altında tedrisat-ı müfettiş veya baş muallim ve tabib ile nahiye meclisinde kendi azası içinden müntehib iki azadan terki eder.

Madde 15 : İdare-i mahalliye'nin nahiye müdürü tarafından mensub me'mur ve müstahdemler, ada ahalisinden olmak şarttır. Evkaf-ı matlubeyi haiz kimse bulunmadığı takdirde diğer ada ahalisinden bu da bulunmazsa Türkiye Cumhuriyeti'nin sair aksam Memalik-i ahalisinden intihab olunur.

Madde 16 : Her iki adanın zabita-i mahalliye hey'eti adalar dahilinde ve sahillerinde zabita-i mania, asliye, belediye, sıhhiye ve sıhhiye-i hayvaniye, saydiye, rusumiye muamelatı ile mükellef olmak üzere Jandarma Nizamnamesi'ne tevfikan tensik edilir. Zabita-i Mahalliye efradının adalı olması şarttır. Şu kadar ki İmroz da Bozcaada,Bozcaada'da İmrozlu efrad istihdamı ve adalar ahalisinden olan efrad ile zabita-i mahalliye kadrosu itmam edilemediği takdirde jandarma nizamnamesine tevfikan şerait-i matlubeyi haiz olmak üzere memleketin sair aksamı ahalisinden dahi efrad tertib ve tahsis caizdir.Zabitan ve küçük zabitan Jandarma nizamnamesine tevifkan mekatib-i mahsusasından yetişmiş olmak şarttır. Adalarda işbu zabita-i mahalliye heyetin tensik ve ikamesi tarihinden itibaren mevcut polis ve jandarma kuvvetleri tebdil olunur.

Madde 17 : Her iki adada sakin nüfus nahiye meclisince tesbit ve vilayet idare heyetinin mütalasıyla Dahiliye Vekaleti tarafından tasdik olunacak hududlar dahilinde mahallelere tefrik olunur. Her mahallede intihab hakkını haiz ahali kendi içlerinden aynı evsafı haiz üç kişiyi muhtar namzedi olarak intihab ve bunlardan biri nahiye müdürü nasb eyler. Mahalle ihtiyar heyetlerine mevdu' vezaif-i kanuniye müstakilen işbu muhtarın mes'uliyeti tahtında ifa olunur.

Madde 18 : Çanakkale Vilayeti İdare-i Hususiye Teşkilatı'nın Bozcaada ve İmroz nahiyesine şumuli yoktur. Her iki nahiye de mevcut belediye idareleri ve belediye meclisleri ve köy ihtiyar meclisleri ve köy idareleri mülga olup bunlara ait menkul ve gayrimenkul emval, kuyudat-ı vezaif ve muamelat kaffe-i ve caib ve taahhüdât mahalli idarelere intikal eder.

Madde 19 : Her iki ada Türkiye Cumhuriyeti kavanin ve nizamatin işbu kanun ile kabili te'lif ahkamı baki ve mer'idir.

Madde 20 : Bu kanunun suret-i tatbikiyesini mübeyyin olmak üzere Dahiliye Vekaletince ihzar kılınarak talimatnameler Heyet-i Vekile

kararıyla Reis-i Cumhur tarafından tasdik olunarak iktisab-ı meriyet eder.

Madde 21 : Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 22 : Bu kanun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Lozan'dan sonra İmroz ve Bozcaada'nın idaresi ile ilgili yapılan ilk uygulama her iki adanın 3 Kasım 1923 günü Çanakkale Vilayeti'ne bağlanması olmuştu.⁹³ Kanunun birinci maddesinde de her iki adanın Çanakkale'ye bağlı olduğu tekrarlandı. Fakat bu maddede vurgulanması gereken husus İmroz ve Bozcaada'dan birer nahiye olarak bahsedilmiş olmasıdır. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. maddesi "Türkiye, coğrafi olarak vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelerden oluşur" şeklindedir.⁹⁴ 1924 Anayasası'nın 89. maddesinde de ülke vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyelerde kasaba ve köyler şeklinde taksim edilmiştir.⁹⁵ Dolayısıyla kaza ve nahiye birbirlerinin yerine kullanılamayacak terimlerdir. 1925-1926 Devlet Salnamesi'nde Çanakkale merkez kazası ve İmroz ve Bozcaada'nın da bulunduğu 7 kaymakamlıktan oluşuyordu.⁹⁶ 1926-1927, 1927-1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerine göre de hem İmroz hem Bozcaada Çanakkale'nin birer kazası olarak verilmişti.⁹⁷ Mahalli İdare Kanunu'ndan sonra hazırlanan 1928-1929 tarihli Devlet Salnamesinde de her iki ada Çanakkale'nin kazası durumundadır.⁹⁸ Dolayısıyla kanun öncesinde ve sonrasında resmi kayıtlara kaza olarak geçen her iki adanın nahiye statüsünde olmadığı sonucu çıkmaktadır. Nitekim bu kanunun isminde de "kaza" ifadesi geçmektedir. Kanun yürürlüğe girdiği tarihte her iki adanın kaza olarak kabul edilmesine rağmen kanun maddelerinde nahiye teriminin kullanılması terminolojik bir hatadır. Aysel Aziz ve Hasan Münüsoğlu çalışmalarında 1927 Mahalli İdare Kanunu ile İmroz ve

⁹³ "Dahiliye Vekâleti İdare-i Umumiye Müdüriyeti'nden Başvekâlet'e 3 Kasım 1923 Tarihli Tezkire", *BCA*, 30.11.1.0 / 1.1.1.10.

⁹⁴ "1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu", Kanun No:85, *Düstur*, Üçüncü Tertip, Cilt 1, 7 Şubat 1337 (1921), s.197.

⁹⁵ "1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu", Kanun No: 491, *Resmî Gazete*, 24 Nisan 1924, Sayı: 71.

⁹⁶ *T.C Devlet Salnamesi 1925-1926*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1926, s.592.

⁹⁷ *T.C Devlet Salnamesi 1926-1927*, Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi, s.806 ; *T.C. Devlet Salnamesi 1927-1928*, Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi, s.834.

⁹⁸ *T.C Devlet Yılığ 1928-1929*, İst Devlet Matbaası, 1929, s.460.

Bozcaada'nın nahiye olarak teşkilatlandırıldığını iddia etmektedirler.⁹⁹ Kanun maddelerine bakıldığında böyle yorumlanmış olması doğru gözükmesine karşın resmi kayıtlarda nahiye statüsünde değildir. Abdülgani Mağ ise Mahalli İdare Kanunu'nun maddelerini günümüz Türkçesine uyarlayarak verdiği çalışmasında yanlışlık yaparak kanunda geçen “nahiye”, “nahiye meclisi” gibi kavramları “ilçe” ve “ilçe meclisi” şeklinde değerlendirmiştir. Fakat bu kavramlar ve işlevleri farklı anlamlara gelmektedir.¹⁰⁰

1151 sayılı kanuna göre, iki adada tüm yetkiler yerel idareye verilerek ilçelerde kurulacak belediyelere ait olan yetkiler bu özel idare bünyesinde toplanmıştı. Ancak 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 2. maddesi “vilayet ve kaza merkezlerinde nüfusları ne olursa olsun belediye kurulması mecburidir” şeklindedir.¹⁰¹ Dolayısıyla İmroz ve Bozcaada kaza merkezi olduğu için bu adalarda da belediye teşkilatı kuruldu. Bu durum adalarda 1151 sayılı kanuna uyulmadığını gösterir. Aynı zamanda adaların kaza olduğu da belediye kurulmasından anlaşılabılır. Sonuç olarak, günümüze kadar devam eden bu yapı dolayısıyla İmroz ve Bozcaada'da hali hazırda hem belediye hem de mahalli idare başkanlığı adı altında Kaymakamlık bünyesinde il meclislerinin yetkilerine sahip ilçe özel idaresi bulunmaktadır.¹⁰²

Kanunun ikinci maddesine göre İmroz ve Bozcaada'da görev alacak memurlar yerli ahaliden olacaktı. Üçüncü maddede adalarda kurulacak meclisin nitelikleri belirlenmişti. Buna göre meclis 2 sene için seçilecek 10 üyeden oluşacaktı. Yerli halktan seçilecek bu meclis üyeleri Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda belirtilen mebusluk şartlarını taşımak zorundaydı. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre mebus olabilmenin şartları 30 yaşını ikmâl etmiş Türk olmak ve Türkçe okuyup yazmayı bilmektir. Bu durumda İmroz ve Bozcaada'da kurulacak meclislere Rumların

⁹⁹ Aysel Aziz, “Gökçeada Üzerine Toplumsal Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 1973 ; Hasan Münüsoğlu, “Kültürel Bellek Bağlamında İmrozlu Kimliği Üzerine Etnografik Bir İnceleme”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Halk Bilimi Anabilim Dalı, 2017.

¹⁰⁰ Abdülgani Mağ, “Türkiye’de Merkezi İdareye Bağlı Taşra Örgütlenmesi ve Mali İdari Özerklik İlişkisi:Bozcaada Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2015.

¹⁰¹ “1580 Sayılı Belediye Kanunu”, **Resmi Gazete**, 14 Nisan 1930, Sayı .1471.

¹⁰² Abdülgani Mağ, **a.g.t.**, s.60-62.

seçilmesi zorlaşmıştı. Adalarda yaşayan Rumların birçoğu Türk vatandaşları oldukları için vatandaşlık konusunda herhangi bir engelle karşılaşmalarına rağmen çoğu Rum, Türkçe'yi ya bilmemekte ya da çok az konuşabilmekteydi. Bu durumda meclise seçilmek birçok Rum için mümkün olmayacaktı.¹⁰³ Bunun yanında adalarda Lozan'ın gereği olan mahalli idarenin uygulanmasıyla ilgili problemler yaşandığında ve bu konuda şikâyetler olduğunda, durumun gerekçesinin uygun yönetici olmaması olduğu ileri sürülecekti. Bozcaada'da sonraki yıllarda çoğu nitelikli kişiler olarak tanımlanan 64 Rum'un istenmeyen kişi ilan edilmesinin, aynı gerekçeye dayanarak adada Rum idareci bulundurmamak için yapıldığı iddia edilmişti. İmroz'da da aynı şekilde göç eden 1500'e yakın kişiden dolayı burada da nitelikli yönetici eksikliği vardı.¹⁰⁴

Kanunun 5. maddesinde Vilayet Meclisleri'nin görevleri adalarda kurulacak nahiye meclislerine verilmişti. 13 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu Muvakkatı ile Vilayet Meclisleri'nin nitelikleri ve görevleri belirlenmişti.¹⁰⁵ Vilayet Meclisi'nin, hükümete ait her türlü müzayede ve alım satımı kanunlara uygun olarak icra ederek, gerekli olan mukavelelerin tayin şartlarına göre uygunluğunu sağlamak, gelirleri toplamak ve idare etmek, halkta ve emanette kalan malları idare etmek, devlete ait ormanlardan nizamlara uygun kerestelerin müzayede ile satışını yapmak, hükümete ait tüm menkul ve gayri menkullerin nezaret ve muhafazası ile kabristan mahallerini tesis etmek, mahalle halkının lüzum gösterdikleri cetvellerin incelenmesi için memur sağlamak gibi görevleri vardı.¹⁰⁶ Vilayet Meclisleri'nin tüm bu görevlerinin birer kaza olan İmroz ve Bozcaada'da kurulacak meclislere verilmesi bu iki adanın özel bir statüye sahip olmasını sağlamıştı. Nahiye Meclisi ile ilgili takip eden maddelere göre her sene Ocak ve Ağustos aylarında bütçe görüşmeleri için toplanılacak, Nahiye Müdürü acil bir durum olursa istediği zaman da toplantı yapabilecekti. Meclis, kanunlara aykırı kararlar aldığı ve şikayete maruz kaldığı takdirde incelemeler sonucunda Dahiliye

¹⁰³ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, "İmroz'dan Gökçeada'ya Giderken 1964'te Ne Oldu?", **İstanbul Rumlar ve 1964 Sürgünleri**, Der.İlay Roman Örs, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s.168.

¹⁰⁴ Aleksis Aleksandris, **a.g.m.**, s.17.

¹⁰⁵ Metin Günday, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınları, Ankara 2011, s.472.

¹⁰⁶ Yüksel Kaştan, "Osmanlı Devleti'nde '1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkatı' İle Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması", **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Ocak 2016, s.87.

Vekaleti bu kararları iptal etme yetkisine sahip olacaktı. Bu durum karşısında Nahiye Müdürü 15 gün süre zarfında karara itiraz etme hakkını da saklı tutacaktı. Meclis, vazifelerini yerine getirmezse Dahiliye Vekaleti 1 ay içinde yeniden seçime gidebilecekti. Nahiye Meclisi'nin bir diğer görevi de İmroz ve Bozcaada'da gelirlerin tespitini yapmaktı. Yapılan bütçe hesaplamalarıyla ilgili raporlar Dahiliye Vekâleti'nin onayından geçecekti. Bu iki adadaki tüm bütçe işleri Nahiye Müdürü ve Mal Memuru'nun sorumluluğundaydı. Kanunun 13. maddesinden itibaren dini kurumlar, eğitim ve sosyal hayat ile ilgili maddeler yer almaktaydı. 13. maddede adalardaki tüm dini kurumların cemaatlere ait olduğu vurgulanmakla beraber cemaat okulları, hastahaneler gibi gayri dini kurumlar da yerel idareye devredilmişti. Kanunun en önemli maddesi ise 14. maddeydi. Bu maddede, okullarda eğitimin Türkçe olacağı açıkça ifade edilmekteydi. Eğitimin ücretsiz ve laik olacağı vurgusuyla birlikte isteyen ailelerin devlet kontrolünde ve masraflarını kendileri karşılamak şartıyla çocuklarına din ve dil eğitimi verilebileceği belirtilmişti. Bu karar ile adalardaki Rumların günümüze kadar devam eden eğitim sorunları başlayacaktı.

Mahalli İdare'nin Yunanistan ve ada Rumları tarafından özerklik olarak algılandığı henüz Lozan görüşmelerinde ortaya çıkmıştı. Vilayetler Mahalli İşler Genel Müdürü Nazif Bey ile Mülkiye Müfettişi Ali Galip Bey'in 1928 yılında hazırladıkları raporda Rumların bu düşüncesinden şu şekilde bahsetmişti:

“Lozan Ahidnâmesi'yle tayin olunan mahallî muhtariyet hududunu eski Sisam Beyliği tarzında çok geniş tahayyül etmiş olmalarından ileri gelmelidir ki, 25 Haziran 1927 tarihli kanunun neşri bütün adada derin bir inkisâr-ı hayâl (hayal kırıklığı) doğurmuştur.”¹⁰⁷

İmroz ve Bozcaada Rumları, Lozan'dan 1927 yılına kadar geçen sürede adalarda mahalli idaresinin teşkil edilmediği gerekçesiyle sürekli eleştirilerde bulunmuşlardı. 1927 yılında kabul edilen kanun da Rumları tamamen memnun etmemişti. Özellikle eğitim konusundaki kısıtlamadan rahatsız olanlar çocuklarını

¹⁰⁷ “İmroz ile Bozcaada'da İncelemelerde Bulunan İl İdare Müdürü Nazif ve Mülkiye Müfettişi Ali Galip Beyler Tarafından Verilen 31 Ekim 1928 Tarihli Rapor”, **BCA**, 30.10.214.454.3.

başka yerlere göndereceklerdi. Buna rağmen ada Rumlarının artık şikayet etmeyerek idareden memnun oldukları yönünde haberler yapılmaktaydı.¹⁰⁸

1927 yılında kabul edilen Mahalli İdare Kanunu 1930 yılında adalarda da belediye teşkilatı kurulması sebebiyle fiilen işlevsiz hale gelmişti. 1953 yılında İmroz Dereköy’de belediye teşkili için halk tarafından müracaat edildiğinde bu kanunun uygulanmadığı bir nevi itiraf edilecekti. Bahsi geçen talebe yönelik açıklama şöyleydi:

“Devlet Şurası 1151 sayılı mahalli idare kanun hükümleriyle kabili telif görülmediğinden ve bu kanun meriyette bulundukça belediye kanunu hükümlerinin bu adalarda tatbiki mümkün olamayacağından bahisle Dereköy’de belediye teşkilatına kanını cevaz bulunmadığına karar verdi. Çanakkale Valiliği: mahalli idare kanunun şimdiye kadar tatbik edilmediğini, 1580 sayılı Belediye Kanununun kabulünü müteakip her iki adanın belediye seçimlerine katıldığını, mahalli işlerinin nahiye meclisleri yerine kaza idare heyetleri tarafından yapıldığını, ilgililer tarafından bir talep ve müracaat olmadığı takdirde 1151 sayılı kanunun tatbik edilmesinin devletin istiklali ve emniyeti için mahzurlu olacağından bu kararın kazalara tebliğ edilmediği bildirdi.”¹⁰⁹

4. İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada Metropolitliği ve Cumhuriyet Döneminde Görev Yapan Metropolitler

İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada Metropolitliği günümüzde İstanbul Rum Patrikhanesi’ne bağlı metropolitliklerden biridir.¹¹⁰ 1923 yılında her iki adada bulunan kiliselerin birleştirilmesiyle oluşturulan Metropolitliğin merkezi İmroz’dadır. İmroz 1010 yılına kadar Limni Episkoposluğu’na bağlı olarak varlığını sürdürdü. Zamanla Limni Episkoposluğu’ndan ayrılıp ayrı bir episkoposluk olarak teşkilatlandı.¹¹¹ İmroz’un Limni’den ayrılıp ayrı bir episkoposluk oluşu 1397’de

¹⁰⁸ “Mübadele İşlerinde Kazanılan Muvaffakiyet”, **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1932, nr.2994, s.3.

¹⁰⁹ “İmroz Kazasının Dereköyü’nde Belediye Teşkili İş Hakkında 4 Kasım 1953 Tarihli Not”, **BCA**, 30.10.0.0. 82.540.6.

¹¹⁰ Hüseyin Yücel, “Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi ve İdari Yapısı Üzerine Bir Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s.34.

¹¹¹ Melitonos Kara, “İ Nisos İmbros Simbolieis Tin Ekklesiastikiu İstorian Tis Nisu İmvru” (İmroz Adası: İmroz’un Kilise Tarihine Katkı), **Doktora Tezi**, Aristotle Üniversitesi, Selanik, 1986, s.99.

Patrik Antoniu döneminde gerçekleşti.¹¹² 1447 yılına ait bir kilise kaydında Limni ve İmroz adaları başepiskoposu olarak Yakovos ismi geçmektedir. Bu kayıta Limni ve İmroz başepiskoposu ifadesi kullanılmasına rağmen İmroz kullanılmayıp yalnızca Limni Başepiskoposluğu olarak kayda geçmesi dikkate değerdir. Bu kayıtlara dayanarak o tarihlerde İmroz'un Limni'ye bağlılığının devam ettiği yönünde iddialar ortaya atılmaktadır. İmroz'un 1397'de Limni Episkoposluğu'ndan ayrıldığı bilindiği için bu kayıtlarda bir çelişki ortaya çıkmasına rağmen İmroz ayrı bir başepiskoposluk olarak son Bizans kataloglarında yer almıştı. Hatta bu katalogların hepsinde başepiskopos değil metropolit ifadesi kullanılmıştı.¹¹³ İmroz, Metropolitlik olarak teşkil edildiği zaman metropolitlik merkezi Kastro (Kaleköy) köyü idi. Kastro'da bulunan Ayia Maria Kilisesi metropolitliğin merkezi idi. Kastro antik çağlardan itibaren İmroz'un idari yönetim merkezi olmuştu. 8. yüzyılda korsan baskınları nedeniyle Kastro'da güvenlik problemleri ortaya çıkınca yeni bir merkez arayışı başladı. Yeni idari merkez olarak adada önemli bir ekonomik potansiyele sahip olan Panagia seçildi.¹¹⁴ Panagia'nın küçük bir kasabadan evrimleşmesi ve zamanla Kastro'lular ve diğer köylülerin de buraya gelmesi ile idare merkezi teşkilatlandırılmış oldu. İdare merkezinin Panagia'ya taşınmasından uzun yıllar sonra dini merkezin de Kastro'dan Panagia'ya taşınması gerekli görüldü. Metropolit Paisios döneminde 12 Eylül 1881 tarihinde bir komisyon toplandı ve oybirliği ile Panagia'nın dini ve siyasi merkez olması kabul edildi. Fakat o dönemde bu karara rağmen resmi olarak metropolitlik Panagia'ya taşınmadı. İmroz Metropolitliği'nin Kastro'dan Panagia'ya devredilmesi 14 Haziran 1905'te Episkopos II.Ioanniku başkanlığında toplanan genel kurulda 500 kişinin oyuyla gerçekleşti.¹¹⁵ Günümüzde Merkez ilçe olan Panagia adanın en önemli turistik bölgesidir ve dini bir ritüel olan Meryem Ana kutlamaları Panagia'da yapılmaktadır.¹¹⁶

¹¹² Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.102.

¹¹³ Melitonos Kara, **a.g.t.**, 135-137.

¹¹⁴ Ari Çokona, **20.Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2016, s.127.

¹¹⁵ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.154-157.

¹¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Hasan Münüsoğlu, "Kültürel Bellek Bağlamında İmrozlu Kimliği Üzerine Etnografik Bir İnceleme", **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Halk Bilimi Anabilim Dalı, 2017.

Bozcaada ise 1923 yılına kadar Midilli Metropolitliği'ne bağlı olarak varlığını sürdürdü. Bozcaada'nın İmroz Metropolitliği'ne dahil edilmesi süreci uzun bir zamana yayıldı. İlk olarak 1865 yılında İmroz'lular Patrikhane'den Bozcaada ve Semadirek adalarının İmroz Metropolitliği'ne bağlanmasını talep ettiler. Fakat Patrikhane bu talebi geçerli bir sebep olmadığı gerekçesiyle reddetti.¹¹⁷ 1870 yılında aynı talepleri dile getirmelerine rağmen o dönemde İmroz'da başta ekonomik olmak üzere bazı sorunlar olması sebebiyle kilise bu talebi tekrar geri çevirdi. Aslında İmroz Metropolitliği'nin Bozcaada ve Semadirek adalarının metropolitliğe katılmasını istemelerindeki temel amaçları ekonomik sebeplerdi. Adada yaşanan ekonomik problemler, Bozcaada ve Semadirek kiliselerinin de metropolitliğe dahil edilmesiyle buradan da maddi destek alınması anlamına gelecekti. Böylece bu iki adada kilise için toplanacak yardımlar İmroz ekonomisine katkı sağlamış olacaktı. Fakat o yıllarda Patrikhane'de bu talepleri değerlendirilmedi. 1906 yılına gelindiğinde Metropolit İoannikios selefleri gibi tekrar Bozcaada ve Semadirek adalarının metropolitliğe ilhak edilmesi talebini sundu. Fakat bu sefer en azından Bozcaada'nın İmroz Metropolitliği'ne bağlanmasını istedi. İoanniki bu konuda sadece Patrikhane'ye talepte bulunmakla kalmamış, 6 Mayıs 1907'de ada topluluklarının temsilcileriyle bir genel kurul toplamış ve Bozcaadalıları ikna etmek için Sofokleus Kallipolitis ve İoanniu Emmanualidu'yu Bozcaada'ya göndermişti. Hem Patrikhane'de yapılan görüşmeler hem de adaya gönderilen heyetlerin çalışmaları sonucunda 1907 yılı Ekim ayında Bozcaada Kilisesi'nin Midilli Metropolitliği'nden ayrılıp İmroz Metropolitliği'ne bağlandığı ilan edildi. Fakat Bozcaadalılar Midilli Metropolitliği'nden ayrılmayı kabul etmeyip bu kararı protesto ettiler. Bozcaada'nın İmroz'a bağlanmasını kabul etmemelerine rağmen İmroz ve Bozcaada'nın Lozan Antlaşması ile Türkiye'ye bırakılmasının ardından bu karar 1923'te resmileşti. Midilli'nin artık Türk toprağı olmaması İmroz ve Bozcaada Metropolitliği'nin birleştirilmesinin temel nedenidir. Bozcaada'nın ülke dışında bir metropolitliğe bağlı kalması Türkiye'nin güvenlik endişelerini arttıracacağı için kabul edilebilir bir durum olamayacağından Bozcaadalıların uzun süre devam eden İmroz Metropolitliği'ne dahil olmama çabaları 1923 yılı itibariyle sona erdi. İmroz

¹¹⁷ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.184.

Metropolitliği'ne 1925'ten itibaren "Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada Metropolitliği" denilmektedir.¹¹⁸

4.1. İoakim Kaviris (24 Şubat 1922-9 Ekim 1924)

Aslen Sakız Ada'lı olan Spiridon İoakim 12 Aralık 1880 tarihinde Silivri'de doğdu. 1907 yılında Atina Teoloji Okulu'ndan mezun oldu. 28 Ekim 1917'de Amfipolis Episkoposu seçildi. 5 Kasım 1917 de Galata'daki Aziz Nikolas kilisesinde başepiskoposluk unvanını aldı. 1920 yılına kadar Galata'da başepiskopos olarak görev yaptıktan sonra 24 Şubat 1922 tarihinde İmroz Metropolitliği görevine getirildi. İoakim Lozan Konferansı'nda adaların statülerinin belirlendiği süreçte metropolit olması dolayısıyla önemli bir görev üstlenmişti. Fakat 1923 yılında hastalığı sebebiyle tedavi için Atina'ya gidişi büyük bir tepkiye neden oldu. İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye verilmesinin ardından adaları terk eden Rumlar vardı. Bu göçmenlerin içinde kendisini "cemaatine adamaya söz vermiş" olan metropolit Kaviris de başta gelmekteydi.¹¹⁹ İmroz ve Bozcaada halkını bu dönemde yalnız bıraktığı iddiaları Patrikhane çevresinde İoakim'in suçlanmasına neden oldu ve görevinden alındı. Atina'da tedavi olduktan sonra başka yerlerde metropolitlik görevi yaptı. 19 Şubat 1974 tarihinde vefat etti ve Dedeoğlu'na gömüldü.¹²⁰

4.2. İoannis Vasilikos (16 Ekim 1924-1926)

Vasilikos, Yunanistan'ın Tinos adasında doğdu. 1903 yılında Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun oldu. Mezuniyetinin ardından Krinis (Çeşme) Metropolitliği'ne başepiskopos olarak seçildi. 16 Eylül 1924 tarihinde İmroz ve Bozcaada Metropolitisi oldu fakat dönemin karışıklığı sebebiyle görevini yerine getiremedi. Lozan Konferansı'nda Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'ne göre mübadele işlerinin yürütülmesi için bir Karma Komisyon kurulacaktı. Bu Karma Komisyon'un bünyesinde bir alt komisyon olarak

¹¹⁸ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.184-190.

¹¹⁹ Pefkula Stagia, "İ Mionotiki Ekpedevsi Stin İmvro Apo To 1923-1964" (İmrozda Azınlık Eğitimi 1923-1964), **İmvriotika**, Cilt: XXIII, Sayı: 92, Haziran 2005, Selanik, s.66.

¹²⁰ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.136.

kurulan Gayri Mübadiller Komisyonu da mübadil olmayanların işlerini yürütecekti. Mübadeleye tâbi olmayanların bu komisyondan mübadil olmadıklarına dair vesika almaları gerekiyordu.¹²¹ Nüfus Mübadelesi Komisyonu metropolitin mübadil olmadığını beyan etmediği gerekçesiyle İoannis'in adaya gidişine izin vermedi. Adalılar için metropolit dini bir lider olmasının yanında aynı zamanda haklarının koruyucusu olarak da görüldüğü için metropolitin adaya gidişinin engellendiği düşünülüyordu. Sonuçta Vasilikos resmi olarak Metropolit olmasına karşın görevini ifa edemedi.¹²²

4.3. İakovos Papaisiu (23 Kasım 1926-1950)

İakovos 1885 tarihinde Kapadokya'da doğdu. 1916 yılında Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun oldu. 3 sene kiliselerde kâtiplik yaptıktan sonra 1919 yılında Kutsal Sinod Kâtipliği'ne atandı. 1926 yılına kadar bu görevde kaldıktan sonra İmroz ve Bozcaada Metropolitliği seçildi. 1926'da metropolit olarak atanmasına rağmen önceki Metropolit İoannis gibi adaya gidişine izin verilmedi. Mübadele ile ilgili problemlerin çözümünün ardından gayrimübadil olduğunu beyan ederek adaya ancak Ekim 1930 tarihinde gidebildi. İmroz ve Bozcaada'da yaşanan gelişmeler İakovos'un adada sadece bir ruhani olmasından ziyade adanın tüm işleriyle ilgilenmesini sağlamıştı. O dönemde gençlerin eğitim için Yunanistan'a gitmelerine yardımcı oldu. Panagia (Merkez) ve Shinudi (Dereköy)'de yardım ofisleri kurarak uzun görev süresince adanın gelişimine büyük bir katkı sağladı.¹²³ İakovos, İmroz ve Bozcaada Metropolitliği'nden ayrıldıktan sonra Tarabya Metropolitliği'ne atandı. Dönemin Patriği Athenagoras'a da yakınlığı ile bilinen İakovos, Tarabya Metropolitliği görevinde iken Türklük ve Müslümanlık aleyhinde ağır bir yazı yazdığı iddiasıyla Türk basınında eleştirilmişti. Hatta Patrik Athenagoras da Türk dostluğundan bahsetmesine rağmen bir taraftan bu tarz söylemlere izin verdiği

¹²¹ Onur Yıldırım, **Diplomasi ve Göç Türk- Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.265.

¹²² Elçin Macar, "İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye Bırakılması ve 1928 Tarihli Bir Rapor", **Suriçi'nde Bir Yaşam-Toktamış Ateş'e Armağan**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s.373.

¹²³ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.238 ; "İstoria Tis Eklisias Tis İmvrü" (İmroz Kilise Tarihi), **İmvrriotika**, Cilt: IV, Sayı: 14, Aralık 1985, Selanik, s.6.

gerekçesiyle aynı eleştirilere maruz kalmış ve samimiyetsiz olmakla suçlanmıştı. İakovos'un Türklük ve Müslümanlık karşıtlığı birkaç yazıyla sınırlı kalmayarak Türklüğü ve Müslümanlığı tahkir ettiği "Nurlu Ufuklara Doğru" adlı bir kitap dahi yayınlamıştı.¹²⁴

4.4. Meliton Hacı (23 Kasım 1950 – 19 Şubat 1963)

Asıl adı Sotirios Hacı olan Meliton Hacı 1913 yılında İstanbul'da doğdu. 1934 yılında Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun oldu. Ruhban Okulu kişiliğini belirleyen faktörlerin oluşumunda çok büyük bir öneme sahip oldu. 1934 yılında Meliton ismini alarak Kadıköy Metropolitliği'nde başepiskopos olarak görev yaptı. 1938 yılına kadar bu görevde kaldıktan sonra Kutsal Sinod Sekreteri olarak atandı. 1941 yılında çalışmalarını geliştirmek amacıyla İngiltere'ye gitme kararı aldı ve Manchester Ortodoks Topluluğu Koruyucusu oldu. Fakat o dönem II. Dünya Savaşı'nın yarattığı kaos sebebiyle İngiltere'ye ancak 1943 yılında gidebildi. 1947'ye kadar çalışmalarını sürdürdükten sonra Patrik Maksimos'un Patriklik döneminde (1946-1948) Meliton için yeni bir dönem başladı ve 1947 yılında İstanbul'a gelerek Patrik Vekili ve Sen Sinod Başkanı seçildi. Meliton'un güçlü kişiliği hemen etkisini göstererek Patrikhane'nin hükümetle ilişkilerini geliştirmesinde önemli bir rol üstlendi. Maksimos'un sağlık sorunları sebebiyle Patriklikten istifasının ardından Meliton görevine devam etti. Yeni Patrik Athenagoras da Meliton'u nitelikli bir ruhani, güçlü ve etkileyici bir karakter olarak görüyordu. 1947-1950 tarihleri arasında sürdürdüğü bu görev Patrikhane'de önemli bir süreç oldu.¹²⁵

Meliton, 30 Kasım 1950 tarihinde İmroz ve Bozcaada Metropoliti olarak atandı. İmroz'a gelir gelmez liderlik özelliği ön plana çıktı. Dönemin Patriği Athenagoras'ın hevesli ve vaaz etkisi güçlü birisi olarak tanımladığı Meliton'un İmroz ve Bozcaada gibi Rumlar için önemli bir yere atanması mutlulukla karşılandı.

¹²⁴ "Patriğin Sağ Kolu Türklük Aleyhinde Bir Yazı Yazdı", **Milliyet**, 5 Şubat 1959, nr.3140, s.1.

¹²⁵ Meliton Bellos, "Spudi Sto Krigmatiko Ergo Tou Gerondos Halkidonos Melitonos Hacı" (Kadıköy Gerontosu Metropolit Meliton Hacı'nın Çalışma ve Vaazı), **Yüksek Lisans Tezi**, Aristotle Üniversitesi, 2016, Selanik, s.25-29.

Meliton'un adalardaki liderliği 1950 yılında DP iktidarının azınlık politikalarındaki olumlu adımları ile birleşince İmroz ve Bozcaada için Meliton'un Metropolitlik süreci daha parlak bir dönem oldu. Verilen bir davette gazetecilerin eğitim, tarım gibi her türlü konudaki sorularına davette bulunan yetkili kişiler yerine Meliton'un cevap vermesi Türk basınında şaşkınlıkla karşılanmıştı. Metropolit yalnızca ruhani bir lider değil tam anlamıyla adanın lideri olarak görülmüştü.¹²⁶ Fakat Bozcaada'da metropoliti temsilen bir papazın bulunduğunu ve Meliton'un İmroz'a gösterdiği hassasiyeti Bozcaada'ya göstermediği de iddia edilmişti.¹²⁷ Türk hükümeti ile iyi ilişkiler de kuran Meliton'un bu durumu suistimal ettiği olaylar da yaşanmıştı. Meliton'un dini kıyafetlerini daimi olarak giymesi Kaymakamlık tarafından uyarılmasına sebep olmuştu. 1934 yılında 2596 sayılı "Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun"da ruhanilerin ayin ve mabet dışında ruhani kıyafet giymeleri yasaklanmıştı. Buna rağmen Meliton'un adada daimi olarak ruhani kıyafetle dolaşması uyarılmasına sebep olmuştu fakat Meliton bu uyarıya uymamıştı. Hatta Rumlar bir beyanname hazırlayarak kaymakamı istemediklerini belirtmişlerdi. Rumların ve Meliton'un bu tavrının sebebi Kıbrıs Rumlarına özendikleri şeklinde yorumlanmış ve bu durumun kabul edilemeyeceği vurgulanmıştı.¹²⁸ Meliton'un 1963 yılında görevinden alınması İmroz ve Bozcaada Rumları için büyük bir üzüntüye sebep oldu. Metropolitlikten ayrılırken İmroz'da bulunan ruhban sınıfından Lazaros Lazaridou yaptığı konuşmada Meliton için "Sen bizim güvenliğimizdin. Şimdi nasıl korunacağız" sözleriyle adada ne kadar önemli biri olduğunu vurgulamıştı.¹²⁹

4.5. Nikolaos Kutrubis (4 Nisan 1964 – 15 Şubat 1972)

Kutrubis 1903 yılında İstanbul'da doğdu. 1936 tarihinde Heybeliada Ruhban Okulu'nu bitirdi. 4 Nisan 1964'te İmroz ve Bozcaada Metropoliti olarak atandı. Kutrubis'in metropolitliği zor bir döneme denk gelmişti. 1964 yılı itibariyle okulların kapatılması, adalıların göç etmesi meselelerinde gereken tedbirleri alamadı. Meliton

¹²⁶ "Metropolitin Ziyafetinde Görüşülen Meseleler", **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1957, nr.11796, s.1.

¹²⁷ "Bozcaada İmroz'a Hiç Benzemiyor", **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1957, nr.11798, s.1.

¹²⁸ "İmroz'da Rumlar Gerginlik Yaratıyor", **Cumhuriyet**, 29 Nisan 1962, nr.13555, s.1 ; "İmroz Kıbrıs Değildir", **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1962, nr.13558, s.1.

¹²⁹ Meliton Bellos, **a.g.t.**, s.29-31.

gibi güçlü bir karakterin ardından metropolit olması da Kutrubis'in eleştirilere maruz kalmasına sebep oldu. Çünkü Meliton metropolitliği süresince adaları kalkındırmak ve Rumların yaşam standartlarını yükseltmek için çalışmıştı. Kutrubis, Meliton'un yanında çabasız ve ilgisiz görüldü.¹³⁰ 1972 yılında sağlık sorunları nedeniyle metropolitlikten istifa etti. 15 Ekim 1972 tarihinde vefat etti.¹³¹

4.6. Dimitrios Papadopoulos (15 Şubat 1972 – 16 Temmuz 1972)

Papadopoulos 1914 yılında İstanbul Tarabya'da doğdu. Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun oldu. Bir süre İran'da yaşadıkdan sonra 1950 yılında Feriköy Kilisesi'ne episkopos olarak atandı. 1966 yılında başepiskopos unvanı aldı ve 1972'de Gökçeada ve Bozcaada Metropolitliği'ne atandı.¹³² Nikolaos'un istifasının ardından Metropolit seçilen Papadopoulos 10 Mart 1972 günü İmroz'a geldi. Cemaatinin sorunlarıyla ilgilenmiş, kısa süren görev süresince Rumlar tarafından sevilen ve saygı duyulan bir din adamı olmuştu. Meliton gibi Papadopoulos da güçlü kişiliği ile ön plana çıktı. Papadopoulos'un kısa süren metropolitliği Patrik Athenagoras'ın 7 Temmuz 1972 tarihinde ölümünün ardından yeni Patrik seçilmesiyle son buldu. Yeni patrik için Papadopoulosla birlikte Nikolaos Kutrubis ve Kolonias Metropoliti Gavril Premitides olmak üzere üç aday için oylama yapılmıştı. Sen Sinod üyeleri metropolitlerin katılımıyla yapılan oylama öncesinde 1950-1963 yılları arasında Gökçeada ve Bozcaada Metropolitliği yapmış olan Kadıköy Metropoliti Meliton bir konuşma yapmıştı. Oylama sonucu Papadopoulos 12 oyla İstanbul Rum Patriği seçildi.¹³³ 16 Temmuz'da İmroz'dan ayrılırken cemaate hitaben bir konuşma yaparak kısa zamanda İmroz ve Bozcaada halkıyla büyük bir sevgi bağı kurduklarını ve adalıların zor yaşam şartlarının düzeltilmesi konusunda Türk demokrasisine güvendiğini söyledi.¹³⁴

¹³⁰ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, **a.g.m.**, s.175.

¹³¹ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.240.

¹³² "Gökçeada Metropoliti Patrik Seçildi", **Milliyet**, 17 Temmuz 1972, nr. 8872, s.9.

¹³³ Elçin Macar, **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.225.

¹³⁴ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.241-242.

4.7. Fotios Savvaidis (12 Eylül 1972 – 2002)

21 Nisan 1924 tarihinde Kadıköy’de doğdu. 1946 yılında Heybeliada Ruhban Okulundan mezun oldu. 1946-1959 tarihleri arasında Kadıköy Metropolitliği yaptı. 1972 yılında İmroz ve Bozcaada Metropolitliği’ne atandı. 2002 yılına kadar bu görevde kaldı. Bu sürede adalardaki nüfus azalmasına rağmen özellikle diaspora Rumları ile sıkı bir iletişim halindeydi. Rumların uluslararası kuruluşlarda taleplerinin dile getirilmesinde Savvaidis de destek oldu.¹³⁵

4.8. Kirillos Dragunis (5 Eylül 2002- 9 Mart 2020)

Dragunis 9 Ocak 1942 tarihinde İmroz Tepeköy’de doğdu. 1967 yılında Heybeliada Ruhban Okulu’nu bitirdi. Patrikhane’de başepiskoposluk yaptıktan sonra 1979-1980 yıllarında Londra’da Teoloji Okulu’nda Anglikan Teolojisi eğitimlerine katıldı. 18 yıl boyunca Patrikhane’de çalıştıktan sonra belirli yerlerde metropolitlik yaptı. 5 Eylül 2002 tarihinde Gökçeada ve Bozcaada Metropolitliğine atandı. Türkiye – AB ilişkilerinin yoğunlaştığı bir dönemde metropolitliğe atanan Kirillos, önemli bir misyon üstlendi. Türkiye’nin AB üyesi olabilmesi için azınlık haklarına müdahale etmemesi yönündeki uyarılar, Kirillos’un Gökçeada ve Bozcaada Rumları için taleplerini sık sık dile getirmesini sağlamıştı. Özellikle Rum okullarının tekrar açılması konusunda büyük bir çaba harcayan Kirillos yaşadığı sağlık sorunları nedebiyle görevinden istifa etti.¹³⁶

4.9. Kirillos Sykis (9 Mart 2020-)

Dragunis’in yerine 9 Mart 2020 günü Kirillos Sykis Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti seçildi. Sykis 11 Kasım 1963 tarihinde Midilli adasında doğdu. İlkokulu orada okudu. İlkokul yıllarında kilise ile derin bir bağ kurarak rahip olma yolunda çalışmalar yaptı. İlkokuldan sonra Midilli’de liseye devam etti. Midilli Metropoliti Kirillos’un rahip olmak istediğini bildiği için onu ruhban okuluna göndereceğini söyledi. Atina Rizario Din Okuluna bursla girdi. 1988 yılında Atina Üniversitesi

¹³⁵ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.243.

¹³⁶ “Viografiko Simioma Tu Neu Mitropoliti” (Yeni Metropolitin Özgeçmişi), **İmvriotika**, Cilt: XXI, Sayı: 81, Eylül 2002, Selanik, s.1674.

İlahiyat Bölümünü bitirdi. Önce Midilli ardından İzmir’de Ortodoks cemaatinde görevler aldı. 2016 yılında İzmir Aziz Vukolos Kilise’nde episkopos rütbesini aldı. Mart 2020’de Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti olarak atandı.¹³⁷



¹³⁷ http://www.kemme.gr/p/blog-page_18.html, (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2020)

İKİNCİ BÖLÜM

İMROZ VE BOZCAADA'DA EĞİTİM HAYATI

1. Cumhuriyet Öncesinde İmroz ve Bozcaada'da Eğitim Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimler eğitim faaliyetlerini devletin tanıdığı haklar çerçevesinde kendi dini merkezleri tarafından yürütüyorlardı. Rumların eğitimi de Patrikhane ve Patrikhane'ye bağlı cemaat okullarında veriliyordu. Bu cemaat okullarında kendi dillerinde eğitim alıyorlardı. Sadece dini eğitimle sınırlı kalmayıp gayridini eğitim de okul müfredatlarına eklenmişti.¹³⁸ Osmanlı idaresi zamanında İmroz ve Bozcaada'da eğitim de diğer Rumlar gibi İstanbul Rum Patrikhanesi'ne bağlı yürütüldü. Fakat bu adalarda 1870'lere kadar okul yoktu. Bunun yerine kilise eğitiminden geçmiş olan rahipler "grammatodidaskalia" adıyla Rumlara okuma yazma öğretiyorlardı.¹³⁹ Rahipler, kilise metinlerine dayanan sistematik bir eğitimden ziyade ampirik bir eğitimi benimsemişlerdi. O dönemde okul olmaması sebebiyle kilisede verilen bu eğitim önemli bir yer tutuyordu. İmroz'lu Kutlumuşlu Bartholomeos (1772-1851) İmroz adasında eğitime katkı sağlayan kişilerin başında gelmektedir. Hayatı boyunca İmroz'un dönemin şartlarına göre modern bir eğitim sistemine sahip olması için çalıştı. 1830 yılında eğitim faaliyetlerini üstlenerek adada eğitimi organizasyonlu hale getirdi.¹⁴⁰ Kutlumuşlu Bartholomeos adanın ilk öğretmeni kabul edilir ki bugünkü İmrozlu Ortodoks Patriği Bartholomeos da -doğum adı Dimitris Arhondonis- ondan etkilenerek ruhani isim olarak Bartholomeos adını almıştır. Kutlumuşlu'nun İmroz'da başlattığı eğitim seferberliğini Glikas devam ettirdi. 1849'da Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun olan ve 1873 yılında İmroz Metropolitisi seçilen Nikoforos Glikas'ın çabaları sonucunda 15 Ağustos 1874'te İmroz'daki ilk okul olan Merkez (Panagia) Rum Okulu açıldı. Okulun açılışından sonra çok önemli bir adım daha atılarak eğitime

¹³⁸ Ali Güler, **Türkiye'de Gayrimüslimler (Sosyo- Ekonomik Durum Analizi)**, ATASE Yayınları, Ankara, 1996, s.129-134.

¹³⁹ Makis Boutaras, "İmroz'un Eğitim Serüveni", **İmroz Rumları Gökçeada Üzerine**, Der.Feryal Tansuğ, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2012, s.114.

¹⁴⁰ Dimitris Stratis, "Vartholomeos Kutlumuşianos (1772-1851): Viografia- Ergografia" (Bartholomeos Kutlumuşlu (1772-1851): Biyografi-Deneme), **Doktora Tezi**, Aristotle Üniversitesi, İlahiyat Bölümü, 1999, Selanik, s.25-26.

destek sağlamak amacıyla 1887’de “Eğitimseverler Derneği” kuruldu. Bu tarihten itibaren zamanla adada okullar açılmaya devam etti. İmroz’da okullar tek bir merkezde toplanmamış, her köyde okul açılmıştı. O tarihlerde İmroz’da Merkez (Panagia) dışında Tepeköy (Agridia), Dereköy (Shinudi), Zeytinliköy (Aya Theodori) ve Bademli (Gliki)’de olmak üzere 5 köyde okul yapıldı. Bu köylerde çeşitli zamanlarda öğretmenlik yapan önemli öğretmenlerin bazıları şunlardı: Tepeköy’de Sofoklis Kiriakopedis, İoannis Dabanis, Stilianos Bakalis ; Dereköy’de K.Panaretos, K.Terzis, Zafirakis Momongos, Haralambos Papadopoulos, Ligeri Papamihailidu; Zeytinliköy’de H.Kumusis; Bademli’de Ahillevos Gedeon; Merkez de Themistoklis Dakos ve Evangelos Thomas.¹⁴¹

1906 yılındaki bir rapora göre İmroz’da 5 okul, 15 öğretmen ve toplam 1070 öğrenci bulunmaktadır. Bu okullardan sonra kısa sürede Kaleköy (Kastro) ve Merkez’e (Panagia) bağlı Yeni Mahalle (Evlambio) de okul açıldı. 1909-1910 yılı istatistiklerine göre Merkez, Yeni Mahalle, Dereköy, Tepeköy, Bademli, Zeytinliköy ve Kaleköy’de eğitim faaliyetleri yürütülüyordu. Bu okullarda Rumca, din bilgisi, Antik Helen ve Roma Tarihi, coğrafya, matematik, Türkçe gibi dersler okutuldu. Zamanla bu okulların yetersiz olduğu anlaşılarak yeni binaların yapımına başlandı. Dereköy’de toplanan yardımlarla Nisan 1911’de yeni okul binası temeli atıldı. Yeni Mahalle’deki tek öğretmenli ilkokula sınıflar eklenerek 2 öğretmen çalışmaya başladı.¹⁴² 1912- 1923 yılları arasında Balkan Savaşları’na rağmen adalarda eğitim devam etti. Adaların Yunan işgaline uğramalarıyla Osmanlı idaresinin okullar üzerindeki denetimi de ortadan kalkmıştı. İmroz’da köylerde okullar açılmasına karşın en yoğun nüfusun yaşadığı Merkez’deki okul adanın en önemli eğitim kurumuydu. Merkez Rum Okulu’nun 1912-1923 yılları arasındaki öğrenci durumu şöyleydi:

İmroz Merkez Okulu Öğrenci Sayısı (1912-1923)¹⁴³

¹⁴¹ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.350-351.

¹⁴² Makis Boutaras, **a.g.m.**, s.118-127.

¹⁴³ Anthi Limbitsiuni , “To Plegma Ton Ellinoturkikon Sheseon Ke İ Elliniki Mionotita Stin Turkia, İ Ellines Tis Konstantinupolis Tis İmvru Ke Tis Tenedu (1955-1964)” (Türk – Yunan İlişkileri ve Türkiye’deki Yunan Azınlığı, İstanbul, İmroz ve Bozcaada Rumları 1955-1964), **Yüksek Lisans Tezi**, Aristotle Üniversitesi, Selanik, 2008, s.116.

DÖNEM	ÖĞRENCİ SAYISI
1912-1913	110
1913-1914	105
1914-1915	103
1915-1916	106
1916-1917	95
1917-1918	100
1918-1919	96
1919-1920	90
1920-1921	129
1921-1922	77
1922-1923	74

Tablo.1. Anthi Limbitsiuni , “To Plegma Ton Ellinoturkikon Sheseon Ke İ Elliniki Mionotita Stin Turkia, İ Ellines Tis Konstantinupolis Tis İmvru Ke Tis Tenedu (1955-1964)

Osmanlı yönetiminde 1912 yılına kadar Bozcaada’da eğitim devam ediyordu. Bozcaada’daki eğitim faaliyetleri ile ilgili yeterli yazılı kaynak yoktur. Bozcaada’da 18. yy ortalarından beri bir Rum okulu vardı ve 19. yy’da birçok öğrenci okula gidiyordu. 1871’de bir yangında tahrip olan bir bina yenilenerek bir kız okulu kurulmasına karar verildi. Eylül 1882’de Penelope isimli okulun inşasına başlandı. Kız okulunun açılışı 11 Aralık 1883’te gerçekleşti.¹⁴⁴ Bozcaada’da Türk ve Rum nüfus yoğunluğu birbirine yakın olduğundan adadaki eğitim faaliyetleri tamamen Rumların tekelinde olmamıştı. Hem Türk hem Rum okullarında çocuklar eğitimlerine devam ediyorlardı. 1912 yılında 60 kişiden az sayıdaki rüşdiyelerin ibtidai mekteplerle birleştirilmesi yönünde karar çıktı. O tarihlerde Bozcaada’da bulunan ve Müslümanların gittiği rüşdiyenin 19 öğrencisi olduğundan bu kararın

¹⁴⁴ “Apo Tin İstoria Tu Pinelopiu Parthenagogiu Tenedu” (Bozcaada Penelope Kız Okulunun Tarihinden), **İ Tenedos**, Sayı:36, Ocak-Şubat-Mart 2016, Atina, s.5-6.

adada uygulanması gerekliydi. Fakat bu durumda gayrimüslim ahali kendi okullarında eğitimlerine devam edebileceğinden Müslüman çocuklar gayrimüslimlerden geri kalacaktı. Bu durumun önlenmesi için rüşdiyenin ıslah ve tanzim edilerek gayrimüslimlerin rüşdiyeye rağbet göstermesi ve bu mektebin yeterli öğrenci sayısına ulaşip kapanmasının önüne geçilebileceği düşünülmekteydi. Fakat bu mümkün olmadı ve adadaki Rumlar kendi okullarına devam ettiler.¹⁴⁵

1923 öncesinde Bozcaada'da 8 sınıflı bir erkek ilkokulu ile 6 sınıflı bir kız ilkokulu bulunmaktadır. 5 öğretmenin eğitim verdiği 8 sınıflı ilkokulda 250 öğrenci varken, 6 sınıflı ilkokulda 2 öğretmen görev yaptı ve 200 öğrencisi ile eğitime devam etti.¹⁴⁶ Bozcaada'da 1904'te öğretmenlik yapmaya başlayan Konstantinos Margariti 1923 yılına kadar görevine devam etti. Margariti adadaki eğitim faaliyetlerinde büyük bir rol oynadı. Adadaki Rumların eğitiminin savaş yıllarında da aksamaması için çaba harcadı. 1923'te Bozcaada Türkiye'ye bırakılınca adadan ayrılıp Limni'ye yerleşti.¹⁴⁷

2. Tek Parti Döneminde İmroz ve Bozcaada'daki Rum Okulları (1923-1946)

1912 yılından 1923 Lozan Antlaşması ile İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye bırakılmasına kadar adalardaki okullarda savaşırlara rağmen eğitime devam edilmişti. Öğrenci sayılarında da büyük bir değişim yaşanmadan Lozan'a kadar gelinmişti. Antlaşmanın imzalanmasıyla Rumların bir kısmının adayı terk etmesinin ardından Bozcaada'da var olan 2 ilkokul kapandı. İmroz'da ise Lozan Antlaşması imzalandığı dönemde Merkez (Panagia), Dereköy (Shinudi), Bademli (Gliki), Tepeköy (Aya Theodori) ve Yeni Mahalle (Evlambio) de olmak üzere 5 ilkokul vardı. Bu okullardaki öğrenci sayıları 1927 yılına kadar şöyleydi: 1923-1924 eğitim öğretim yılında İmroz Merkez Okulu'nda 46, Dereköy'de 144 öğrenci, 1924-1925 yılında Merkez Okulunda 83 ve Merkez (Panagia) 5 sınıflı okulda 198 öğrenci, 1925-1926 da Merkez Okulunda 119, Merkez (Panagia) beş sınıflı okulda 171, Yeni Mahalle'de

¹⁴⁵ “Cezaire-i Bahri Sefid Vilayeti Maarif Müdüriyeti'nden Maarif-i Umumiye Nezareti Adliyesi'ne 28.10.1330 (10 Ekim 1912) Tarihli Telgraf”, BOA, MF.İBT.395.71.

¹⁴⁶ Anthi Limbitsiuni, **a.g.t.**, s.116.

¹⁴⁷ “Konstantinos Angelu Margaritis (1886-1945)”, **İ Tenedos**, Sayı:18, Eylül 2011, Atina, s.4.

9, Bademli’de 13, Zeytinliköy’de 20, Dereköy’de 2, Tepeköy’de 15, Kaleköy’de 2 öğrenci vardır. 1926-1927 yılında Merkez’de 109, 5 sınıflı okulda 167, Bademli’de 11 öğrenci mevcuttur.¹⁴⁸

Türk Hükümeti’nin adalardaki eğitim faaliyetleriyle ilgili önemli bir kararı İmroz’daki okul binalarının onarımını talep etmesi oldu. Gereken onarımın yapılmadığı gerekçesiyle Yeni Mahalle’deki okul kapatıldı, Merkez (Panagia)’deki ise kamulaştırıldı. Bu kamulaştırma adaya gönderilen Türk yetkililerinin çocuklarına yönelik devlet okuluna dönüştürebilmek için yapılmıştı. İmroz’daki okulların birçoğu 20.yy başlarında diasporadaki Rum derneklerinden toplanan yardımlarla inşa edilmişti. Dolayısıyla bu okulların onarımının ne kadar gerekli olduğu tartışmalıdır. Rumlar, Hükümetin onarım taleplerini okulların kamulaştırılması ya da kapatılması için bir bahane olarak görmüşlerdi.¹⁴⁹ Fakat Rumların eğitim faaliyetleri ile ilgili en önemli gelişme 1927 yılında yürürlüğe giren 1151 sayılı İmroz ve Bozcaadaları Hakkındaki Mahalli İdareler Kanunu’nda adalarda eğitimin Türkçe olacağı kararıdır. İmroz ve Bozcaada Hakkındaki Mahalli İdareler Kanunu’nun 14.maddesi şöyleydi:

Madde 14 : Her iki adada maarif umur ve muamelatı maarif teşkilatı hakkındaki kanun ile ilk tedrisat kanuni ahkamına tevfiқан tensik ve idare olunur. Tedrisat Türkçe,umumi,meccani ve ladinidir. Çocuklarına kendi dini ve lisanını okutturmak isteyen veliler ehliyet-i hükümetçe musaddak ve tedrisatı hükümetin daimi teftişine tabi bulunmak ve masrafı kendileri tarafından tasviye edilmek şartıyla hususi bir hocaya,umumi mektep binaları dahilinde tahsis edilecek dershanelerde program ve ders saatleri haricinde ta’yin olunacak bir saatte din ve lisan derslerini okutabilirler. Her iki adada nahiye maarif encümeni tedrisat iptidaiye meclis salahiyyeti haiz olmak üzere nahiye müdürünün riyaseti altında tedrisat-ı müfettiş veya baş muallim ve tabib ile nahiye meclisinde kendi azası içinden müntehib iki azadan terkiб eder.

Eğitimin Türkçe olacağı kararı adalarda yaşayan Rumların tepkisine neden oldu. Rumlar, Osmanlı Devleti’nde Patrikhane’nin idaresi altında yürütölen eğitim faaliyetlerinde kendi dillerinde eğitim alabiliyorlardı. 1912-1923 yılları arasında

¹⁴⁸ Anthi Limbitsiuni, **a.g.t.**, s.117.

¹⁴⁹ Pefkula Stagia, **a.g.m.**, s.67.

Yunan işgali altında kalan İmroz ve Bozcaada'da Rumca eğitime devam edilmişti. Neticede Adalarda 1927 yılına kadar Rumca eğitim verilmişti. Tek parti dönemindeki devlet politikası azınlıkların her yönden Türkiye'ye bağlılıklarını arttırmak olduğundan dil konusuna da önem verildi. Rumlar, bu maddenin Lozan'ın 41. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırılmasını talep ettiler. Rumların Lozan Antlaşması'nın 41. maddesine aykırı olarak gördükleri karara rağmen Lozan Antlaşması'nın "*Genel eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilk okullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.*"¹⁵⁰ şeklindeki 41. maddesi ile azınlık okullarında Türkçe'nin zorunlu olmasının önü açılmıştı. 1927 Mahalli İdare Kanunu'yla aynı döneme denk gelen Türkçe bilmeyen azınlıkların Türkçe öğrenmesi yönündeki politika ve "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası 1151 sayılı Mahalli İdareler Kanunu'nda eğitimin Türkçe olacağı maddesinin eklenmesinde etkili oldu. Rumlar, bu kararı okulların kapatılması ve Rum çocuklarının eğitimsiz bırakılması şeklinde değerlendirdiler. Bu maddeye dayanarak okulların kapatılmaya çalışıldığı iddialarına karşın adalara yönelik kabul edilen 1151 sayılı kanunun 14. maddesinde sadece eğitimin Türkçe olacağı şartı koyulmuştu. Dil ve din derslerinin isteğe bağlı olmak şartıyla Rumca verilebileceği maddede belirtilmişti. Bu durum aslında adalardaki Rumların anadillerini öğrenmelerine engel olunmadığının göstergesidir. Buna rağmen 1927 yılı Kasım ayında İmroz Merkez Okulu kapatıldı ancak diğer okullar eğitime devam etti. Merkez Rum Okulu 3 Kasım 1929 günü resmi ilkokula dönüştürülerek "Cumhuriyet İlk Mektebi" adını aldı. Maddede öngörüldüğü şekilde coğrafya, tarih gibi dersler Türkçe olarak verildi. Din dersi ve Rumca ise isteğe bağlı olarak müfredat haricinde ek derslerle öğretildi. 1927'de Merkez Okul ve daha öncesinde Yeni Mahalle'deki okul onarılmadığı gerekçesiyle kapatıldığı için çocuklarına anadillerini öğretmek isteyen aileler ya özel ders aldırды ya da başka yerlerdeki azınlık okullarına gönderdi. Okulların işleyişi İstanbul'daki azınlık okullarının işleyişini düzenleyen kurallara

¹⁵⁰ Seha L. Meray , **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt: 2, s.11-12.

benzeyen fakat aynı olmayan kurallarla yönetildi. Okullarda İstanbul Rum Okulları ve 1151 sayılı kanun arasında bir ara düzen vardı. Bu okullar MEB tarafından tanınan azınlık okullarına dahil edilmesine rağmen belirli bir müfredat ve iç prosedür kuralları olmaksızın işletildi. Panagia (Merkez) ve Yeni Mahalle’de çocuklarına anadillerini öğretmek isteyen aileler ya özel ders aldırды ya da diğer köylerdeki azınlık okullarına gönderdi. Bu okulları bitirenler de lise eğitimi için genelde Limni adasına gitti.¹⁵¹

1928 yılında İmroz Merkez’de 5 sınıflı okulda 250, Zeytinliköy’de 4 sınıflı okulda 100, Bademli ve Kaleköy’de 4 sınıflı okulda 60, Tepeköy’de 4 sınıflı okulda 100 ve Dereköy’de 4 sınıflı okulda 220 olmak üzere toplam 730 öğrenci mevcuttur.¹⁵² Fakat Vilayetler Mahalli İşler Genel Müdürü Nazif Bey’in 1928 yılında adalarla ilgisi sunduğu raporda durum daha farklıydı. Nazif Bey’e göre okula devam etmeyen çocuk yok gibiydi. Her köyde muntazam ve mükemmel bir okul bulunmaktaydı. Bu okulların her birinde bir Türk ve iki Rum öğretmen görev yapmaktaydı. Okullara 1.200 öğrenci devam ediyordu.¹⁵³

1151 sayılı Kanunu’nun 14. maddesi adalı Rumların olduğu kadar Yunanistan’ın da tepkisini çekti. Türkiye-Yunanistan ilişkileri Lozan’dan sonra mübadele ve Patrikhane meseleleri gibi nedenlerden dolayı bozulmuştu. Bu sorunların çözümü için hem Türkiye hem de Yunanistan 1925 yılından itibaren ikili görüşmeler yapmaya başladı ve ilişkilerin geliştirilmesi için adımlar atıldı. Böyle bir süreçte 1151 sayılı kanunun 14. maddesinde İmroz ve Bozcaada’da Türkçe eğitim yapılacağı kararının ilişkileri kötü etkileyeceği iddia edildi.¹⁵⁴ 1928 yılında Ankara’daki Yunanistan Büyükelçiliği Türk Hükümeti’ne bir mektup göndererek gerekli niteliklere sahip Rum öğretmenlerin göreve alınmalarını istedi. Fakat bu talepleri reddedildi. Yunanistan’ın İmroz ve Bozcaada hakkındaki taleplerini Türkiye reddetmiş olsa da 1925 - 1930 yılları arasında Türkiye – Yunanistan arasında imzalanan bir dizi anlaşma ve son olarak Venizelos’un Türkiye’yi ziyareti ile

¹⁵¹ Pefkula Stagia, **a.g.m.**, s.68.

¹⁵² Hacıopulu Hrisulas, “Politiki İstoria Ke Kinonikos Apoklismos: İ Periptosi Tis Ellinikis Mionotikis Ekpedevisis Stin Turkia (1923-1968)” (Siyasi Tarih ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yunan Azınlığının Eğitimi 1923-1968), **Yüksek Lisans Tezi**, Demokritus Üniversitesi, Dedeağaç, 2015, s.81.

¹⁵³ Mesut Çapa, **a.g.m.**, s.91-108.

¹⁵⁴ “İ İmros Ke İ Tenedos” (İmroz ve Bozcaada), **Eleftheros Logos**, 3 Mart 1927, nr.3106, s.1.

ilişkilerin iyi bir seyir takip etmesi sonucunda Yunanistan İmroz ve Bozcaada ile ilgili kararlara tepki göstererek ilişkilerin kötü yönde etkilenmesini istemedi. Bunun yanında 1928’de reddedilen öğretmen talebi 1930 Türkiye – Yunanistan yakınlaşması sonucunda İmroz Merkez’de haftada 2 saat Rumca eğitim verilmesi için bir Rum öğretmen ataması yapıldı.¹⁵⁵ 1932 yılında Yeni Mahalle’de kapatılan okulun yeniden açılması için girişimlerde bulunan Rumlara hükümet başta izin verdiyse de daha sonra çocukların Türk okuluna gitmesi için okulun açılışına izin verilmedi. 1936’da İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Yeni Mahallede’ki okulun açılışına onay vermesine rağmen bu karar da uygulamaya geçmedi.¹⁵⁶

1935 yılında İmroz eğitim faaliyetlerine büyük bir etkisi olan “İmroz Eğitim Heyeti” toplandı. Bu heyet adanın gelişmesi ve Rum çocuklarının eğitimlerine Rumca temelli devam edebilmeleri için gösterilen çabanın bir sonucunda toplanmıştı. İmroz Eğitim Heyeti özellikle diaspora Rumlarından yardım ve destek gördü. Fakat tüm bu çabaya rağmen heyetin resmi bir kurum olmaması güçlenmelerinde bir engel teşkil etti. Yalnızca okulların yıllık giderleri doğrultusunda belirli miktar para yardımı yapmakla kaldı.¹⁵⁷ 4 Haziran 1937’de İskenderiye’deki Yunan Derneği, İskenderiye Yunanistan Başkonsolosluğu’na İmroz ve Bozcaada’daki Rumların eğitim durumlarıyla ilgili bir rapor sundu. Bu rapora göre İmroz’da Merkez (Panagia) ve Yeni Mahalle’de yaklaşık 200 Rum Merkez’deki Türk Okulu’na gitmek zorunda kalmıştı. 1936-1937 yılında İmroz’da Dereköy, Tepeköy, Zeytinliköy ve Bademli’de toplam 617 öğrenci vardı. İmroz’da öğretmen Hristodulos Bakalis Türk okuluna giden Rum çocuklarına Rumca öğreten kişilerin başında geldi. 1945’te Çanakkale Valiliği anadili öğretimini yasaklayan ve yalnızca Türkçe’nin öğretilmesini zorunlu kılan yazılı bir emir gönderdi. Bu karar protestolar sebebiyle uygulanmadı fakat Rum okulları ile ilgili uygulamalar konusunda adalıları uyarmayı başardı.¹⁵⁸

¹⁵⁵ H. Rıdvan Yurtseven, **Gökçeada: Sıradan İnsanların Öyküleri**, Detay Yayınları, Ankara, 2010, s.83.

¹⁵⁶ Kostas Zenginisi, “İ Ekpedsisi Sto Evlambio (Evlambio’da Eğitim)”, **İmvrriotika**, Cilt: XIV, Sayı: 56, Haziran 1996, Selanik, s.1061.

¹⁵⁷ Makis Boutaras , **a.g.m.**, s.134-137.

¹⁵⁸ Pefkula Stagia, **a.g.m.**, s.68.

3.Çok Partili Dönemde İmroz ve Bozcaada'da Eğitim

3.1.Demokrat Parti İktidarında Rum Okulları (1950-1960)

1945 yılında 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle tek partili yönetimlere karşı oluşan olumsuz düşünceler tüm dünyada demokratik rejimlere geçişi hızlandırdı. Türkiye de bu demokratikleşme akımına dahil olmak ve çok partili sisteme geçmek için çalışmalar başlattı. Fakat Türkiye'de çok partili sisteme geçiş sadece dış politikanın etkisiyle gerçekleşmedi. Uzun süreli CHP iktidarının uygulamaları ülke içinde eleştirileri arttırmıştı. Savaş koşulları özellikle ekonomik bunalımları beraberinde getirmişti. CHP içinde artan muhalefet çok partili sisteme geçiş zeminini hazırladı. 1945 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü Meclis'e "dörtlü karar" adlı önergeyi sundular. Bu önergede parti tüzüğünde yer alan antidemokratik hükümlerin kaldırılmasını talep eden 4 milletvekilinin talepleri reddedilince partiden istifa ederek yeni bir parti kurulacağını bildirdiler. Bu gelişmelerin sonucunda 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti'nin kurulduğu ilan edildi. Demokrat Parti, ayrımcılığın engelleneceğini, herkesin eşit ve özgür olacağını parti programına ekledi. CHP'nin azınlıklar üzerindeki baskıcı tutumu azınlıkların Demokrat Parti'yi desteklemelerinde etkili oldu. Demokrat Parti'nin azınlıkların desteğini alabilmek için onların yaşam koşullarında iyileştirmeler yapacağına dair söylemleri CHP'nin de tek parti dönemi uygulamalarından vazgeçmesine neden oldu ve azınlık politikalarının yumuşama devresine girmesini sağladı.¹⁵⁹ 1946 yılında çok partili sistemin ilk seçimleri öncesinde Rumlarla hükümet arasında görüşmeler gerçekleştirildi. İstanbul Rum Patrikhanesi Ankara'ya heyetler göndererek öneri ve şikayetlerini sundular ve CHP'nin iktidarı süresince karşılaştıkları problemleri dile getirdiler.¹⁶⁰ Hükümet de heyetlerin isteklerine olumlu yanıt vererek Rumlara her alanda yardımcı olacaklarını beyan etti.¹⁶¹ Demokrat Parti büyük bir kitlenin desteğini aldığı halde 1946 seçimlerini yine CHP kazandı. Seçimler öncesinde Rumlarla başlayan olumlu ilişkiler seçimlerden sonra da devam etti. Hükümetin azınlıklara karşı her

¹⁵⁹ Haktan Bırsel, **Türkiye'nin Azınlık Politikaları**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2011, s.226-231.

¹⁶⁰ Elçin Macar, **a.g.e.**, s.177.

¹⁶¹ Uğur Serçe, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Azınlık Politikaları", **Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.24.

zamankinden daha büyük bir hoşgörü göstereceği söyleniyordu.¹⁶² CHP'nin 1946 yılına kadar tek parti iktidarı süresince uyguladığı azınlık politikalarından daha çok İstanbul Rumları etkilenmesine rağmen 1151 sayılı kanunun Türkçe eğitim zorunluluğu getirmesi İmroz ve Bozcaada'da CHP'ye karşı olumsuz bir yaklaşıma sebep oldu. 1947 yılı Temmuz ayında İmroz Belediye Başkanı Aleksandros Zafiradis başkanlığında bir heyet Ankara'ya giderek okullarla ilgili bir görüşme yaptı.¹⁶³ Bu görüşmede 1151 sayılı kanunun 14. maddesinin kaldırılarak Rum çocukların Rumca eğitim alabilmelerine izin verilmesi talepleri kabul edilmedi. Buna rağmen ada Rumları 1950 yılında DP iktidara gelene kadar CHP'yi desteklemeye devam ettiler. 1946-1950 arasında CHP'nin azınlıklar konusundaki olumlu tavrını kendi isteklerini gerçekleştirmek için kullanmak istediler. Bu konuda gazeteci Ömer Sami Coşar 1957 yılındaki İmroz ve Bozcaada ziyaretleri ardından Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı yazı dizisinin birinde ifade ettiği *“Adahılar biz DP'liyiz diyorlar. İmrozlular hangi parti iktidardaysa onu destekliyorlar. 1950 öncesinde Halk Partiliydiler. Sonra DP'li oldular. Seçim arifelerinde küçük bir muhalefet partisi şubesi kuruyorlar, seçimler netleşince bunlar ya dağılıyor ya da örgütlenip belediyeyi ele alıyor. Sürekli Ankara'ya heyetler göndererek her türlü imkandan da faydalanıyorlar.”*¹⁶⁴ sözleri özellikle İmrozluların siyasi konjonktüre göre hareket ettiklerini göstermektedir. Rumların Rumca eğitim taleplerine rağmen halihazırda adalarda Rumca eğitim verilmekteydi. 1949 yılında Dereköy, Tepeköy, Bademli ve Zeytinliköy'deki 5 sınıflı ilkokullarda 1. sınıflarda Türkçe dersi haftada 13 saat, 2 ve 3. sınıflarda 12 saat, 4 ve 5. sınıflarda 6 saat olarak belirlendi. Rumca dersi ise 1. sınıflarda 9 saat, 2 ve 3.sınıflarda 8 saat, 4 ve 5. sınıflarda ise 7 saatti.¹⁶⁵ Sonuç olarak Rumların dillerini öğrenmekten mahrum kaldıkları iddialarının aksine okullarda sınırlı saatlerde de olsa Rumca öğretiliyordu. Rumların esas şikayeti eğitimin tamamen Rumca olmaması idi. Bu nedenle Rumlar Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında 14.maddenin kaldırılmasını talep etmeye devam edeceklerdi.

¹⁶² Uğur Serçe, **a.g.t.**, s.26.

¹⁶³ Kostas Zengin, **a.g.m.**, s.1061.

¹⁶⁴ “İmroz'un Belediye Azasına Verdiğim Akşam Yemeği”, **Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1957, nr.11793, s.1.

¹⁶⁵ Anthi Limbitsiuni, **a.g.t.**, s.125.

14 Mayıs 1950 seçimleri Türkiye’de büyük bir değişimin başlangıcı oldu. Demokratikleşmenin gereklerinden biri olan çok partili sisteme geçiş uzun bir çabadan sonra hayata geçirildi. Demokrat Parti iktidara gelmeden önce Türkiye’de gayrimüslimlere vaad ettiklerini ilk iktidar yıllarında uyguladı. Demokrat Parti’nin Türkiye’nin azınlık politikalarını değiştirme düşüncesi İmroz ve Bozcaada Rumlarının eğitim hayatında iyileşmeleri beraberinde getirdi. Özellikle Çanakkale Milletvekili Ömer Mart’ın girişimleri ile İmroz ve Bozcaada Rumları Rumca eğitim haklarını yeniden kazandılar. Ömer Mart, 14 Kasım 1950 tarihli kanun teklifinde 1151 sayılı kanunun 14. maddesinin Lozan Antlaşması’nın 40 ve 41. maddelerine aykırı olması sebebiyle bu maddenin ta’dilini istedi. Konuyla ilgili Dışişleri Komisyonu’nun sunduğu raporda “ ... 1151 sayılı kanunun 14.maddesinin Lozan Ahitnamesinin müslim olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşlarına öğretim işlerinde tanıdığı haklara uygun bir şekilde tadili gerekli olacağı kanaatine varıldığı cihetle tasarının aynen kabulüne karar verilmiştir” denilerek kanun teklifi İçişleri Komisyonuna havale edildi. İçişleri Komisyonu da kanun teklifini inceleyerek 14.maddenin kaldırılmasını kabul etti.¹⁶⁶ Bu karar adalı Rumlar arasında büyük bir sevinçle karşılandı. İmroz ve Bozcaada Rumları için DP iktidarı açısından iyi bir başlangıç oldu. İmroz ve Bozcaada’da Rumların kendi dillerinde eğitim alabilecekleri kararı üzerine adalıların önde gelen isimleri yeni okullar açılması veya var olan okulların tadilatı için çalışmalar başlattılar. İmroz Merkez Rum cemaati adına Türk tebaasından Yorgioğlu Zafiraki’nin yeni bir okul binası yapılması için verdiği dilekçe kabul edildi.¹⁶⁷ İmroz Tepeköy’de eski ilkokul binası yerine Dimitri Argalyotis tarafından 6 sınıflı bir Rum ilkokulu yaptırılmasına izin verildi.¹⁶⁸ 1950 yılından itibaren adalılar üzerinde en büyük etki Meliton’un İmroz ve Bozcaada Metropoliti seçilmesi oldu. Adaya gelir gelmez liderlik özelliğini kullanarak adalarda büyük bir değişim sağladı. Meliton’un özellikle İmroz’a yaptığı katkılar

¹⁶⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, 31 Ocak 1951, Dönem: 9, Cilt:4, Toplantı :1, 37 Birleşim , Ek s.1-6 ; “Bozcaada ve İmroz Nahiyelerinin Mahallî İdareleri. Hakkındaki 1151 Sayılı Kanunun 14. Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun”, Kanun No:5713, **Resmî Gazete**, 12 Şubat 1951, Sayı.7732, s.533 ; Bu kanunun kabul ediliş süreci Ramazan Erhan Güllü’nün “Lozan Antlaşması Sonrası Türkiye’nin Azınlıklara Yönelik Politikaları” adlı makalesinde de yer almıştır. Bkz. Ramazan Erhan Güllü, “Lozan Antlaşması Sonrası Türkiye’nin Azınlıklara Yönelik Politikaları” **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, 2018, VII/2.

¹⁶⁷ “21 Temmuz 1951 Tarihli Karar”, **BCA**, 30.18.1.2 / 126.55.9.

¹⁶⁸ “13 Ekim 1952 Tarihli Karar”, **BCA**, 30.18.1.2 / 130.77.11.

bugün bile anılmakta ve başka hiçbir Metropolitin böyle bir çaba sarf etmediği dile getirilmektedir. Meliton, metropolitliğe atandıktan sonra özellikle eğitim alanında çalışmalarını yoğunlaştırarak yeni okulların açılması için gerekli izinleri aldı. Milli Eğitim Bakanlığı 1952’de Meliton’un talebi üzerine 3 okul yapılması için onay verdi. İmroz Merkez’de ortaokul, Kaleköy’de 6 sınıflı ilkokul ve Bozcaada’da 6 sınıflı ilkokul yapımına başlandı. Kaleköy’deki okul Meliton önderliğinde 1 Kasım 1952’de eğitim-öğretime başladı. 1927 yılında kapatılan İmroz Merkez Rum Okulu da resmi tören ile 18 Kasım 1952’de açıldı. Bu açılıшта Çanakkale Valisi Safaaettin Karanakçı bir konuşma yaparak adadaki faaliyetlerden övgü dolu sözlerle bahsederek Meliton’un çalışmalarını memnuniyetle karşıladıklarını belirtti.¹⁶⁹ 19 Kasım 1952’de tekrar eğitime başlayan Merkez İlkokulu Rumlar arasında büyük bir sevinç yarattı. 1952-1953 eğitim-öğretim yılında “Özel Rum İlkokulu” adını alarak tekrar eğitime başladı. Merkez Okulu’nun yeniden açılmasıyla Meliton’un girişimleri sonucunda okulun yönetimini devralması için daha önce İstanbul Zoğrafyan Rum Lisesi’nde öğretmenlik yapan İshak Anastasiyadis görevlendirildi. 1957 yılında İmroz’daki Rum Ortamektebi Müdürü olan İshak Anastasiyadis adadaki eğitimi yönlendirmiş hatta neredeyse Metropolit kadar etkisi olmuştu.¹⁷⁰ Meliton, ilkokullar yanında adada 5 tane de anaokulu kurarak adadaki eğitim kurumlarının çeşitliliğini arttırmaya çalıştı. Meliton İmroz dışında Bozcaada için de okul yaptırılması konusunda izin almıştı. Bozcaada Rum Ortodoks Cemaati kilise idare heyeti başkanı Aleksandros Aslan tarafından verilen dilekçe ile Bozcaada da 6 sınıflı bir Rum azınlık ilkokulu inşası için izin istedi.¹⁷¹ Yeniden tesis edilen Rum azınlık ilkokulu eğitime başladı.¹⁷² Mayıs 1953’te İmroz Tepeköy’de 6 sınıflı okulun temeli atıldı. 7 Eylül 1954 günü törenle açılan okul o zamana kadar adadaki en büyük harcamalardan biri olmuştu.¹⁷³ Kaleköy’de 1920’den itibaren okul yapılmadığı için eğitim verilemiyordu. Meliton’un çabaları sonucu alınan kararla çok eski olan okul yenilenerek Kasım 1952’de derslere başlandı. Bademliköy’de eskimiş bina yerine Mısır Hayırseverler

¹⁶⁹ Melitonos Kara, **a.g.t.**, s.369-370.

¹⁷⁰ “İmroz Mekteplerinde Atina Baskılı Kitaplar Okutuluyor”, **Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1957, nr.11793, s.1.

¹⁷¹ Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Başbakanlığı’na 11 Ağustos 1951 Tarihli Dilekçe, **BCA** , 30-18-1-2 / 126-62-3

¹⁷² “Bozcaada Rum İlkokulu Açıldı”, **Çanakkale**, 29 Kasım 1952, nr.1330, s.1.

¹⁷³ Selçuk Uygun, **Çanakkale’nin Eğitim Mirası**, Eğitim Araştırmaları Birliği Yayını, 2015, s.173.

Derneği Başkanı Efstratios Stekas'ın girişimleriyle binanın yenilenmesi için 1955'te adımlar atıldı.¹⁷⁴ Aynı yıl Dereköy'de okul binası inşaatına yine Meliton'un çabaları sonucunda başlandı. Sonuçta İmroz'da tüm köylere 1952 yılından itibaren yeni okullar kazandırıldı. 1953-54 yılında İmroz Rum İlkokulu'nda 200 öğrenci vardı. 5 köyde bulunan ilkokullarda ise 566 öğrenci mevcuttu.¹⁷⁵ Türk okulu olan İmroz Merkez Ortaokulu öğrenci sayıları ise şöyleydi:

İmroz Merkez Ortaokulu (1952-1961) ¹⁷⁶

DÖNEM	ÖĞRENCİ SAYISI
1952-1953	52
1953-1954	54
1954-1955	56
1955-1956	51
1956-1957	67
1957-1958	76
1958-1959	84
1959-1960	98
1960-1961	79

Tablo.2. Anthi Limbitsiuni, a.g.t., s.129

Adada daha önce Türk okulunda eğitim alan öğrenciler Rum okullarına yönlendirildiği için okuldaki öğrenci sayısı 300'den 50'li rakamlara düştü. Adalardaki Rum çocuklarının Türkçe dahi öğrenmediği söyleniyordu. Rumların talepleri üzerine haftada 15 saat olan Türkçe dersi 1. sınıflar için 10, 2. sınıflar için 7

¹⁷⁴ Makis Boutaras, **a.g.m.**, s.139-144.

¹⁷⁵ Selçuk Uygun, **a.g.e.**, s.148.

¹⁷⁶ Anthi Limbitsiuni, **a.g.t.**, s.129.

ve 3. sınıflar için 8 saate düşürüldü. Türkçeyi de Türk öğretmenler değil Rum öğretmenlerden öğrenmek istiyorlardı. Rumların bu talepleri de kabul görmüştü.¹⁷⁷

Bozcaada'da Türk- Rum nüfus birbirine yakın olduğu için İmroz'dan farklı bir durum ortaya çıkmıştı. 1950'lere kadar biraraada eğitim gören Türk ve Rumlar Rumca öğrenmiyorlardı. İmroz'un aksine Rumca öğrenmeye yönelik yoğun bir çalışma da yapılmıyordu. 1950'de Ömer Mart'ın girişimleri sonucunda Rumca eğitim engelinin kaldırılmasından sonra adada bir Rum Okulu açıldı. Aynı zamanda bir de Anaokulu yapıldı fakat eğitime başlanmadı. Rum okulunda 5 tane Rum öğretmen görev alıyor, bunların yanında Türkçe ders veren öğretmenler de bulunuyordu.¹⁷⁸ 1953-54 yıllarında Bozcaada Özel Rum İlkokulu'nda 4 öğretmen 161 öğrenci vardı. 1954-1955 yılında Bozcaada İlkokulu öğrenci sayısı 156 idi.¹⁷⁹ 1955 yılında Bozcaada'da biri Türk biri özel Rum okulu olmak üzere 2 okul vardı. Bu okullarda toplam öğrenci sayısı 134 erkek ve 120 kızdı.¹⁸⁰ Bozcaada'da İmroz'a kıyasla eğitim faaliyetlerinde Rumların etkinliği az olmasına rağmen Bozcaada Rumları zaman zaman eleştirilere maruz kalmıştı. Yunanistan'ın kurtuluş bayramı olan 25 Mart'ın Bozcaada Rumları tarafından kutlandığı iddiası üzerine Rum okulu başöğretmeni Yorgi Apostolopulos Rum halkı cemaat lideri Aleko'ya ihtarda bulunarak Bozcaada'nın bir Türk toprağı olduğunu ve bunların iyi karşılanmayacağını söyledi. Bunun üzerine Aleko, tepki gösteren öğretmeni görevinden uzaklaştırdı. Aleko, Bozcaada Rumları üzerinde etkili bir kişi olmuştu. Adada asayiş bozan olayların da düzenleyicisi olarak görülüyordu.¹⁸¹

3.2. Rum Okullarının Kapatılması (1964)

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle İmroz ve Bozcaada Rumları için yapılan en büyük değişiklik 1951 yılında 1151 sayılı kanunun Türkçe eğitim zorunluluğu getiren maddesinin kaldırılması olmuştu. 1955 yılı itibariyle ortaya çıkan Kıbrıs meselesine rağmen o yıllarda İmroz ve Bozcaada'da eğitim faaliyetleri

¹⁷⁷ "İmrozda Tek Türk Okulu Kapılarını Kapatmak Üzere", **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1957, nr.11974, s.1.

¹⁷⁸ Hüseyin Durmuş, "Bozcaada'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kültürü", **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, Eskişehir, s.116-117.

¹⁷⁹ Makis Boutaras, **a.g.m.**, s.141 ; Anthi Limbitsiuni, **a.g.t.**, s.131.

¹⁸⁰ "Bozcaada", **Kale**, 21 Ocak 1955, nr.473, s.2.

¹⁸¹ "Bozcaada'da Yunan İstiklal Günü Kutlandı", **Milliyet**, 31 Mart 1959, nr.3194, s.1.

sekteye uğramadı. Fakat 1960 Darbesi'nden sonra oluşan ulusal ve uluslararası konjonktür Rum okulları üzerindeki baskıyı arttırdı. Kıbrıs sorununun ülkedeki tüm Rumları zan altında bırakması ve Yunanistan ile ilişkilerin gerginleşmesi adalardaki eğitimi kısıtlayıcı en önemli sebep oldu. 1960'da Demokrat Parti iktidarının son bulmasıyla 1950-1960 yıllarında Rum okulları ile ilgili alınan kararlar iptal edildi ya da kısıtlandı. 1952 yılında Merkez Rum Okulu'nun idaresi için görevlendirilen İsak Anastasiyadis 7 Nisan 1961'de Rum çocuklarını Türk düşmanı yetiştirmekle suçlanarak Çanakkale Ceza Mahkemesine sevk edildi. Fakat şikayetten sonra yolculuk yaptığı esnada trende öldürüldü. Anastasiyadis'in ölümü ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmadı.¹⁸²

MGK'nın 1964 yılında İmroz ve Bozcaada için aldığı iddia edilen kararların¹⁸³ etkisiyle eğitim konusunda da tedbirlere başvuruldu. Adalarda yapılan ilk icraatlardan biri İmroz'da 1961 yılında Türk kültürünü tanıtmayı amaçlayan "İmroz Öğretmenler Derneği" nin açılışı oldu. Dernek bir süre çalışmalarına başlayamayarak 1964 yılında İmroz Merkez Rum Okulu Türkçe Öğretmeni Ferudun Öntan başkanlığında aktifleşti.¹⁸⁴ Bunun dışında adalıların uzun bir uğraş sonucunda yürürlükten kaldırtmayı başardığı 14. maddenin yeniden yürürlüğe girmesi için bir kanun teklifi verildi. CHP Çanakkale Milletvekili Burhan Arat 1151 sayılı kanunun 14. maddesinin 1951 yılında kaldırılmasını eleştirirerek bu maddenin yeniden yürürlüğe girmesini istedi. Arat'ın 14. maddenin yeniden yürürlüğe girmesi için öne sürdüğü gerekçeler 1951 yılı itibariyle öğretmen dahi olmayanların Yunanistan'dan ve İstanbul'dan adalara gelerek düşük ücretlerle ders vermesi, Rumların Türkçe öğrenmekten kaçınmaları, Rum çocuklarının Yunan sempatisi ile yetiştirilmeleri ve Yunanistan'a bağlanmak için vatan aleyhinde çalışmaları idi.¹⁸⁵ 1964 yılı Mart ayında meclise sunduğu kanun teklifinde 14. maddenin yürürlükten kaldırıldıktan sonra yerine yeni bir madde ikâme edilmediğini, bu durumun adalardaki eğitim-öğretimin vatandaşların aleyhine bir boşluk yarattığını ifade ediyordu. Okullarda öğretmenlik yetkisine dahi sahip olmayan öğretmenlerin görevlendirildiğini de

¹⁸² Pefkula Stagia, **a.g.m.**, s.69.

¹⁸³ Üçüncü bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

¹⁸⁴ "İmroz Öğretmenler Derneği Açıldı", **Kale**, 8 Aralık 1961, nr.2543, s.1.

¹⁸⁵ "Arat İmroz ve Bozcaada'ya Ait Teklifini İzah Etti", **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1964, nr.14288, s.1 ; "Adalardaki Okullar Kontrole Tabi Tutulacak", **İnkılap**, 27 Temmuz 1964, nr.2850, s.1.

eklemişti. Özel okul statüsünde olan Rum okullarında yaşanan öğretmen ve eğitim araç gereç eksikliği nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığının bu okullardaki denkliği kaldırma hakkı olmasına rağmen böyle bir uygulama yapılmamasının bu özel Rum okullarına karşı müsamaha gösteriliğinin kanıtı olduğunu iddia etti. Eğer bu özel okullar bertaraf edilseydi adalardaki okullar birer kurs olmanın ötesine geçemeyecekti. 14. maddenin yeniden yürürlüğe girmesi durumunda bu özel okullar yeniden MEB güdümüne girecek ve okulların perişan hali son bulacaktı. Aynı zamanda ada halkının maddi güçsüzlüğü de düşünülürse özel okullara para ödeme yükünden de kurtulmuş olacaktı. Raporun dikkat çekici bir diğer özelliği de 1964 yılında İmroz ve Bozcaada'da bulunan Rum okullarında menşei öğretmenlik yapmaya müsait olmayan öğretmenlerin bulunduğu belirtilmiş olmasıdır. İmroz Merkez Rum İlkokulu'nda çalışan 10 öğretmenden 7 tanesi Rumdur. Bu 7 öğretmenin 4 tanesi öğretmenliğe elverişli görülmemişti. İmroz Bademli İlkokulu'ndaki 5 öğretmenin 3 tanesi Rum ve bunların 2 tanesi öğretmenliğe elverişsizdi. İmroz Dereköy İlkokulu'nun 9 öğretmeninden 6'sı Rumdu ve bunlardan 3 tanesi elverişsiz olarak belirtilmişti. Zeytinliköy İlkokulu'nun 7 öğretmeni vardır. 4 tanesinin Rum olduğu öğretmenlerden 3 tanesi elverişsizdir. Tepeköy Rum İlkokulu'nda çalışan 5 öğretmenin 2 tanesi Rumdur ve ikisi de elverişsizdir. Kaleköy İlkokulu'nda çalışan 2 öğretmenden de Rum olan elverişsizdir. Bozcaada Rum İlkokulunda ise 8 öğretmen çalışmaktadır. 5 Rum öğretmenden 3 tanesi elverişsizdir. İmroz Merkez Rum Ortaokulunda çalışan 5 öğretmenin tamamı Rumdur. Bunlardan iki tanesinin tayini dahi yapılmamış, 1'i ise İngiliz uyrukludur.¹⁸⁶ Burhan Arat ve 37 kişinin sunduğu bu kanun teklifini görüşmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Milli Eğitim, Dışişleri ve İçişleri komisyonlarından seçilen geçici bir komisyon kurulurak bir rapor hazırlandı. Mayıs 1964'te sunulan raporda kanun teklifinin gerekçelerinin doğruluğuna yönelik açıklamalar yapıldı. Maddenin yeniden yürürlüğe girmesiyle adalardaki eğitim öğretim faaliyetlerinin kalitesi artacak ve mesleki formasyona sahip olmayan öğretmenlerin çalışması engellenmiş olacaktı. Komisyon bu görüşlerini belirttikten sonra konunun ivedilikle görüşülmesine karar

¹⁸⁶ **Millîyet Meclisi Tutanak Dergisi**, 30 Haziran 1964, Cilt:31, Dönem:1, Toplantı:3, 116.Birleşim, s.1-2.

vererek yüksek başkanlığa sunuldu.¹⁸⁷ Yeni kanun teklifi kabul edilerek 1151 sayılı kanunun 1951 yılında yürürlükten kaldırılan 14. maddesi yeniden yürürlüğe girdi.¹⁸⁸ Mecliste bu kanun teklifine hiç red oyu kullanılmamış, herkesçe kabul edilmişti. Hatta kanunun “ivedilikle” uygulanması istenmişti.¹⁸⁹ Bu maddeye “adalardeki eğitim her iki adada kurulacak olan ilköğretim meclisi selahiyetine haiz olan ve mülki amirin başkanlığındaki eğitim müfettişi veya başöğretmen ve doktor ile mülkiye amirinin tayin edeceği bir görevliden müteşekkil azalar tarafından kontrol altında bulundurulacaktır” şeklinde ekleme yapılarak yürürlüğe girdi.¹⁹⁰ Böylece İmroz ve Bozcaada’daki Rum okullarının özel okul statüleri sona erdi. Türk okulları gibi MEB denetimi altında eğitim faaliyetlerine izin verildi.¹⁹¹ Bu maddenin yeniden yürürlüğe girişi Rumları 1927-1950 yılları arasındaki gibi eğitim konusunda sıkıntılı bir duruma düşürdü. 1964 yılında 14. maddenin yeniden yürürlüğe girmesi hükümet için yeterli görülmedi. 6830 sayılı İstimlâk Kanunu çerçevesinde 3 milyon liraya mal olacak Türkiye’nin en büyük Erkek Öğretmen Okulu’nun 1964-1965 ders yılında eğitime başlayacağı duyuruldu. Öğretmen Okulu’nun açılışındaki amaç Türk kültürünü yaymak ve kültür birliğini sağlamaktır.¹⁹² 1 Aralık 1965 tarihinde eğitime başlayan Gökçeada Öğretmen Okulu’nda öğretim süresi 3 yıldır. 1970-1971 yılında bu süre 4 yıla çıkarıldı. Yatılı olarak yalnızca erkekler, gündüz ise hem erkekler hem kızlar eğitime devam edebiliyorlardı. Öğretmen Okulu kısa sürede genişleyerek öğrenci kapasitesi arttı. 1973 yılında 35 öğretmen, 783 yatılı 65 gündüzlü olmak üzere 849 öğrenci okulda kayıtlıydı.¹⁹³ Öğretmen Okulunun açılışının bir önemi de adada kurulan ilk orta öğretim kurumu olmasıdır. İmroz eğitim tarihinde o tarihe kadar sadece anaokul, ilkokul ve ortaokul düzeyinde okullar açılmıştı.

¹⁸⁷ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 30 Haziran 1964, Cilt:31, Dönem:1, Toplantı:3, 116.Birleşim, s.6-7.

¹⁸⁸ “Rum Okulları Kapatılacak”, **Köylü**, 17 Nisan 1964, nr.2903, s.3.

¹⁸⁹ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 30 Haziran 1964, Cilt:31, Dönem:1,Toplantı:3, 116.Birleşim, s.365.

¹⁹⁰ “Bozcaada ve İmroz Nahiyyelerinin Mahallî İdareleri Hakkındaki 1151 Sayılı Kanunun 14 üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki 5713 Sayılı Kanunun Yürürlükten Kaldırılması ve 1151 Sayılı Kanunun 14 üncü Maddesinin Yeniden Yürürlüğe Konulmasına Dair Kanun “, Kanun No:502, **Resmî Gazete**, 23 Temmuz 1964 , Sayı.11761, s.1.

¹⁹¹ “Adalardaki Rum Okulları Kontrol Edilecek”, **Köylü**, 18 Temmuz 1964, nr.2979, s.1.

¹⁹² “İmroz Öğretmen Okulu Tedrisata Açılacak”, **Köylü**, 9 Nisan 1964, nr.2896, s.2 .

¹⁹³ “Gökçeadamızı Tanıyalım”, **Köylü**, 13 Mart 1973, nr.5607, s.1.

1964 yılında Rumca eğitimin kaldırılması ile Rumlar Türk okullarına yönlendirildiler. Fakat birçoğu bu okullara kayıt yaptırıp devam etmedi. Rum çocukların ayrılma gerekçesi ise “yurtdışına gitme” olarak kayda geçti.¹⁹⁴ Adada eğitime devam eden çocuklar Türk okullarına gitmeye başladılar. Bu okullarda kendilerine zorla din dersi verildiği iddia edildi. Hatta zorla namaz kıldıklarını ailesine anlatan bir Rum çocuğunun ailesi bu durumu şikayet edince yetkilinin “bu emir Ankara’dan geldi” diyerek cevap verdiği, bu sözler üzerine de baskı gördükleri için ailenin adayı terk edip Yunanistan’a göç ettiği iddia edilmekteydi.¹⁹⁵ İmroz’da 1963-1964 eğitim-öğretim yılında 710 Rum öğrenci öğrenim görmekte iken 1967-1968 eğitim-öğretim yılında Türk okullarına devam eden Rum öğrencilerinin sayısı 189’a düştü.¹⁹⁶ İmroz’da 6 Rum İlkokulu ve Merkez Ortaokulu kapatılarak Rum Ortaokulu binası 50 öğrencinin barınabileceği Yetiştirme Yurdu’na çevrildi. Yetiştirme Yurdu’nda orta öğretime devam eden öğrenciler barındı.¹⁹⁷ İmroz’da Rumca eğitim veren okullar resmi okul haline getirilip Türk öğretmenlerle Türkçe eğitim yapılması nedeniyle öğrencilerin çoğu İstanbul’daki Rum okullarına gitti. Adadaki okullar öğrenci yetersizliği yaşadı. İmroz’da 100 kapasiteli Bademliköy İlkokulu 1970 yılında sadece 2 mezun vermiş ve okulda 1 öğrenci kalmıştı.¹⁹⁸ 1973 yılında adada ilkokulda okuyan, Merkez’de 182 Türk 61 Rum, Dereköy’de 9 Türk 33 Rum, Zeytinliköy’de 1 Türk 18 Rum, Tepeköy’de sadece 12 Rum, Kaleköy’de 4 Türk 2 Rum öğrenci vardı. Bademliköy’de okul olmasına rağmen hiç öğrencisi yoktu.¹⁹⁹ Devlet bütçesinden Rumların yaşadığı köylerde eski okul binalarının yanı sıra yeni okul binaları inşa edildi ve resmî okullar açıldı. Kaleköy ve Zeytinliköy’de 1964 yılında devlet ilkokulları açıldı. Uğurlu ve Yeni Bademli köy ilkokulları ise 1984 yıllarında eğitim hayatına başladı.²⁰⁰

Bozcaada’daki okullar da devlet okuluna dönüştürüldü. 1964 yılında Bozcaada Rum Okulu da kapatılarak öğrenciler Türk okuluna aktarıldı. Fakat bu

¹⁹⁴ Selçuk Uygun, **a.g.e.**, s.143.

¹⁹⁵ H.Rıdvan Yurtseven, **a.g.e.**, s.121.

¹⁹⁶ “İmroz Öğretmen Okulu Tedrisata Açılacak”, **Köylü**, 9 Nisan 1964, nr.2896, s.2 .

¹⁹⁷ “İmroz’da Yetiştirme Yurdu Açılıyor”, **Köylü**, 1 Kasım 1966, nr.3670, s.4 ; Hülya Demir, Rıdvan Akar, **İstanbulun Son Sürgünleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.171.

¹⁹⁸ “Azınlık Görüşmesi Devam Edecek”, **Milliyet**, 7 Mayıs 1970, nr.8064, s.11.

¹⁹⁹ Aysel Aziz, **a.g.m.**, s.104.

²⁰⁰ Selçuk Uygun, **a.g.e.**, s.144.

noktada bir sıkıntı ortaya çıkmıştı. Sıkıntı, Bozcaada Rum Okulu'nda eğitimin 6 yıl olması Türk okullarındaki eğitim süresinin 5 yıl olmasıydı. Bu durum birçok öğrencinin mağduriyet yaşamasına sebep oldu. Farklı müfredata sahip olan okula geçiş için bir sınav düzenlendi. Sınavı geçenler aynı sınıftan devam etmişken birçoğu da bir alt sınıftan eğitime devam etti.²⁰¹ 1973 yılında Bozcaada İstiklal İlkokulu'nda 211 öğrenci vardı. 5 sınıflı okulda 9 öğretmen görev yaptı.²⁰² Bozcaada İstiklal İlkokulu'nda eğitim alan bazı Rumlar burada baskı gördüklerini ve dışlandıklarını iddia etmişlerdi.²⁰³

3.3. Türkiye – Yunanistan İlişkileri Bağlamında İmroz ve Bozcaada Rumlarının Eğitimi ile Batı Trakya Türkleri'nin Eğitiminin Karşılaştırılması

Balkan Savaşları'nda Batı Trakya diğer birçok bölge gibi Osmanlı hakimiyetinin son bulduğu yerlerdendi. Bölge 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Anlaşması ile Bulgaristan'a bırakıldı. Batı Trakya 1913-1918 yılları arasında Bulgar egemenliğinde kaldı. Yunanistan, Mondros Mütarekesi'nin ardından müttefiklerin desteğiyle Trakya'yı işgal etti. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 27 Kasım 1919 tarihinde İtilaf Devletleri ile Bulgaristan arasında imzalanan Neuilly (Nöyyi) Anlaşmasıyla Batı Trakya'nın kuzeyi Bulgaristan'a verildi. Güneyi ise müttefiklerce işgal edildi. Türk heyeti Lozan Konferansı'nda Batı Trakya'nın doğrudan Türkiye'ye bırakılması talebini sunmak yerine Batı Trakya'daki Türk nüfusuna dikkat çekerek plebisit yapıp bağımsızlık talebinde bulundu. Fakat Türk heyetinin bu teklifleri kabul edilmedi.²⁰⁴ Lozan Antlaşması ile Batı Trakya Yunanistan'a bırakılıp Nüfus Mübadelesi'nin de dışında kalınca orada yaşayan Türkler azınlık statüsünde kaldı. Batı Trakya, Lozan Antlaşması itibarıyla Türk-Yunan ilişkilerinin belirlenmesi noktasında anahtar bir rol oynadı. Türk Hükümetleri özellikle azınlıkların eğitim hakları konusunda Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı uygulamış olduğu politikayı referans aldı. Böylece iki ülke ilişkileri bazen azınlıklara haklar verilmesi

²⁰¹ Hüseyin Durmuş, **a.g.t.**, s.118.

²⁰² **Çanakkale İl Yıllığı (1973)**, s.105.

²⁰³ Dimitri Kakmioğlu, **Anayurt**, Çev.Niran Elçi, E yayınları, 2009, İstanbul, s.28.

²⁰⁴ Baskın Oran, **Türk- Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986, s.14-15.

sebebiyle olumlu seyir takip edecek bazen de “karşılık” amacıyla ciddi kısıtlamalar getirilmesinden dolayı kopma noktasına gelecekti.

Cumhuriyetin ilk yıllarında azınlık eğitimi devletin üzerinde hassasiyetle durduğu bir konuydu. Birinci Dünya Savaşı’ndan itibaren azınlık okullarının gizli bir örgütlenme yeri olması ve Milli Mücadele yıllarında fiili olarak devlet aleyhinde çalıştıklarının bilinmesi, dönemin yöneticilerini bu okullarla ilgili bazı tedbirler alma yoluna itti.²⁰⁵ Azınlık okullarına karşı büyük bir güvensizlik duyulması nedeniyle bu okulların siyasi hiçbir faaliyette bulunmadan sadece eğitim-öğretim faaliyetinde bulunmaları için çalışmalar yapıldı. Lozan Antlaşması’nın 40 ve 41. maddeleri Türkiye’de azınlıkların eğitim haklarını içermekteydi. Buna göre;

Madde 40: Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41 : Genel eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilk okullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır. Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarının önemli bir oranda bulundukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, Devletler bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır.²⁰⁶

Lozan’ın bu maddelerine karşın MEB’in bir yayınında “...*Milli Mücadele döneminde batılı devletlerden her türlü yardım ve desteği gören azınlık okulları, Türk milleti aleyhine birtakım olumsuz faaliyetlerde bulunarak milli mücadeleyi baltalamak istemişlerse de bunda başarılı olamamışlardır*” sözleriyle azınlık okullarının benzeri faaliyetlerde bulunmaması için çalışılacağına işaret edildi.

²⁰⁵ Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları, Yönetimleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990, s.147.

²⁰⁶ Seha L.Meray , **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt : 2, s.11-12.

Türkiye'nin azınlık okullarında devlet aleyhinde faaliyetlerin engellenmesi yönündeki çalışmalarının yanında Yunanistan'da 1936-1941 Metaksas Cuntası döneminde Batı Trakya Türklerinin eğitimi kısıtlandı. 1949 yılına kadar süren Yunan İç Savaşı sebebiyle de Batı Trakya Türklerine yönelik bir çalışma yapacak siyasi ve sosyal bir ortam olmamıştı.²⁰⁷ Ancak 1950 yılından sonra Türkiye'de de Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle her iki ülke azınlıklara yönelik uygulamaları hayata geçirdiler. Bu noktada İstanbul Rumları kadar İmroz ve Bozcaada Rumları da Türkiye-Yunanistan ikili ilişkilerinden doğrudan etkilendi. 1950'li yıllarda hem Türkiye hem de Yunanistan azınlıklarla ilgili olumlu adımlar attılar. Türkiye'de de Demokrat Parti'nin Rumlara yaklaşımı olumlu olunca ikili görüşmeler başladı. 20 Nisan 1951 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan "Kültür Anlaşması" iki ülke arasındaki işbirliğini geliştirmek için önemli bir adım oldu.²⁰⁸ Bu adımın hemen arkasından 1952 yılında ilk Türk Lisesi olan Celal Bayar Lisesi Gümülcine'de açıldı. Bunu da Maraşal Papagos Kanunu olarak adlandırılan 3065/1954 sayılı yasa takip etti ki bu kanun, ilk kez okullar için Müslüman yerine "Türk" tabirinin kullanılmasını beraberinde getirdi. 1950'li yıllarda her iki ülkedeki azınlıklara verilen bu haklar Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül olayları sebebiyle ya askıya alındı ya da verilen haklar ellerinden alındı. Her iki ülke bir çıkar çatışması yaşadığı takdirde Lozan'ın mütekabiliyet esasına dayanarak ülkelerinde yaşayan azınlıkların başta eğitim olmak üzere haklarına müdahale etti. 1955 yılından sonra başlayan bu gerginlik üzerine Rumların eğitimi ile ilgili haberler Türk basınında sıkça yer aldı. Yunanistan'ın Gümülcine'de bir Türk Lisesi açılmasına izin vermesi azınlıklar için büyük bir gelişme olmasıyla birlikte ileride Türk basınında Batı Trakya Türkleri'nin haklarının çiğnendiği yönünde eleştiriler yapıldı. Yunanistan'ın azınlık haklarına değer verdiğini uluslararası alanda dile getirmesi eleştirilerek liseye bir Türk müdür dahi tayin edilmediği, Türkiye'nin ise yıllardır İmroz ve Bozcaada Rumlarına verdiği hakların görmezden gelindiği vurgulandı. İmroz ve Bozcaada'daki Rum okullarının MEB denetiminde olacağını öngören kanunun 16 Temmuz 1964 tarihinde tekrar

²⁰⁷ Ali Hüseyinoğlu, "Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi :Batı Trakya Örneği", **Azınlık Eğitiminde İki Dillilik ve Dilsel Yeterliliğin Gelişimi**, Yayına Hazırlayan: Pervin Hayrullah, Gümülcine, 2014, s.202.

²⁰⁸ "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Kirallığı Arasında İmzalanan Kültür Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun", Kanun No:5932, **Resmî Gazete**, 17 Mayıs 1952, Sayı 8112, s.3619.

yürürlüğe girmesine Yunanlılar itiraz ederek bu konuyu Paris'te açılan UNESCO toplantısına taşıdı. Yunanistan delegesi Averof'un adalarda Rum okullarının kapatıldığı iddialarına Dışişlerinden bir yetkili "kendi topraklarımız üzerindeki okullarımızı biz idare ederiz" diyerek tepki gösterdi.²⁰⁹ Yunanistan'ın okul meselesini UNESCO Genel Kurul gündemine sokma gayreti üzerine Türk delegesi Bedrettin Tuncel "meselenin ele alınması halinde Türkiye, Yunanistan'da yaşayan Türk asıllı çocukların eğitimden mahrum bırakılması konusunun da incelenmesini isteyecektir" dedi. Bu tartışmadan sonra UNESCO hem Türkiye'nin hem Yunanistan'ın bu konuda gerekli önlemleri alması çağrısında bulunarak konuyu konferans gündeminden çıkardı.²¹⁰ UNESCO toplantısında gündeme gelen bu konu hakkında Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem bir açıklama yaparak Yunanistan'ın iddialarını reddetti ve adalarda Rumca eğitimin tamamen yasaklanmadığını, dil ve din dersleri dışında Türkçe eğitim verildiğini söyledi.²¹¹ 29 Ekim 1964'te UNESCO Genel Kurulu'nda hem Batı Trakya Türkleri hem de Türkiye'deki Rumların eğitim konusu görüşüldü. Bu görüşmelerde de UNESCO sadece her iki ülkenin azınlıkların eğitim haklarına saygı duymayı beklediğini açıkladı. Yunanistan'daki muhalefet ise meselenin ciddi bir şekilde ele alınmadığı ve Yunan Hükümeti'nin Türkiye ile bozuşmamak gerekçesiyle Uluslararası Lahey Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu gibi daha etkili yasal yollara başvurmaktan kaçındığını iddia etti.²¹²

Batı Trakya Türklerini Kıbrıs meselesinin yanı sıra 1967 yılında Yunanistan'da iktidara gelen cunta yönetimi de oldukça etkiledi. Okullar üzerinde cunta yönetiminin atadığı kişiler söz söyleme hakkına sahip oldu. Yunan Başbakanı Konstantin Kollias Batı Trakya'daki Türklerin Yunan Hükümeti'nin ilgi ve dikkatine mazhar olduğunu söylemiş, buna mukabil "İmroz'daki Rumların kötü muamele gördüklerini" iddia etmişti.²¹³ Türkiye ile Yunanistan 22 Şubat 1968'de azınlık eğitimindeki problemleri görüşmek için Atina, Ankara ve Viyana'da toplantılar

²⁰⁹ "Yunanistan İç İşlerimize Karışıyor", **Milliyet**, 21 Ekim 1964, nr.6072, s.1.

²¹⁰ Hülya Demir, Rıdvan Akar, **a.g.e.**, s.119.

²¹¹ "Öktem Yunan Delegesinin İddialarını Cevaplandırdı", **Cumhuriyet**, 7 Kasım 1964, nr.14465, s.1.

²¹² "O Rolos Tis Elladas" (Yunanistan'ın Rolü), **İ Tenedos**, Nisan-Mayıs 2008, Sayı 6, s.10-11.

²¹³ "Yunan Başbakanı İmroz'da Rumlara Baskı Yapıldığını Öne Sürdü", **Milliyet**, 10 Temmuz 1967, nr.6659, s.1.

yaptı. 1 Haziran 1968 Viyana Raporu adı verilen rapora göre azınlık dilinin okullarda kullanılması, kitapların kullanımına izin verilmesi gibi kararlar alınmasına rağmen iki taraf da buna ters düşen uygulamalara devam etti. Azınlıklar konusunda yaşanan bu gerilim üzerine Türkiye Büyükelçisi Turan Tuluy Batı Trakya'ya giderek Türklerle görüştü. Yunan Meclisi'nin Başkan Yardımcısı Yakovas Diyamantopulos Türkiye Büyükelçisi Turan Tuluy'un Batı Trakya'ya yapmış olduğu geziyle ilgili olarak meclise bir soru önergesi verdi. "Türk Dışişleri Bakanlığı Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosu'na ve Ankara Büyükelçisi'ne İmroz ve Bozcaada'da Rumların durumunu tespit etmeleri için buralara gitmesine izin vermezken Yunan Hükümeti'nin izin verdiğinin bilinmesinde fayda olduğunu" belirtti. Halbuki Yunan Konsolosu o tarihlerde İmroz'a gelerek Rumlarla temas halindeydi.²¹⁴ Türklerin baskıcı olduğu algısını güçlendirmek için bu tarz algı operasyonuna girilmişti. Aynı zamanda Yunanistan'da 1954 yılında çıkarılan Batı Trakya'daki okullarda "Türk Okulu" tabirinin kullanımına izin veren yasa iptal edildi. 1972 yılında çıkarılan 1109/1972 yasasıyla Türk okulu yerine resmi olarak "Azınlık Okulu" tabiri kullanıldı. Hatta bununla da yetinmeyen Yunan Hükümeti aynı yıl 1260/1972 sayılı yasa ile basın ve teşkilatlarda Türkçe adların da kullanımını yasaklamıştı.²¹⁵

Türkiye'nin Yunanistan'ın azınlık politikalarını eleştirmesi üzerine Yunanistan basınında Türkiye'nin Batı Trakya konusundaki davranışının asıl amacının Bozcaada Rumlarının dağıtılması ve mallarının alınması olduğu iddia edildi. Türkiye de Batı Trakya konusunu gündeme getirerek İmroz ve Bozcaada Rumlarına karşı yapılan yaptırımlara gerekçeler üretmeye çalıştığı iddiasını kabul etmeyerek "Batı Trakya konusunda şimdiye kadar susan Yunan basını, birdenbire misillemeye geçmiş ve Türkiye'deki Rum azınlığın baskı altında bulunduğunu öne sürmüştür" şeklindeki haberlerle eleştirildi.²¹⁶ Her iki ülkedeki azınlıkların eğitim sorunları devam edince Türk ve Yunan Hükümetleri iki ülke arasındaki sorunların çözümü için görüşme yaptı. 1973 yılında Ankara'da Yunanistan Büyükelçisi Tzunis ile Dışişleri Bakanlığı Yunan-Kıbrıs İşleri Başmüşaviri Ecmel Barutçu'nun bir araya geldiği toplantıda İmroz ve Bozcaada Rum azınlığının Lozan Anlaşması statüsü

²¹⁴ "Yunan Konsolosu İmroz'da", **Milliyet**, 10 Haziran 1966, nr.6659, s.7.

²¹⁵ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkileri...**, s.70.

²¹⁶ "Yunan Basını", **Milliyet**, 8 Mayıs 1973, nr.9162, s.1.

dışında olması nedeniyle oradaki Rumların Türk eğitim sistemine tabi tutulması üzerine Yunan Hükümeti'nin Rodos'taki okullardan Türkçe dersleri kaldırması, Batı Trakya Türklerinin eğitim meseleleri gibi konular ele alındı. Görüşmelerin ardından ortak çalışmalar yapılması kararlaştırıldı.²¹⁷

1960-1980 yıllarında Türkiye-Yunanistan arasında yaşanan gerginlik İmroz ve Bozcaada Rumları ile Batı Trakya Türklerinin eğitim haklarının kısıtlanmasına sebep oldu. İmroz ve Bozcaada'da kapanan Rum okullarına karşılık olarak Batı Trakya Türkleri'nin 1980'li yıllardan itibaren yeni azınlık ortaokul ve liseleri açma doğrultusunda yaptıkları resmi başvurular reddedildi. Azınlığın nüfusun %55'ini oluşturduğu Rodop ilinde sadece 1 tane azınlık ortaöğretim kurumu (ortaokul ve lise) bulunuyordu. Yunanistan'ın amacı Türk öğrencilerin Yunan devlet okullarına gitmesini sağlamaktı.²¹⁸ Tüm bunlardan görüldüğü üzere Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri'ne karşı politikaları Türkiye'nin de Rum azınlığa karşı yürüttüğü politikaları doğrudan etkilemekteydi.

3.3.1. Azınlık Okullarında Görev Alacak Öğretmenler Meselesi

Türkiye ve Yunanistan'daki azınlık okullarında çalışan öğretmenler ikili ilişkilerde gündeme gelen konulardandı. Öğretmenleri yalnızca müfredat dahilindeki dersleri vermekle mükellef görevliler olarak görmenin yanlışlığı, özellikle Osmanlı son döneminde azınlık okullarının devlet aleyhinde çalışmalarıyla ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla öğretmenlerin devlet karşıtı nesiller yetiştirmemeleri Türkiye'nin eğitim politikalarının başında gelmişti. Türkiye ve Yunanistan'ın azınlık okullarına müdahale yöntemlerinden biri bu okullardaki öğretmenler üzerinden oldu. Her iki ülkede de azınlık okullarında kontenjan öğretmenler görev yaptı. Batı Trakya okullarında Türkiye'den gelen T.C. vatandaşı öğretmenler ders verirken Türkiye'deki Rum okullarında da Yunanistan'dan gelen öğretmenler ders verdi. Fakat öğretmenler doğrudan diğer ülke temsilcileri olduğundan dönem dönem okullardaki nüfuzlarına son verilerek yerlerine kendi ülkelerinden öğretmenler

²¹⁷ "Atina İle Azınlıklar Konusu Ele Alınacak", **Milliyet**, 6 Temmuz 1973, nr.9221, s.1.

²¹⁸ Noyan Hacıpaşaoğlu, "Batı Trakya Türk Azınlığının İki Dilli Eğitim Modeline Yönelik Bir Değerlendirme", **Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt :1, Sayı :1, Haziran 2019, Edirne, s.90.

atadılar. 1964 yılı itibariyle İmroz ve Bozcaada'da Rum okullarına yönelik çalışmaların yanında isteğe bağlı olarak alınabilecek Rumca dil ve din derslerini veren öğretmenler hakkında da yeni kararlar alındı. Türkiye'nin kontenjan fazlası olduğu gerekçesiyle Heybeliada ve İmroz Rum Okullarında 9 tane öğretmenin ikâmet sürelerinin uzatılmama kararı Yunanistan'ın tepki göstermesine sebep oldu.²¹⁹ İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü, bastırdığı haritada İmroz ve Bozcaada'yı milli sınırlar dışında bırakan bir öğretmen ile İstanbul'daki bir yayınevi hakkında tahkikat açarak haritaları toplattırdı.²²⁰ Bu tarz haberlerin hükümet tarafından yaptırılıp Rumlar üzerinde olumsuz bir hava oluşturulmaya çalışıldığına dair iddialar vardır. Fakat hükümetin bu olaylarla bağlantısı olsun ya da olmasın bu haberlerin Rumlar üzerinde baskıyı arttırdığı bir gerçektir. Türkiye'de yaşanan münferit olaylar denilebilecek bu olaylara karşılık Yunanistan Batı Trakya Türk azınlığının eğitimine büyük etkisi olan bir karar aldı. 1966 yılında Selanik'te açılan Selanik Özel Pedagojik Akademisi (SÖPA) ile artık Türkiye'den gelen kontenjan öğretmenlerin yerini kendi yetiştirdikleri öğretmenler almaya başladı. Yunanca eğitim veren SÖPA'dan yetişenler, azınlık okullarında Türkiye'den gönderilen öğretmenlerin yerini aldı. Yunanistan'ın 1966 yılındaki SÖPA hareketine Türk Hükümeti de karşılık vermekten kaçınmadı. 1964 yılında yürürlüğe giren 1151 sayılı kanunun 14.maddesinde isteyenlerin özel olarak dil ve din dersi almalarına ücreti mukabilinde izin verilmişti. 1967 yılında bu madde ile ilgili bir yönetmelik yayınlanarak öğretmenler üzerinde de denetim sağlandı. Yönetmeliğin "Rumlara dil ve din dersi verecek öğretmenler Türk vatandaşı olmak zorundadır"²²¹ şeklindeki 3. maddesiyle Yunan vatandaşı öğretmenlerin yerini Türk vatandaşı öğretmenler aldı. Türk Hükümeti uzun süredir boş olan İmroz kadrosuna Rumca bilen İbrahim Çolak'ı ilköğretim müfettişi atadı. MEB, İmroz'a özellikle bu müfettişi atamıştı.²²² Artık Türk vatandaşı öğretmenlerin adaya gönderilmesine rağmen İmroz'a gelen Türkçe

²¹⁹ "Kadro Fazlası Öğretmenlerin İkâmet Süresi Uzatılmayacak", **Cumhuriyet**, 13 Nisan 1964, nr.14260, s.1.

²²⁰ "İmroz ve Bozcaada Milli Sınır Dışı Bırakıldı", **Köylü**, 11 Haziran 1964, nr.2947, s.1.

²²¹ "Bozcaada ve İmroz İlçelerinin Mahallî İdareleri Hakkındaki 1151 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin uygulanmasıyla ilgili Yönetmelik", **Resmi Gazete**, 4 Nisan 1967, Sayı .12564, s.5-6.

²²² "İmroz'a Yeni Müfettiş", **Kale**, 1 Şubat 1967, nr.3990/170, s.1.

öğretmenleri Rum çocuklarına Türkçe öğretememiş, aksine Rumlar öğretmenlere kendi dillerini öğreterek aralarında Rumca konuşmuşlardı.²²³

Kıbrıs meselesi nedeniyle 1974 yılından itibaren Türkiye – Yunanistan ilişkilerinin gerginleşmesi Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerinin eğitim haklarına müdahalesini arttırdı. 1977 yılında çıkarılan 695 sayılı yasaya göre Yunanistan'daki azınlık okullarında tüm yetkiler bakanlığa ait olmuş ve istedikleri uygulamayı azınlık encümenlerine danışmadan hayata geçirebilmişlerdi. Aynı zamanda SÖPA'da okuyanlara öncelik tanınmıştı.²²⁴ Türkiye'de ise adalardaki Rum okulları devlet okullarına dönüştürüldüğü için öğretmenlerle ilgili herhangi bir uygulamaya gerek kalmamıştı.

3.3.2. Ders Kitapları

Türkiye ve Yunanistan'daki azınlık okullarıyla ilgili meselelerden biri de okullarda okutulacak kitaplardı. 26 Eylül 1925 tarihinde kabul edilen 3965 sayılı genelge ile azınlık okullarında Türk Dili, Türk Tarihi gibi derslerin okutulması zorunlu hale getirildi. Okullarda dini propagandanın yapılamayacağı, ders kitaplarında yanlış bilgilerin yer almayacağı da eklendi.²²⁵ 27 Aralık 1937'de azınlık okullarında okutulacak kitapların MEB denetiminde olacağı kararlaştırıldı. CHP 15. Yıl Kitabı'nda *"Cumhuriyet idaresi Türkiye'deki azınlık okullarını sıkı bir murakabe ve teftiş altında bulundurmıştır. Bu okullarda okutulan bütün kitaplar tetkikten geçirilmektedir"*²²⁶ sözleri bu konuda suistimale izin verilmeyeceğinin bir işareti idi. 1951 Kültür Anlaşması'na göre hem Türkiye hem de Yunanistan yayınladıkları okul kitaplarında iki memleket hakkında yanlışlıklar içermemesi ve kendi mevzuatlarının dışına çıkmamasına özen gösterecekti.²²⁷ Fakat hem ikili ilişkiler hem de uluslararası alanda yaşananlar Türkiye ve Yunanistan'daki azınlık

²²³ Hasan Münüsoğlu, **a.g.t.**, s.68

²²⁴ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkileri.....**, s.72-81.

²²⁵ Hidayet Vahapoğlu, **a.g.e.**, s.153.

²²⁶ **CHP On Beşinci Yıl Kitabı**, 1938 Ankara, s.191 ; Ahmet Yaşar Akkaya, **Türkiye'de Darbeler ve Azınlıklar**, İstanbul, Ufuk Yayınları, 2014, s.450.

²²⁷ "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı Arasında İmzalanan Kültür Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun", Kanun No: 5932, **Resmi Gazete**, 17 Mayıs 1952, Sayı 8112, s.3619.

okullarında okutulan kitapların eleştirilmesine neden oldu. İmroz'daki Rum okullarında Yunanistan'dan gelen kitaplar okutuldu. Kitaplar da Yunan eğitim sistemine göre yazıldığı için Türkiye şartlarına uygunluğu konusunda problem yarattı. Kıbrıs konusunun gündemde olduğu yıllarda Yunan Hükümeti Batı Trakya'daki Türk okullarında okutulan Türkçe kitapları toplattığı için Türkiye de Rum okullarında okutulan Rumca kitapları toplattırdı. MEB, Rum azınlık okullarında okutulan ve “memleket şartlarına uygun muhtevayı kapsamayan” Rumca kitapların 1966-1967 eğitim-öğretim yılından itibaren okutulmamasını kararlaştırdı. Bunun yerine Rum okullarında çalışan öğretmenler kitap taslakları hazırlayarak bakanlığa gönderecek ve bakanlık kitabı onaylarsa okullarda kullanılacaktı.²²⁸ Yunan hükümeti ne zaman Türkçe kitapların okutulmasına tekrar izin verirse Türkiye'nin de o zaman izin vereceği de belirtildi.²²⁹

1967 yılında İmroz ve Bozcaada'ya yönelik çıkarılan yönetmeliğin 10.maddesinde Rum okullarında Türkiye'de basılmayan kitapların okutulmasına izin verilmeyeceği kararına varıldı.²³⁰ Bu karar da Yunanistan'ın Batı Trakya Azınlık okullarında okutulan bazı kitapların aykırı bilgiler içerdiği gerekçesiyle okutulmasını yasaklamasından kaynaklanmaktaydı. Yunanistan, Milli Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler'in Türk okullarında okutulacak haritalarda Ege adalarının Türkçe isimlerinin yazılması hakkındaki kararı üzerinde Türkiye'den açıklama istedi. Milli Eğitim Bakanı, *“Bu konuda Yunanistan bize bir şey sorma hakkına sahip değildir. Yunanistan'da İstanbul'a Konstantinopolis, İzmir'e Smirni denir. Gökçeada ve Bozcaada için de Yunan isimleri kullanılır. Böyle bir uygulama yapan ülke bizden izahat isteyemez”* diyerek tepki gösterdi.²³¹ Kitap konusu Türkiye ve Yunanistan'ın değişen şartlar altında izledikleri politikalardan doğrudan etkilenmişti.²³² Her iki ülke de birbirini suçlayarak “misilleme”ye başvurmuştu. İmroz ve Bozcaada Rumlarının

²²⁸ “Rum Okulları'nda Okutulacak Kitaplar”, **Milliyet**, 5 Ağustos 1966, nr.6715, s.7.

²²⁹ “Rumca Kitaplar Toplatıldı”, **Köylü**, 22 Ekim 1966, nr.3662, s.3.

²³⁰ “Bozcaada ve İmroz İlçelerinin Mahallî İdareleri Hakkındaki 1151 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin uygulanmasıyla ilgili Yönetmelik”, **Resmî Gazete**, 4 Nisan 1967, Sayı .12564, s.5-6.

²³¹ “Atina Harita Hesabı Soruyor”, **Milliyet**, 30 Temmuz 1985, nr.13554, s.14.

²³² Nilüfer Erdem, “Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu” , **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.69.

Yunan sempatisi ile yetişmelerini engellemenin yollarından birinin de kitapların denetime tâbi tutulması olduğu düşünölmüştü.

3.4. Adalardaki Rum Okullarının Yeniden Açılması (2013)

İmroz ve Bozcaada'daki Rum okullarının 1964 yılında kapatılması kararı adalılar için oldukça zorlu koşullar ortaya çıkarmıştı. Aileler çocuklarının Rumca eğitim alabilmesi için ya çocuklarını başka yerlere göndermiş ya da tüm aile adayı terk etmişti. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türk-Yunan ilişkilerinden etkilenen adalılar ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde hayat standartlarını yükseltmek için çalışmışlardı. Türkiye'nin Yunanistan ile bir çıkar çatışması yaşadığı dönemlerde de müdahalelere maruz kalmışlardı. 1980'li yıllardan itibaren ada Rumlarının eğitim meselesi Türkiye – Yunanistan – AB ilişkileri çerçevesinde şekillendi. Türkiye, 2000'li yılların başından itibaren AB üyelik sürecini hızlandırmasıyla beraber azınlıklar konusunda geçmiş hükümetlerin uygulamalarını zamanın şartlarına göre yeniden düzenlemeye başladı. Bu noktada İmroz ve Bozcaada Rumları'nın yıllardır süren şikayetleri dikkate alındı.²³³ Türkiye'ye yönelik hazırlanan AB İlerleme Raporları'nda azınlık haklarının kısıtlanmaması gerektiği üzerinde duruldu. Türkiye'nin üyeliği için azınlıkların eğitim haklarına müdahale etmemesi AB'ye giriş için bir şart olarak sunuldu. Türkiye de AB'ye girişin ön koşulu olan eğitim meselesini ele alarak gerekli düzenlemeleri yaptı. 2008 yılında 1625 sayılı Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi kararı uyarınca İmroz ve Bozcaada Rumlarının kültürel karakterini kurtarma koşullarını karşılaması beklendi. Bu konuda hem İmroz ve Bozcaada Metropolit Kirillos hem de Rum dernekleri her fırsatta okulların yeniden açılması ile ilgili taleplerini dile getirdiler. 20 Mart 2009 da Metropolit Kirillos yaptığı bir konuşmada 1964'ten itibaren eğitim haklarının sınırlandırılmasının İmroz ve Bozcaada'nın en büyük sorunu olduğunu söyledi.²³⁴

Hem AB'nin beklentisi hem de Rumların talepleri göz önünde bulundurularak 1964 yılından itibaren kapalı olan Rum azınlık okullarından

²³³ Hasan Münüsoğlu, **a.g.t.**, s.22.

²³⁴ Selçuk Uygun, **a.g.e.**, s.143.

Zeytinliköy'deki Rum okulunun 2013 yılında yeniden açılması kararına varıldı. Türkiye bu kararla antidemokratik bir ülke olunmadığını, azınlık haklarına saygı duyduğunu AB'ye göstermişti. Bu kararın alınması adalı Rumlar için yarım yüzyıllık bir hayalin gerçek olması şeklinde yorumlanmış ve adaya geri dönüşler için umut verici bir adım olarak görülmüştü.²³⁵ Fakat okulun eğitim faaliyetlerine başlayabilmesi için en az bir sınıfın açılması gerekmektedir. Bu sınıfın açılabilmesi için 12 öğrencinin bulunması şartının dile getirilmesi üzerine Atina İmrozlular Derneği Başkanı Kostas Hristoforidis okulun hizmete başlayabilmesi için böyle bir bilgi almadıklarını belirtti. O tarihte adada yalnızca 1 öğrencinin olduğu iddialarına karşılık Başkan Hristoforidis 6-7 öğrencinin bulunduğunu, okulun açılmasıyla da bu sayının artacağını söyledi.²³⁶ Zeytinliköy İlkokulu Eylül 2013'teki törenle 49 yıl aradan sonra yeniden açıldı. Okulda 3 Rumca öğretmeni ve 1 Türkçe öğretmeni göreve başladı. 2013 yılında yayınlanan Türkiye'nin AB İlerleme raporunda Gökçeada'daki Rum azınlık okulunun yeniden açılmasına yönelik talebin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edildiği belirtildi. Eylül 2013'te açılan okulun Rumlar açısından ve Türkiye'nin AB üyeliği konusunda önemli bir adım olduğu iddia ediliyordu.²³⁷

(Zeytinliköy İlkokulu Öğrenci Sayıları)²³⁸

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
1.Sınıf	2	-	3	1
2.Sınıf	1	1	-	3
3.Sınıf	-	1	2	2
4.Sınıf	1	-	-	2

²³⁵ “Enarksi Mathimaton Sto Elliniko Sholio Stin İmvro” (İmroz'da Yunan Okulunda Derslere Başlamak) **İmvriotika**, Cilt: XXXIII, Sayı:122, Selanik, s.6.

²³⁶ “Sıra 11 Öğrencinin Bulunmasında”, **Cumhuriyet**, 30 Mart 2013, nr.31951, s.3 ; “Ayrımcılık Kaldırılmalı”, **Cumhuriyet**, 15 Nisan 2013, nr.31967, s.7.

²³⁷ https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.62.

(Erişim Tarihi 17 Temmuz 2020)

²³⁸ İ Ellinika Mionotika Sholia Tis İmvru (İmrozdaki Yunan Azınlık Okulları), **İmvriotika**, Cilt: XLVI, Sayı: 135, Selanik, s.27.

Toplam	4	2	5	8
--------	---	---	---	---

Tablo.3. Í Ellinika Mionotika Sholia Tis Ímvru (Ímrozdaki Yunan Azınlık Okulları), **Ímvriotika**,

Cilt: XLVI, Sayı: 135, Selanik.

Zeytinliköy'ün ardından 12 Haziran 2014 günü Tepeköy'deki ilkokulun yeniden açılmasına karar verildi ve resmi olarak Ímroz Eğitim ve Kültür Derneği'ne bağışlandığı açıklandı. Okul binası 1945-1964 yıllarında Rum okulu olarak işlev görmüş daha sonra Türk okuluna dönüştürülmüştü. Adadaki eğitim konusundaki çalışmaları Ímroz Eğitim ve Kültür Derneği Başkan Yardımcısı Íoakim Kamburopulos yürüttü. Kamburopulos, Rumların İlkokul eğitiminin ardından tekrar adayı terk etmek zorunda kalacakları için orta öğretim olmadan adaya geri dönüşlerin gerçekleşmeyeceğini söyledi. Buna rağmen ilkokulun açılışını umut ve cesaret verici olarak yorumladı.²³⁹

4 Mayıs 2015'te MEB yetkilileri ve Özel Eğitim Kurumları Genel Sekreteri Ömer Faruk Yelkenci Ímroz'da okulları inceledi. Zeytinliköy'deki İlkokulu ziyaret etti. Yelkenci mevcut sorunları dinledi ve gerekli talimatları verdi. Hazır olan Tepeköy'deki anaokulunun da ada Rumları için çok güzel bir adım olduğunu söyledi. Anaokulunun işleyişine izin verilmediğini ancak bunun bir sonraki okul yılından hemen sonra yapılabileceğini belirtti. Türk Hükümeti'nin 1 Eylül 2015'te adadaki eğitimin tüm düzeylerde faaliyete hazır hale gelmesi için mevcut tüm sorunların çözümü için çalışılacağını söyledi.²⁴⁰ Yapılan çalışmalardan sonra 31 Ağustos 2015'te yeni eğitim öğretim yılında Tepeköy Ortakul ve Lisesi'nin eğitime başlayacağı duyuruldu. 28 Eylül 2015 Gökçeada için tarihi günlerden biri oldu. Adada açılan Özel Gökçeada Rum Lisesi eğitimin altın yılları denilen 1951-1964 yıllarındaki uygulamalardan dahi daha önemli bir gelişme olarak görüldü. Eğitim konusundaki adaletsizliklerin giderilmesine yönelik önemli bir adım olarak ifade edilen bu gelişme adada bulunan ve Ímrozlu kimliğini korumada önemli bir rol oynayan az sayıdaki yaşlı nüfusa rağmen ada Rumlarının geleceği için aileler ve

²³⁹ “Parahorithike To Sholio Ton Agridion” (Agridia Okulu Verildi), **Ímvriotika**, Cilt: XXXV, Sayı: 124, Selanik, s.9.

²⁴⁰ “Ta Nea tis Ekpedevsis Stin Ímbro” (Ímroz Eğitim Haberleri), **Ímvriotika**, Cilt: XL, Sayı: 129, Selanik, s.9.

gençlerin geri dönmesine vesile olmuştu. Çünkü ailelerin adaya geri dönüşleri çocuklarının Rumca eğitimden mahrum kalmayacak olmalarıyla ilişkili idi. Eğitim alanındaki bu gelişmeler ailelerin İmroz'da varlığını sürdürmelerinin yolunu açmıştı. Yunan yetkililer de adaya yerleşmek isteyen çocuklu ailelerin olduğunu bildirmişti.²⁴¹ 19 Eylül'de Gökçeada Rum Ortaokulu ve Lisesi eğitime başladı. 2015-2016 eğitim öğretim yılında 15 mevcudu olan ortaokul-lise 2016-2017 yılında 22'ye yükseldi. İlkokul ise 5'ten 8'e çıkarak 30 öğrenciye çıktı.²⁴²

(Tepeköy Ortaokul- Lise Öğrenci Sayıları)²⁴³

	2015-2016	2016-2017
5.sınıf	3	-
6.sınıf	2	4
7.sınıf	1	2
8.sınıf	1	2
9.sınıf	1	3
10.sınıf	4	1
11.sınıf	3	7
12.sınıf	-	3
Toplam	15	22

Tablo.4. ¹ “İ Ellinika Mionotika Sholia Tis İmbru” (İmrozdaki Yunan Azınlık Okulları), **İmvriotika**, Cilt: XLVI, Sayı: 135, Selanik

²⁴¹ Pavlos G.Stamatidis, “To Melon Tis İmvru İne Ta Pedia Tis” (İmrozdaki Çocukların Geleceği), **İmvriotika**, Cilt: XLI, Sayı: 130, Selanik, s.3.

²⁴² “Ksekinise İ Sholiki Hronia Ya Ta Ellinika Mionotika Sholia Tis İmvru” (İmrozda Yunan Azınlık Okullarının Öğretim Yılı Başladı), **İmvriotika**, Cilt: XLV, Sayı: 134, Selanik, s.6.

²⁴³ “İ Ellinika Mionotika Sholia Tis İmbru” (İmrozdaki Yunan Azınlık Okulları), **İmvriotika**, Cilt: XLVI, Sayı: 135, Selanik, s.27.

Yunanistan’da yayınlanan bu istatistiklere rağmen 2015 yılı raporuna göre Özel Gökçeada Rum İlkokulunda 3 öğrenci, Özel Gökçeada Rum Ortaokulunda ise 2 öğrenci bulunmaktadır. Özel Gökçeada Rum Lisesi’nde de 3 öğrenci mevcuttur.²⁴⁴ Sonuç olarak günümüzde Gökçeada’da Rum okullarının sayısı biri ilkokul, biri ortaokul ve diğeri lise olmak üzere 3 tanedir. 2018 yılında ise öğrenci sayısı artış göstererek 7 anaokulu, 10 ilkokul ve 30 ortaokul/lise öğrencisi olmak üzere 47 öğrenci yeni eğitim öğretim yılına başladı. 2013 yılında Rum okullarının açılışının ardından adalı Rumların geri dönüşleri nedeniyle öğrenci sayılarında artış oldu.²⁴⁵ Bozcaada’da ise günümüzde Rum azınlık okulu bulunmamaktadır. Cumhuriyet öncesinde dahi Türk ve Rum nüfusunun bir arada yaşadığı Bozcaada’da Rum nüfusunun büyük bir bölümü 1960’lı yıllardan itibaren adayı terkettiği için geride kalanlar yaşlı nüfusu oluşturmaktadır. İmroz ve Bozcaada Rumlarının eğitim hakları meselesinde tarihi bağları sebebiyle adalar beraber anılmalarına rağmen büyük oranda İmroz Rumları’na yönelik adımlar atıldı.

²⁴⁴ **Gökçeada İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Dosyası (2015-2016)**, Ekim 2015, s.12.

²⁴⁵ “Me 47 Mathites Ksekinise İ Nea Sholiki Hronia Sta Sholia Tis İmvrı” (İmroz Okulu’nda Yeni Eğitim Yılı 47 Öğrenci İle Başladı), **İmvriotika**, Cilt: CXL, Sayı: 142, Temmuz/Ağustos/ Eylül 2018, Selanik, s.5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMROZ VE BOZCAADA RUMLARININ GÖÇLERİ

1. Tek Parti Dönemi İmroz ve Bozcaada Rumları

1.1. İmroz ve Bozcaada Rumlarının Askerlik Sorunu

Osmanlı Devleti'nde Müslümanlar zorunlu askerlik hizmeti ile mükellef iken farklı bir sistemle²⁴⁶ idare edilen gayrimüslimler bu idarenin bir gereği olan “cizye” vergisini ödeyerek askerlikten muaf oluyorlardı. Muvazzaf asker olmayıp ihtiyaç duyulduğunda bazı bölgelerde görevlendirildikleri dönemler olmakla birlikte cizye vergisini ödedikleri takdirde askerlik hizmetiyle sorumlu değillerdi.²⁴⁷ 1835 yılında Bahriye askeri olarak donanmaya alınan Hristiyanlar ile gayrimüslimler ilk kez orduya katılmışlardı. Fakat bu durum sadece belirli bölgelerle sınırlı tutulmuş, ülke genelindeki tüm gayrimüslimleri kapsamamıştı. 14 Mayıs 1855 tarihinde cizye vergisinin kaldırılması ve artık gayrimüslimlerin de askerlik yapmak zorunda olduğunun ilan edilmesi bir dönüm noktası oldu. Gayrimüslimlerin askere alınacağı açıklandıktan sonra büyük çaplı bir karşı koyma ile karşılaşıldı. Askerlik yapmak istemeyenler ordudan firar etmeye başladılar. 1856 tarihli Islahat Fermanı'nda gayrimüslimlerin de askerlik yapmalarının zorunlu olduğu tekrarlandı. Fakat askerlik bedeli ödendiği takdirde askerlikten muaf olabilecekleri eklendi.²⁴⁸ Aslında gayrimüslimler eskiden cizye vergisi ödeyerek muaf oldukları askerlik hizmetinden artık bedel-i askeri ödeyerek muaf olacaktı. Fakat bu bedel-i askeri vergisi de 7 Ağustos 1909 tarihinde kaldırılarak “Ahz-ı Asker” (asker alma) kanunu yürürlüğe girdi. Bu kanun ile bütün Osmanlı tebaasına askerlik yapma zorunluluğu getirildi.²⁴⁹

²⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz. M.Macit Kenanoğlu, **Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek**, Klasik Yayınları, 2004, İstanbul.

²⁴⁷ Burak Kocaoğlu, **Osmanlı Devletinde Cizye Vergisi**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2018, s.13 ; Ramazan Erhan Güllü, **Türkiye’de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e**, İstanbul 2018, Ötüken Yayınları, s.36.

²⁴⁸ Ufuk Gülsoy, **Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni**, Simurg Yayınları, İstanbul, 2000, s.13.

²⁴⁹ Ufuk Gülsoy, **a.g.e.**, s.138.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından Bâbıâli, gayrimüslimleri silah altına almama kararı aldı. Orduda bulunan gayrimüslim askerler terhis edilerek süresiz izinli kabul edildi. Bu kararla birlikte gayrimüslimlerin askerlik zorunluluğu ortadan kalkmış oldu.²⁵⁰ 19. yüzyılın ortalarından 1923 Lozan Konferansı'na kadar gayrimüslimlerin askerliğe alınmasına yönelik değişiklikler yapılmış olsa da bu askerlik hizmeti karşılığında isimleri değişen vergiler getirilerek bir nevi askerlik yapmamalarının önü açılmıştı. Konferans görüşmelerinde azınlıkların askerlikten muaf olmaları yönünde bir teklife karşılık böyle bir kararın Türkiye'nin birlik ve bütünlüğüne zarar vereceği düşüncesiyle her askerlik çağına gelen erkeğin askere alınacağı söylendi.²⁵¹

Lozan sonrasında İmroz ve Bozcaada Rumları için gündeme gelen meselelerden biri de askerlik yapıp yapmayacakları idi. Lozan'da İmroz ve Bozcaada Rumlarının askerlik yapmayacaklarına dair bir madde olmamasına rağmen Rumlar, bu iki adada mahalli idare olmasından dolayı askerlikten de muaf olduklarını ileri sürdüler. Bu iddiaların ortaya çıkmasıyla Müdafaa-i Milliye Vekâleti 7 Şubat 1924 tarihinde konuyu Hariciye Vekâleti'ne sordu. Hariciye Vekâleti gerekli incelemelerinden sonra Lozan Antlaşması'nda ada Rumlarının askerlikten muaf olmalarına dair bir madde olmadığını veya hiçbir maddenin böyle yorumlanamayacağını belirterek her askerlik çağına gelmiş vatandaş gibi İmroz ve Bozcaada Rumları'nın da askerlik yapacakları açıklandı. Hariciye Vekâleti sunduğu raporun devamında İmroz ve Bozcaada'ya verilen özel idare nedeniyle Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlerin bu iki ada Rumlarının askerlikten muaf olmalarını talep edilebilecekleri ihtimaline karşı bir öneri de sundu. Hariciye Vekâleti'nin adalıların on sene askerlikten muaf olmaları karşılığında bir bedel ödemeleri şeklindeki önerisi Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından reddedildi. Çünkü var olan muafiyet bedeli uygulaması adalılar için de geçerli idi.²⁵² Müdafaa-i Milliye Vekâleti Rumların da askerliğe celplerini sağlamak için Bakanlar

²⁵⁰ Ufuk Gülsoy, **a.g.e.**, s.171.

²⁵¹ Seha L.Meray, **a.g.e.**, Takım: 1, Cilt:1, Kitap:1, s.212.

²⁵² “Hariciye Vekâleti’nden Müdafaa-i Milliye Vekâleti’ne 18 Ocak 1925 Tarihli Tezkire”, **BCA**, 30-18-1-1 / 12-70-10 ; Hikmet Öksüz, “Lozan Sonrası’nda Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada’da Rumların Askere Alınması”, **Tarih ve Toplum**, Ağustos 2000, Sayı 200, s.109.

Kurulu'ndan onay istedi ve karar 18 Ocak 1925 tarihinde onaylandı.²⁵³ 1151 sayılı İmroz ve Bozcaadaları Hakkındaki Mahalli İdare Kanunu'nun 16. maddesinde İmroz ve Bozcaada'da "Zabıta-i Mahalliye"nin adalı olması şartı koyulmuştu. Adalarda yerli ahaliden jandarma temin edilemediği takdirde bu jandarma ihtiyacı memleketin başka yerlerinden tahsis edilecekti. Rumların ülkenin çeşitli yerlerine askerliğe gönderilmeleri sonucunda adalarda yerel bir jandarmanın kurulmasının zorlaştığı yönünde iddialar ortaya atıldı.²⁵⁴ Fakat 1928 yılında İmroz'da askere gitmesi gereken 391 kişiden 250'si orduya katılmamıştı.²⁵⁵

1939 yılında patlak veren 2. Dünya Savaşı esnasında Türkiye'nin azınlık politikaları içinde değerlendirilebilecek bir uygulama hayata geçirildi. Önceden askerlik yapsın veya yapmasın 20-40 yaş arasındaki gayrimüslimler askere alındı. Yirmi Kur'a İhtiyatlar adı verilen bu olay azınlıkların ticari faaliyetlerdeki payını azaltmak amacı taşıdığı yönünde iddiaların ortaya atılmasına sebep oldu.²⁵⁶ 1942 yılında terhis edilen bu gayrimüslim askerler İstanbul başta olmak üzere İzmir, Edirne gibi yerlerden alındığı için İmroz ve Bozcaadalı Rumlar bu askerlik uygulamasından etkilenmemişlerdi. Buna rağmen Lozan'da adaların Türkiye'ye bırakılmasından itibaren İmroz ve Bozcaada Rumlarından askerlik hizmetini yapmak istemeyenler göç etmeye başlamıştı. Toplu bir göç hadisesi olarak değerlendirilemeyecek olan bu mesele adada Rum nüfusunun hızlı bir şekilde azalmasından ziyade zaman zaman meydana gelen münferit olaylar olarak kaldı.²⁵⁷ İmroz ve Bozcaada Rumları askere gitme konusunda 1925 yılında Rumların askere alınmasının onaylandığı karardan itibaren ülkenin çeşitli bölgelerine askerlik yapmak için giden veya bunu tercih etmeyip başka ülkelere göç edenler olarak ayrıldığı net bir şekilde görülmektedir. 1950'lerde askerlik yapan bir İmrozlu anılarını anlatırken *"İzmir'de askerlik yaparken komutan bizden İstiklal Marşını okumamızı istedi. Ama kimse okuyamadı. Bana söyleyince bende kalkıp okudum. Komutan beni işaret*

²⁵³ Hikmet Öksüz, **a.g.m.**, s.110.

²⁵⁴ "İ İmvros Ke İ Tenedos" (İmroz ve Bozcaada), **Eleftheros Logos**, 3 Mart 1927, nr.3106, s.1.

²⁵⁵ "İmroz ile Bozcaada'da İncelemelerde Bulunan İl İdare Müdürü Nazif ve Mülkiye Müfettişi Ali Galip Beyler Tarafından Verilen 31 Ekim 1928 Tarihli Rapor", **BCA**, 30.10.214.454.3.

²⁵⁶ Rıfat Bali, **İkinci Dünya Savaşında Gayrimüslimlerin Askerlik Serüveni: Yirmi Kur'a Nafia Askerleri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008, s.67-68.

²⁵⁷ "5 Rum Genci Midilli'ye Kaçtı" , **İnkılap** ,13 Kasım 1956 , nr.923, s.1 ; "Bozcaada'dan Yunanistan'a Gidenler", **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1958, nr.12143, s.1.

ederek aramızda bir gayrimüslim var ve o hepinizden daha çok bu millete bağlı dedi."²⁵⁸ diyerek Rumların devlete bağlılıklarının gereği olarak askere gittiklerini ifade eder.

1.2. Tek Parti Döneminde Türkiye- Yunanistan İlişkileri ve İmroz ve Bozcaada Rumları

Avrupa destekli Yunan ordularına karşı yürütülen Türk Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti dış politikasını da buna göre şekillendirdi. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan Antlaşması gereğince yapılan Nüfus Mübadelesi sorunların çözümünden ziyade yeni sorunlar ortaya çıkardı. Mübadillerin geride bıraktıkları mallar yani emval-i metruke konusu uzun bir süre çözüme kavuşturulamadı. 1926 yılında Milletler Cemiyeti meseleyle ilgili sunduğu bir raporda mübadillerin malları ile ilgili hususlarda netlik olmadığına dikkati çekti.²⁵⁹ Bununla birlikte etabli (yerleşik) meselesi de ikili ilişkilerde bir sorun olarak ortaya çıktı. Türkiye, Mondros Mütarekesi öncesinde İstanbul'a yerleşenlerin ve gerekli kayıtları yapılanların etabli sayılabileceğini iddia ederken Yunanistan ise İstanbul'da yaşayan ancak kaydı olmayanların da etabli statüsünde olduğunu iddia etti. Bu konuda yaşanan anlaşmazlığı mübadelenin uygulanması ve geride bırakılan mallarla ilgili işlemleri yürütmekle görevli Muhtelit Mübadele Komisyonu da çözüme kavuşturamayınca La Hey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na başvurularak bir tavsiye istendi. Adalet Divanı 21 Şubat 1925 tarihli açıklamasında Mondros Mütarekesi öncesinde İstanbul'a yerleşme niyetiyle gelenlerin ve burada kalanların etabli sayılacağını belirtti ki bu da Yunanistan'ın iddiaları ile paralellik gösterdi. Mübadele ile ilgili sorunların çözümü amacıyla görüşmeler yapıldıktan sonra 21 Haziran 1925 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında Ankara Anlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre Yunanistan'da Türk tabiiyetindeki şahısların bıraktıkları mallar ile Türkiye'de Yunan tabiiyetindeki şahısların bıraktıkları mallar sahiplerine geri verilecekti. Aynı zamanda İstanbul'da

²⁵⁸ H.Rıdvan Yurtseven, **a.g.e.**, s.107.

²⁵⁹ Bestami Bilgiç, "Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri (1923-1938)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 91, Bahar 2015, s.5.

yaşayan ancak kaydı olmayanlar da etabli olarak kabul edilecekti.²⁶⁰ Bu anlaşma iki ülke arasında dostluk kurulması için bir adım oldu. Fakat bu iyi niyet göstergesi Yunanistan'da General Pangalos'un o yıl darbeyle iktidara gelmesi ve Türkiye'ye karşı düşmanca bir tutum sergilemesiyle son buldu. Pangalos'un iktidara gelmesi Ankara Anlaşması'nın da onaylanmamasına sebep oldu. Bu anlaşmanın yerine 1 Aralık 1926 tarihinde Atina Anlaşması imzalandı ki bu anlaşma da mübadele ile ilgili sorunları çözemedi. Pangalos diktası 1926'da devrildikten sonra 1928'de Yunanistan'da seçimlere gidildi. Venizelos'un Yunanistan yerel seçimlerinde Bozcaada'dan adaylığını koyacağı yönünde söylentiler çıktı. Fakat Türk Hükümeti bu konuda detaylı bir istihbarat alamadı.²⁶¹ Daha sonra konuyla ilgili herhangi bir girişimde de bulunulmadı. Venizelos'un Bozcaada'dan aday olacağı söylenti olarak kalmıştı.

Venizelos, Yunanistan'da yapılan seçimlerle tekrar iktidara geldikten sonra Yunanistan'daki problemleri çözmeye çalıştı ve Türkiye - Yunanistan ilişkileri de bu dönemde yumuşamaya başladı.²⁶² Venizelos, İsmet Paşa'ya mektup göndererek önceki yıllardan kalan sorunların çözüme kavuşturulabileceğini ve iki komşu ülke olarak iyi ilişkiler geliştirmek istediğini ifade etti. Venizelos'un bu dostluk çağrısına İsmet Paşa da olumlu yanıt verdi. Mübadele ve mübadillerin malları konusundaki problemlerin görüşülmesinin ardından 10 Haziran 1930 tarihinde Ankara'da Türkiye temsilcisi Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey ve Yunanistan temsilcisi Ankara Büyükelçisi Spiridon Polihroniadis tarafından Türk-Yunan Mübadele İtilâfnamesi imzalandı. Bu anlaşmaya göre İstanbul'da yaşayan tüm Rumlar etabli sayıldı.²⁶³ Anlaşmanın imzalanmasının ardından TBMM'de bazı vekiller Lozan'dan taviz verildiği yönünde eleştiriler yapmışlardı. Fakat imzalanan İtilâfname uzun süredir devam eden gerginliği sonlandırarak iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde başlangıç olmuştu. Bu anlaşmanın ardından Venizelos 27 Ekim günü Ankara'ya

²⁶⁰ Bestami Bilgiç, **a.g.m.**, s.12.

²⁶¹ "Dahiliye Vekâleti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Umumiyesin'den Başvekâlet'e 11 Kasım 1928 Tarihli Rapor", **BCA**, 30.10.254.710.34.

²⁶² Damla Demiröz, **Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk Venizelos Dönemi Türkiye Yunanistan İlişkileri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.72-75 ; Şükrü Gürel, **Tarihsel Boyut İçince Türk-Yunan İlişkileri**, Ümit Yayınları, Ankara, 1993, s.40.

²⁶³ Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s.116-117.

gelerek Türkiye ile dostluğun pekiştirilmesi için mesajlar verdi. Venizelos'un Türkiye ile ilişkileri geliştirme çabaları Yunanistan'da büyük bir tepki görmesine neden oldu. Yıllarca Megali İdea fikrini savunarak Türkiye'ye karşı düşmanca tavır takınan Venizelos'un Lozan'ı imzalayıp nüfus mübadelesini kabul ederek Megali İdea emelinden uzaklaşması ve Türkiye ile dostluk kurma politikası eleştirildi.²⁶⁴ Bu ziyaretin sonucunda bir işbirliği anlaşması kararına varılarak 30 Ekim 1930'da 3 anlaşma imzalandı. "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Anlaşması", "Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılması Protokolü" ve "İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi".²⁶⁵ Dostluk Tarafsızlık anlaşmasında her iki taraf birbirlerine karşı girişilen bir harekette yer almayacaklarının ve Türkiye ya da Yunanistan'ın barışçı tutumuna karşın herhangi bir saldırıya uğrarlarsa diğer devletin tarafsızlığını koruyacağını garantisini verdiler.²⁶⁶ İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi'nin de 1. maddesine göre her iki ülkede yaşayan yabancı uyruklular diğer ülkede ikamet edebilecekti. İleride Türk-Yunan ilişkilerinin bozulmasıyla fesh edilecek olan İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi'nin 1. maddesi şöyleydi:

"Her iki ülkedeki yabancıların ikamet hakkı — Yüksek Akit Taraflardan her birinin tebaaları, diğer tarafın ülkesine, memleketin kanun ve nizamlarına riayet ederek mahallî tebaaların veya ecnebiler için hususî ahkâm varsa en ziyade müsaadeye mazhar millet tebaalarının tâbi oldukları veya olacakları, herhangi mahiyette olursa olsun, takyitlerden başkalarına tâbi tutulmaksızın, maazalik ecnebiler hakkındaki zabıta ahkâmına hâlel gelmeksizin, serbestçe girebilecekler, orada seyahat, ikamet edebilecekler ve yerleşebilecekler, veyahut orayı her vakit terkedebileceklerdir."²⁶⁷

1923-1930 yılları arasında Türk- Yunan ilişkileri mübadele konusunda kilitlenmişti. 1930 yılına kadar bir dizi anlaşma ile sorunlar çözüme kavuşturulmaya çalışılmış, 1930 yılında imzalanan anlaşmalarla dostluk ilişkileri geliştirilmişti. Lozan Antlaşması ile Türkiye'ye bırakılan İmroz ve Bozcaada'nın Lozan Konferansı

²⁶⁴ Damla Demiröz, **a.g.e.**, s.95-101.

²⁶⁵ "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti arasında aktolunan İkâmet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi'nin Tasdiki Hakkında Kanun", Kanun No:1758, **Resmi Gazete**, 15 Mart 1931, Sayı:1748, s.303.

²⁶⁶ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları**, Cilt:1, TTK, Ankara, 1983, s.393.

²⁶⁷ "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti Arasında Aktolunan İkâmet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi'nin Tasdiki Hakkında Kanun", Kanun No:1758, **Resmi Gazete**, 15 Mart 1931, Sayı:1748.

sürecinde Yunanistan gündemini meşgul ettiği, ancak Antlaşma'dan sonra Yunanistan'ın adalara karşı ilgisiz kaldığı yönünde eleştiriler Rumlar tarafından dile getirilmektedir. Nitekim ne 1925 Ankara Anlaşması'nda ne 1926 Atina Anlaşması'nda ne de 1930 Türk- Yunan Anlaşması'nda adalar konusu gündeme gelmemiştir. Bu yıllarda hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın barışçıl bir politika yürüterek iki ülke arasında dostluk ilişkisi kurma çabaları adalarla ilgili bir tartışmaya girilmemesine neden olmuştu. İmroz ve Bozcaadalıların ortak fikri Venizelos'un dostluk uğruna bu adaları görmezden geldiği yönündeydi.²⁶⁸

Türk-Yunan ikili ilişkileri 1930'da dostluk zeminine oturtulmuşken Avrupa'da dengeler değişmeye başladı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan anlaşmalarla kurulan yeni düzen ve 1929 yılında tüm dünyada etkisini gösteren ekonomik buhran Almanya ve İtalya'nın yayılmacı bir politika gütmesine neden oldu. 1930'lu yıllarda uluslararası alanda yaşanan gerginlikler tüm dünyayı yeni bir savaşa doğru sürüklemeye başladı. Türkiye de herhangi bir savaş tehdidine karşı kendi güvenliğini sağlayabilmek amacıyla Lozan Antlaşması'nın 23. maddesine göre kurulan ve Milletler Cemiyeti garantörlüğündeki Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılmasını istedi. Çünkü herhangi bir savaş çıkması durumunda boğazlardan geçecek savaş gemileri Türkiye'nin güvenliği için büyük bir tehlike oluşturabilirdi. Türkiye, Boğazlarda egemenlik haklarına sahip olma isteğini uluslararası platformlarda dile getirerek Lozan Antlaşması'nın taraflarına notalar gönderdi. 2 Haziran 1936 günü başlayan ve Türkiye, SSCB, İngiltere, Fransa, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Japonya'nın katıldığı konferansta Türkiye güvenlik endişelerini tekrar dile getirdi ve Uluslararası Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılarak boğazların egemenlik hakkının verilmesini istedi.²⁶⁹ Görüşmelerin ardından 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Lozan'da kabul edilen Uluslararası Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılarak Boğazların egemenliği Türkiye'ye devredildi. Aynı zamanda Türkiye Boğazlar bölgesinde

²⁶⁸ "O Rolos Tis Elladas" (Yunanistan'ın Rolü), **İ Tenedos**, Sayı: 6, Nisan- Mayıs 2008, Atina, s.10.

²⁶⁹ Ali Kurumahmut, **Montrö Sözleşmesi Türk Boğazları ve Karadeniz**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s.55-58.

askersizleştirilen yerleri de askerileştirebilecekti. Bu durumda Lozan'da askersizleştirilen İmroz ve Bozcaada'nın bu statüsü de sona erdi.²⁷⁰

1930 Türk-Yunan Anlaşmasından sonra her iki ülke ilişkileri 1936 yılına kadar olumlu bir seyir takip etmişti. Fakat Montrö Sözleşmesi'nin imzalanması ile iki ülke ilişkileri gerildi. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin ardından Yunanistan kendisine ait olan Limni ve Semadirek adalarının da silahlandırılabilceğini ileri sürdü. Hatta iddialarını güçlendirmek amacıyla İmroz ve Bozcaada'nın silahlandırılmasıyla Lozan'daki tüm askerden arındırmanın da geçersizleştğini iddia etti. Fakat Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde Türkiye'ye ait adaların askeri bölge olması kararı kaldırıldığından Yunanistan'ın kendisine ait adalarda böyle bir uygulama hakkı yoktu.²⁷¹ Dolayısıyla Yunanistan'ın bu iddiaları geçersizdi. Türkiye'nin İmroz ve Bozcaada'yı silahlandırma hakkına sahip olması Yunanistan'ın Türkiye ile ilişkilerinin gerginleşmesinde bir etken oldu. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra Türk Hükümeti Boğazlar bölgesinde ikinci askeri yasak bölgeleri tespit etti. İmroz ve Bozcaada askeri yasak bölgeye dahil edildi.²⁷² İmroz ve Bozcaada'nın askeri mıntıkaya dahil olmasının yanında adalar için geçerli olan özel bir uygulama da hayata geçirildi. Ankara İtilâfnamesi'ne göre mübadil Rumlar 400 kişiyi geçmemek üzere 2 ay süreyle Türkiye'de ikamet edebileceklerdi. Fakat İmroz ve Bozcaada istisna olarak herhangi bir hak iddia etmemek ve bu şartlar haricine çıkanların sınır dışı edilmeyi kabul etmeleri şartıyla mübadil Rumlardan mevsim seyahatlerinde Bozcaada ve İmroz adalarına 3 ay müddetle ikâmetlerine izin verilmişti.²⁷³

1.3. İmroz ve Bozcaada'da Rum Nüfusu (1923-1946)

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar genel nüfus sayımları yerine ekonomik veya askeri sebeplerle kısmi sayımlar yapıldı. Bu nedenle 19. yüzyılın ortalarına kadar adalarla ilgili net bir nüfus bilgisine ulaşmak güçtür. 1831 tarihli

²⁷⁰ Abdurrahman Bozkurt, **a.g.e.**, s.248.

²⁷¹ Ali Kurumahmut, **a.g.e.**, s.81-83 ; Hüseyin Pazarcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 1986, s.44-57 ;

²⁷² "Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü 26 Ağustos 1936 Tarihli Kararname", **BCA**, 30.18.1.2. / 68.71.13.

²⁷³ "Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü 21 Mart 1938 Tarihli Kararname", **BCA**, 30.18.1.2 / 82.21.8.

Osmanlı Devleti'nin ilk nüfus sayımına göre Bozcaada'nın nüfusu 1232'dir. Bunlardan 793'ü Hristiyan, 439'u Müslüman olarak kayda geçmişti. İmroz nüfusu ise 2505 Rum'dan oluşuyordu ve hiç Müslüman yoktu.²⁷⁴ 1881-1893 Osmanlı genel nüfus sayımına göre ise İmroz'da 99 müslüman, 9357 Rum, Bozcaada'da 1247 Müslüman, 2479 Rum yaşamaktaydı.²⁷⁵ 1912 yılında Balkan Savaşları esnasında Yunanistan İmroz ve Bozcaada'yı işgal edince adaların idaresi Yunanlılara geçti. 1912 yılında İmroz'da 9702 Rum ve devlet memuru birkaç müslüman vardı. Bozcaada'da ise 3752 Rum ve 1403 Müslüman yaşamaktaydı.²⁷⁶ O tarihlerde yayınlanan Şark Ticaret Yıllıklarına göre de Bozcaada nüfusu 1500 Müslüman ve 3500 Rum'dur. Yunan işgalinin ardından Bozcaada'daki Türklerin çoğu Anadolu'ya geldi. Bu nedenle adadaki Türk nüfusu Yunan işgali yıllarında azaldı.²⁷⁷ Bu nüfus istatistiklerinden de anlaşılacağı üzere 19. yüzyılda İmroz ve Bozcaada nüfusu nicelik olarak değişmekle birlikte nitelik olarak değişmemişti. Bozcaada'da Rum nüfus Türk nüfusa göre fazla iken İmroz'un neredeyse tamamına yakını Rumlardan oluşuyordu. Osmanlı istatistiklerinin yanında Yunanlıların Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumların miktarını belirlemek için hazırladıkları istatistiklikler de vardı. 1912 Rum Patrikliği İstatistikleri'ne göre İmroz'da 9207 Rum, Bozcaada'da 5420 Rum ve 1200 Türk yaşamaktaydı.²⁷⁸ Fakat bu istatistik Osmanlı nüfus kayıtlarına göre düzenlenmemiş, uluslararası alanda kullanılmak için gayriresmi bir şekilde hazırlanmıştı. Patriklik İstatistiklerini yazan Cuinet, Rum nüfusunu fazla göstermek amacıyla rakamları değiştirerek bu istatistiği ortaya çıkarmıştı.²⁷⁹

1914'te Birinci Dünya Savaşı patlak verince Anadolu ve Trakya kıyılarındaki birçok mülteci Bozcaada'ya sığındı. Zaten Balkan Savaşları ile işgale uğrayan Bozcaada'ya 1912 yılı itibariyle Anadolu'dan Rumlar göç etmeye başlamışlardı. 30 Mayıs 1914'te Bozcaada İlköğretim Müdürü Kyriakos Panaretos Rumların özellikle Ezine'den ayrılma şekli hakkında bilgiler verdi. Panaretos'un aktardığına göre

²⁷⁴ Kemal Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.242 ; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Devletinde İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü , Ankara, 1943, s.156.

²⁷⁵ Kemal Karpat, **a.g.e.**, s.276.

²⁷⁶ Ari Çokona, **a.g.e.**, s.127.

²⁷⁷ M.Hakan Gürüney, **Tenedos'tan Bozcaada'ya Unutulmuş Bir Ada Hikayesi**, Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi Yayınları, Bozcaada, 2009, s.13.

²⁷⁸ Aleksis Aleksandris, **a.g.m.**, s.6.

²⁷⁹ Ali Güler, **Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar**, Berikan Yayınları, Ankara, 2001, s.125.

Çanakkale Mutasarrıfı Ezine'ye gelir gelmez Hristiyanlara 2 gün içinde oradan ayrılmalarını emretti. Başlangıçta 248 kişi 12 tekneye binerek Bozcaada'ya geldi. Bozcaada'ya gelenler adanın idarecileri olan Grigor Hristodulu, Anthimos ve K. Theodoridis tarafından karşılandı. Kısa sürede birçok mültecinin adaya gelmesi karışıklığa neden olmuştu. Adaya ilk gelen mülteciler Eceabat, Ezine ve Bayramiç'ten gelenlerdi. Eylül 1914'te Bozcaada komutanı adaya 204 mültecinin geldiğini bildirmişti. Haziran 1914'te Bozcaada'da bulunan komutan A.Vasiliadis artan mülteci sorununu görüşmek üzere Midilli'deki başkomutanı ziyaret etti. Mülteciler adada zor şartlar altında yaşıyorlardı. Bu mültecilere yerel yönetim yardımlarda bulunuyordu. Salpiks gazetesinin aktardığına göre de 1915 Temmuz ayında adadaki 556 aileye nakdi yardım yapılmıştı. Bu yardımlar İmroz, Limni ve Samothraki'ye verilmemişti. 1914'te toplam mülteci sayısı 1849 kişiyi buldu. Mülteciler adadaya yerleştikten sonra askere gidenler veya başka yerlere çalışmaya gidenler ve tifüs, grip gibi salgın hastalıklar nedeniyle sayıları değişkenlik gösteriyordu. 1918'de ABD Kızılhaçı'na göre adadaki mülteciler 150 erkek, 300 kadın 350 çocuk olmak üzere 800 kişi idi. Bu mülteciler Eceabat, Tirilye, Gelibolu, Lapseki, Erdek, Mürefte, Ezine gibi ülkenin çeşitli yerlerden gelmişti. Türk-Yunan Savaşı'nda Yunan ordularının yenilgiler yaşaması sebebiyle Anadolu'dan adalara Rum göçü arttı. Bu nedenle 1922'deki toplam mülteci sayısı 4 bine ulaştı. Türklerin Kurtuluş Savaşı'nı kazanmasıyla birlikte mülteciler Lozan Antlaşması'ndan sonra Bozcaada'dan ayrılıp Limni'ye gitti.²⁸⁰

1912-1923 yılları arasındaki savaşlar sürecince adaların nüfus yapısı korunmakla birlikte göçmenler için geçiş güzergahında olmaları nedeniyle geçici olarak nüfus sayıları değişti. Venizelos, Balkan Savaşları'ndan sonra İmroz'a 10 bin Rum mültecinin geldiğini söyledi. Fakat nüfus istatistiklerinden de anlaşılacağı üzere bu rakam abartılı idi. 1918 Paris Barış Konferansı'nda Venizelos yine adalarla ilgili nüfus bilgisi verdi. Venizelos'a göre İmroz'da 8125, Bozcaada'da 3752 Rum nüfus yaşamaktaydı. Venizelos bu rakamları Patriklikten aldığını, ancak onların Türk istatistiklerinden de faydalandığına inandığını söyledi. İddia ettiği rakamlar herhangi

²⁸⁰ "Prosgifes Stin Tenedos" (Bozcaada'da Mülteciler), **İ Tenedos**, Sayı: 35, Ekim-Kasım-Aralık 2015, Atina, s.6-8.

bir resmi kayda dayanmayıp kilisenin oluşturduğu istatistiklerdi.²⁸¹ Lozan Konferansı'nda ise İmroz ve Bozcaada'nın egemenliği konusundaki tartışmalarda Yunan heyeti özellikle İmroz'daki Rum nüfusa dikkati çekti. Venizelos'un adalarla ilgili verdiği nüfus istatistiğine göre İmroz'da 9207 Rum varken hiç Türk yoktu. Bozcaada'da ise 5420 Rum, 1200 Türk yaşamaktaydı.²⁸² Konferans boyunca adalardaki Rum nüfusunu öne sürerek adaların Yunanistan'a bırakılmasını isteyen Yunan Heyetine karşı Türk heyeti başarılı bir diplomasiyle adaların Türkiye'ye bırakılmasını sağladı. İmroz ve Bozcaada'nın Lozan'da Türkiye'ye bırakılmasıyla artık adada yaşayamayacaklarını düşünen Rumlar göç etmeye başladı.²⁸³ İmroz'da Lozan'dan sonra 70 aile adayı terk etti. Adaları terk edenlerin mülkleri müsadere edilerek gidenler kaçak ilan edildi. Lozan'da imzalanan 15 numaralı protokolde genel af çıkarılacağı maddesi olmasına rağmen geri dönmek isteyenlere izin verilmedi.²⁸⁴ İmroz'da doğup Yunan pasaportuna sahip kişiler adaya geri dönme isteklerini hükümete tekrar iletip dönüş için vize taleplerinde bulundular. Bu kişilere vize verilip verilmemesi konusunda yetkili makamlara soruldu.²⁸⁵ İmroz'lu Rumların adaya dönüşleri için vize talepleri ilgili bakanlıklar arasında görüşülerek bir karara varıldı. Buna göre bu kişilere vize verilmemesi kararlaştırıldı.²⁸⁶ Başlarda Rumlar geri dönüş için izin alamamışken 1925 yılında Limni'de bulunan İmroz ve Bozcaada Rumlarından geri dönmek isteyenlerin gerekli işlemlerini yürütmek için İstanbul Polis Müdüriyeti Şube Müdür Muavini Osman Bey'in Hariciye memuru sıfatıyla Limni'ye gönderilmesine karar verildi.²⁸⁷ Osman Bey'in yürüteceği bu süreçte sorumlulukları ve görev tanımı yapıldı. Osman Bey Dahiliye Vekâleti'ne bağlı ve muvakkat bir görevle atandığı için kendisine özel bir unvan verilmedi. Aynı zamanda

²⁸¹ Ali Güler, **Rakamlarla...**, s.131-132.

²⁸² Seha L.Meray, **a.g.e.**, Birinci Takım, Cilt:1, Kitap:1, s.101

²⁸³ "Peri Tin Ekkenosin Tis Nisu Imvru"(İmroz Adasının Boşaltılması Hakkında), **Eleftheros Logos**, 12 Eylül 1923, nr.2080, s.2.

²⁸⁴ "İmroz ve Bozcaada", **Cumhuriyet**, 11 Mayıs 1925, nr.362, s.1 ; Seha L.Meray, **a.g.e.**, İkinci Takım, Cilt:2, s.92-93.

²⁸⁵ "Hariciye Vekâleti Dersaadet Murahhaslığı'ndan Hariciye Vekâleti'ne 13 Haziran 1924 Tarihli Telgraf", **BOA**, HR.İM.107-79-2.

²⁸⁶ "Hariciye Vekâleti'nden Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı'na 22 Haziran 1924 Tarihli Tezkire", **BOA**, HR.İM.108-69-1.

²⁸⁷ "Hariciye Vekâleti Umur-u Siyasiye Müdüriyeti Umumisi'nden Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı'na 24 Haziran 1925 Tarihli Tezkire", **BOA**, HR.İM.148.59.3

vazifesini de tek başına yürütecekti. Adaya gideceği zaman herhangi bir gecikme durumu olursa bunun bildirilmesi istendi.²⁸⁸

Bozcaada'da Lozan Antlaşması'ndan sonra Rumların sayısı azalsa dahi Türk ve Rum nüfus oranları Lozan öncesi gibiydi. Salpigks gazetesi Lozan Antlaşması'nın ardından Bozcaada'da kalanlara dair bir yazı yayınladı. Bu yazıya göre Bozcaada'da kalan bazı aileler ve kişi sayısı şunlardı: Rigas Hristodoulo 3, Evangeliya Hristodulu 1, Konstantinos Çanfotis 4, Mihail Londaris 8, Yoannis Malamatinos 5, Panos Kalaicis 4, Hariklia Kalaici 1, Ant. Nikolaras 4, Grammatiki Grivanu 3, Eleni Prassa 1, Angeliya Vlahos 2, Spiros Misimaridis 5, Evst. Arvanitis 3, Barbara Kriaku 3, H.Fokos 2, P.Nikudis 2, A.Nikudi 2, K.Politopulos 1, G.Vlahos 2, P.Cani 2, G.Maliaros 1, H.Zartaludis 3, Rallio Balsamidu 2, H.Aleksis, I.Kavunis 2, P.Kanga 2, A.Kangas 4, D.Karasidi 4, E.Asvestas 2, A.Kerkenes 3, G.Avgerinos 3, A.Papadopulos 7, S.Nikoladis 3, P.Aslanis 7, D.Fokos 2, Dimitrula Koko 3, N.Antonidis 3, Despina Sarri 3, Sokrates Antonidis 3, S.Franculas 2, N.Siperas 1, D.Svingos 4, I.Svingos 2, Vasili Svingos 5, H.Kokoni 1, B.Kundinos 2, Mariya Yannulatis 1, Kambur Petros 2, P.Hristu 3, Evgeniya Samarozu 1, D.Savvaidis 4, M.Logiotatu 2, D.Asvestas 1, N.Garufalos 1, Arhimandritis Pangratis 3, G.Tolmidu 2, G.Papaminas 1.²⁸⁹

Rumların bir kısmının adayı terk etmesi adadaki sosyal ve ekonomik düzeni değiştirdiği için yeni kararlar alınması gerekiyordu. Lozan'ın ardından Bozcaada'yı terk eden Rumlar'ın geride bıraktıkları bağları harap olduğundan bu durumun çözümü için yollar aranarak ya bu Rumların geri dönmesine izin verilmesi ya da dönmeyeceklerse bu metruk bağların işletilebilmesi için yerlerine muhacirlerin getirilmesi istendi. 1934 yılına kadar Rumların birçoğunun dönüşüne izin verilmedi.²⁹⁰ Bozcaada'daki metruk bağların işletilmesi için adaya muhacir yerleştirilmesi konusunda bir bilgiye ulaşamamakla birlikte 1920'li yıllarda İmroz'a

²⁸⁸ "Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı'ndan İstanbul Vilayeti Umumisine 15 Temmuz 1925 Tarihli Tezkire", **BCA**, HR.İM. 151.11.1

²⁸⁹ "İ Tenedos Paredothi İs Tus Turkus" (Bozcaada'nın Türklere Teslimi), **Salpigks**, 21 Eylül 1923, nr.3665, s.2.

²⁹⁰ "Dahiliye Vekaleti'nden Mübadele İmar ve İskan vekaleti Celilesi'ne 28 Kanunuevvel 1339 (28 Aralık 1923) Tarihli Tezkire", **BCA**, 272.0.0.11 / 16.70.16.

Kırım'dan 5, İstanköy'den 9, Rodos'dan 14, Konya'dan 4, Çanakkale ve İstanbul'dan 19 kişi iskân edilmişti.²⁹¹

Osmanlı Devleti'nin son nüfus sayımı 1893 yılında yapılmıştı. O tarihten sonra uzun süren savaşlar ve ardından yeni bir devlet kurulması sürecinde nüfus sayımı yapılamamıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise ilk nüfus sayımı 28 Ekim 1927 tarihinde yapıldı. İkincisi 1935 yılında yapılan sayımlar bu yıl itibariyle 5 yılda bir tekrarlandı.²⁹² Cumhuriyetin ilk sayımı olan 1927 yılındaki sayımda dikkati çeken husus Türkiye'de yaşayan azınlıkların tespit edilerek dünya kamuoyuna azınlıkların iddia edildiği kadar çok olmadığını ispatlamaktı. Bu durum Osmanlı'dan kalan çok uluslu yapının bir sonucu olarak yeni kurulan devlette azınlıkların miktarını belirleyip buna göre politikalar belirleme amacı taşımaktaydı. 1935 yılı sayımlarındaki temel hedef de Türkçe konuşamayanları belirlemek oldu.²⁹³ Aynı zamanda 1927, 1935 ve 1940 nüfus sayımlarında Hristiyanlık Ortodoks, Katolik gibi mezheplere göre ayrı ayrı hanelerle verilmişken 1940 yılından sonraki sayımlarda yalnızca Hristiyan olarak belirlendi.²⁹⁴

	Merkez	Bademli	Kaleköy	Dereköy	Tepeköy	Zeytinliköy
1935	1856	463	153	1989	1062	825
1940	1991	438	136	1987	1064	830
1945	2004	443	121	1899	1075	817

Tablo.5. 1935-1945 İmroz Nüfusu, Kaynak:DİE

²⁹¹ 1967 Çanakkale İl Yıllığı, s.48.

²⁹² Fuat Dünder, *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar*, Çivi yazıları Yayınları, İstanbul, 2000, s.19.

²⁹³ Fuat Dünder, *a.g.e.*, s.40-49.

²⁹⁴ Fuat Dünder, *a.g.e.*, s.57.

YIL	NÜFUS
1927	1632
1935	1691
1940	1892
1945	1765

Tablo.6. 1927-1945 Bozcaada Nüfusu Kaynak: DİE

Bu bilgiler ışığında İmroz ve Bozcaada'nın tek partili yıllarda nüfus değerlendirmesi yapılabilmektedir. 1927 yılı sayımlarında İmroz nüfusu 3028 erkek, 3691 kadın olmak üzere toplam 6719 olarak kayda geçti. Bozcaada'da ise 762 erkek 870 kadın olmak üzere 1632 kişi yaşamaktaydı.²⁹⁵ Resmi nüfus istatistikleri bu şekildeyken Vilayetler Mahalli İşler Genel Müdürü Nazif Bey ile Mülkiye Müfettişi Ali Galip Bey, Eylül 1928'de sundukları raporda İmroz nüfusunu 3967 erkek 4094 kadın olmak üzere toplam 8061 kişi olarak vermişti. 1927 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre, Bozcaada'da 1.632 nüfus yaşamaktaydı. Bunlardan 622'si Türk, 964'ü Rum ve 30'u yabancı uyruklu yerli ve 14'ü misafir yabancıları.²⁹⁶

1927 nüfus sayımında din hanesi de yer aldı. Buna göre İmroz'da 6555 Ortodoks, 167 Müslüman vardı. Bu sayımda Rumca konuşan kişi sayısı da belirlenmişti. Fakat ilçelere göre ayrılmayıp yalnızca illerde kaç kişinin hangi dili konuştuğu tespit edilmişti. Verilen istatistiğe göre Çanakkale'de Rumca konuşan 7938 kişi vardı.²⁹⁷ İmroz ve Bozcaada'da toplam nüfus 8351'di. Bunların içerisinde toplam Ortodoks nüfus ise 7554'tü. Bu durumda adadaki Rumların tamamının anadili Rumca olarak kabul edildiğinde geriye 384 kişi kalmaktadır. Bu 384 Ortodoks da Çanakkale'nin başka ilçelerinde ikâmet etmekteydi.

²⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **28 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1927 Umumî Nüfus Tahriri**, Fasikül: 2, Ankara 1929, s.5.

²⁹⁶ “İmroz ile Bozcaada'da İncelemelerde Bulunan İl İdare Müdürü Nazif ve Mülkiye Müfettişi Ali Galip Beyler Tarafından Verilen 31 Ekim 1928 Tarihli Rapor”, **BCA** ,30.10.214.454.3

²⁹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **28 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1927 Umumî Nüfus Tahriri**, Fasikül: 2, Ankara 1929, s.35.

1927 yılında Cumhuriyet tarihinin ilk nüfus sayımı yapıldıktan sonra bir diğer sayımın yapıldığı 1935 yılına kadar adalardaki nüfus yapısı değişmedi. Ancak Lozan'dan sonra Bozcaada'dan göç eden 64 kişinin dönüşü deyim yerindeyse bir kriz yarattı. Adadan ayrılanların çoğu eğitilmiş ve elit bir kesimi oluşturduğu için devletin bu kişilerin dönüşüne izin vermediği iddia edildi. Ankara'daki Yunan Yetkili Ioannis Pappas 1928 Kasım'ında 64 kişinin geri dönmesi için talepte bulundu.²⁹⁸ Uzun süre konuyla ilgili bir girişim yapılmadı. Adayı terk edenlerin geri dönüşleriyle ilgili ancak 29 Temmuz 1933 tarihinde açıklama yapıldı. Açıklamaya göre 1151 numaralı kanunun 19. maddesinde bu adalar ahalisi devlet mevzuatına tâbi idi. Ancak 1041 numaralı Vatandaşlık Kanunu, Milli Mücadele esnasında ecnebi memleketlerinde bulunup da memleketin kurtuluşuna kayıtsız kalanları tabiiyetten iskata devlete izin vermişti. Bu itibarla bu adalar halkından olanlar hakkında da siyasi, idari , iktisadi sebeplere göre karar verme Vekiller Heyeti'ne bağlıydı. Bu adalar halkından hiçbir Rum vatandaşlıktan iskat edilmemişti. Yalnız dışarda bulunup milli mücadele senelerinde yurda dönmemiş olanlardan gayrimüslimler 1041 numaralı kanun mucibince vatandaşlıktan çıkarılmıştı. Bu ada Rumları hakkında da böyle bir muameleye teşebbüs edildi. Lâkin Hariciye Vekaleti bu muamelenin siyaseten yapacağı etkilerden dolayı bunlar için istisnai muamele yapılmasını istedi. Halen vatandaş olan kişilerin diğer gayrimüslimlerden ayrı olarak geri dönüşlerine müsaade edildi.²⁹⁹ Yunan basınında İmroz ve Bozcaada Rumları'nın ahvali hakkında haberler yayınlanarak Yunanistan'ın bu adalarla ilgilenmesi ve gerekli görülen müdahalelerin yapılması talep edildi. 9 Mayıs 1934 tarihinde Selanik'te Venizelos Fırkasına mensup Eleftheros Tipos Gazetesi'nde Bozcaada ve İmroz adaları hakkında çıkan bir makale şöyleydi:

“İki Esir Ada İmroz ve Tenedoslular, Yunanistan'ın Bunlarla Alakadar olması bir vazifedir” başlığıyla bu konuya dikkat çekilmiştir. “Yunanistan'da bulunan İmrozlular ve Tenedoslu'ların mütevali şikayet ve teşebbüsleri üzerine çok zamandan beri İmroz ve Tenedos adaları ile hiç alâkadar olmayan Yunanistan nihayet bundan böyle alâkadar olacağını gösterdi .Bu suretle küçük dahi olsa bile Yunanistan'ın işbu alâkası üzerine Türkiye Cumhuriyeti İmroz ve Tenedos'luların

²⁹⁸ Aleksis Aleksandris, **a.g.m.**, s.17-19.

²⁹⁹ “Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü 6 Mayıs 1933 Tarihli Kararname” , **BCA** , 30.18.1.2 / 38.54.17 Dosya Ek.94-59.

vatanlarına avdetini teshil edeceği hakkında tēkidatta bulundu ve diğer taraftan 5170 numaralı kanun sadır oldu ve tâdilini müteakip 9.maddesi ahkâm ve 5170 numaralı kanunun sonradan ilâveleri mucibince aslen gayri mübadil ve evvelce Tenedos adası sakini bulunmuş olup Türk makamatı tarafından “indesirables” addedilerek Tenedos veya Türkiye’deki emvali gayri menkulelerine Türk makamatı tarafından vazziyet edilen rumların dahi işbu 5170 numaralı kanun ahkâmına tabi tutulmaları temin edildi, yani bu suretle kendilerine tazmin hakkı bahşedildi.

Maâttesüf balâda zikredilen tedabir yeknazarda iki ada mesailinin halli için iyi bir başlangıç gibi telakki edildi ise de hakikati halde karışıklıklar ihdasiyle hiçbir kimseye faydası dokunmadı, zira yurtlarından çıkan İmroz ve Tenedosluların avdeti imkan haricindedir. Vatanlarında maişetlerini temin ümidi kalmadığı gibi çocuklarını da okutmak kabil değildir. Bu suretle hiçbir avdet hakkını istimal etmeyecektir. 5170 numaralı kanunun ve teferruatının muğlak olması eski mesali haletmedikten mâada yeni meseleler ihdas etmiştir. İşbu kanun dolayısıyla ihdas olunan vaziyeti yakinen tetkik edelim: Lozan Muahedenamesi mucibince Tenedos Türk idaresine geçtikten sonra muahedename hilafında olarak 64 Tenedos’lu Türkiye hükümeti tarafından güya mezkur adanın Türkleri aleyhinde vaki harekâtından dolayı vücudu arzu edilmeyen eşhasan addedilmişlerdir. Bunlardan başka bir de 1922 senesi galiplerinin zulmünden korkarak kaçanların dahi memleketlerine avdeti menedilmiştir. Nihayet adada miktarı az kalan ahali dahi Türkiye hükümetinin vazettiği ağır vergileri ve rumca tahsilinden mahrum kalmalarını görerek insani bir hayat geçirebilmek ümidini kestiklerinden vatanlarını terkederek her gün Yunanistan’a iltica etmekte bulunmaktadır. Bu suretle bir çok Tenedoslular Türkiye’deki mülklerini terkederek Yunanistan’da toplandılar. Adada ikamet olunan bir evin etrafında hep boş evler ve ziraat olunan bir tarla etrafında hep halî arazi bulunduğu için emlak kıymetleri sukut etmiştir. Tenedoslular bu vaziyet karşısında ve hususile Emlaklarını satamadıkları için 5170 numaralı muaddel kanunun ısdarına muvaffak olmuşlarsa da bu kanun yeni meseleler ihdas etmiştir. Evvel emirde lazım gelen beyannamenin takdimi için yalnız 1 ay mühlet vazolunduğundan bu müddetin mürurunda bir çok Tenedoslular hariç kaldılar. Fakat vaktinde beyanname verenler için dahi o kadar muamelat lazımdır bu gibi muamelat yapılamayacağı için beyannamelerin reddi şimdiden muhakkak adedilebilir. Resmen “indesirables” adedilen 64 tenedosludan mâada beyanname veren diğer Tenedoslular dahi “indesirables” adolunabilir çünkü adaya avdetlerinden veya oradaki mülklerini satmaktan ümitlerini kesmişlerdir. Zaten bu emlak üzerinde 10 senelik vergiler yüklendiği için usulen müsadere edilmemiş ise de maddeten müsadere edilmiş olduklarından hemen bunlar dahi fiilen “indesirables” olmuşlardır. Bundan başka kanunun tazminat miktarını tâyin etmemesi herkesi acaba beyanname vermek mi yahut vermemek mi daha

menfaatlidir diye düşünmeye mecbur kılar zira beyanname belki de kendisini zarar addedecektir. Binaenaleyh 5170 kanundaki noksanların tashihi elzemdir. Bizce bu meselenin başka suretle halledilmesi lazımdır. Ankara hükümeti tarafından sulh muahedenamesine mugayir olarak muayyen eşhasa verilen “indesirables” sıfatını yunan hükümeti kabul etmemelidir. İmrozlular arasında da böyle meseleler çıkmıştır. Bunlardan bazıları adalarını terk için bir tazminata razı olurlarsa da meselelerinin başka suretle halledilmesi daha ehven görülmüştür. Bu sureti hal de dost Türkiye hükümetinin 11 sene içinde tagyir ettiği Lozan muahedenamesinin iki adanın muhtariyetle idare olunmaları hakkındaki ahkâmının tatbik edilmesidir. Bu sureti hal esaslı olacağına binaen İmroz ve Bozcaada ahalisine daha iyi bir hayat verecek ,adaların iktisadi mahviyet ve gayri meskûn olmaktan kurtaracak ,avdet müsaadelerine ehemmiyet ve metruk emlake kıymet verecek ve alelumum mesaili muallakayı kat’i surette halledebilecektir. Yunan hükümeti Yunanistan’ın umumi menafii uğrunda İmrozlu ve tenedosluları Türkiye hakimiyetine feda etmesiyle bu ahaliye karşı üzerine büyük ve ağır manevi bir mesuliyet almıştır. Yunan hükümeti komşu cumhuriyet nezdinde lazımgelen teşebbüsatta bulunsun Türkiye hükümeti de İmroz ve Tenedos ahalisinin kanunlara muti olduklarını bittecrûbe bildiği için ve Yunanistan ile dost olduğu için değil fakat hükümet sandığının menafii uğrunda artık Lozan muahedenamesinin 14.maddesi ahkâmından olan muhtariyeti tatbik etmelidir. Çünkü bu iki adanın gayri meskûn ve harap olmaları doğru düşünenler için zararlıdır.³⁰⁰

Yunan basınına yansıyan bu yazıda bahsedilen 5170 numaralı kanuna mülga kanunlar arasında da ulaşılamadı. Adalara geri dönmek isteyenlerle ilgili muamele Vatandaşlık Kanunu doğrultusunda yapılmıştı. Dolayısıyla makalede bahsi geçen 5170 numaralı kanunun yarattığı iddia edilen olumsuzluklara rağmen Nisan ayında adalardan ayrılan yaklaşık 50 kişinin geri dönüşüne izin verildi.³⁰¹ Nitekim Eylül ayında da 20 kişinin daha dönüşüne izin verildi.³⁰² Yunanistan Rumların adalara dönüşüne izin verilmediği yönünde iddialar ortaya atsa da bir kısmının geri dönüşüne izin verildiği açıktır.

1935 yılı nüfus sayımında 1927 yılındaki gibi hem genel nüfus hem din hem de anadil hanesi yer aldı. 1935 genel nüfus sayımlarına göre İmroz nüfusu 6348,

³⁰⁰ “Hariciye Vekâleti’nden Başvekâlet’e 28 Mayıs 1934 Tarihli Tezkire”, **BCA** , 30.10.0.0 / 255.717.25.

³⁰¹ “Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü “12 Nisan 1934 Tarihli Kararname”, **BCA** , 30.18.1.2 / 44.21.17 ; “Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü , “12 Mayıs 1934 Tarihli Kararname”, **BCA** , 30.18.1.2 / 45.31.5.

³⁰² “Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü 20 Eylül Tarihli Kararname” , **BCA** , 30.18.1.2 / 48.64.10 Dosya Ek 88-110.

Bozcaada nüfusu ise 1691'dır.³⁰³ Din hanesinde ise Çanakkale'de yaşayan Ortodoks nüfus 7176 olarak kayda geçti.³⁰⁴ 1935 sayımında dikkat çeken husus anadil istatistiği idi. Çanakkale nüfusu içerisinde anadili Rumca olanların sayısı 3696 olarak verildi.³⁰⁵ Yalnızca İmroz'da dahi nüfusun büyük kısmının Rumlardan oluştuğu düşünüldüğünde Rumca konuşan kişi sayısının bu kadar az olması çelişki yaratmaktadır. Aynı zamanda Çanakkale'de yaşayan Ortodokslar da büyük oranda İmroz ve Bozcaada Rumlarını kapsadığı için yine Rumca konuşan kişi sayısı istatistiklerde oldukça azdı. 1935 nüfus sayımında temel amaç Türkçe konuşamayanları belirlemek olduğundan burada anadili Rumca olanların sayısını az göstermek amacının taşındığı düşünülebilir. Çünkü İmrozluların aksine Bozcaada Rum nüfusunun yarısına yakını Türkçe'yi iyi seviyede konuşabilmekteydi.³⁰⁶ Bu durumda nüfus sayımı esnasında hem Rumca hem Türkçe konuşabilenlerin anadil hanesine Türkçe yazıldığı düşünülmelidir. 1945 yılında yapılan nüfus sayımlarına göre İmroz ve Bozcaada'da toplam nüfus 8124'tür. Sayımda Çanakkale'deki Ortodoks sayısı ise 6972 idi. Bu durumda geriye kalan 1152 kişi Müslüman ahaliyi oluşturmuştu.³⁰⁷

2. Çok Partili Dönemde İmroz ve Bozcaada Rumları

2.1. Kıbrıs Sorununun İmroz ve Bozcaada Rumlarına Etkisi

Kıbrıs 16. yüzyılda Venediklilerden alınarak Osmanlı idaresine geçti. 1876-1877 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rusların ilerleyişini durdurmak amacıyla İngilizler'in yardımına başvurulmuştu. Bu yardımlar karşılığında da 1878'de Kıbrıs geçici olarak İngiltere'ye devredildi. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla İngiltere 1914'te

³⁰³ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, **20 İlk Teşrin (Ekim) 1935 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt: 60, no:75, Ankara 1937, s.10.

³⁰⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, **20 İlk Teşrin (Ekim) 1935 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt: 60, no:75, Ankara 1937, s.193.

³⁰⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, **20 İlk Teşrin (Ekim) 1935 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt: 60, no:75, Ankara 1937, s.137.

³⁰⁶ "İmroz ile Bozcaada'da İncelemelerde Bulunan İl İdare Müdürü Nazif ve Mülkiye Müfettişi Ali Galip Beyler Tarafından Verilen 31 Ekim 1928 Tarihli Rapor, **BCA**, 30.10.214.454.3.

³⁰⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt: 65, no:286, Ankara 1950.

resmen adayı işgal etti. Lozan Antlaşması'nın 16, 20 ve 21.maddeleri ile Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu resmen kabul etmiş oldu.

Kıbrıs'ın uluslararası arenada sorun haline gelişinin temelleri 1930'lu yıllara dayanmaktadır. 21 Ekim 1932'de Kıbrıs Rumları İngiliz idaresine karşı gelerek eylemler yapmaya başladı. Rumların bu hareketlerine karşı İngiliz yönetimi adada sıkı bir denetime başvurdu ki bu durum olaylarla bağlantısı olmayan Türkleri de olumsuz yönde etkiledi.³⁰⁸ İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkmasının yanında 1947'de Oniki adayı da alan Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki emelleri canlandı. Bu durum Kıbrıs Rumlarını da heyecanlandırdı. 27 Şubat 1947 'de Yunan Parlamentosu Yunanistan'ın Kıbrıs'la birleşmesi kararını aldı. O tarihlerde Yunanistan cephesinde bu hareketlilik olurken Türkiye herhangi bir girişimde bulunmamıştı. 21 Kasım 1949'da Yunanistan plebisit talebiyle Birleşmiş Milletlere başvurdu ve Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi için self determinasyon hakkı istedi. Kıbrıs Türklerinin temsilcisi Fazıl Küçük bu plebisit talebine tepki göstererek 11 Aralık 1949 tarihinde Lefkoşa'da büyük bir miting düzenledi. Bu tepkilere karşın 15 Ocak 1950'de Rumlar plebisit yaptı ve plebisit sonucunda beklendiği gibi Yunanistan'a bağlanma kararı çıktı.³⁰⁹ 8 Ekim 1950'de Makarios başepiskopos olunca Rumların çalışmaları hız kazandı. Bu dönemde Türk dış politikasının temel amacı NATO ülkesi olup Batı blokunda yer almak olduğu için İngiltere ve Yunanistan ile iyi ilişkiler kurma çabasıyla Kıbrıs konusunda uluslararası bir girişimde bulunulmamıştı. Yunanistan 16 Ağustos 1954'te tekrar BM'ye başvuru yaptı fakat BM bu konunun görüşülmemesi kararını aldı. Bu karar Rumları daha da hırçınlaştırarak diplomasi yoluyla elde edemediklerini eylem ve katliamlarla yapma yoluna yöneltti. Grivas liderliğinde ortaya çıkan EOKA örgütü Başepiskopos Makarios'un da desteğini alarak adada büyük çaplı eylem ve terör faaliyetlerine 1 Nisan 1955 tarihi itibarıyla başladı. Başta İngilizlere tepki olarak başlayan eylemler adadaki Türkleri de etkiledi ve Türklere ait dükkanlar da yağmalandı. Olayların şiddetlenmesi üzerine bir çözüm yolu bulmak amacıyla 29 Ağustos-7 Eylül 1955 arasında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs konusunu görüşmek için İngiltere'de toplandı fakat bu toplantıdan bir sonuç

³⁰⁸ Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Türk- Yunan Fırtınası (1940-1970)** , İstanbul, Boğaziçi Yayınları (yıl yok) , s.147-148.

³⁰⁹ Ulvi Keser, **a.g.e.**, s.151-152.

alınamadı. Kıbrıs konusunda başlarda herhangi bir tepki göstermeyen Türk basını olayların tırmanmasıyla meseleyi ele almaya başladı. 6 Eylül 1955 günü Selanik'teki Atatürk evinin bombalandığı iddiaları üzerine özellikle İstanbul'da yaşayan Rumların evleri ve dükkanları yağmalandı. İstanbul, İzmir ve Ankara'da da olayların çıkması üzerine sıkıyönetim kararı alınarak gerginlik durduruldu. Tarihe 6-7 Eylül olayları olarak geçen bu hadiseler Rumlar üzerinde büyük bir tesir yarattı. Özellikle basının Rumlar aleyhindeki yazıları halkın Rumlara karşı tutumunda etkili olmuştu.³¹⁰

Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs konusunda gerginleşmesi uzun bir süreçte her iki ülkenin dış politikasını meşgul etti. Yunanistan, Kıbrıs'ın ilhakı için uluslararası kamuoyu oluşturmak maksadıyla Türkiye'nin azınlık politikalarını eleştirmeye başladı. Bu noktada Yunanistan, İstanbul ile beraber İmroz ve Bozcaada Rumlarını da ısrarla gündemde tutmaya çalıştı.³¹¹ Bu dönemde İmroz ve Bozcaada Rumlarının Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını desteklediği yönünde haberler Türk basınına yansdı. Dereköy'de Kıbrıs'ın Rumlara verilmesi için dini bir merasim yapıldığı şayiaları dolaştı. Hatta İstanbul Milletvekili Hacopulos³¹² İmroz'a gelip Rum cemaatine hitap ederken "pek yakında adanın kaymakamı Rum, hakimi de Rum olacaktır" dedi.³¹³

1959 yılında Türkiye ile Yunanistan azınlıklar konusundaki problemleri görüşme kararı aldı. Türkiye'yi Zeki Kuneralp, Yunanistan'ı ise Dimitri Batsios temsil etti. Mayıs ayında gerçekleşen görüşmeler sonucunda bir rapor hazırlandı. Fakat bu raporda İmroz ve Bozcaada Rumları ile ilgili herhangi bir görüşe yer

³¹⁰ Ulvi Keser, **a.g.e.**, s.161-165.

³¹¹ "İdaremizdeki Ege Adalarında Rumlar Nasıl Yaşıyor?", **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 1957, nr.11790, s.1.

³¹² 1911 yılında İstanbul'da doğan Aleksandros Hacopulos Fener'de ilkokul ve lise eğitiminden sonra İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunda eğitimini tamamlayarak Rum okullarında öğretmenlik yapmaya başladı. Milletvekilliğine aday olduğu 10.Dönemde (1954-1957) İstanbul'dan DP milletvekili seçildi. Meclise girdikten sonra Milli Eğitim Komisyonu'na seçildi. Batı Trakya'daki azınlık okulları ve öğretmenlerin çalışma durumları hakkında incelemelerde de bulunan Hacopulos 11.Dönemde de (1957-1960) milletvekilliği görevine devam etti. 1960 darbesinin ardından tutuklanarak Yassıada'ya götürüldü. Hacopulos'a isnat edilen suçlar şunlardı: Anayasa'yı ihlal, 6/7 Eylül olaylarında Türkiye aleyhinde çalışmalar ve halkı silahlandırmaya teşviktir. Mahkemedeki savunmasının ardından 15 Eylül 1961'de beraat etti. Detaylı bilgi için bkz.Ali Çakırbaş, "Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Aleksandros Hacopulos'un Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması", **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.9, Sayı.1, 2019.

³¹³ "Rumlar İmroz'da Aleyhimize Merasim Yaptı", **İnkılap**, 7 Mayıs 1958, nr.1376, s.1.

yerilmedi.³¹⁴ Aslında başlarda Kıbrıs konusu adalıları etkilememişti. Fakat Kıbrıslı Rumların İmroz ve Bozcaada'da huzursuzluk çıkarmaya çalıştıkları ileri sürülmüş, adalardaki Rumların yeraltı faaliyetleriyle Türklerden toprakları satın almaya çalıştıkları yönünde haberler basında yer almıştı. Buna rağmen ilk aşamada hükümet buralardaki Rum hareketliliğini ciddiye almayarak Kıbrıs'la herhangi bir karşılaştırma yapmanın doğru olmadığını düşünüyordu. Çünkü Kıbrıs İngiliz hakimiyetindeyken bu adalar Türkiye'ye aitti.³¹⁵

6/7 Eylül 1955 olaylarından sonra Yunanistan'da Aleksandros Papagos'un 4 Ekim 1955'te ölümüyle boşalan Başbakanlık koltuğuna Konstantinos Karamanlis oturmuştu. Partisi Ulusal Radikal Birlik (Ethniki Rizospastiki Enosis) ile katıldığı 19 Şubat 1956 seçimlerinde ilk sırada yer almıştı. Karamanlis döneminde dış politikada Yunanistan'ı meşgul eden en önemli konu Kıbrıs meselesi oldu. İç siyasette eleştirilere maruz kalmasının yanı sıra ABD'nin güdümünde hareket etmesi dış politikada da eleştirileri arttırmıştı. ABD, bir çok ülkede olduğu gibi hem Yunanistan'a hem de Türkiye'ye komünizm karşıtı politika izlemeleri için gerekli yardımları yapacaktı. Karamanlis, Kıbrıs konusunda Zürih ve Londra Anlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması kararını da onaylamıştı.³¹⁶

Kıbrıs sorununun ortaya çıkışıyla politikalarını buna göre belirleyen Türkiye 1964 yılında çok önemli bir karar aldı. Türkiye'de yaşayan Yunan uyruklu vatandaşlarının sınır dışı edilmesi kararı büyük bir etki yarattı. 6/7 Eylül olaylarının Rumlar hakkında kötü izlenim bırakması bu göç kararının alınmasında etkili olmuştu. 16 Mart 1964'te Dışişleri Bakanlığı 30 Ekim 1930 tarihli İkâmet, Ticaret ve Seyrüsefain Antlaşması'nın tek taraflı askıya alındığını açıkladı. Bu sınır dışı kararında Türk basını da etkili olmuştu. Basında sık sık çıkan Rum karşıtı haberler halk arasında infial yaratmıştı. 1930 tarihli antlaşmanın askıya alınması 6 ay içinde iki ülke yeni bir anlaşmaya varamazsa anlaşmayla tanınan ikâmet hakkının ortadan kalkıp Yunan vatandaşı Rumların sınır dışı edileceği anlamına geliyordu. Böylece 13

³¹⁴ Rapor için bkz.Zeki Kunalp, **İkili Rapor**, İSİS Yayıncılık, İstanbul, 1997.

³¹⁵ "İmroz ve Bozcaada", **Cumhuriyet**, 20 Ağustos 1961, nr.13305, s.5.

³¹⁶ Derya Sevinç, "Türkiye ve Yunanistan İktidar Partilerinin Ortak Politikaları (1950-1960)", **ABAD (Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi)**, 2018, 1(1), s.21-23.

bine yakın Yunan vatandaşı ülkeden ayrılacaktı.³¹⁷ Yunan uyrukluların sınır dışı edilmesi kararıyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bu konuda vurgulanması gereken ilk şey Rum ile Yunan vatandaşlar arasında bir fark olduğudur. 1964 yılında alınan Yunan vatandaşların sınır dışı edilmesi kararı Türk vatandaşı Rumlar için geçerli değildi. Buna rağmen Türk vatandaşı Rumlar psikolojik baskı veya göç eden Yunan vatandaşları ile olan aile bağları nedeniyle göç dalgasına dahil olacaktı. Yunan uyruklularla birlikte göç dalgasına dahil olan Türk vatandaşı 30 bin Rum olduğu iddia edilmektedir. Fakat devletin Türk vatandaşı Rumlar için herhangi bir resmi kararı yoktu. Buna rağmen 1964 kararıyla İstanbul Rumları ile İmroz ve Bozcaada Rumları'nın tasfiye edildiğine dair yanlış iddialar ortaya atılmaktadır.³¹⁸ İmroz ve Bozcaada Rumlarının birçoğu Türk vatandaşı olduğu için sınır dışı kararı bu adaları doğrudan ilgilendirmemekteydi.³¹⁹ Çanakkale yerel basınında yer alan sınır dışı haberlerinde³²⁰ İstanbul ve İzmir'de yaşayan Yunan uyrukluların ülkeden çıkarıldıkları yer almışken İmroz ve Bozcaada'dan gönderilenlerle ilgili bir veriye rastlanmadı. Ulus gazetesinin haberine göre sınır dışı uygulamasına tâbi olan Çanakkale'den yalnızca 6 kişi, 1965'te ise 2 kişi vardı. Bunların da Çanakkale'nin hangi ilçesinden olduğuna dair bir bilgi verilmemişti.³²¹ 1964 yılı itibariyle ülkeyi terk eden Yunan vatandaşlarıyla birlikte psikolojik baskılar sebebiyle adalardan ayrılanlar olmuştu. Hatta 1969-1971 arasında Kıbrıs sorununun daha fazla gerginleşmesinden Bozcaadalı Rumlar rahatsız olmuş ve 1964'teki gibi göç hareketinin olmasından korkmuştu. Türk-Yunan ilişkilerinden etkilenmek istemeyen

³¹⁷ Ahmet Yaşar Akkaya, **a.g.e.**, s.396.

³¹⁸ Hakan Yücel, Süheyla Yıldız, "İstanbul'da ve İmroz'da Rum Olmak, Atina'da Rum Kalmak", **Kaynak: Alternatif Politika**, Cilt: 6, Sayı: 2, Eylül 2014, s.162-164.

³¹⁹ Hasan Münüsoğlu, **a.g.t.**, s.19.

³²⁰ "Yeniden 300 Yunan Uyruklu Rum Daha Yurt Dışına Çıkarılacak", **Köylü**, 10 Nisan 1964, nr.2897, s.1 ; "25 Rum Daha Sınır Dışı Ediliyor", **Köylü**, 26 Mayıs 1964, nr.2933, s.1; "Yunan Uyruklu 81 Kişi Yurt Dışına Çıkarıldı", **Köylü**, 29 Mayıs 1964, nr.2936, s.1 ; "120 Yunanlı Daha Hudut Dışı Edilecek", **Köylü**, 25 Haziran 1964, nr.2959, s.1 ; "Memleketemizden 400 Alçak Rum Daha Hudut Dışına Atılıyor", **Köylü**, 3 Temmuz 1964, nr.2966, s.1 ; "Yunan Uyruklu 45 Rum Sınır Dışı Edildi", **Köylü**, 3 Temmuz 1964, nr.2966, s.2 ; "400 Yunan Uyruklu Rum Daha Hudut Dışı Ediliyor", **Köylü**, 4 Temmuz 1964, nr.2967, s.3 ; "Yunan Uyruklu Rumlar Hudut Haricine Çıkarılıyor", **İnkılap**, 9 Temmuz 1964, nr.2845, s.1.

³²¹ "Feshedilen Türk-Yunan Mukavelesi Yenilenmezse Altı Ay Sonra 12 bin 592 Rum Türkiye'den Çıkarılıyor", **Ulus**, 18 Mart 1964, nr.14555, s.1 ; "Yurt Dışına Çıkarılacak Yunanlılar Tespit Edildi", **Cumhuriyet**, 22 Nisan 1965, nr.14626, s.1.

adallılar Kıbrıs sorununun çıkmasında Makarios'u suçlayarak çoğu din adamı gibi işini yapmaktan çok siyasete karıştığı için eleştirmişlerdi.³²²

2.2. 1964 MGK Kararları

1960'lı yıllar Türkiye'nin azınlık politikalarında önemli bir değişime neden olmuştu. Demokrat Parti'nin daha yumuşak azınlık politikası son bulmuş ve dış politika ile bağlantılı şekilde azınlık politikası sertleşmişti. Yunanistan ülkesinde yaşayan azınlıkları kontrol altına alma amacıyla kurduğu komisyona karşılık Türkiye de bir komisyon kurdurdu. Rumlarla birlikte ülkedeki tüm azınlıklara karşı bir tedbir alma gerektiği düşüncesi 7 Kasım 1962 tarihinde 2B4869 sayılı gizli bir genelge ile Azınlıklar Tali Komisyonu'nun³²³ kurulmasına neden oldu. Bu komisyonun temel amacı azınlıkların devletin güvenliğini tehdit edebilecek her türlü hareketini kontrol etmektir. Azınlıklar Tali Komisyonu İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, MİT Müsteşarlığı ve Milli Güvenlik Kurulu (MGK) üyelerinden oluşmuştu. Gizli olarak kurulan bu komisyon azınlıklarla ilgili kararlarını iktidarın onayını aldıktan sonra gerekli kurumlara havale etmişti.³²⁴ 2004 yılında AB'ye uyum çerçevesinde Komisyon'un adı değiştirilerek çalışmalarına devam edecektir. Komisyonun faaliyetleri İstanbul, İmroz ve Bozcaada Rumlarını da kapsadığı için kimi araştırmacılarda ve Rumlar'da, İmroz ve Bozcaada Rumlarının göç etmelerinde bu komisyonun etkili olduğu gibi bir düşünce oluşmuştur.

1964 itibarıyla İmroz ve Bozcaada Rumları'nın göç etmeye başlaması sınır dışı kararından ziyade MGK'nın 35 sayılı kararlarıyla bu iki ada için uygulamaya

³²² Dimitri Kakmioğlu, **a.g.e.**, s.22

³²³ Başbakanlık Güvenlik İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan "Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu" konu başlığı taşıyan 1 Ocak 2004 tarihli genelge, Başbakanlık Özlük ve Yazı İşleri'nin talimatıyla ilişkilendirildi. Bu ilişkilendirme "Azınlıklar Tali Komisyonu"nun 7 Aralık 1962 tarihinde bir Başbakanlık talimatı ile kurulduğunu da ilk kez belgelemiş oldu. Başbakanlığın yeni "gizli" genelgesinin, İçişleri Başkanlığı'nın 10 Aralık 2003 günlü AB genel sekreterliğinin 19 Aralık 2003 tarihli yazılarına da ilgi atfında bulunuyor. Bu da "Azınlıklar Tali Komisyonu"nun ortadan kaldırılmasını sağlayan gelişmenin devletin bu iki biriminin talebi ile gündeme geldiğini ortaya çıkardı. Yeni genelge, kaldırılan komisyonun yerine "Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu"nun oluşturulmasını öngörüyor. Yeni kurulda eskisinde olduğu gibi MGK, MİT ve Genelkurmay temsilcileri olmayacak. İşte O Gizli Karar", Hürriyet, 24 Şubat 2004, nr.20116, s.21

³²⁴ "İşte O Gizli Karar", Hürriyet, 24 Şubat 2004, nr.20116, s.21 ; Rıfat Bali, **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Devletin Örnek Yurttaşları 1950-2003**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009, s.117.

koyduğu tedbirlerden dolayı oldu.³²⁵ Bu MGK kararları Jandarma Personel Önyüzbaşı Polat adlı kişinin hazırladığı “Çok gizli rapor” ibaresi yer alan raporda ortaya çıktı. Raporda adanın tarihçesi yer almış ve 1964’ten 1970 yılına kadar İmroz’da uygulanan politikalar anlatılmıştı. Yunanistan’ın “eritme programı” adını verdiği MGK’ nın 17 Mart 1964 yılı 35 sayılı kararına göre İmroz ve Bozcaada’da alınacak tedbirler şunlardı:

1. Adaların kadastrounun yapılması :

Kamu tesisleri inşa etmek maksadıyla adaların en verimli ve en önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi, kamulaştırmanın arkasından kadastro çalışmalarına başlanması.

2. İmroz’da metropolitin şahsi ehliyet ve nüfusu göz önünde tutularak buraya aynı derecede kudretli bir müftü gönderilmesi ve bir cami inşa edilmesi

3. İmroz’da mahkumların dışarıda iş görmesi esasına dayanan büyük bir infaz müessesesi kurulması.

4. Devlet Üretme Çiftliği Kurulması

5. İmroz’a Jandarma Taburu Yerleştirilmesi

6. Adaların turist çekiciliğini azaltmak, bunun için 2. yasak bölge statüsünün devamını sağlamak.

7. Adalarda yerleştirilecek göçmenlerin tutunabilmeleri için iktisadi şartların hazırlanması ve göçmenler için cazip hale getirilmesi. Rum halkın Türk göçmenlerine karşı beslemekte oldukları antipati ve adaların şartları göz önünde

³²⁵ EK-1; 35 Sayılı MGK Kararları (Avukat Erhan Pekçe’nin ortaya çıkardığı gizli bir rapordur. Erhan Pekçe devletin sistematik bir şekilde Gökçeada Rumları’na etnik ayrımcılık ve mülksüzleştirme yaptığı iddiasıyla şikayette bulunmuş ve Gökçeada Cumhuriyet Savcılığı 17.12.2014 tarihinde 2014/306 karar numarası ile kovuşturmayla yer olmadığına dair karar vermiştir. Erhan Pekçe’nin itirazları sonucunda etkin soruşturma yapılmadığı gerekçesiyle 02.01.2015 günü kovuşturmayla yer olmadığı kararının kaldırılmasına karar verilmesine rağmen ilgili Savcılık kovuşturmayla yer olmadığı kararı vermiştir. Mahkeme kararı sonucunda Savcılık MGK’ya başvurarak 35 sayılı kararın olup olmadığını sormuş fakat MGK verdiği yanıtta MGK kararlarının tavsiye niteliğinde olduğunu belirtmiş fakat 35 sayılı kararla ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.)

tutularak tercihen bu şartlara mukavemet edebilecek ve yerlerinde kalkındırılmalarına imkan görülmeyen Doğu Karadenizlilerin iskan edilmeleri.³²⁶

Raporda yer alan bu önerilerin yanında Yunanistan ile bağlantılı olduğu düşünülen, birçoğu köylerde muhtarlık yapan ve Türk düşmanı olarak nitelendirilen şahıslar da isim isim açıklanmıştı.³²⁷ MGK'nın bu kararları almasından sonra basında sık sık İmroz ve Bozcaada Rumlarını suçlayan yazılar yazıldı. Yunanistan'a katılmak için devlet aleyhinde çalıştıkları iddia edildi. Hatta bu adaların hazırlanan bazı haritalarda Türkiye dışında gösterildikleri gibi haberler yapılmıştı.³²⁸ Hükümetin uygulamaya sokacağı bu MGK kararları için kamuoyu oluşturma çabaları olarak görülebilecek bu haberler Rumları oldukça etkilemişti.

2.2.1. İmroz (Gökçeada) Açık Tarım Cezaevi

İmroz ve Bozcaada ile ilgili MGK raporu içinde yer alan Tarım Cezaevi kurulması kararı doğrultusunda 1965 yılında İmroz Açık Tarım Cezaevi açıldı. Tarım Cezaevi Dereköy'e bağlı Pirgos bölgesinde Foça Açık Cezaevi'ne bağlı olarak kuruldu. Hayvancılığın yanında büyük oranda tarımsal faaliyetlerin yapıldığı ve 1000 hükümlünün barınabileceği kapasiteye sahipti.³²⁹ Tarım Açık Cezaevlerinde amaç, hükümlüyü topluma kazandırmak ve tarım işlerinde çalıştırılarak ekonomiye katkı sağlamaktı. İmroz Tarım Cezaevi Türkiye'de kurulan ilk yarı açık cezaevi olan İmralı adasında uygulanan bir sistemle çalışmıştı. Kapalı hücrelerde cezalarını çekmek üzere tutuklanan mahkumlar, açık havada çalıştırıldı. Aynı zamanda mahkumların ihtiyaçları yeni binalarla temin edilerek, sosyal hayatlarına her türlü imkanlarla yardımcı olunacağı belirtildi. Buna mukabil mahkumlardan toprak ürünlerinin çoğaltılması suretiyle ekonomik gelişim için çaba sarfetmeleri beklendi. Böylece mahkumlar İmralı adasına gitmek için yaptıkları uğraşı artık İmroz için vermeye başlamışlardı.³³⁰

³²⁶ EK-1; 35 Sayılı MGK Kararları

³²⁷ EK-2; 1964-1969 Yılları Arasında İmroz'dan Ayrılanların Listesi

³²⁸ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, **a.g.m.**, s.170.

³²⁹ Aysel Aziz, **a.g.m.**, s.98.

³³⁰ "Cezaevinin İstimlaki Devam Ediyor", **Yeşilada'da Sabah**, 18 Ekim 1965, nr.121, s.1.

Cezaevi yalnızca belirli bir yapıyla sınırlı kalmayarak kompleks şeklinde örgütlendiği için büyük bir arazinin kamulaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle Rumlara ait arazilerin 22.555 dekarı kamulaştırıldı. Bunun yanında Cezaevinin çalışmalarını geliştirmek ve tarımda üretimi arttırmak için Dereköy çevresinde bir gölet yapılmasına da karar verildi. Buradan sağlanacak su ile adada sulanamayan 1000 dekarlık arazinin sulanması sağlandı.³³¹ Cezaevi'nin kuruluşu ada Rumlarını oldukça kötü etkiledi. Cezaevi için ellerinden alınan topraklar Rumların arazisiz kalmasına sebep oldu. Bu durum ekonomik problemleri ortaya çıkardı ve Rumların göçüne zemin hazırladı. Cezaevi kurulması amacıyla arazileri kamulaştırılan ailelerin tarımla uğraşmaları imkansız hale gelince geçim sıkıntıları nedeniyle adadan göç edenlerin yanısıra tarım yapamadıkları için hayvancılığa yönelenler de bazı kısıtlamalarla karşılaşınca yine çareyi göç etmekte buldular.³³² Dereköy civarında bulunan Pirgos mevkisine inşa edilen cezaevi için Dereköylülerin topraklarına el konulması, 300 kişinin İstanbul ve Avustralya'ya göç etmesine sebep oldu.³³³

Adada kalanlar için de güvenlik problemleri meydana çıktı. Yıllardır sakin bir hayat süren adalılar hükümlülerin adaya getirilmesiyle asayiş problemleri ile karşı karşıya kaldılar. Cezaevinden kaçan bir mahkumun Hrisosta adında bir Rum'un evini soyması³³⁴ gibi münferit olaylar meydana geldi. 1967-1977 yılları arasında "Cezaevinden firar" başlığıyla basına yansıyan toplam 30 firar oldu.³³⁵ Bunların çoğu hırsızlık suçundan mahkum kişilerdi. Bazıları kadın kılığına girerek kaçmaya çalışmış, bazıları bot çalarak adadan kaçma girişiminde bulunmuştu. Yapılan tahkikatlar sonucunda kaçının yakalandığı belirsizdir. Fakat cezaevinden firar olaylarının artması yeni güvenlik önlemlerinin alınması gerektiği yönünde yorumlar

³³¹ "Gökçeada'ya Yeni Bir Gölet Yapılıyor", **Devrim**, 20 Ocak 1973, nr.13, s.1 ; "Gökçeada'ya 6 Milyon Liraya Gölet Yapılıyor", **Köylü**, 22 Ocak 1973, nr.5563, s.1.

³³² Hakan Yücel, Süheyla Yıldız, **a.g.m.**, s.153 ; Cansu Cengiz, "Avrupa Birliği Uyum Süreci Politikalarının Gökçeada'daki Rum Azınlığa Etkisi", **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.94.

³³³ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, **a.g.m.**, s.173.

³³⁴ "İmroz'da Bir Mahkum 2 Evi Soydu", **Kale**, 26 Haziran 1967, nr.3990/287, s.1.

³³⁵ **Kale**, 2 Eylül 1967, nr.3990/340, s.1 ; **Köylü**, 4 Mayıs 1970, nr.4741, s.1 ; **Köylü**, 6 Ağustos 1971, nr.5118, s.1 ; **Köylü**, 18 Ağustos 1971, nr.5128, s.1 ; **Köylü**, 8 Eylül 1971, nr.5146, s.1 ; **Devrim**, 13 Ekim 1971, nr.924, s.1 ; **Devrim**, 3 Mart 1972, nr.1037, s.1 ; **Köylü**, 14 Aralık 1973, nr.584, s.1 ; **Köylü**, 21 Aralık 1973, nr.5847, s.1 ; **Köylü**, 11 Ocak 1974, nr.5862, s.1 ; **Köylü**, 4 Eylül 1974, nr.6065, s.1 ; **Köylü**, 15 Nisan 1975, nr.6248, s.4 ; **Köylü**, 28 Ağustos 1975, nr.6363, s.1 ; **Köylü**, 30 Ağustos 1975, nr.6365, s.1 ; **Köylü**, 4 Ekim 1975, nr.6395, s.1 ; **Köylü**, 15 Ocak 1976, nr.6477, s.1 ; **Devrim**, 19 Eylül 1977, nr.3573, s.1.

yapılmasına neden oldu.³³⁶ Buna rağmen 10 yıllık bir sürede basına yansımayan firarlar da göz önünde bulundurulduğu halde yine de büyük bir asayişsizlik oluşturduğu söylenemez. Açık cezaevlerinin şartları göz önüne alındığında daha fazla firar olması bile beklenebilecekken 30-35 kişiyle sınırlı kalması ada şartlarına bağlanabilir. Ana karaya ulaşmada yaşanacak zorluklar sebebiyle mahkumların firara yeltenmesi daha zor olmuştur.

MGK kararları sonucunda kurulan Cezaevi idaresi zaman zaman suçlanarak ekonominin gelişmesine katkı sağlayacağına devleti zarara uğrattığı iddia edildi. 400 çuval unu kurtlandıran ve daha sonra da çuvalını 20 liraya satan kişiler hakkında soruşturma başlatıldı.³³⁷ Cezaevi idaresi tanesini 200 liraya devrettiği koyunlar yerine başka kuruluşlardan tanesini 500 liraya almıştı. İlçe yönetim kurulu canlı hayvan veya et çıkışını yasakladığı halde koyunları başka şehirlere nakletmişlerdi. Cezaevi sorumsuzca girişilen işlemlerle yaklaşık 500 bin lira zarar etmişti.³³⁸ Tarım Cezaevi bir süre sonra işlevini yitirerek 1992 yılında kapatıldı. Cezaevi arazisine de Şirinköy iskân köyü kuruldu.

2.2.2.Devlet Üretim Çiftliği

Devlet Üretim Çiftlikleri 1949 yılında kabul edilen “Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu” çerçevesinde kurulmaktadır. Kanunun 1. maddesinde çiftliklerin amacı açıkça belirtilmişti. Buna göre “Yurt çiftçiliğinin zirai verimini artırmak, istihsalini çeşitlendirmek ve mahsulün kalitesini yükseltmek amacı ile iyi tohumluk, damızlık ve fidan ihtiyacını sağlamak, tarım alanında çiftçiye örneklik ve öğreticilik etmek” amaçlanmaktaydı.³³⁹ MGK kararları doğrultusunda İmroz’da 1964-1966 yılları arasında toplam 3320.668 dönümlük arazinin istimlak edilmesi ile TİGEM’e bağlı Devlet Üretim Çiftliği kuruldu. İmroz Merkez ve Kefaloz bölgesinde kurulan çiftlik 12 bin dekarlık araziye

³³⁶ “Gökçeada Tarım Cezaevi”, **Devrim**, 29 Eylül 1976, nr.3282, s.1.

³³⁷ “Sorumluların Duruşması Başladı”, **Devrim**, 19 Mayıs 1975, nr.2871, s.1.

³³⁸ “Tarım Açık Cezaevi 500 Bin Lira Zarar Etti”, **Devrim**, 3 Nisan 1975, nr.2832, s.1.

³³⁹ “Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu”, Kanun No:5433, **Resmî Gazete**, 13 Haziran 1949, Sayı:7231, s.16329.

yerleştirilmişti.³⁴⁰ Hem tarım hem hayvancılık yapılan bu çiftlikte zeytin başta olmak üzere arpa, buğday, sebze ve meyve yetiştirildi. Fakat çiftlikte yoğun olarak küçükbaş hayvancılık yapıldı.³⁴¹ Bu çiftliğin işçi gücünü çoğunlukla Tarım Cezaevi mahkumları oluşturdu.

1966'da Devlet Üretim Çiftliği'nin kurulması aynı zamanda adaya Kürt vatandaşların gelmesine de vesile oldu. Başta Van'dan olmak üzere memleketlerinde işsizlikle boğuşan insanlar adada kurulan bu çiftlikte çalışmak için evlerini terk ederek adaya gelip daha sonra ailelerini de yanlarına aldılar. Kürtlerin adaya gelmesi bir devlet politikası şeklinde olmamıştı. Devlet eliyle yapılmamasına rağmen Doğu'dan gelen Kürtler çiftlikte daimi işçi olarak çalıştılar. Kendi iradeleri ile adaya gelmeyi tercih eden kişileri Rumlar pek de hoş karşılamamışlardı. Bunun en büyük sebebi de eski Rum evlerine yerleşmeleri idi. Devlet kendilerine herhangi bir imkan tanımadığı için bulabildikleri yerlere sığınmışlardı. Buralar da genelde adayı terk eden Rumların evleri olmuştu. Bir diğer sebebi de Kürtlerle Rumların kültürel farklılıkları idi. Bir Rum, Kürtlerden şikayet ederek "onlarla asla bağdaşamıyorduk. Türkler daha medeni" yorumunu yapmıştı. Bunlara rağmen adaya getirilen Türklere devlet birçok imkan tanıdığı için bu imkanları kullanan ve tembellik edenlere oranla Kürtlerin daha çalışkan olduklarını da eklemeyi unutmamıştı. Daha çok Kaleköy ve Dereköy'e yerleşen Kürtler bugün adada nüfuz sahibi insanlardır. Özellikle Kaleköy'de muhtarlık seçimleri gibi önemli görevlerde İğdırlılar memleketleri olarak gördükleri adaya hizmet etmektedirler.³⁴² Devlet Üretim Çiftliği tarım ve hayvancılık faaliyetlerine devam ederken 1968 yılında arazinin bir kısmına havalimanı inşaatı başladı. Ada'nın gelişimi açısından önemli bir adım olan havalimanı günümüzde de faaldir.

³⁴⁰ Bkz.EK-1.

³⁴¹ Aysel Aziz, **a.g.m.**, s.100-101.

³⁴² Elif Müyesser Babül , "Belonging To Imbros : Citizenship And Sovereignty In The Turkish Republic", **Yüksek Lisans Tezi** , Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.136.

2.2.3. Adaların Askeri Yasak Bölge Statüsü

İmroz ve Bozcaada Lozan'da Boğazlar bölgesinin askersizleştirilmesi kararı gereğince askersizleştirilmişti. 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile adaların bu statüsü sona erdi. 1936 yılı itibarıyla de askeri mıntıka dahilinde olan İmroz ve Bozcaada'nın bu statüsü Rumlar tarafından her zaman eleştirildi. Çünkü İmroz ve Bozcaada'dan ayrılan Rumlar adalara seyahat etme ve akrabalarını ziyaret etme haklarına sahip olamıyorlardı. 1950'lerde İmroz ve Bozcaada Metropolitli olan Meliton Başbakan Adnan Menderes'e yazdığı bir mektupta bu konuya da değindi. Meliton'un mektubunda konuyla ilgili söyledikleri şunlardı:

“Malûmu Devletleri olduğu üzere İmroz ve Bozcaada 2. Askeri Yasak Bölge addolunmaktadır. Bu sebepten dolayı belediye hudutları haricinde bulunan köylere ecneblerin gitmeleri ve oralarda ikametleri menolunmaktadır. Halbuki malûm olduğu üzere bu iki ada ahalisinin yabancı memleketlerde ve bilhassa Amerika'da, Afrika'da, Yunanistan'da ve Avustralya'da çok akrabaları vardır. Yabancı memleketlerde bulunan bu İmrozlu ve Bozcaadalılar çok seneden beri adalarımızı terketmiş olduklarından ve bunların ekserisi bulundukları memleketlerde Türkiye Konsolosluklarına müracaatla ikametgâh senetlerini tecdit etmek usulunu bilmediklerinden veya bulundukları yerlerde Türkiye Konsoloslukları bulunmadığından dolayı Türk tabiiyetini zayi etmişlerdir. Bu eski vatandaşlarımız adalarımızdaki Askeri Yasak Bölge sebebiyle doğdukları köylerini ziyaret edememekte ve halâ hayatta bulunan ihtiyar ana ve babalarını ve yakın akrabalarını görmekten mahrum olmaktadırlar. Bu hal çok seneden beri devam etmekte olduğundan dolayı halkımız daimi bir yeis içinde bulunmaktadırlar. Bu memnuiyet adalarımızın iktisadi vaziyetine de tesir etmektedir. Zira yabancı memleketlerde bulunan adalılarımızın ekserisi çok zengin olduklarından ve memnuiyet refolunur ve memleketlerini ve akrabalarını ziyaret için köylerine geldiklerinde memleketimize döviz getireceklerine ve fakir akrabalarına nakdî yardımlarda bulunacaklarına ve çok paralar sarfederek köylerinde umumi menfaate hadim eserler vücuda getireceklerine şüphe yoktur. Binaenaleyh, Askeri Yasak Bölge sebebiyle adalarımız bu menfaatlerden de mahrum olmaktadırlar. Elyevm mevcut olan Askeri Yasak Bölgeler Kanununun tadili hakkında hükümetçe bir tasarı hazırlamış ve BMM'ne sevk edilmiş olduğundan bu tasarının encümenlerde tetkiki ve Heyeti Umumiye de müzakeresi sırasında adalarımız ahalisinin yeis ve füturlarını mucip bu meselenin de tetkik buyurulmasını ve mümkün olduğu takdirde askeri yasak bölgenin adalarımızdan kaldırılmasını rica ediyorum.”³⁴³

³⁴³ “İmroz ve Bozcaadaları Metropolitliğinden Başvekalet 01.12.1953 Tarihli Mektup”, BCA , 30.1.0.0 / 133.866.10.

Meliton'un 1953 yılındaki bu talepleri ilerleyen yıllarda da devam edecekti. 1957 yılında bir gazeteciye verdiği röportajda Türk idaresinden memnun olduğunu dile getirdi. Fakat adaların askeri mınıtkadan çıkarılmasını istedi. Meliton'un bu talebi Türk basınında eleştirilerek Rumların istedikleri gibi Yunanistan'a veya başka yerlere gidip geldikleri söylendi. Türk basınına göre Yunanistan'ın Batı Trakya'da Bulgaristan sınırına yakın olduğu için Türklerin olduğu yerleri askeri mınıtika ilan etmesi ve sıkı bir denetime tabi tutması sebebiyle stratejik olan adaların da askeri mınıtikada olması Rumlar tarafından eleştirilmemeliydi. Meliton'un firarileri temelli geri getirebilmek amacıyla her fırsatta adaların askeri mınıtkadan çıkarılması taleplerini sunduğu düşünölüyordu.³⁴⁴ Meliton'un ısrarlarına karşılık 1957 yılında adaların askeri mınıtika statüsünde bir değışiklik yapılmadı.³⁴⁵ 1964 yılında alınan MGK kararları içinde yer alan adaların bu statüsünün devam etmesi yönündeki karar sebebiyle Rumların beklentileri gerçekleşmeyerek uzun yıllar daha askeri yasak bölge olmaya devam etti. Yani adayı ziyaret etmek isteyen yabancılar Çanakkale Valiliğı'nden özel izin almak zorundaydı. Türk vatandaşı olan biri de adaya girdiğinde kimliğı kontrol edilerek ne amaçla geldiğı sorulmaktaydı.³⁴⁶ 1964 yılından sonra adayı terk eden Rumlardan adaları ziyaret etmek isteyenlerin özel izinle gelmeleri 1990'lı yıllara kadar devam etti. 1993 yılında her iki adanın da askeri yasak bölge statüsüne son verilerek özel izin alma zorunluluğı kaldırıldı. Bu kararın alınmasında AB'ye uyum politikalarının etkisi vardı. Rumların adalara gidemedikleri yönündeki şikayetleri sebebiyle bu durumun ortadan kaldırılması amaçlanmıştı.³⁴⁷

³⁴⁴ "İmroz Metropolitli Türk İdaresinden Mesuduz Diyor", **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1957, nr.11791, s.1.

³⁴⁵ "Bozcaada İmroz'a Hiç Benzemiyor", **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1957, nr.11798, s.1.

³⁴⁶ "İmroz'da Rumların İltisadi Hakimiyeti Her Gün Artıyor", **Akşam**, 30 Mayıs 1964, nr.16734, s.3. ; Aysel Aziz, **a.g.m.**, s.103 ; Hakan Yücel, Süheya Yıldız, **a.g.m.**, s.165 ; Hande Birkalan Gedik, "İççedir Ötekilik Halleri: Festival ve Mit Arasında İmbros'da Hatırlamak ve Unutmak", **Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi**, Cilt:16, Sayı: 62, 2010/2, s.15.

³⁴⁷ Elif Babül, "İmroz'da Tanınma Siyasetleri: Ulusal Vatandaşlık, Yerel Aidiyet ve Toplumsal Hafıza", **İmroz Rumları Üzerine**, Der: Feryal Tansuğ, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2012, s.232-241.

2.2.4. İmroz'da Kurulan İskân Köyleri

1964 MGK kararlarından biri olan adalara Türk nüfus iskânı kararı her ne kadar devlet politikası şeklinde olmasa da iskân çalışmaları çok daha önceden başlamıştı. Lozan'dan sonra adaları terk eden Rumların yerine az sayıda da olsa muhacir getirilmişti. Fakat bu konuda dönüm noktası 1947 yılında Trabzon Sürmene'den 15 ailenin İmroz'a getirilmesi oldu.³⁴⁸ Bu, adaya devlet eliyle yapılan ilk iskân uygulaması idi. Bu iskânın 1947 yılında Oniki Ada meselesinin³⁴⁹ gündemde olduğu zamana denk gelmesi bir tesadüf olmamalıdır. Her ne kadar Oniki Adaların 1947'de İtalya'dan Yunanistan'a devri sürecinde Yunanistan'ın yayılmacı politikası olmadığı için Türk-Yunan ilişkilerine zarar vermediği yönünde raporların varlığından bahsedilse de³⁵⁰ On iki Ada meselesi görüşülürken Yunanistan bu adalarla birlikte İmroz ve Bozcaada'yı da talep etmişti. Hatta bunun için Atina'da gösteriler dahi yapılmıştı. Dönemin Hariciye Genel Sekreteri Feridun Cemal Erkin bu gösterilere tepki göstererek Yunanistan Başvekili Çaldaris'i uyarmış ve bu tarz hareketleri sonlandırmalarını istemişti.³⁵¹ Yunanistan'ın İmroz ve Bozcaada üzerinde hak eddia etmesine bir karşılık olarak düşünülebilecek bu iskan uygulaması adanın nüfus yapısını değiştirmeye yönelik ilk adım oldu. Adaya getirilenler ile ilgili yorum yapan bir Rum "bütün kötülükler İsmet Paşa'dan çıktı. Bu insanlardan önce adada memurlar dışında yerleşik Türk yoktu"³⁵² diyerek hükümeti eleştirmişti.

1947 yılında İmroz merkezde 25 ve Dereköy'de 25 ev yapıldı. 1945 yılında Lavros ve Kutlumuşlu Manastırlarının arazisine el konularak o araziye göçmenler

³⁴⁸ Çanakale İl Yıllığı (1967), s.48 ; Erol Saygı, **Gökçeada İmbros**, Serhat Yayınları, İstanbul,1988, s.18 ; Selver Özözen Kahraman, "Gökçeada'da Göçlerin Nüfus Gelişimi ve Değişimi Üzerine Etkileri", **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, 2005, s.46 ; Nilgün Tunçcan Ongan, "Göç Eksenli Kalkınmanın Demografik Analizi: Gökçeada Örneği", **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Ekim 2012, Cilt:14, Sayı:4, s.54.

³⁴⁹ 1912 yılında İtalyanlar tarafından işgal edilen Oniki Ada 1923'te resmi olarak İtalya'ya ait olduğu kabul edildi. İtalya'nın yayılmacı politikası Türkiye için Ege ve Akdeniz'de bir savaş tehdidi olarak görüldüğünden bu durum Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk dış politikasını şekillendiren unsurlardan biri oldu. 1939 da İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi adaların egemenliği konusunda Yunanistan'ı harekete geçirdi. İtalya ve Yunanistan arasındaki görüşmelerden sonra Oniki Ada 1947 yılında Yunanistan'a bırakıldı. Böylece Ege Denizi'nde Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı gücü arttı. Detaylı bilgi için bkz. Hazal Papuççular, **Türkiye ve Oniki Ada (1912-1947)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.

³⁵⁰ Hazal Papuççular, **Türkiye ve Oniki Ada (1912-1947)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s.191.

³⁵¹ Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 yıl Anılar-Yorumlar**, Cilt 1, TTK, Ankara, 1980, s.229.

³⁵² Elif Müyesser Babül, **a.g.t.**, s.70.

için evlerin yapıldığı iddia edildi.³⁵³ Dereköy'deki hanelere ilk etapta, kimse getirilmedi. Trabzon Sürmene'de yaşanan seller nedeniyle göç zorunlu hale gelince köylüler önce Van'a yerleştirilmek istendi. Fakat bazı aileler bunu kabul etmeyince bu kişilerin İmroz'a yerleştirilmesi kararı alındı. Aileler 22 Şubat 1947 günü adaya ulaştı. Devlet tarafından yapılan 25 eve yerleştirilen ailelere kişi başına 12 dönüm arazi verildi. Fakat balıkçılık yaparak geçimlerini sağlayan göçmenler İmroz'da da uzun süre balıkçılığa devam ettiler. Farklı coğrafi özelliklere sahip olan Karadeniz'den geldikleri için ada arazisini ekip biçmeyi bilmiyorlardı. Bu nedenle tarımsal faaliyetler ve bağ bahçe işlerini ancak ikinci nesil yürütecekti. Adaya getirilenler ile ilgili huzur bozucu kişiler oldukları söylentileri çıktığı için Rumlar ilk başlarda göçmenlere sıcak bakmamıştı. İlerleyen zamanda ise Türkler ve Rumlar dostça bir yaşam sürmüşlerdi.³⁵⁴

1964 MGK raporu içerisinde İmroz'a Türk nüfus iskânı kararı yer almıştı. Bu "tavsiye" niteliğindeki öneriyi Türk Hükümeti bir süre sonra uyguladı. İmroz'da Cezaevi açılması, arazilerin kamulaştırılması gibi kararlar adaya Türk nüfus iskânının zeminini de hazırlamıştı. 1964 yılında MGK tarafından adanın nüfus yapısını değiştirmeye yönelik alınan kararlar doğrultusunda Türk iskânı sistemleştirilerek mahalle veya köyler kurulmaya başlandı. İlk olarak 1970 yılında Konya'dan 60 ailenin adaya yerleştirileceği duyuruldu. Yerleşecek her aileye 60 dekar toprak ve 44 koyun verilip arazi ve ev borçları yarı fiyatına ve 20 yıl vadeli taksitlerle ödeneceği belirtildi. Adaya yerleşimi özendirme amacı taşıyan bu karara rağmen iskân gerçekleşmedi.³⁵⁵ 1973 yılında kurulan Şahinkaya mahallesi devlet politikası şeklinde adaya yapılan ilk yerleştirmedir. Şahinkaya mahallesi adada en yoğun nüfusa sahip olan Dereköy'de kuruldu. MGK raporunda "Rum halkın Türk göçmenlerine karşı beslemekte oldukları antipati ve adaların şartları göz önünde tutularak tercihen bu şartlara mukavemet edebilecek ve yerlerinde kalkındırılmalarına imkan görülmeyen Doğu Karadenizlilerin iskân edilmeleri" kararı uygulamaya geçirilerek Trabzon Çaykara'ya bağlı Şahinkaya köylüleri adaya

³⁵³ "Lozani Ke Mondre" (Lozan ve Montrö), *İmvrriotika*, Cilt: III, Sayı:12, Ocak 1985, Selanik, s.155.

³⁵⁴ "Bir Ada İki Göç" Belgeseli, TRT 2014.

³⁵⁵ "İmroz'a Yerleşenlere Toprak Verilecek", *Köylü*, 11 Kasım 1970, nr.4904, s.1.

getirildi.³⁵⁶ Dereköy’de 1965 yılında Cezaevi’nin kurulmasıyla köyden başlayan Rum göçünü Şahinkaya mahallesinin kurulması da etkiledi. Büyük bir Rum nüfusa sahip olan köyde nüfusun etnik yoğunluğu cezaevi ve iskân ile değiştirildi. 1973’te Şahinkaya’da yaşanan heyelandan sonra İmroz’a yerleşenlerin bir kısmı ada yaşantısına uyum sağlayamayarak geri dönmüşlerdi. Fakat kalan aileler Rumlarla iyi ilişkiler kurmuşlardı. Karadenizli aileler Rumlarla birbirlerine güven hisleri beslediklerini ve adanın yerlileri olarak kendilerine bir çok şeyi öğrettiklerini söylüyorlardı.³⁵⁷

Trabzon’dan gelenlerle Şahinkaya mahallesinin kurulmasının ardından adaya iskân politikası devam ettirilmek istendi. İmar ve İskân Bakanlığı dar gelirli vatandaşları konut sahibi yapmak için İmroz Yeni Mahalle semtinde 100 sosyal konut yapmayı planladı. 50 tanesinin 1975’te bitirileceği açıklandı. Anadolu’da yaşayan vatandaşlar hem coğrafi konumu hem de Rumların yaşaması nedeniyle uzun yıllar adayla ilgili bilgi sahibi değillerdi. Birçoğu adanın ismini dahi bilmiyordu. Bu nedenle İmroz’a yerleşimi teşvik amacıyla yerleşenlere arazi ve konut verileceği haberleri basına yansımıştı.³⁵⁸

YIL	Uğurlu	Yenibademli	Eşelek	Şirinköy
1985	460	416	-	-
1990	490	660	-	-
1997	477	639	-	-
2000	401	581	152	189
2007	363	656	131	173
2012	495	763	126	221
2017	533	825	139	239

Tablo.7. Gökçeada’da Kurulan İskan Köyleri Nüfusu Kaynak: DİE, TÜİK

³⁵⁶ Nilgün Tunçcan Ongan, **a.g.m.**, s.54.

³⁵⁷ “Dostluk Adası”, **Milliyet**, 1 Ağustos 1991, nr.15703, s.2.

³⁵⁸ “Gökçeada’da 100 Sosyal Konut Yapılıyor”, **Devrim**, 24 Mayıs 1975, nr.2879, s.1.

İskân köylerinin ilki 1985 yılında kurulan Uğurlu köyüdür. Baraj ve termik santral yapımı nedeniyle Muğla Milas ve Burdur'dan 460 kişinin yerleştirilmesiyle kurulan Uğurlu günümüzde turist çeken bir beldedir. Uğurlu köyü sakinleri adaya yerleşmek istememiş ve yerleştirildiklerinde de bir süre adaya alışmakta zorlanmışlardı. Ege bölgesinden getirilenlerin yanısıra 1989 yılında Samsun'dan da birkaç aile Uğurlu'ya yerleştirildi. Alıştıkları hayat şartlarını değiştiren insanlar bir de farklı yöreden kişilerle bir arada yaşamının zorluğuyla karşılaşmışlardı. Uğurlu köyüne yerleştirilen halka devlet ev ve tarım yapabilmeleri için arazi verdi. Fakat günümüzde Uğurlu sakinleri evlerinin belirli bir kısmını veya arazilerinin üzerine inşa ettikleri yerleri turistik amaçlı kullanmaktadırlar.³⁵⁹ Bir diğer iskân köyü olan Yenibademli köyünün nüfusunun büyük çoğunluğunu ise Isparta'dan getirilen göçmenler oluşturdu. 1979 yılında yapımına başlanan baraj inşaatı nedeniyle köyleri sular altında kalacağından başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardı. O dönem Gökçeada'da Türk iskân köylerinin kurulması kararı Ispartalıların da adaya yerleştirilmesini sağlamıştı. Köylüler Isparta'ya yakın yerlere gitmek istemelerine rağmen “adını dahi duymadıkları” Gökçeada'ya gitmişlerdi. Yeni Bademli köyüne gelenlerin bir çoğu buraya yerleşme konusunda isteksiz olmuşlar fakat başka çareleri olmadığı için ada yaşantısına alışıklarını belirtmişlerdi.³⁶⁰ Adaya yerleştirildiklerinde devlet tarafından 23 dönüm arazi, ev ve hayvan verilmesine rağmen tarım yapılabilmesi için gerekli olan traktörlerin verilmemesi – 120 haneye 5 traktör- ve köylülere hasta veya verimsiz hayvanların verilmesi gibi sebeplerden dolayı ekonomik olarak zor bir süreç yaşamışlardı. Göç gibi zor bir sürecin yanında bir de ekonomik zorluklar Yeni Bademli köylülerinin hayatını zorlaştırmıştı. Zamanla ada yaşantısına uyum sağlayan göçmenler devletin verdiği arazileri kullanıp Yenibademli'yi tarımsal alanda adanın önemli bir bölgesi haline getirdiler.³⁶¹ Bunun yanında Karadeniz'den de yaklaşık 130 balıkçı bu köye yerleştirilmişti.³⁶² Karadenizlilerin adaya getirilmesi Kenan Evren'in 1985 yılında adadaki balıkçılığı

³⁵⁹ Ekin Yıldırım, “İmroz'da Türkleştirme Politikaları Kapsamında Kurulan İskân Köyleri ile Birlikte Uygulanan Devlet Politikaları: Değişen Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s.84-90 ; Nilgün Tunçcan Ongan, **a.g.m.**, s.54.

³⁶⁰ Ekin Yıldırım, **a.g.t.**, s.91-92.

³⁶¹ Erol Saygı, **a.g.e.**, s.32.

³⁶² Ekin Yıldırım, **a.g.t.**, s.95-96 ; Selver Özözen Kahraman, **a.g.m.**, s.47.

geliştirmek için boş hanelere göçmenleri iskan ettirme emri vermesiyle olmuştu. Balıkçılık yapmaları için getirilen 25 aileye 10 dönüm arazi de verilmişti.³⁶³

Yapımına 1992 yılında başlanan Şirinköy ise Bulgaristan göçmenlerinin yerleştirilmesiyle kuruldu. Fakat köye iskân 2000 yılında başladı. Dereköy sınırları içinde yer alan Şirinköy’de Bulgaristan göçmenleri 128 haneye yerleştirildiler. Bunlar dışında Erzurum’dan 15 aile, Hatay’dan da 6 aile daha Şirinköy’e getirildi. Böylece Gökçeada’da kurulan diğer iskân köyleri gibi Şirinköy’de de farklı kültürleri benimsemiş aileler bir arada yaşadılar. Bulgaristan’dan adaya getirilen göçmenler Türk ve Müslüman olmalarına rağmen diğer göçmenler tarafından Bulgar olarak görülüp “gavur” denilerek dışlanmışlardı. Sürekli Bulgar yerine “Bulgaristan Türküyüz” diyerek tepkileri azaltmaya çalışsalar da bu göçmenlerin kimlik problemleri devam etmişti. Şirinköylüler kendilerini eğitimli ve kültürlü oldukları iddiasıyla adaya getirilen diğer göçmenlerden farklı görmektedirler. Devletin verdiği araziye ekmekte zorlandıkları için Şirinköylüler de adaya geldikleri ilk yıllarda ekonomik sıkıntılar yaşamışlardı.³⁶⁴ Şirinköy gibi 2000 yılında iskâna açılan köylerden biri de Eşelek’tir. Çanakkale Biga’ya bağlı bir köy olan Eşelek köyünden 170 kişinin Bakacak Barajı yapımında köylerinin zarar görmesi sonucunda adaya yerleştirilmesiyle kurulmuştu.³⁶⁵

2.3. “İmroz” İsminin “Gökçeada” Oluşu

Türkiye’de yer adlarının değiştirilmesi Cumhuriyet tarihi boyunca uygulanan bir politika idi. İçişleri Bakanlığı 1940 yılında “yabancı dil ve köklerden gelen yerleşim yerleri ile tabii yer adlarının Türkçe adlarla değiştirilmesi” kararını 8589 sayılı genelge ile resmileştirmişti. 1949 yılında çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun “Bucak kurulması, kaldırılması, merkezinin belirtilmesi, il ilçe ve bucak sınırlarının ve bucak adlarının değiştirilmesi bir köyün veya kasabanın veya bucağın başka bir il ve ilçeye bağlanması, mühim mevki ve tabii arazi adlarının değiştirilmesi

³⁶³ Elif Müyesser Babül, **a.g.t.**, s.66-67.

³⁶⁴ Ekin Yıldırım, **a.g.t.**, s.101- 104.

³⁶⁵ Selver Özözen Kahraman, **a.g.m.**, s.48.

Cumhurbaşkanı onayı ile;”³⁶⁶ şeklindeki 2. maddesi ile yer adlarının değiştirilmesinin kanuni dayanağı oluşturulmuştu. Bunun ardından 1957 yılında İç İşleri Bakanlığı’nda kurulan “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” ile Türkiye’de bir çok yerin adı belirli sebeplerden ötürü Türkçeleştirilmeye çalışıldı.³⁶⁷ 1957’de Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü bir kurul oluşturarak yer adlarının değiştirilmesinde o kurulu yetkili kıldı. Fakat yaşanan aksaklıklar ve ad değişikliklerinde Vilayet Umumi Meclislerinin engellemeleri ile karşılaşınca 1959’da yapılan bir değişiklikte bu görev vali ve İçişleri Bakanlığı görevlilerinden oluşan Vilayet İdaresi’ne devredildi. Bu değişiklikte iktidarda bulunan partilerden bağımsız bir bürokratik kesimin sorumluluğunda çalışmaya başladı.³⁶⁸

1964 yılı itibariyle İmroz ve Bozcaada nüfusu Rumlar aleyhinde değişmeye başlamıştı. 1964 MGK kararlarında yer verilmemesine rağmen 17 Eylül 1965 yılında alınan kararla 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 2.maddesi gereğince İmroz ve Bozcaada’da köy isimleri Türkçeleştirildi.³⁶⁹ Aslında İmroz’da köy adlarının Türkçeleştirilmesi Türk basınında 1935 yılında gündeme gelmişti. İmroz’un Cumhuriyet devrinin tüm yeniliklerine katıldığı belirtilerek isimlerin de buna uygun bir şekilde Türkçe olması gerektiğine dair basında yazılar yer almıştı.³⁷⁰ İki adadaki tüm yer adları Türkçeleştirildikten sonra sıra İmroz ismine gelmişti. 1970 yılında Adalet Partisi yönetimi Vilayet İdare Heyeti ve İl Genel Meclisi aldıkları kararla İmroz adasının adını Gökçeada yaptı. Bu karara 5442 sayılı İl İdaresi Kanunun 2. maddesinin B fıkrası ve bu maddenin 7267 sayılı kanunla değişik D fıkrası uyarınca varılmıştı.³⁷¹ Gökçeada ismi ise Bozcaada ile isim benzerliği için verilmişti. Fakat bu kullanım günümüzde Rumlar arasında tercih edilmemektedir. Rumlar kendilerinden İmrozlu diye bahsetmeye devam ederken devletin iskân politikası doğrultusunda

³⁶⁶ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nin 138 inci maddesiyle, bu bentte yer alan “İçişleri Bakanlığının kararı ve Cumhurbaşkanının tasdiki” ibaresi “Cumhurbaşkanı onayı” şeklinde değiştirilmiştir.

³⁶⁷ Kerem Öktem, “The Nation’s Imprint: Demographic Engineering and the Change of Toponyms in Republican Turkey”, **European Journal of Turkish Studies**, No:7, 2008, s.15 ; Harun Tunçel, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, Elazığ, 2000, s.27.

³⁶⁸ Kerem Öktem, **a.g.m.**, s.11.

³⁶⁹ EK-3; İmroz ve Bozcaada’da Bulunan Bazı Yerlere Verilen Türkçe İsimler.

³⁷⁰ “İmroz”, **Çanakkale**, 3 Temmuz 1935, nr.622, s.2.

³⁷¹ “İmroz Adası’nın Adı Gökçeada Oldu”, **Devrim**, 17 Ocak 1970, nr.388, s.1.

adaya yerleştirilenlere de Gökçeada'lı demektedirler. Bu söylem Rumların tarihi geçmişleriyle bağlarını devam ettirmenin bir unsuru olarak görölmektedir.³⁷² İmroz isminin Gökçeada yapılışıyla ilgili dönemin Türk basınında görüşler paylaşılmamış, yalnızca bu isim değişikliğinin yapıldığı duyurulmuştı.

2.4. İmroz ve Bozcaada Nüfusu (1946-2017)

İmroz ve Bozcaada'nın tek parti yıllarındaki nüfusu büyük oranda Osmanlı dönemindeki gibi kalmıştı. İmroz'da yoğun Rum nüfusa karşılık Bozcaada'da Türk ve Rum nüfus birarada yaşamaktaydı. Fakat 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin azınlık politikasındaki değişimler Rumların göçüne neden oldu.

	İmroz Merkez	Bademli	Kaleköy	Dereköy	Tepeköy	Zeytinliköy	Bozcaada
1950	2000	420	150	1878	1076	802	1781
1960	2845	401	132	1727	979	691	1805
1965	2721	293	110	1496	681	640	2141
1970	4549	199	75	742	507	533	2031
1975	4470	61	24	781	277	388	1879
1980	4802	43	128	539	195	271	2030
1985	5434	47	94	705	216	238	2030
1990	6074	51	105	336	77	155	1903
1997	7008	28	86	228	39	84	2549
2000	7278	28	89	196	44	88	2427

³⁷² Elif Babül, **a.g.m.**, s.237; Hasan Münüsoğlu, **a.g.t.**, s.78.

2007	6801	48	75	214	125	86	2276
2012	5943	61	116	330	121	112	2465
2017	6191	67	141	334	165	135	2730

Tablo.8. 1950-2017 Gökçeada ve Bozcaada Nüfus İstatistikleri Kaynak:DİE,TÜİK

1950 yılında İmroz nüfusu 6326, Bozcaada nüfusu ise 1781'dir.³⁷³ Çanakkale'de anadili Rumca olanların sayısı ise 7111 kişi olarak verilmişti.³⁷⁴ Yunan kaynaklarına göre 1950'de İmroz'da 6100 Rum, 200 Türk yaşamaktaydı.³⁷⁵ 1955 genel nüfus sayımı verilerine göre ise İmroz nüfusu 6234, Bozcaada nüfusu ise 1686'dır.³⁷⁶ Anadili Rumca olan kişi sayısı da 6733'tür.³⁷⁷ Fakat Çanakkale'de bulunan Ortodoks sayısı 6613 olarak gösterilmişti.³⁷⁸ 1960 yılı genel nüfus sayımında İmroz nüfusu 5776, Bozcaada nüfusu ise 1805 olarak kayıtlara geçti. Nüfus sayımına göre Çanakkale'de 4163 Ortodoks vardı.³⁷⁹ Yunan kaynaklarına göre 1960 yılında İmroz'da 5487 Rum 289 Türk yaşıyordu.³⁸⁰

1964 yılında hükümetin adalarda uygulamaya koyduğu kararlar sebebiyle göçler başlamıştı. 1965 yılı istatistiklerine göre İmroz nüfusu 5941, Bozcaada nüfusu ise 2141'dir. Çanakkale'de anadili Rumca olanların sayısı 5258 kişi idi.³⁸¹

³⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, no:410, İstanbul 1961, s.14.

³⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, no:410, İstanbul 1961, s.143.

³⁷⁵ "Pinakas Plitismiakis Katastasis Tis İmbro Simfona Me Ta Paratithemena Stihia Sto Vivlio "İmros Ke Tenedos" Tou Yorgo Tenediki" (Yorgo Tenediki'nin İmroz ve Bozcaada Kitabında Verilen Verilere Göre İmroz Nüfus Durumu Tablosu) , **İmvriotika**, Cilt: XVI, Sayı: 63, Mart 1998, Selanik, s.1243.

³⁷⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt 67, no:399, İstanbul 1961, s.14.

³⁷⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt 67, no:399, İstanbul 1961, s.107.

³⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, Cilt 67, no:399, İstanbul 1961, s.114.

³⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı**, no:452, Ankara 1964, s.170.

³⁸⁰ "Pinakas Plitismiakis Katastasis Tis İmbro Simfona me ta paratithemena Stihia Sto Vivlio "İmbros ke Tenedos" Tou Yorgo Tenediki" (Yorgo Tenediki'nin İmroz ve Bozcaada Kitabında Verilen Verilere Göre İmroz Nüfus Durumu Tablosu), **İmvriotika**, Cilt: XVI, Sayı: 63, Mart 1998, Selanik, s.1243.

³⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**, no:568, Ankara 1969, s.185.

Çanakkalede yaşayan toplam Ortodoks sayısı da 5221 olarak verilmişti.³⁸² Anadili Rumca olanlar ve Ortodoks nüfus ile toplam nüfus arasındaki farka bakıldığında adalardan Rum nüfusun yavaş yavaş gitmeye başladığı ve yerlerine Türklerin geldiği anlaşılmaktadır. 1965 yılında başlayan Cezaevi inşaatı nedeniyle Dereköy’de yaşayan 1600 Rum’dan yaklaşık 300 kişi İstanbul ve Avustralya’ya göç etmişti.³⁸³ 1965 nüfus sayımı itibariyle İmroz’daki nüfus dağılımı değişmişti. 1970 yılında İmroz’da 2571 Rum 4020 Türk, 1985 yılında 495 Rum 7114 Türk, 1990 yılında ise 300 Rum 7200 Türk vardı.³⁸⁴ 1970 ile 1985 yılları arasındaki ciddi Türk nüfusu artışı adada iskân köylerinin kurulmasına bağlıydı. İskân köylerinin nüfusu MGK kararları başlığı altında verildiğinden burada tekrar edilmedi. 1965 ile 1970 yıllarındaki İmroz Merkez nüfusunun artış sebebi adaya gelen memurlar ve kamu kuruluşlarında çalışan kişilerdi. Dolayısıyla 1965 yılı itibariyle Merkez ilçe nüfusu artarken köylerdeki nüfusun ciddi bir düşüş yaşamasının sebebi Rumların köylerde yaşıyor oluşuydu. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’yla artan göçler de nüfusun yapısını değiştirmişti. 1960’lı yıllarda çoğu Rum olan adada, çok kısa bir sürede Türklerin büyük bir orana sahip olması Türk hükümetinin adalar üzerindeki politikasının beklenen sonucu verdiğini göstermektedir.

Bozcaada nüfus istatistiklerine bakıldığında istatistiklerde dikkat çeken husus 1960-1965 yılındaki nüfus artışıdır. 1964’te Rum İlkokulu’nun kapatılmasıyla bazı aileler göç etmesine rağmen Bozcaada’da nüfus artışının sebebi Bayramiç’ten gelen işçilerdi.³⁸⁵ Nüfus yapısı açısından Bozcaada’yı Gökçeada’dan ayıran bazı özellikler vardır. Bunlardan biri Bozcaadalıların Gökçeadalılara göre daha modern, eğitimli ve zengin kimseler olarak görülmeleridir.³⁸⁶ Bu durum göçler üzerinde de etkili olmuş ve göç eden Bozcaada Rumları Yunanistan’dan ziyade daha rahat bir hayat sürebilecekleri Avustralya’ya gitmişti. 1965 yılında 15 kişinin Avustralya’ya göç

³⁸² Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**, no:568, Ankara 1969, s.229.

³⁸³ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, **a.g.m.**, s173.

³⁸⁴ Selver Özözen Kahraman, **a.g.m.**, s.46.

³⁸⁵ Hüseyin Durmuş, **a.g.t.**, s.92.

³⁸⁶ Elif Müyesser Babül, **a.g.t.**, s.87.

edişini 1968 yılında göç eden aileler takip etmişti.³⁸⁷ Bu tarihten itibaren tıpkı İmroz Rumları gibi Bozcaada Rumlarının da göçleri devam etmişti.

2.5. İmroz ve Bozcaada Rumlarının Ekonomik Faaliyetleri

İmroz ve Bozcaada hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde genel olarak kapalı bir ekonomik yapıya sahipti. Adalardaki vatandaşlar tarım ve hayvancılıkla uğraşıp geçimlerini sağlıyorlardı. Gökçeada ekonomisi tarıma dayalı idi. Devlet Üretme Çiftliği'nin kurulması ile oldukça ucuz fiyatlarla Rumlardan satın alınan topraklar ada Rumlarının en önemli geçim kaynağını ellerinden aldı. Devlet Üretme Çiftliği'nde birçok tarım ürünü yetiştiriliyordu. Çiftliğin kurulmasıyla adanın Türkiye ekonomisine getirisi artmıştı ancak bu durum Rum nüfusunu azalttığı için Rumların ekonomik hayatına katkı sağlamamıştı. Tersine göçlerin temel nedeni haline gelmişti. Tarımla uğraşamayacak duruma gelen adalılar hayvancılığa devam etmek istemişlerdi. İmroz koyunu olarak da bilinen özel bir çeşit koyunun yetiştirildiği adada 1980'li yıllarda keçi yasağı olarak da bilinen yasaklar sebebiyle hayvancılığın da önü kesilmiş oldu.³⁸⁸ Hem tarımda hem de hayvancılıkta iş imkanı kalmayan Rumlar geçim sıkıntısı yaşamaya başlamışlardı. Bu nedenle çoğu Rum, başta İstanbul olmak üzere farklı şehirlere giderek düşük ücretlerle çalıştılar ve bir miktar para biriktirerek Yunanistan'a gittiler. Günümüzde adada yaşayan az sayıdaki Rum turizm sektörüne hizmet etmektedir. 1993 yılında adanın askeri yasak statüsü kaldırılınca turizmin gelişimi için bir fırsat doğmuştu. Rumlar da bu durumu değerlendirip pansiyonculuk, otelcilik işleriyle ilgilenmeye başladılar.

Bozcaada'nın günümüzde de devam eden en önemli geçim faaliyetlerinden biri şarapçılıktır. Osmanlı idaresi altında Müslümanların şarapçılıkla uğraşması yasak olduğu için adada bu işle uğraşanların tamamı Rumlardı.³⁸⁹ Müslümanlar adanın temel tarım ürünü olan üzüm yetiştiriciliği yapabiliyorlardı. Ancak 1925 yılından itibaren bazı Türklerin şarapçılık işine girmesiyle Rum tekeli kırılmış oldu. Buna

³⁸⁷ “Bozcaada’dan Bir Aile Avustralya’ya Gidiyor”, **Devrim**, 11 Aralık 1968 , nr.57, s.1.

³⁸⁸ Hande Birkalan Gedik, **a.g.m.**, , s.15.

³⁸⁹ Mesut Doğan, **Beşeri Coğrafya Açısından Bozcaada**, İmleç Yayınları, İstanbul, 2011, s.96.

rağmen hala Rumların yoğun olarak şarapçılıkla ilgilendikleri görülmektedir.³⁹⁰ Şarapçılık dışında ada ekonomisinin temelini oluşturan faaliyetler üzüm yetiştiriciliği ve bağcılıktır. Çavuş, Vasilaki, Karasakız gibi çeşitlerde yetiştirilen üzümler hem sofralık hem de şarap yapımında kullanılmaktadır. Üzüm dışında adadaki tarım ürünü zeytinciliktir.³⁹¹ Bozcaada'nın coğrafi konumu sebebiyle ada hayatının bir sonucu olarak balıkçılık da önemli bir geçim kaynağı idi. Birçok çeşit balık çıkarılabildiği için turizmin de gelişmesiyle önemli bir iş ve kazanç sahasına dönüşmüştür. Bir diğer ekonomik kaynak da sünger avcılığıdır. Kayaların üzerinde bulunan süngerleri dalgıç kayığı ve ekipmanlarıyla çıkartma işine süngercilik denmektedir. Bozcaada'da 1960'lı yıllarda Rumların tekelinde olan süngerciliği zamanla Türkler yapmaya başladı. Fakat hem turizmin gelişmesiyle adada temel geçim kaynağının otelcilik olması hem de süngerciliğin zahmetli bir iş olması sebebiyle zamanla ekonomideki payı azaldı.³⁹² Günümüzde azalan Rum nüfusuna rağmen hala Rum işletmeciler aktif olarak çalışmaktadır. Ada Rumlarının ekonomik kaynaklarını da turizmden elde ettikleri gelirler oluşturmaktadır.

3. İmroz ve Bozcaada'nın Türkleştirilmesi İddiaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren gayrimüslimlerin ülkede nereye konumlandırılacağı tartışma konusu oldu. Osmanlı son döneminde gayrimüslim unsurların birçoğunun devlet aleyhinde çalışmış olması yeni kurulan devlette kendilerine temkinli yaklaşılmasına neden oldu. Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim tebaa olarak nitelendiriliyorlardı. Türkiye'nin laiklik ilkesi temeli üzerinde kurulması bu grupların din temelli değil vatandaşlık temelli olarak nitelendirilmesini beraberinde getirdi. Lozan Antlaşması'nda azınlık olarak kabul edilen Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler Türkiye'de azınlık statüsünde yaşayacak gruplar olarak kabul edilmişti. 1924 Anayasası'nın "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlâk olunur" şeklindeki maddesi herkesin eşit yurttaş olarak kabul edildiğine işaret ediyordu. Aslında maddenin ilk halinde vatandaşlık kelimesi yer almamıştı. Mecliste yaşanan tartışmalardan sonra

³⁹⁰ Hüseyin Durmuş, **a.g.t.**, s.101-102.

³⁹¹ Mesut Doğan, **a.g.e.**, s.100.

³⁹² Hüseyin Durmuş, **a.g.t.**, s.107-112 ; Cansu Cengiz, **a.g.t.**, s.101-102.

“vatandaşlık” ibaresi eklendi. Lozan Antlaşması’nda azınlık olarak kabul edilen Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler anlaşmanın 42. maddesinde kendilerine tanınan aile hukuku haklarından vazgeçerek 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu’nun sunduğu eşit haklardan yararlanmaya başlamışlardı. Bu hak feragati eşit yurttaşlık konusunda atılan büyük bir adım olmuştu.³⁹³

Lozan Antlaşması’nın 39. maddesinde Türkçe dışında konuşan toplumsal grupların dilsel hakları garanti altına alınmıştı. Fakat yeni bir ulus-devlet olarak kurulan Türkiye’de Türkçe dışında dillerin konuşulması Cumhuriyet rejimine yönelik bir tehlike olarak görülmekteydi. Bu nedenle 1920’li yıllarda Türkiye’deki her vatandaşın Türkçe konuşması beklenecekti. Cumhuriyetin ilk anayasası olan 1924 anayasası "Türkiye’de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese 'Türk' denir" diyerek vatandaşlığı hukuki bir kategori gibi tanımlamıştı. Ancak diğer bölümlerde "Türkçe okuyup yazma bilmeyenler milletvekili seçilemezler" şartını getirerek Türkçe konuşmayanların bazı temel vatandaşlık haklarına sahip olamayacakları da söyleniyordu. Türkçe konuşma konusundaki kaygılar devleti bazı tedbirler almaya yöneltti. 1927 yılında başta Yahudiler üzerinde başlatılacak olan Vatandaş Türkçe Konuş Kampanyası kısa süreli bir kampanya olsa da büyük bir etki yaratmıştı. Yalnızca azınlık statüsüne sahip olan Rum, Ermeni ve Yahudiler değil aynı zamanda Müslüman olup Türkçe dışında başka bir anadile sahip olanlar da Türkçe konuşma kampanyasına dahil edildiler. Bu süreci azınlıkların Türkleştirilmesi olarak değerlendiren ve devleti onları asimile etmekle suçlayan görüşler olmakla birlikte yeni kurulan bir milli devletin bu yöndeki talepleri ve uygulamaları o dönem için gerekli görülmüştü. Türkiye Yahudilerinin önemli temsilcilerinden biri olan Avram Galanti azınlıkların sosyal hayatında veya aile içerisinde Türkçe dışında başka bir dil yerine Türkçe’nin konuşulması isteniyorsa bunun tek yolunun eğitimin her okulda Türkçe olmasından geçtiğini iddia etmişti.³⁹⁴ 1927 İmroz ve Bozcaadaları Hakkındaki Mahalli İdare Kanununun 14. maddesinde İmroz ve Bozcaada’da eğitimin Türkçe olacağı kararı Vatandaş Türkçe Konuş Kampanyasıyla aynı döneme denk gelmişti. Dolayısıyla adalı Rumlar Cumhuriyet’in

³⁹³ Ramazan Erhan Güllü, **a.g.m.**, s.275-276.

³⁹⁴ Avram Galanti, **Vatandaş Türkçe Konuş**, Kebikeç Yayınları, Ankara, 2000, s.46.

ilk yıllarında azınlıkların milli devlette konumlandırıldığı aşamada hayata geçirilen uygulamalardan biri olan kamusal alanda tek dil olarak Türkçenin kullanılması politikasından etkilenmiş oldu. Vilayetler Mahalli İşler Genel Müdürü Nazif Bey ile Mülkiye Müfettişi Ali Galip Bey'in İmroz ve Bozcaada'da incelemelerde bulunup Ekim 1928'de raporlaştırdıkları izlenimlerine göre adalıların Yunan "emeliyle" dolu olmaları devlete zarar verecek faaliyetlere girişmelerine sebep olabilirdi.³⁹⁵ Bu ihtimal sebebiyle devletin önlemler alması gerektiği düşüncesi adalıların da Cumhuriyetin ilk yıllarındaki azınlık politikalarına dahil edildiği yönünde değerlendirilmelidir.

Türkiye'nin tek partili yıllardaki uygulamalarından biri 1942 yılında Varlık Vergisi'nin getirilmesiydi. İkinci Dünya Savaşının yarattığı ekonomik bunalımlar sebebiyle alınmaya başlanan vergi özellikle İstanbul'da bulunan zengin azınlıklar üzerinde büyük bir etki yarattı. Yüksek kazançlar elde ettiği halde karşılığı kadar vergi vermeyenlerin tespit edilip varlıkları orantısında vergi alınmasını hedefleyen vergiyi ödemedikleri gerekçesiyle yüzlerce kişi Aşkale'ye sürgüne gönderildi. Varlık Vergisi İmroz ve Bozcaada Rumlarını İstanbul Rumları kadar etkilememişti. İmroz Rumları daha çok tarımla uğraşan, kendi tarlalarını ekip geçimlerini sağlayan taşralı kişilerdi. Bozcaada Rumları İmrozlulara kıyasla daha zengin olmalarına rağmen Varlık Vergisinden doğrudan etkilendiklerine dair bir bulguya da ulaşılamadı.

Özellikle tek partili yıllarda tüm ülkede güçlü bir milli devlet oluşturma çabalarının ürünü olarak görülen uygulamaların bu iki ada Rumlarını büyük oranda etkilemediği görülmektedir. İmroz ve Bozcaada üzerinde politika ileriki yıllarda Türkiye - Yunanistan ilişkileri ve Kıbrıs sorunu çerçevesinde şekillendi. Türkiye'nin İmroz ve Bozcaada'da azınlık politikaları çerçevesinde Türkleştirme uyguladığı iddiaları vardır.³⁹⁶ Fakat adalarda yaşayan Rumların asimile edilmeye çalışılarak

³⁹⁵ "İmroz ile Bozcaada'da İncelemelerde Bulunan İl İdare Müdürü Nazif ve Mülkiye Müfettişi Ali Galip Beyler Tarafından Verilen 31 Ekim 1928 Tarihli Rapor, **BCA**, 30.10.214.454.3.

³⁹⁶ Türkleştirme iddialarının yer aldığı bazı çalışmalar şunlardır: **İmroz Rumları Gökçeada Üzerine**, Editör: Feryal Tansuğ, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2012 ; Hülya Demir, Rıdvan Akar, **İstanbul'un Son Sürgünleri**, İstanbul, 1994, İletişim Yayınları ; Yorgos Katsanos, Elçin Macar, "İmroz'dan Gökçeada'ya Giderken 1964'te Ne Oldu?", **İstanbul Rumları ve 1964 Sürgünleri**, Der. İlay Roman Örs, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019;

Selver Özözen Kahraman, "Gökçeada'da Göçlerin Nüfus Gelişimi ve Değişimi Üzerine Etkileri", **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2005; Cansu Cengiz, "Avrupa Birliği Uyum Süreci

Türkleştirme politikasının uygulandığı düşünülmemelidir. Hem İmroz hem de Bozcaada'da özellikle 1960'lı yıllarda iç ve dış siyasetin bir sonucu olarak bazı yaptırımlar uygulanmıştı. Özellikle İmroz adasında nüfusu homojenleştirme amacı bu uygulamalarda görülmektedir. Bu politika İmroz nüfus yapısını Türkler lehine değiştirme amacı taşıyordu. Rumları asimile etmeye çalışmak, asimile olmayanları da göçe zorlamak gibi bir politika Türkiye'nin gündeminde hiçbir dönem yer edinmemişti. Zaten Rumlar da 1923 Nüfus Mübadelesi'ndeki gibi resmi bir kararla göç ettirilmemişti. Göçlerinin temel sebebi ekonomik güçlerinin ellerinden alınmasıydı. Arazilerinin istimlak edilmesi, hayvancılığın kısıtlanması gibi olaylar Rumların adadaki geçim kaynaklarını kaybetmesi anlamına gelmekteydi. Yaşamın bir zorunluluğu olan temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekenler siyasi konjonktürün de etkisiyle göç etmişlerdi. Buna rağmen vurgulanması gereken nokta adadan göçlerin resmi bir kararla yaptırılmış olmamasıdır. 1964 MGK kararlarında da doğrudan Rumların göç ettirileceğine dair bir ibare yoktu. Ancak hayata geçirilecek uygulamaların Rum göçüne sebep olacağı da aşıkardı. MGK'nın İmroz ve Bozcaada için aldığı bu kararlar ile ilgili Çanakkale Milletvekili Refet Sezgin göç eden bir İmrozlu arkadaşına “Başbakan Demirel ve Bakanlar Kurulunun yaptığı İmrozluların kalması yönündeki önerileri MGK reddetti” demişti.³⁹⁷ 1964 yılı itibariyle özellikle İmroz ve Bozcaada'da Türk nüfusunu arttırmaya yönelik olarak İmroz'a 3 bin, Bozcaada'ya 3 bin olmak üzere 6 bin Türk'ün iskanına karar verilmişti. Ailelerin buradan ayrılmamaları için iktisaden geliştirilmelerine yardım edilecekti.³⁹⁸ Türklerin yerleştirilmesi düşüncesinin kapalı kapılar ardında konuşulan bir mesele olmaktan ziyade hükümet politikası olarak hayata geçirildiği görülmektedir. Dönemin İçişleri Bakanı Faruk Sükan “Dış siyasetimizin arzettiği durum karşısında İmroz ve Bozcaada'da gerekli mahalli ve milli emniyet tedbirleri alınmıştır” demişti.³⁹⁹ Adalet Partisi İzmir Senatörü Hilmi Onat da “Çanakkale

Politikalarının Gökçeada'daki Rum Azınlığa Etkisi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019 ; Ekin Yıldırım, “İmroz'da Türkleştirme Politikaları Kapsamında Kurulan İskân Köyleri ile Birlikte Uygulanan Devlet Politikaları: Değişen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

³⁹⁷ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, **a.g.m.**, s.174.

³⁹⁸ “Bozcaada ve İmroz'a 6 Bin Türk İskân Edilecek”, **Demokrat Çanakkale** , 22 Nisan 1964 , nr.44 / 2539, s.1.

³⁹⁹ “Yunanlıların Sinsi Faaliyetleri”, **Anafartalar**, 30 Mart 1964, nr.975/572, s.1.

Boğazının emniyeti açısından İmroz ve Bozcaada’da Türklerin çoğunlukta olması lazımdır” demişti.⁴⁰⁰ Bir güvenlik tehdidi olarak görülen İmroz ve Bozcaada Rumlarına karşı önlemler alma düşüncesi adalılarının göçü ile sonuçlanmıştı. 1964 yılı itibariyle adalardan göç etmeye başlayan Rumlara rağmen mülki idare özellikle İmroz’da Rumların elindeydi. 1967 yılında İmroz Belediye Başkanı İstavro İstavropulo, Encümen üyeleri Andon Vulgarel ve Mehmet Dağınık idi. Yani Savaidis, Vangel Kotra, Panayi Portakal, Paraskevo Puço, Zafir Pinyari, Niko Paleopulo, Apostol Helvacı, Dimitri Laskaridis, İstirati Harito, Yorgi Buludas da meclis üyelerini oluşturan kişilerdi. Dereköy’de Dimitri Palyari, Tepeköy’de Vasil Polat, Zeytinliköy’de Vasil Manya, Bademliköy’de Nikola Agalyanos ve Kaleköy’de Andrea Havyaropulos olmak üzere beş köyün muhtarları da Rumlardan oluşuyordu. 1967 yılında Bozcaada’da ise Belediye Başkanı Yahya Göztepe, Belediye meclis üyeleri de Hüseyin Yakar, Necati Talay, Tarık Ataol, Orhan Yunatçı, İlhan Aral, Mihal Hristodolu, Ali Dinçoğlu, Vangel Varangoz, Manol Atarin, Aleko Aslan, Mustafa kırıcı ve İspiro Lefteriyo’dan oluşuyordu.⁴⁰¹

Aslında Bozcaada İmroz ile farklı nüfus yapısı göstermesine ve Türklerin de yaşadığı bir coğrafya olmasına karşın bu politikaya dahil edilmesinin nedeni Lozan Antlaşması’nda iki adaya ayrı statü verilmesi ve günümüze kadar iki adanın birlikte anılmasıdır. Bozcaada Rum nüfusu İmrozlular kadar ekonomik problemler yaşamamış, göçleri daha çok mallarını satıp ekonomik seviyesi yüksek olan ülkelere göç etmek şeklinde olmuştu. Dolayısıyla Bozcaadalıların İmroz Rumları kadar travmatik göç hikayeleri yoktur. Bu durumda Bozcaada’da böyle bir politikanın yürütüldüğüne dair argümanlar da daha azdır. MGK kararlarının birçoğunun Bozcaada üzerinde uygulanmadığı da dikkate alındığında hükümetin temel amacının İmroz’da Türk nüfusu arttırmaya yönelik olduğu görülmektedir.

⁴⁰⁰ “İmroz ve Bozcaada ‘da Gerekli Tedbirler Alındı”, **Milliyet**, 13 Nisan 1966, nr.6601 , s.3.

⁴⁰¹ **1967 Çanakkale İl Yıllığı**, s.19-29.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADALI DİASPORA RUMLARI VE ADALARA DAİR RUM ŞİKAYETLERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE TAŞINMASI

1.İmrozlu ve Bozcaadalı Diaspora Rumları

Diaspora kelimesi “herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer” anlamına gelir. Diaspora kabul edilen toplulukların bazı özellikleri taşımaları gerekmektedir. Belirli bir yerden dünyanın çeşitli bölgelerine yerleşmiş olmaları, Anavatanları ile ilgili ortak bir hafızaya sahip olmaları ve o yeri idealize etmeleri, gittikleri yerlerde kendilerini yabancı hissetmeleri ve anavatanla bağlarını devam ettirmeleri diaspora olarak tanımlanan gruplar için gözetilen koşullardır.⁴⁰² İmroz ve Bozcaada Rumları da 1960’lı yıllardan itibaren terk ettikleri anavatanlarına duydukları özlemin dışı vurumu ile birlikte bir kısmının da geri dönüş çabaları gittikleri yerlerde diaspora çalışmaları yürütmelerini sağladı.

Özellikle İmrozlu Rumlar Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren adayı terk edip başka yerlere yerleştiklerinde kimliklerini ve kültürlerini koruyabilmek adına örgütlendiler. Dernekler vasıtasıyla bir araya gelerek kültürel birlik ve beraberliklerini korumaya çalıştılar. İmroz Rumları kendilerini diğer Rumlardan ayrı görerek mekan-kimlik ilişkisi bağlamında “adalı” kimliklerini ön plana çıkarmaktadırlar. Bu nedenle adalı Rumlar için dernekler diğer Rum derneklerinden ayrılmaktadır. “Dünyanın bir köşesinde bir İmrozlu başka bir İmrozlu ile karşılaşırsa yalnız kalacak, iki kişiyle karşılaşırsa birleşecekler”⁴⁰³ düşüncesi İmrozluların dernek çalışmalarına ne kadar önem verdiklerini göstermektedir. Avrupa, ABD, Avustralya ve hatta Afrika’ya dahi göç eden Rumların olduğu bilinmektedir. Fakat en yoğun Rum göçü Yunanistan’a olmuştur. Kıbrıs sorunu nedeniyle ortaya çıkan Rum karışıklığı 1964 yılında İmroz hakkında birtakım kararlar

⁴⁰² Fırat Yıldız, “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2013, Bahar (18), s.303 ; Ergin Ulusoy, “Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora Teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri”, **Göç Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2015 Ekim, s.212.

⁴⁰³ “İ İmври Tis Elvetias” (İsviçre’deki İmrozlular), **İmвриotika**, Cilt: III, Sayı:10, Aralık 1984, Selanik, s.110.

alınmasına neden olmuştu. İmroz'da arazileri kamulaştırılan ve ekonomik problemler yaşayan Rumlar özellikle Yunanistan'a göç etmişlerdi. Bu nedenle en büyük dernekler Yunanistan'da örgütlenme fırsatı buldu. Atina'ya göç eden İmrozlular büyük oranda İstanbul'dan gelen Rumlarla birarada yaşamaktadırlar. Fakat “adalı” kimliklerini ön plana çıkararak kendilerini Türkiye'nin çeşitli yerlerinden göç eden Rumlardan farklı gördüklerini de iddia etmektedirler.⁴⁰⁴ 1923 yılında mübadele ile Atina'ya yerleşen Rumlar için “Nea Smirni” (Yeni İzmir) gibi yeni yerleşim yerleri kurulmuştu. Atina'daki İmrozlular ise özellikle yeni bir yerleşim yeri ismi kullanmayarak adalı kimliklerini kaybetmediklerini ve Yunanistan'ı vatan olarak görmediklerini vurgulamaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle Yunanistan'daki diasporik faaliyetlerinde de ayrı olarak örgütlendiler.

Birçok adalı Rum Yunanistan'a yerleşmeyi tercih etse de İmrozlular ve Bozcaadalılar Yunanistan'ın Lozan'dan itibaren kendilerini kaderlerine terk ettikleri ve gerekli adımları atmadığı gerekçesiyle eleştirmektedirler. Rumların bu düşüncesini destekler nitelikte Yunan Antena kanalında yayımlanan, “İstanbul ve Hristiyanlığı yok eden Türkler” adlı bir belgeselde İmroz ve Bozcaada halkının yüzde 80'inin Yunan asıllı olmasına karşın adaların Lozan'da Türklere verildiği ve Lozan'ın Yunanistan için bir leke olduğu söylenmişti.⁴⁰⁵ Yunanistan'ın uluslararası siyasette kendi çıkarları adına İmroz ve Bozcaada Rumlarını feda ettiği iddia edilmektedir.⁴⁰⁶ 1964 yılından itibaren adayı terk edip Yunanistan'a gelen Rumlar Yunan Hükümeti'nin kendilerini kabul etmede isteksiz olduğunu düşünmektedirler. Yunanistan ise Rumlara zorluklar çıkararak ülkeye yerleşmelerini ve vatandaşlık almalarını engellemesindeki temel amacını göçmenleri adaya geri gönderip adanın Rumsuzlaştırılmasını engellemek olarak açıklamaktadır.⁴⁰⁷ Buna rağmen Rumlar Yunanistan'a yerleştiklerinde ihtiyaç duydukları desteği bulamadıkları iddialarını her dönemde gündemde tuttular.⁴⁰⁸ 1985 yılında dönemin Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu Türkiye'de yaşayan Rum azınlığın “Yunanistan'a göçünü önlemek ve bir azınlık olarak varlıklarını sürdürmelerini sağlamak için” önlem

⁴⁰⁴ Hakan Yücel, Süheyla Yıldız, **a.g.m.**, s.159.

⁴⁰⁵ “Atina Lozana Taktı”, **Milliyet**, 3 Nisan 1991, nr.15588, s.11.

⁴⁰⁶ Elif Babül, **a.g.m.**, s.239 ; Hasan Münüsoğlu, **a.g.t.**, s.15.

⁴⁰⁷ Elif Babül, **a.g.m.**, s.240 ; Hasan Münüsoğlu, **a.g.t.**, s.20.

⁴⁰⁸ “Ti Den Egine Gia Ta Nisia”, (Adalar İçin Ne Olmadı), **İ Tenedos**, Sayı 6, s.11-12.

almıştı. Yunan Sosyal Sigortalar Kurumu'nun "ivedi" başlığı ile yayınladığı genelgesinde sadece İstanbul, İmroz ve Bozcaada Rumlarına yaşlılık maaşı bağlamaya karar vermişti. Yunanistan'da geçerli olan emeklilik şartlarına haiz olanlara ayda 28 bin drahmi yani 115 bin lira bağlanacaktı. Emeklilik maaşı alacak durumda olan Rumların daha önce başka bir ülkede ya da Yunanistan'da ikamet etmiş olmaları gözönüne alınmayacaktı. Ancak maaş alan bir kimse üçüncü bir ülkede ikamet ederse, bu maaştan mahrum kalacaktı. Ayrıca Türkiye'de yaşayan Rumlar, tıpkı Yunanlılar gibi çalıştıkları sürece sigortalı olabileceklerdi.⁴⁰⁹ Yunanistan'ın adalardaki Rum nüfusun azalmaması yönündeki adımları etkili olmayarak birçoğu Yunanistan başta olmak üzere dünyanın farklı köşelerine dağıldılar.

Dernekler İmrozluların toplanıp sosyal aktiviteler düzenlendiği, göç edenlerin yeni yaşamlarına alışmaları için gerekli yardımları yaptığı kuruluşlar oldu. Fakat dernekler başlarda kültürel faaliyetler amacıyla toplantılar yaparken zamanla uluslararası platformlarda İmrozluların sözcüsü konumuna geldi. Dernek üyeleri Rum okullarının açılması, Mülklerinin iadesi vb. konuları dile getirerek Rumların adaya geri dönüşlerini sağlamaya çalışmaktadırlar.⁴¹⁰ Diasporada Rumların özellikle AB, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla taleplerini dile getirmelerinin nedeni Türkiye'de bekledikleri atılımların yapılmamış olduğu iddiasıydı. Türkiye 1990'lı yıllara kadar İmrozluların taleplerini gündemine almamıştı. Ancak AB'ye adaylık sürecinin başlamasıyla göçmen Rumlar bunu isteklerini elde edebilmek amacıyla kullanacakları bir saha olarak görmüşlerdi.⁴¹¹ Nitekim günümüzde de haklarını geri almak ve adalara geri dönüşü teşvik etmek için aktif bir şekilde çalışmalarını yürütmeye devam etmektedirler.

1.1. Makedonya- Trakya İmrozlular Birliği (I.E.M.Θ)

İmroz'un Türkiye'ye bırakılmasını takiben adadan göç edip Selanik'e yerleşen Rumlar 9 Ekim 1927'de Makedonya Trakya İmrozlular Birliği'ni kurdular. 1927 gibi çok erken bir tarihte kurulan dernek uzun süre çalışmalarını yerel bir

⁴⁰⁹ "Yunan Başbakanı, Bir Göçe Karşı Önlem Alıyor", **Milliyet**, 23 Ağustos 1985, nr.13577, s.2.

⁴¹⁰ Elif Babül, **a.g.m.**, s.241.

⁴¹¹ Elif Babül, **a.g.m.**, s.248-250.

zeminde yürütmüştü. Zaten 1964 yılına kadar Yunanistan'a yoğun bir Rum göçü yaşanmamıştı. Lozan'dan sonra gelenler de ufak çaplı çalışmalar yapmışlardı. Derneğin uluslararası çalışmaları 1980'li yıllara dayanmaktadır. Dernek amaçlarını şöyle açıklamaktadır: Adayı terk eden Rumların taşınmazları için tazminat davaları açmak, Yunan vatandaşlığı almayan İmrozlulara dernek aracılığı ile yardımcı olmak, Parlamento'nun İmrozda ikamet edenlere askeri emeklilik yasasını genişletmek için bir yasa tasarısı açmasını sağlamak, kredi verilmesi yoluyla işsiz üyelerine mali destek sağlayıp iş bulma imkanı sunmaktır.⁴¹² Yunanistan'ın 1981'de AB üyesi olması ile hem Yunan Parlamentosu'nu hem de uluslararası kuruluşları İmrozlu Rumlar adına harekete geçirmek için uygun bir ortam oluşmuştu. Aynı zamanda 1982 yılında derneğin yayın organı olan İmvriotika Dergisi'nin çıkarılmaya başlanması uluslararasılaşma konusunda yardımcı olmuştu. 10 Eylül 1982 tarihinde Makedonya Trakya İmrozlular Derneği'nin yayın organı olan İmvriotika dergisinin ilk sayısı çıktı. Büyük oranda aylık olarak yayınlanan dergi zaman zaman birkaç aylık olarak da yayınlanıyordu. İmvriotika dergisi İmroz ile ilgili kültürel ve sosyal gelişmeler aktarılmasının yanında Yunanistan'da yaşayan İmrozluların problemlerini de aktarıyordu. İmroz'da yaşanan gelişmeler, Selanik'teki dernek binasının 30 Ekim 1982'de yeni binasına taşınması, hemen ardından geniş kapsamlı bir gençlik toplantısı yapılması ve 9 Kasım'da Gençlik Topluluğu'nun kurulması gibi kararları da içeren dergi zengin bir içerik sunmaktadır. Dernek Yunanistan'da yaşayan İmrozlu Rumların her türlü sorununu çözmeye dayanan bir politika takip etmişti. Derneğin Gençlik Topluluğu organı Yunanistan'daki okullarda okuyan İmrozlu öğrencilerin karşılaştığı problemleri dönemin Eğitim Bakan Yardımcısı Stelios Papatthemelis ile bir görüşme dahi yapmıştı. 1980'li yılların başında derneğin yoğun çaba sarfettiği konulardan birisi Batı Trakya'da da bir İmrozlular Derneği kurmak oldu. Fakat gerekli planlar yapılamadığı, koordinasyon sağlanamadığı ve en önemlisi de gerekli izinler alınmadığı için Mart 1983'te Batı Trakya'da bir İmrozlu Derneği kurma girişiminden vazgeçildiği açıklandı.⁴¹³

⁴¹² "İ İmvriaki Kinotita Tessalonikis" (Selanik İmrozlular Topluluğu), **İmvriotika**, Cilt: XVI, Sayı: 63, Mart 1998, Selanik, s.1243.

⁴¹³ "İ İmvriaki Kinotita Tessalonikis" (Selanik İmrozlular Topluluğu), **İmvriotika**, Cilt:XVI, Sayı: 63, Mart 1998, Selanik, s.1244.

Makedonya ve Trakya İmrozlular Derneği 1987’de İmrozluların Selanik’teki yerleşimi sorununu gündeme getirdi. Dernek 1988’de Selanik’in kırsal bir bölgesinde İmrozlular yerleşimi oluşturmak için bir miktar arazinin imtiyazı talebiyle Selanik Tarım Müdürlüğü’ne başvurdu. Bu başvurunun üzerine Tarım Bakanlığı İmroz ve Bozcaadalıların sadece Trakya bölgesinde yerleşim kurma hakkına sahip olduğunu bildirdi. Müzakerelerin ardından dernek yetkilileri, 1989’da Parlamento üyelerini mevcut Tarım bakanının ortak bir projeyi devredebilmesini sağlayacak bir hüküm vermesini parlamentodan geçirmeye ikna etmeyi başardı. Yukarıda bahsi geçen yasanın kabul edilmesinden sonra dernek genel kurulu komiteye Selanik yakınlarında bir İmrozlular yerleşimi kurmak için gerekli adımları atma yetkisi verdi. Fakat daha sonra bu konuyla ilgili herhangi bir açıklama veya girişim yapılmadı.⁴¹⁴ Genel olarak Selanik İmrozlular Derneği Atina İmrozlular Derneği ile koordineli bir şekilde yürütülen diasporik çalışmalarla hem Rumların haklarını geri alma konusunda hem de Yunanistan’da yaşayan İmroz Rumlarının sorunlarıyla ilgilenilmesinde büyük bir paya sahipti.

1.2. Atina İmrozlular Derneği

Atina İmrozlular Derneği 1943 yılında kuruldu. Derneğin simgesi olan paranın üzerinde İstanbul’daki Rum derneklerinde Bizans’ın figürü olan çift başlı kartal yerine Atina’yı simgeleyen baykuş resmi vardır. Bu durum adalıların kendini Helen kimliği ile bütünleştirdiğinin göstergelerinden biridir.⁴¹⁵ Atina İmrozlular Derneği en aktif çalışan derneklerden biridir. Hem başkentte bulunması hem de Rumların bir arada yaşadıkları bir yer olması dolayısıyla kültürel ve siyasi faaliyetleri aktif bir şekilde yürütmektedirler.

1964 yılı itibariyle İmroz’dan Atina’ya göç edenler ve ada ile ilişkilerini kesmeyen kişiler derneğin dinamizmini arttırdı. Göçmenler ada ile iletişimi dernek vasıtasıyla sürdürmeye devam ettiler.⁴¹⁶ Dini bayramlarda, özel günlerde dernek

⁴¹⁴ “İ İmvriaki Kinotita Tessalonikis” (Selanik İmrozlular Topluluğu), *İmvriotika*, Cilt:XVI, Sayı: 63, Mart 1998, Selanik, s.1245.

⁴¹⁵ Hasan Münüsoğlu, *a.g.t.*, s.65.

⁴¹⁶ Enis Tulça, *a.g.m.*, s.487 ; Hande Birkalan Gedik, *a.g.m.*, s.21.

binasında düzenlenen yemekler, gösteriler, toplantılar Rumları kültürel anlamda bir arada tutmuştu. Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla göç eden ailelerin çocuklarına Türkçe dersleri dernek tarafından verilmekteydi. 1951’de İmroz ve Bozcaada’daki Rum okullarının açıldığı dönemde Yunanistan hükümeti ile bürokratik işlerin yürütülmesinde İmrozlular derneği aktif bir rol oynadı.⁴¹⁷ İmrozlular bu sosyal çalışmaların yanında siyasi alanda da etkili olabilmek için Haziran 1994’te AB üyelerine protesto mektubu gönderdiler. Korfu’daki bir konferansta okunan mektup ile İmroz ve Bozcaada’daki Rumların şikayetleri AB üyesi devletlere iletildi.⁴¹⁸

2000’li yıllarda Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin Avrupa Birliği çerçevesinde şekillenmesi ile İmrozlular Derneği misyonunu devam ettirdi. Özellikle İmroz’daki okulların yeniden açılması konusunda faaliyetler yürütüldü. 2004 yılında Atina İmrozlular Derneği hem İmroz hem de Bozcaada ile ilgili tüm konuları teşvik etmek ve uluslararasılaştırmak için bir “İmroz Koordinasyon Komitesi” kurdu. Bu komite her iki ada için önemli girişimlerde bulunulmasını sağladı. 2006’dan itibaren Bozcaadalılar Derneği de bu çabaya aktif olarak katıldı. Komite, adalılarının tüm sorunlarını çözmek için gerekli kurumlarla temaslar kurarak işbirliği yapmayı hedeflemekteydi. 2004’ten bu yana Avrupa Parlamentosu’nun Türkiye’nin AB üyeliği hakkındaki raporlarında sorunlara özel bir atıfta bulunması da tesadüf değildi. İmroz Koordinasyon Komitesi’nin en önemli girişimlerden biri adalardaki azınlığın durumunu incelemek ve bir çözüm önerisi sunmak için Avrupa Konseyi tarafından bağımsız bir raportörün atanmasını sağlamak oldu. 2008 yılında yayınlanan rapor iki ada için büyük bir öneme sahipti. Çünkü ilk kez uluslararası antlaşmalara dayanarak adalılarının sorunlarını çözmek için adımlar atılacaktı.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Enis Tulça, “2000 Yılı Sonrası Türk – Yunan İlişkileri Yakınlaşması Sürecince Atina’daki Rum Dernekleri İstanbul Rumların Evrensel Federasyonu ve Atina İmrozlular (Gökçeadalılar) Dernekleri Örneği”, **TURAN- Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Cilt.11, Sayı.44, Aralık 2019, s.488.

⁴¹⁸ “İ İmviaki Tis Thessaloniki” (Selanik İmrozlular Birliği), **İmvriotika**, Sayı: 63, Mart 1998, s.1243-1246.

⁴¹⁹ To Mellon Tis Tenedu Mesa Apo Tin Evropaiki Proptiki Tis Turkias (Türkiye’nin Avrupa Perspektifinden Bozcaada’nın Geleceği), **İ Tenedos**, Sayı: 2, Mart 2007, Atina, s.4.

1.3. Yunanistan Dışında Yaşayan İmrozlu Rumlar

İmroz'dan ayrılıp başka ülkelere göç eden Rumların büyük çoğunluğu Yunanistan'a yerleşmişti. Yunanistan'ı takiben Rumların birçoğu Amerika'ya gitti. Amerika'daki sosyal ve ekonomik gelişmişlikleri artan İmrozlular zaman zaman adada kalanların sorunlarıyla da ilgilendiler. Amerika'da yaşayan İmroz'lu bir zengin Rum 1947 yılında bütün masraflarını kendisi karşılamak üzere 20 yataklı bir hastahane yaptırmak istediğine dair belediyeye bir mektup gönderdi.⁴²⁰ Fakat bu gibi taleplerle adalılara yardımda bulunmak isteyen Amerika'da yaşayan İmrozlular ilerleyen yıllarda Türkiye'nin Rumlara karşı yürüttüğü politikadan uzak kalmayı tercih etmişlerdi. 1964 yılında Rumların adadan göç etmeye başlamasıyla ABD'deki Yunan Konsolosu oradaki İmrozlu Rumlarla görüşerek yardımcı olmalarını istedi. Fakat maddi olarak buna imkanları olmadıklarını söyleyerek meselenin uluslararası kuruluşlara aktarımında destek göstermediler.⁴²¹

1964 yılında Yunanistan'ın ada Rumlarını teşkilatlandırarak özellikle de kilisenin desteğiyle adada gayrimenkul satın alıp nüfusu arttırarak Yunanistan'a ilhakını gerçekleştirmek istediği haberleri dolaştı.⁴²² Hatta İmroz ve Bozcaada'da Rumların plebisit talep ederek Yunanistan'a katılmak istediği iddialarına karşı bir gazeteci "*Şaşırtıyorum, Newyork'da Atina'dan fazla Rum vardır. Neden Newyork'un ilhakını istemiyorlar?*" diyerek tepki gösterdi.⁴²³ Amerika'ya yerleşen Rumlar burada genelde toplu halde yaşamaktaydılar. Kültürel kimliklerini koruyabilmek ve akrabalık, dostluk ilişkilerini devam ettirebilmek amacını göstermesi bakımından Newyork da bir İmrozlu mahallesi dahi vardır. ABD'de yaşayan İmrozlular New York, New Jersey, Florida, Michigan, Maryland, Delaware, Pennsilvania, Louisiana gibi eyaletlerde yaşamlarına devam etmektedirler. 1990 yılına kadar ABD'nin çeşitli eyaletlerine giden adalıların sayısı 162'dir. En fazla göç veren köy Dereköy 62, Tepeköy 50 kişi'dir. Bu kişilerin isimleri de İMVRIOTİKA Dergisi'nde yayınlanmıştı. İMVRIOTİKA'ya göre 1990 yılına kadar ABD'ye yerleşenlerin isimleri şunlardı: Amerika başepiskoposu İakovos Kukuzis, Kalliopi Angelopulu,

⁴²⁰ "İmroz'lu Bir Vatandaş Hastane Yaptırmak İstiyor", **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1947, nr. 8219, s.4.

⁴²¹ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, a.g.m., s.173.

⁴²² "Yunanlıların Sinsi Faaliyetleri", **Anafartalar**, 30 Mart 1964, nr.975/572, s.1.

⁴²³ "Adalarımızdaki Rumlar", **Yeni Sabah**, 29 Mart 1964, nr.8996, s.1.

Georgios Anastasellis, Fotini Anastaselli, Mihail Anastasellis, Panagiotis Anastasellis, Efi Andreopulo, Vula Andromida, Vasilios Vasiliadis, Triandrafillia Vasiliadu, Leonidas Vasiliadis, Vasiliki Vasiliadu, Efstratios Vigilis, Hrisanthi Vigili, Vasiliki Vogiaci, Mosha Vogiaci, Takis Vogiaci, Athanasios Volikis, Vasileos Georgiadis, Anna Georgiadis, Dimitrios Georgiadis, Nikolaos Georgiadis, Angeliki Georgiadis, Stratos Georgiadis, Marika Giorgakaru, Hristos Giantos, Ioakim Gugudis, Maria Gugudis, Konstantinos Gugudis, Paraskevi Gugudi, Piter Gugudis, Odissia Gugudi, Sergios Guilas, Paraskevi Gage, Paraskevi Grange, Areti Delta, Ioannis Despotis, Triandrafillia Despoti, Zafiris Despotis, Ioannis Dimitriadis, Konstantinia Dimopulo, Marika Drosuli, Evdokia Decristoforo, Anna Evangelista, Dimitrios Zaros, Vula Zaro, Ariadni Zambukagia, Smirna Zura, Piter Theoharis, Konstantinos Kalambalikis, Anna Kalambaliki, Ekaterini Kallos, Eleni Kapus, Maria Karamani, Martha Kara, Markos Karnezos, Nikolaos Karnezos, Anna Kastrinu, Konstantinos Kastrinos, Panagiota Kastrinu, Diamandis Kongoletos, Kalliopi Kilu, Hariklia Kutlu, Stelyos Kokkinakis, Sapfo Kokkinaki, Georgios Kuçumallis, Dimitra Kuçumallis, Nikolaos Kuçumallis, Nikolaos Kuçumallis, Konstantinos Kiriakopedis, Nikolaos Kiriakopedis, Ioannis Kiriakopedis, Grammatiki Kiriakopedis, Vasiliki Konstantinidu, Meropi Likoka, Panagiotis Malathunis, Marika Malathunis, Kostas Malathunis, Paraskevi Malathunis, Theodoros Malathonis, Hariklia Mania, Tina Mandemli, Maria Magliuli, Anna Mathius, Ioannis Marinos, Stavroula Masiaku, Sofia Mavrudi, Spiros Metaksas, Rena Minakaki, Margarita Miçes, Athanasia Muratian, Vula Benaki, Paraskevi Bothu, Antonios Ksinos, Polikseni Ksenu, Vasiliki Panagaku, Georgios Panagudis, Anna Panagudi, Panagiotis Pananis, Vasiliki Panani, Nikolaos Pananis, Ekaterini Pananis, Genos Hrisostomidu, Stelyos Pananis, Dimitra Pananis, Maria Panagu, Grammatiki Papadopulo, Evstratia Papda, Angeliki Papa, Eleni Pulu, Ekaterini Post, Theologos Rigas, Athanasios Sideris, Vasilopula Sideri, Apostolos Sideris, Piter Sideris, Eleni Sukutaki, Evangelia Spirtu, Ioannis Sozos, Panagiota Sozos, Ioannis Sozos, Hristos Surlis, Stelyos Tenedios, Athina Tenediu, Panagioti Tenedios, Varvara Tenediu, Ioakim Çakonas, Eleni Çitura, Vasilios Çaknis, Anna Çaknis, Lakis Filios, Vasiliki Filiaku, Dimitrios Frangos, Hariklia Frangu, Dimitrios Hados, Marika Hados, Dimitra Haldas, Apostolos Halvacis, Maria Halvacis, İlias Haimandos, Grammeni Haimandos, Aristoklis Haimandos,

Nikolaos Haimandos, Paraskevi Haimandos, Despina Haimando, Ekaterini Haimandi, Dimitrios Hacikiriakidis, Sultana Hacikiriakidu, Ekaterini Hacikiriakidu, Georgios Hilepos, Nikolaos Hilepos, Hrisostomos Hrisostomidis, Niki Hristoforu, Tula Hrisulakis, Lazaros Psaraleksis. Amerika’da yaşayan İmrozlulardan 53 kişi adayı 1 kez, 20 kişi 2 kez, 9 kişi 3 kez, 4 kişi bir çok kez ziyaret etmişken 76’sı göçlerinin ardından adaya hiç gitmemişti.⁴²⁴

Amerika dışında İmrozlu nüfusun yaşadığı bir diğer yer de Avustralya’dır. Daha çok Bozcaadalılar buraya göç ettiyse de İmrozluların da Avustralya’nın refah yaşam sunması sebebiyle tercih ettikleri bir lokasyon olmuştu. Fakat Avustralya’ya yerleşmiş İmrozluların diğerlerinden farkı adayla olan bağlarını devam ettirmedeki kayıtsızlıklarıdır. Coğrafi şartların da vermiş olduğu bir “uzaklık” adayla olan bağların devamını zorlaştırmaktadır. Avustralya Sydney’de yaşayan İmvriotika Dergisi temsilcilerinden Panagiotis Tsangato Selanik’e gönderdiği bir mektupta Sydney’de yaşayanların derneğe ve derginin ihtiyaçlarına kayıtsız kaldıklarını söyledi. Halbuki anavatanın sorunlarını başarılı bir şekilde sunan ve aynı zamanda kültürel seviyeyi arttıran yayınlar karşısında kayıtsız kalmalarının mümkün olamaması gerektiğini belirtti. Her İmrozlunun küçük dahi olsa katkı sağlayıp İmrozlu misyonlarını yerine getirmelerinin gerekli olduğunu vurguladı. İmrozlu olmadığı halde Avustralya’daki eğitimli, entelektüel insanların dahi dergiyi takip ettiğini söyledi.⁴²⁵

Avrupa’da ise Yunanistan dışında İsviçre İmrozlular Derneği aktif bir şekilde çalışmaktadır. İsviçre İmrozlular Derneği 1976 yılında üyeleri arasındaki ilişkileri sürdürmek, güçlendirmek ve birbirlerine yardımcı olmak amacıyla kuruldu. Dernek 6 ayda bir yayınladığı bir bültenle İmroz ve İsviçre’deki İmrozlularla ilgili gelişmelere yer vermektedir. Bu bültenler İmrozla ilgili bilgilerin yayılması ve 1964’ten sonra oluşan durumu göstermesi için özellikle Yunanca yerine İngilizce ve Almanca olarak

⁴²⁴ “İ İmvri Tis Amerikis” (Amerikalı İmrozlular), **İmvriotika**, Cilt: XI, Sayı:43, Mart 1993, Selanik, s.783- 786.

⁴²⁵ “İ Tenedos” (Bozcaada), **İmvriotika**, Cilt: III, Sayı.10, Aralık 1984, Selanik, s.109.

yayınlanmaktadır. İsviçre’de yaşayan Rumlar aynı zamanda Yunanistan’da çıkarılan yayınları da büyük bir ilgiyle takip etmektedirler.⁴²⁶

1.4. Bozcaada Rumlarının Dernek Çalışmaları

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Bozcaada’dan ayrılan Rumlar İmrozlular gibi başta Yunanistan olmak üzere Avrupa ülkelerine ve Avustralya’ya göç etmişlerdi. Bozcaadalılar İmrozlulara oranla daha yüksek ekonomik imkana sahiptiler. İmrozluların çoğu tarım ve hayvancılıkla uğraşan taşralı denebilecek kişilerken Bozcaadalılar üzüm bağlarında anakaradan gelen mevsimlik işçileri çalıştırıyorlardı.⁴²⁷ Birçoğu adadan göç ederken de mallarını satıp gitmeyi tercih ettiler. Dolayısıyla adadan ayrılırken İmrozlular kadar vahim bir durumda olmayıp maddi olarak geçimlerini sağlayabilecek düzeydeydiler. Bu nedenle Bozcaadalıların birçoğu da refah seviyesi daha yüksek olan Avustralya’ya gitme fırsatına sahip oldular. Bozcaadalıların adadan ayrılmaları İmrozlular kadar derin bir etki yaratmamış olmalı ki uzun süre diasporik faaliyetlerde İmrozlular kadar hevesli değillerdi. Birçoğu İmrozluların diasporik çalışmalarına dahil oldular.

Bozcaadalıların Avrupa’da ilk kez örgütlü bir topluluk haline geldikleri yer Fransa’dır. Strasbourg yakınlarında Bischwiller adlı kasabada bir Tenedos Birliği vardır. Bichwiller’a gelen ilk Bozcaadalı 1964’te henüz 16 yaşında adadan ayrılıp önce İstanbula oradan da Biscwiller’a gelen Konstantinos Marangoz’dur. Marangoz ve aile üyelerinin oluşturduğu grup zamanla bir Bozcaadalılar Derneği haline gelmişti.⁴²⁸ Özellikle 1974’ten sonra Bozcaadalıların adayı terk ederek buraya gelmesi sonucunda Yunanistan Hükümeti orada bir ilkokul yaptırdı ve Hristo Brauzo adında bir öğretmeni Biscwiller’a gönderdi. O yıllarda aktif olan başka bir Bozcaadalılar Derneği olmadığından Yunan Delegasyonu Basın Ofisi başkanı Iraklis Galanakis Selanik İmrozlular Derneği’nden oradaki öğretmene yardımcı olmalarını ve ihtiyaçlarını karşılamalarını istedi. Derneğin yayın organı olan İMVRIOTİKA

⁴²⁶ “İ Tenedos” (Bozcaada), *İmvriotika*, Cilt: III, Sayı:10, Aralık 1984, Selanik, s.110.

⁴²⁷ Hasan Münüsoğlu, *a.g.t.*, s.66 ; Elif Müyesser Babül, *a.g.t.*, s.87.

⁴²⁸ “Bischwiller:Mia Mikri Tenedos Mesa Sti Gallia” (Bischwiller:Fransa’da Küçük Bir Bozcaada), *İ Tenedos*, Sayı.21, Nisan-Mayıs-Haziran 2012, Atina, s.9-10.

Dergisinin tüm sayıları Bischwiller'a gönderildi. Bundan sonraki sayılar da her üç ayda bir gönderilmeye devam etti. İmrozlular gibi Bozcaadalılar da zamanla vatanlarından kopmamak için fikir ve bilgi alışverişinde bulunmaya çalıştılar.⁴²⁹ Bischwiller'da bir fabrika kapandığında yanında bulunan kilise de devredilmek istenmişti. Bozcaadalılar 2003'te bu kiliseyi satın alarak kiliseye İeros Naos Kimiseos Tis Theotoku adını verdiler. Böylece az sayıdaki adalılar orada kendilerine ait bir kiliseye de sahip oldular.⁴³⁰

İmrozlular kadar olmasa da ufak örgütlenmeler şeklinde dernek faaliyetleri yürüten Bozcaadalılar 2006 yılına kadar Yunanistan'da İmrozlular Derneği ile diasporik faaliyetlerini yürütüyorlardı. 2006 yılında 1964 itibariyle adadan ayrılan bir grup tarafından kurulan Atina Bozcaadalılar Derneği diasporik çalışmalar açısından büyük bir adım oldu. Derneğin amacı adayla olan bağları korumak olarak belirlenmişti. 2006 yılına kadar Yunanistan'da bir dernek faaliyetine girişmemiş olmanın eksikliği hissedildiği için geç de olsa böyle bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuştu. Burada AB politikasının bir ürünü olarak Türkiye'nin 1964 yılı itibariyle İmroz ve Bozcaada'daki uygulamalarını değiştirmeye yönelik çalışmaların da etkili olduğu açıktır. Özellikle İmrozluların yoğun dernek faaliyetlerinin uluslararası platformlarda işe yaramış olması Bozcaadalı Rumları da harekete geçirmişti. Böylece derneğin önceliklerinden biri de AB organları ile yakın ilişkiler kurmak ve devam ettirmek oldu. 2008 Ekim ayında Amsterdam'da bir üniversitede hoca olan tarihçi Dr.Frans Huijzenveld dernekle iletişime geçerek bir çalışması hakkında bilgi verdi. Tanzanya'daki Bozcaadalı Rumlarla ilgili yaptığı araştırmada büyük bir kısmının 1920-1923 Türk-Yunan Savaşı'ndan sonra Afrika'ya geldiklerini söyledi. Huijzenveld Bozcaadalılar Derneği ile görüşerek Tanzanya'daki adalılarla temasın sağlanması ve karşılıklı etkileşime geçilmesini talep etti. Huijzenveld Tanzanya'daki Bozcaadalı Rumlarla ilgili bilgilere karşın toplam kaç kişinin orada yaşadığına dair bir istatistik paylaşmamıştı.⁴³¹

⁴²⁹ "İ Tenedos" (Bozcaada), *İmvriotika*, Cilt: III, Sayı: 10, Aralık 1984, Selanik, s.109.

⁴³⁰ "Bischwiller:Mia Mikri Tenedos Mesa Sti Gallia" (Bischwiller:Fransa'da Küçük Bir Bozcaada), *İ Tenedos*, Sayı:21, Nisan-Mayıs-Haziran 2012, Atina, s.9-10.

⁴³¹ "Tenedii Stin Anatoliki AFRİKİ" (Doğu Afrikadaki Bozcaadalılar), *İ Tenedos*, Sayı: 5, Ocak-Şubat 2008, Atina, s.7.

Atina İmrozlular Derneği'nin de desteğiyle kısa sürede önemli bir kuruluş haline gelen Bozcaadalılar Derneği 2018 yılında 225 üyeye sahipti. Bozcaadalılar Derneği'nin İmrozlular Derneklerinden önemli bir farkı daha bulunmaktaydı. Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya Türkleri ile İmroz ve Bozcaada Rumlarının karşılıklı koz olarak kullanıldığı aşikar bir durumdur. Atina'daki İmrozlular Türkiye'de kendilerine baskı yapıldığı iddiası ile Birleşmiş Milletlere ve İnsan Haklarını Koruma Derneklerine başvurduğunda Yunan Hükümetinin Yunanistan'daki Türk asıllı Yunan uyruklu Batı Trakya Türkleri aleyhinde misillemeye başvurmasını da istemişti.⁴³² Bu durumu İmrozlular Derneği desteklerken Bozcaadalılar Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri'ne karşı bir misilleme politikası uygulamasından yana değildi. Her ne kadar oradaki azınlıkların bazı kısıtlamalara maruz kaldıklarını kabul etseler de bunu Bozcaada ve İmroz ile kıyaslandığında çok az olarak görüyorlardı. Aslında bu düşünce de bir karşılaştırma yapıldığının göstergesiydi. Buna rağmen her iki ülkenin siyasi arenada hem kendilerinin hem de Batı Trakyalıların kullanılmasını istememişlerdi.⁴³³ Yunanistan'ın siyasi çıkarları uğruna dönem dönem Bozcaada Rumlarını gündeme getirdiği düşüncesi baskındı. Bozcaadalılar da tıpkı İmrozlular gibi Yunanistan'ın kendilerini korumadığını iddia etti. Etkisiz protestolar dışında bir şey yapılmadığı, politik iradenin gösterilmediği üzerinde durdular. Yunan diplomatlarının adayı ziyaret etmek için dahi bir çaba sarfetmediklerini ileri sürdüler. Çoğu Bozcaadalı Yunanistan'ın kendilerine “5-10 balıkçı ve yardıma ihtiyacı olmayan şarap üreticileri” kişiler gibi yaklaştıklarını ve bunun için uğraşmaya değer bulmadığı yönündeki düşünceleri paylaşmışlardı.⁴³⁴ Fakat Yunanistan, Türkiye politikasını belirlerken Avrupa Birliği nezdinde adalıları gündeme getirmeye ve İmroz ve Bozcaada Rumlarını “misilleme” aracı olarak kullanmaya devam etmişti.

⁴³² “Yunanistan'daki Türklerin Servetine El Konması İstendi”, **Milliyet**, 1 Mart 1966, nr.6561, s.9.

⁴³³ “Ti Den EGINE GIA Ta Nisia”, (Adalar İçin Ne Olmadı), **İ Tenedos**, Sayı: 6, Nisan-Mayıs 2008, Atina, s.11-12.

⁴³⁴ “Ti Den EGINE GIA Ta Nisia”, (Adalar İçin Ne Olmadı), **İ Tenedos**, Sayı: 6, Nisan-Mayıs 2008, Atina, s.11-12.

2. Avrupa Birliği ve Azınlık Hakları

Avrupa Birliği'nin temeli 1951 yılında Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda'nın Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nu kurması ile atıldı. Bu devletlerin 1958 yılında imzaladıkları Roma Anlaşması ile topluluğun ismi değişerek Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adını aldı. 1 Temmuz 1967 yılında yürürlüğe giren kararla adı Avrupa Topluluğu (AT) oldu. Bu kuruluşun temel amacı üye devletler arasındaki işbirliğini arttırmak, ortak bir dış politikada ilerlemek ve ekonomik gelişim için ortak bir Pazar kurmak olarak belirlenmişti. 1993 Maastricht Anlaşması ile de Avrupa Birliği ismini alarak oluşumu tamamlandı.⁴³⁵

Avrupa Birliği'nin Avrupa Birliği Konseyi (yasama organı), Avrupa Komisyonu (yürütme organı) ve Avrupa Parlamentosu olmak üzere 3 organı vardır. AB üyesi ülkelerin her birinden seçilen milletvekillerinden oluşan Avrupa Parlamentosu ilk başlarda yalnızca bir danışma kurulu gibi çalışsa da 1986 Tek Senet, 1997 Amsterdam Anlaşması sonucunda yeni üyelerin kabulü, ortaklık anlaşmaları imzalanması vb. konularda yetkili oldu.⁴³⁶

Serbest piyasa ekonomisi temelinde kurulan Avrupa Birliği zamanla insan hakları ve azınlık hakları konularında da etkili bir konuma yükseldi. Bir devletin birliğe üye olabilmesi için demokrasi ve eşitlik ilkesinin benimsenmesiyle ülkede yaşayan her vatandaşın aynı haklara sahip olması beklenmekteydi. Bu düşünce zamanla birliğe üye olabilmenin bir ön koşulu haline getirildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Avrupa'da yaşanan göç hareketleri de Avrupalı devletlerde azınlık statüsünde yaşayan grupların haklarını gündeme getirdi. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Sovyet Rusya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın parçalanmaları AB'nin azınlık hakarı konusunda dikkatini çekmişti.⁴³⁷ 22 Haziran 1993 tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde birliğe katılım için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabulü için belirli kriterleri sağlaması gerektiği kararlaştırıldı. Bu kriterlerin içinde azınlık haklarının güvence altına alınması maddesi de yer

⁴³⁵ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, s.48-58.

⁴³⁶ Ali Güler, **Sorun Olan Avrupa Birliği**, Berikan Yayınları, Ankara, 2004, s.155-156.

⁴³⁷ Murat Saraçlı, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Azınlıklar**, Lotus Yayınevi, Ankara, 2007, s.47- 49.

almaktaydı.⁴³⁸ Avrupa Birliği azınlık haklarıyla ilgili meselelerde Avrupa Konseyi'nin çalışmalarını dikkate almıştı. 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi azınlık haklarına önem vererek Avrupa'da insan haklarının güçlendirilmesi için azınlık haklarının verilmesinin zorunlu olduğunu düşünmekteydi. Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği Konseyi farklı kurumlardır. Avrupa Birliği Konseyi AB'nin yürütme organı iken Avrupa Konseyi AB teşkilatından bağımsız bir örgütlenmedir. Fakat AB ile birlikte birçok alanda ortak çalışmalar yürütülmektedir. 1 Kasım 1998'de kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni hazırlayan Konsey, uluslararası alanda azınlık haklarının korunmasına vurgu yapmıştı.⁴³⁹ 1995 yılında Avrupa Konseyi'nde kabul edilen Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi önemli bir belgedir. Konsey üyeleri arasında bağlayıcılığı da bulunan Çerçeve Sözleşmesi ile azınlık hakları uluslararası alanda da korunmaya alınmış oldu. Sözleşmede azınlık haklarının insan haklarının içinde değerlendirilmesiyle bu konunun uluslararası bir mesele olduğu ve sözleşmeyi onaylayan devletlerin azınlık haklarını bir iç mesele olarak göremeyeceği kabul edilmişti.⁴⁴⁰ Avrupa Konseyi'nin azınlıklarla ilgili çalışmalarını dikkate alan AB, kendi organları içinde de azınlık hakları ile ilgili faaliyet yürütmektedir. Avrupa Birliği Konseyi insan hakları çerçevesinde azınlık haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu 16 Temmuz 1997'de yayınladığı Gündem 2000 Raporu'nda AB'ye aday ülkelerin azınlık gruplarının parlamentoda temsil edilmeleri, ilk ve orta öğretim düzeylerinde kendi dillerinde eğitim alabilmeleri ve yargı alanında kendi dillerini kullanabilmeleri konularında yükümlü oldukları belirtildi.⁴⁴¹ Avrupa Birliği'nin başka bir organı olan Avrupa Birliği Parlamentosu insan hakları ve azınlık hakları konusunda tavsiye niteliğinde kararlar almasının yanında Parlamento'nun AB üyesi olmayan ülkelerle yapılan anlaşmaları onaylama yetkisi de vardır. Bu nedenle aday ülkelere azınlık hakları ile ilgili şartlarını ileri sürebilmektedir.⁴⁴²

⁴³⁸ Ramazan Kılıç, **Türkiye - AB ilişkileri ve Gümrük Birliği : Ekonomik Entegrasyon Teorisi Gümrük Birlikleri Teorisi**. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002, s.56.

⁴³⁹ Murat Saraçlı, **a.g.e.**, s.56.

⁴⁴⁰ Murat Saraçlı, **a.g.e.**, s.59- 62.

⁴⁴¹ Murat Saraçlı, **a.g.e.**, s.77.

⁴⁴² Murat Saraçlı, **a.g.e.**, s.81.

2.1.Türkiye - Avrupa Birliği (AB) - Yunanistan Ekseninde Gökçeada ve Bozcaada Rumları

Türkiye'nin AB süreci Batı ile iyi ilişkiler kurma çabasının bir sonucu olarak 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvuruda bulunmasıyla başladı. 1960 darbesi Avrupa nezdinde Türkiye'nin topluluğa üye olmasına engel teşkil etti ve ilişkiler olumsuz bir seyir takip etti. Uzun süren müzakereler sonucunda ancak 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması'nın imzalanması ile Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ortaklık anlaşması kuruldu. Ortaklık anlaşmasına göre Türkiye'nin ekonomik gelişmişliğini artırıp topluluğa dahil olan ülkelerin ekonomik düzeyine erişerek ileride topluluğa dahil olması sağlanacaktı.⁴⁴³ Bu ortaklık anlaşmasının devamında 1973 yılında Türkiye-AET arasında katma protokol süreci başladı. 1980 yılında yine bir darbe ile hükümetin devrilmesi Türkiye- AET ilişkilerinin yeniden soğumasına neden oldu. 1983 yılında Turgut Özal'ın kurduğu hükümet politikasını belirlerken AET'ye tam üyeliğin sağlanmasını da dahil etmişti. Nitekim üyelik konusundaki girişimlerin tekrardan başlamasıyla 1987 yılında Türkiye AB'ye tam üyelik başvurusunda bulundu.⁴⁴⁴ 1996 yılında gümrük birliği sağlanması ile önemli bir gelişme kaydedilmiş oldu. Gümrük birliği sağlandıktan sonra AB'ye tam üyelik aşamasına geçilmişti.⁴⁴⁵ Aralık 1999'da gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin "aday ülke" olduğu kabul edildi. Türkiye'nin Avrupa'daki oluşumlara dahil olma çalışmaları 1950'li yıllarda başlamış olmasına rağmen 1999 gibi geç bir tarihte tam üyelik aşamasına geçilmesinin nedeni Türkiye iç siyasetiyle alakalıdır. 1970 ve 80'li yılların Türkiye iç siyasetinde istikrarsız bir dönem olması nedeniyle Avrupa Birliği üyeliği konusunda büyük adımlar atılamamıştı. Demokrasinin zedelenmesine yol açan darbeler Avrupa'nın da Türkiye'ye karşı temkinli yaklaşmasına da sebep olmuştu.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri Türkiye – Yunanistan ikili ilişkilerinden doğrudan etkilendi. 1980'li yıllar Türkiye'de olduğu gibi Yunanistan'da da büyük bir değişimin yaşandığı yıllar olmuştu. 1981'de AB üyesi

⁴⁴³ Ceren Uysal, "Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (1) 2001, s.141-142.

⁴⁴⁴ Ceren Uysal, **a.g.m.**, s.145-146.

⁴⁴⁵ Ramazan Kılıç, **a.g.e.**, s.112-113 ; Ali Güler, **Sorun Olan...**, s.81.

olan Yunanistan’da aynı zamanda PASOK (Panhelenik Sosyalist Parti) iktidarın sahibi olmuştu. PASOK iktidarının takip ettiği politika Türkiye ile ilişkilerin gerilmesine sebep oldu. PASOK iktidarda kaldığı süre boyunca Türkiye ile problemleri uluslararası bir sorun haline getirme politikası takip etti.⁴⁴⁶ Yunanistan’ın dış politikasını şekillendiren temel argüman Kıbrıs meselesi konusunda ABD’nin ve Avrupalıların Türkiye’yi desteklediği yönündeydi. Bu nedenle PASOK iktidara gelmeden önce ABD ve AB karşıtı bir söylem takip etmişti. PASOK lideri Papandreu, kendisinden önceki Başbakan Karamanlis’in hem ABD ile yakın ilişkilerini hem de AB üyeliğini ön plana almasını eleştirerek Yunanistan’ın başka ülkelerin güdümünde olmayacağına yönelik çalışacaklarına dair demeçler vermişti. Fakat PASOK’un seçim sürecindeki bu beyanları iktidara geldikten sonra değişti ve AB’ye yardım başvurularında bulunan ülkelerin başında geldi.⁴⁴⁷ AB üyesi olduktan sonra Türkiye’ye karşı politikalarını sertleştiren Yunanistan Türkiye’nin de AB üyesi olma çalışmalarını engellemek istedi. Demokrasi ve insan haklarına uygun davranmadığı iddialarını sık sık gündeme getirerek ikili ilişkilerdeki problemleri AB’ye taşımak istediği açıkça görülüyordu. İlk yıllarda AB, Yunanistan’ın bu politikasını benimsemeyerek Türkiye – Yunanistan arasındaki meselelerde taraf olmayıp denge politikası takip etmişti. Türkiye’nin tam üyelik başvurusunun ardından ise Yunanistan’ın Türkiye aleyhindeki söylemlerine dikkati çekerek Türkiye’nin AB üyesi olmasının önüne engeller koymaya başlamışlardı.

2.1.1.Ege Denizi’ndeki Problemlerin Adalıları Yansıması

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren Türkiye -Yunanistan arasında birçok konuda problemler yaşanmıştı. Yunanistan 1960lardan itibaren Ege’de petrol arama çalışmaları yapmaktaydı. Buna karşın Türkiye’de 1973 yılında Ege Denizinde petrol arama faaliyetlerine başlamıştı. Petrol arama çalışmaları iki ülke arasında kıta sahanlığı problemini doğurdu. Yunanistan kendisine ait adaların yakınında bulunduğunu söyleyerek Türkiye’nin petrol arama çalışmalarına karşı çıkmıştı.

⁴⁴⁶ Harun Arıkan, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yunanistan Faktörü”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 28, Mart 2003, s.120.

⁴⁴⁷ Duygu Öztürk, “Yunanistan’ın PASOK’lu Yılları ve Türkiye İle İlişkiler”, **Türk – Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler**, Editör: Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s.137-141.

Gerginlik büyüyerek karşılıklı notalar verilmişti fakat Kıbrıs sorunu sebebiyle bu sorun ikinci plana itildi. 1976 yılında Türkiye, Ege’de Sismik 1 araştırma gemisi ile araştırma yapacağını duyurunca gerilim yine arttı.⁴⁴⁸ Ege’de yaşanan gerginlik üzerine TBMM de meseleyi görüşerek gerekli önlemlerin alınması için çalışmalara başladı. Bu noktada Gökçeada ve Bozcaada konusu da gündeme gelmişti. Çanakkale Milletvekili Orhan Çaneri Gökçeada ve Bozcaada’nın sorunlarını saptamak amacıyla Anayasa’nın 88nci, Millet Meclisi içtüzüğünün 102 ve 103. maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergeyi meclise sundu. Önergede Türkiye’nin dış politikasını şekillendiren ve ulusal güvenlik açısından oldukça fazla etkileyen Ege Sorunu’ndan bahsetti. Ege denizindeki menfaatleri koruyabilmek adına Gökçeada ve Bozcaada’daki sorunlara çözüm getirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Çaneri’ye göre her iki adada yaşanan sorunların en önemlisi iskân politikası idi. Adaya göç eden Türk vatandaşların ellerinden toprakları istimlak edilerek alınmış ve karşılığında toprak verilmemişti. Adanın ikinci yasak bölge olması da turizmin gelişmesine engeldi. MGK’nın önerisi ile giden bazı yatırımlar bürokrasinin saptırmaları ile amaçtan uzak bir hale gelmişti. 1151 sayılı kanunla getirilen adaların kendilerine özgü mahalli idare kuruluşları, il özel idaresinden ayrı bir tatbikat içerisinde yetersiz bir kuruluş halinde kalmışlardı.⁴⁴⁹ Önergenin mecliste tartışılması kararı çıkınca Orhan Çaneri kürsüye çıkarak bir konuşma yaptı. Orhan Çaneri’nin konuşmasının önemli noktaları şunlardı:

“Bu iki adadaki sorunlar mahalli sorunlar gibi görülebilir fakat Yunanistan’la yaşanan kıta sahanlığı, karasuları hudut sorunu gibi problemler varken bu adaların sorunlarına yabancı kalmamak gerekir. Türklerin yaşadığı bu adalarda iskân politikası mühimdir. Rum vatandaşlar günbegün adayı terketmektedirler. Gençleri genellikle Yunanistan ve Avustralya’ya göç etmekte, bunların boş bıraktığı insan gücünü telafi etmek düşüncesi ile Anadoludan bilhassa Karadeniz kıyılarından getirilen ve oraya yerleştirilen yurttaşlarımız yanlış iskân politikası sonucu müşkül vaziyete düşmektedirler. Bugün o adaların kahrını çeken yurttaşlarımız sıkıntı içerisinde dirler. Bugün, eskiden beri İstanbul’da oturan zengin Rum yurttaşların ırgatı halinde çalıştırılmış olan ada Rumlardan yıllardır somürülmüş ve bugün artık adayı terk eder

⁴⁴⁸ Necdet Hayta, **a.g.e.**, s.198-205.

⁴⁴⁹ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem:5, Cilt:1,Toplantı:1, 78nci Birleşim, 15 Aralık 1977, s.465-466.

duruma gelmişler. Bunların bıraktığı boşluğu iyi iskân politikasıyla kapatmak mecburiyetiyle karşı karşıyayız”.⁴⁵⁰

Çaneri'nin gerekçeleriye birlikte sunduğu bu önerge üzerine Meclis Araştırma Komisyonu kurulması kararına varıldı. Komisyon 15 üyeden oluşup 3 ay çalışma süresi olacağı mecliste kabul edildi.⁴⁵¹ Fakat komisyon 1980 darbesine kadar çalışmalarını tamamlayamadığı için ek süreler talep etmişti. 1980 sonrasında da raporunu sunmadı ve komisyon dağıldı. Araştırma Komisyonu'nun kurulması önerisini sunan Orhan Çaneri adalarda Rumların yaşadığı sorunları ve adaları terk edişlerini görmezden gelerek bahsedilen sorunları yalnızca adadaki Türklerin sorunlarıymış gibi göstermişti. Rumların adalardan gidişinin nedenlerine değinmeden açıkça iskân politikasının devamını savunmuştu.

Türkiye- Yunanistan arasında Ege denizinde devam eden sorunlar 1980'li yıllarda da devam etti. 1986 yılında PASOK lideri Papandreu'nun kıta sahanlığı belirlenmemiş bölgede petrol arama şirketine izin vermesi ilişkileri gerginleştirdi. 1987 yılında Yunanistan tekrar petrol aramaya başlayacağını duyurunca Türkiye de karşı harekete geçeceğini bildirerek Ege'ye bir araştırma gemisi gönderdi.⁴⁵² Ege Denizi'nde yaşanan bu gerilim İmroz Rumlarını da tedirgin etmişti. Konu hakkında “Savaş istemiyoruz. Hayatımızdan memnunuz” yorumları yapmışlardı.⁴⁵³ Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu her fırsatta Türkiye aleyhindeki söylemlerini dünya kamuoyuyla paylaştı. PASOK Kurultayı açılış konuşmasında Türkiye ve Kıbrıs konularına yer vererek dönemin Türkiye Başbakanı Özal'ın barışçı yaklaşımını reddedip “Helenizm İstanbul, Bozcaada, Gökçeada ve Kıbrıs'ı yakından ilgilendirir. Ege'de hak ve istekler egemenliğimizi ilgilendirir. Türkiye'nin yayılmacı stratejisi vardır.”⁴⁵⁴ diyerek suçlama kampanyası başlattı. Türkiye- Yunanistan arasında devam eden Ege sorunlarına 1996 yılında bir yenisi daha eklenmişti. Ocak 1996'da patlak veren Kardak Krizi Gökçeada ve Bozcaada'yı gündemde tutmak isteyen Yunanistan'ın işini kolaylaştırıyordu. Türkiye'ye karşı her alanda suçlama

⁴⁵⁰ **Millet Meclisi Tutanak Derisi**, Dönem:5, Cilt:1, Toplantı:1, 80nci Birleşim, 21 Aralık 1977, s. 544-545.

⁴⁵¹ **Millet Meclisi Tutanak Derisi**, Dönem:5, Cilt:1, Toplantı:1, 80nci Birleşim, 21 Aralık 1977, s.545.

⁴⁵² Necdet Hayta, **a.g.e.**, s.206-208.

⁴⁵³ “Gökçeadalı Rumlar Kaygılandı”, **Milliyet**, 30 Mart 1987, nr.14145, s.8.

⁴⁵⁴ “Helenizm'i İstanbul, Bozcaada ve Kıbrıs da ilgilendirir”, **Milliyet**, 11 Mayıs 1984, nr.13115, s.5.

kampanyası başlatan Yunanistan Gökçeada ve Bozcaada'daki Rumların gayrimenkullerinin ellerinden alındığını iddia etti. İktidardaki PASOK'un milletvekillerinden ve eski Turizm Bakanı Nikos Sifunakis meclise verdiği bir önergede Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nın 14.maddesini çiğneyip adalardaki Rumların gayrimenkulleine el koyduğunu iddia etti.⁴⁵⁵ Ege Denizi'nde yaşanan krizler üzerine dönemin Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti Savvaidis 1970'li yıllardan itibaren başlayan göçlerin sebebinin Ege'de yaşanan sorunlardan kaynaklanmadığını söyledi. Buna karşılık göçlerin hızlı bir şekilde devam ettiğini belirterek “adadaki sayımız azalıyor, 250 kişiye düştük ama kimse gideceğimizi zannetmesin. Ada Ortodoks Rumları için önemli bir yer”⁴⁵⁶ dedi. Buradan da anlaşılacağı üzere İmroz ve Bozcaada Rumlarının göçünü Ege'deki sorunlarla ilişkilendirmek doğru olmayacaktır. Fakat Ege'de yaşanan problemler ada Rumları üzerinde psikolojik bir etki yaratmıştı. Gerginliğin kendilerine sıçrayacağını ve zaten var olan göçlerin daha fazla artacağı endişesi üzerine Rumlar bu gerilimin en kısa sürede son bulmasını istemişlerdi.

2.1.2.Batı Trakya Sorununun Adalı Rumlara Etkisi

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Batı Trakya Türkleri konusunda anlaşmazlıklar çıkmıştı. Hatta Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türk okulları ile ilgili uygulamaları 1950'li yıllardan itibaren ikili ilişkileri gerginleştirmişti. Okullarla ilgili gelişmeler eğitim bölümünde anlatıldığı için burada tekrar değinilmeyecek, diğer meselelerden bahsedilecektir. Yunanistan 1950'li yıllarda Batı Trakya Türklerine karşı politikasını sertleştirmişti. Yunanistan'da 1952 yılında yürürlüğe giren 2185 sayılı kanunla Türklerin arazileri kamulaştırılmaya başlandı. Bu yasaya göre kamusal alan inşa etmek amacıyla Türklerin arazilerinin en verimli kısımları kamulaştırıldı. Askeri tesis, üniversite binaları gibi kamulaştırmalar Türklerin arazilerini kaybetmelerine neden oldu.⁴⁵⁷ Fakat Türk- Yunan ilişkilerinin henüz Kıbrıs sorunu sebebiyle bozulmadığı bir zamana denk gelen bu olay Türkiye'de büyük bir yankı oluşturmamıştı. Kıbrıs

⁴⁵⁵ “Pasoktan Yeni İddia”, **Milliyet**, 7 Şubat 1996, nr.17325, s.17.

⁴⁵⁶ “Gökçeada'daki Rumlar Nereye Gidiyor?”, **Milliyet-Pazar Postası**, 6 Aralık 1997, nr.17980,s.2.

⁴⁵⁷ Baskın Oran, **Türk- Yunan İlişkileri....**, s.120-122.

sorununun patlak vermesi ve 6/7 Eylül olaylarından sonra her iki ülkedeki azınlıkların zan altında kalması Batı Trakya Türkleri ile İmroz ve Bozcaada Rumları arasında bir kıyaslama yapılmasına sebep olmuştu. Yunanistan 1957’de Türkiye’nin azınlıklara kötü muamele ettiğini iddia ederek Birleşmiş Milletler’e şikayette bulundu. Yunanistan’ın başvurusu Türkiye’nin tepkisine oldu ve Türkiye’nin o zamana kadar Türk-Yunan dostluğunun zedelenmemesi için Birleşmiş Milletlere Batı Trakya azınlığıyla ilgili herhangi bir başvuruda bulunmadığını açıkladı. Bu başvuruyla Türk- Yunan ilişkileri var olan Kıbrıs sorunuyla sınırlı kalmayıp her iki ülkenin azınlıklarıyla ilgili sorunlar da gündeme taşınmış oldu.⁴⁵⁸ Yunanistan’ın İmroz ve Bozcaada Rumlarına karşı Türk Hükümeti’nin kötü muamele yaptığı iddialarını dünya kamuoyuyla paylaşmasına tepki olarak Türk Hükümeti İmroz’da Türkçe’nin dahi konuşulmadığını, Rumların her yönden refah içinde yaşadıklarını söyledi. Türk Hükümeti, Yunanistan’ın azınlıklara iyi davrandıklarını iddia edip sanki “topraklarındaki Türklere cennet kapıları açılırken İmroz ve Bozcaada Rumları cehennem yoluna sapıyorlardı” şeklinde lanse edilmesini kabul etmeyeceğini belirtti.⁴⁵⁹ Türkiye’nin Batı Trakya Türkleri ile ilgilenmesinin bir tehlike oluşturacağını düşünen Yunanistan Türkiye’yi suçlayıcı söylemlere devam etti. Türk basınına göre de Yunanistan’ın yıllardır İstanbul, İmroz ve Bozcaada Rumlarıyla ilgilenmelerine karşılık Türkiye’nin de Batı Trakya Türkleri’nin sorunlarıyla ilgilenmesi normal karşılanmalıydı.⁴⁶⁰ 1964 yılında Yunan uyruklu vatandaşların sınır dışı edilmesi kararı üzerine İstanbul’daki Rumların büyük çoğunluğu ülkeyi terk etmişti. Yunanistan da o tarihten itibaren İstanbul’daki Rum cemaatin azalması sebebiyle dikkatini İmroz ve Bozcaada üzerinde yoğunlaştırdı. 1964 yılında Türkiye’nin İmroz ve Bozcaada Rumlarına karşı yürüttüğü politikanın ada Rumlarını zor durumda bırakması ve göç etmeye başlamaları Yunanistan’ın Türkiye’yi suçlayarak uluslararası kuruluşlara şikayet etmesi için bir fırsat yaratmıştı. Yunanistan’ın Kıbrıs meselesinde avantaj elde etmek istemesi sebebiyle İmroz ve Bozcaada’daki Rumlara baskı yapıldığı iddialarıyla kendini haklı göstermeye çalıştı.

⁴⁵⁸ “Atina’nın Şikayeti”, **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1957, nr.11786, s.3.

⁴⁵⁹ “İdaremizdeki Ege Adalarında Rumlar Nasıl Yaşıyor?”, **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 1957, nr.11790, s.1.

⁴⁶⁰ “Bir Temenni”, **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1959, nr.12417, s.3.

Aynı zamanda Batı Trakya Türkleri'nin gördüğü baskıyı da maskelemek istiyordu.⁴⁶¹ Türkiye'nin İmroz ve Bozcaada'da arazileri kamulaştırma girişimlerine Yunanistan da karşılık vermekte gecikmemişti. Zaten 1952 yılından itibaren Batı Trakya'daki Türklerin arazileri istimlak edilmeye başlanmıştı. Büyük oranda tarımsal faaliyetlerle geçimlerini sağlayan Batı Trakya Türkleri'nin ellerindeki arazileri azaltarak Hristiyanların bu arazilere sahip olmaları istenmekteydi. Bunu özendirmek amacıyla 22 Kasım 1966'da Yunanistan Merkez Bankası ile Ziraat Bankası arasında imzalanan anlaşmaya göre Trakya'daki Müslümanlardan arazi satın almak isteyen Yunan vatandaşı ve Hristiyanlara satın almaları için kredi verilecekti.⁴⁶² Papandreu taraftarı To Vima gazetesinde eski bakanlardan H.Elvepides bir makale yayınladı. Makalede “Biz de Türklerin Elenler aleyhinde aldıkları tedbirlere başvurmalyız. Türkiye'yi terk etmeye zorladıkları her Elen için biz de Batı Trakya'dan bir Türk'ü kovmalıyız. Türkler çıkardıkları Elenlerin servetlerine el koyduklarına göre biz de Türklerin servetlerine el koymalıyız”⁴⁶³ açıklaması Yunanistan'ın politikasını net bir şekilde göstermekteydi.

1980'li yıllara kadar İmroz ve Bozcaada Rumları ile Batı Trakya Türkleri'nin maruz kaldıkları uygulamalar konusunda karşılıklı suçlamalarla devam eden Türk-Yunan ilişkileri 1980'li yıllarda uluslararası kuruluşlara taşındı. Yunanistan'ın 1981'de AB üyesi olması ve Türkiye'nin de AB üyeliği için girişimlerde bulunmasıyla Batı Trakya sorunu da uluslararası platformlara taşındı. Hem Türkiye hem Yunanistan birbirlerine ülkelerinde yaşayan azınlıkların haklarını ihlal ettiklerine dair suçlamalarda bulunmaya başladı. Bu suçlamalara İmroz ve Bozcaada Rumları da doğrudan dahil edilecekti. Yunanistan Batı Trakya ile ilgili bir suçlamayla karşılaştığında Türkiye'nin de bu adalardaki Rumların haklarını çiğnediğini iddia eden beyanlarda bulunuyorlardı. İstanbul Rumlarının sayılarının da azalmasıyla Yunanistan'ın elinde misilleme aracı olarak kullanabileceği İmroz ve Bozcaada Rumları kalmıştı.

⁴⁶¹ “Haksız Yunan İddialarının Bir Yenisi”, **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1966, nr.15066,s.1.

⁴⁶² Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkileri...**, s.120-122.

⁴⁶³ “Yunanistan'daki Türklerin Servetine El Konması İstendi”, **Milliyet**, 1 Mart 1966, nr.6561, s.9.

Ege Denizi'nde yaşanan gerginliklerin ötesinde Türk-Yunan ilişkilerinde ipleri kopartan mesele Batı Trakya Türkleri ile ilgili yaşananlardı. 1982 yılında Yunanistan'ın İskeçe'deki Türklerin arazilerine el koyması ve kamulaştırılması ile orada yaşayan Türkler Yunan Hükümeti'ne tepki göstermişlerdi. Bu duruma kayıtsız kalmayan Türkiye de Yunanistan'ın bu uygulamasına tepki göstermekte gecikmedi. Hatta bir karşılık olarak ülkede yaşayan Rum azınlığın vakıf mallarına el konulması için Bakanlar Kurulu hükümete yetki veren yasa tasarısını kabul etmişti.⁴⁶⁴ Bu kararın ardından Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Rum vakıflarının mallarının envanterini çıkardı. Fakat mahkeme kararıyla bu girişim durduruldu. 1984 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kamulaştırmalar tekrar başladı.⁴⁶⁵ Karşılıklı olarak yürütülen azınlık mallarını kamulaştırma çalışmaları iki ülke ilişkilerini daha fazla sertleştirdi ve karşılıklı suçlamalar devam etti. 1985 yılında Yunanistan Cumhurbaşkanı Hristo Serçetakis Türkiye'nin Rumları ülkeden kovduğunu söyledi. Serçetakis'e göre Gökçeada, Bozcaada ve İstanbul'da 270 bin Rum'dan 5 bin kalması Türkiye'nin ne kadar ırkçı bir politika izlediğini göstermekteydi. Yunanistan'da Batı Trakya Müslüman azınlığın sayısı 86 binden 110 bine çıktığını söyleyerek Yunanistan'ın politikalarının eşitlikçi olduğunu iddia etmişti.⁴⁶⁶ PASOK Merkez Komitesi Üyesi Mihalis Haralambidis de konuyla ilgili açıklamalarda bulunanlardandı. İmroz ve Bozcaada'nın Yunan karakterli olduğunu ileri sürerek adalarda yaşayan Yunanlıların Türklerin işkence, yer değiştirme ve kovma işlemlerine tabi tutulduklarını iddia etti. Rumların "otonomluk" haklarıyla adalara geri dönmelerini istedi. Haralambidis'e göre BM ve AB İmroz ve Bozcaada'daki halkın haklarını desteklemeliydi.⁴⁶⁷ Yunanistan'ın Türkiye'yi suçlayıcı, Batı Trakya azınlığı konusunda ise kendisini suçsuz olarak gösteren tavrı devam etti. Yunanistan Dışişleri Bakanı Samaras Lozan Antlaşması'nın azınlıklar ile ilgili maddelerine Atina'nın sadık kaldığını Türkiye'nin ise çiğnediğini iddia etti. Lozan'da özel statü verilen adalara bu hakların verilmediğini ileri sürdü. Samaras Brüksel'deki NATO Dışişleri Bakanları toplantısı sırasında Türk Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ile

⁴⁶⁴ "Yunanistan Türk Azınlık Mallarına El Koyarsa Türkiye'deki Rumlara da Aynı Uygulama Yapılacak", **Milliyet**, 28 Mart 1982, nr.12359, s.9.

⁴⁶⁵ Baskın Oran, **Yunanistan'ın Lozan İhlalleri**, Ankara: SAEMK,1999, s. 50.

⁴⁶⁶ "Yunan Cumhurbaşkanı Türkiye Aleyhinde Konuştu", **Milliyet**, 15 Mayıs 1985, nr.13479, s.14.

⁴⁶⁷ "Yunanlıların Gözü İmroz ve Bozcaadada", **Milliyet**, 7 Haziran 1986, nr.13859, s.5 ; "Atina Ege de Yeni Oyun Peşinde", **Milliyet**, 13 Haziran 1986, nr.13863, s.7

yaptığı görüşmede Yunanistan'ın azınlıklar ile ilgili konularda iç işlerine karışılmasına razı olmayacağını izah ettiğini belirterek iki ülke arasında dostluk ilişkilerinin sağlanabilmesi için tek çıkar yolun Lozan Antlaşması'na saygı gösterilmesi olduğunu vurguladı.⁴⁶⁸ Yunanistan Türkiye'yi Lozan'a uymaya davet ederken Batı Trakya'daki antidemokratik faaliyetleri devam etti. 1990 yılında Yunanistan'da yapılacak seçimler öncesinde Batı Trakya Türklerinin milletvekili adayı İbrahim Şerif ve eski milletvekili Sadık Ahmet'in Batı Trakya Türklerine baskı yapıldığı şeklindeki bildirileri sebebiyle tutuklanmışlardı. Bu tutuklamalara Türk Dışişleri Bakanlığı açıklama yaparak Yunanistan'ı insan haklarına saygı duymaya çağırdı. Batı Trakya'daki bu olaylarla ilgili uluslararası kuruluşlara mektup gönderen Dışişleri Bakanı Samaras olayların Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in yönlendirdiği bir grubun kışkırtmaları sonucu ve bir Yunanlının komaya sokulmasıyla çıktığı iddia edilen mektupta Mesut Yılmaz'ın insan haklarından bahsetmesinin ilginç olduğunu, Türkiye'nin kendi içinde insan haklarına uygun davranmadığını İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada Rumlarının zorla göç ettirildiğini iddia etti.⁴⁶⁹ Batı Trakya'da yaşanan gerginlik ve tutuklamalar Yunanistan'ın uluslararası alanda prestijinin zedelenmesine neden olmuştu. Samaras Lozan'ın yürürlükte bulunması ve bu anlaşmanın Türkiye ile Yunanistan için bağlayıcı olması nedeniyle Türkiye'nin istemesi halinde Batı Trakya konusunun diyaloga dahil edilebileceğini söyleyerek "Türkiye ile İstanbul ve adalardaki azınlık konusunu da görüşürüz" dedi.⁴⁷⁰ Bu olumlu görünen adıma rağmen Samaras, Gökçeada ve Bozcaada'daki Rumlarla Batı Trakya azınlığının nüfus kıyaslaması yapıldığında gerçeklerin ortaya çıkacağını da söyleyerek Türkiye'yi suçlayıcı tavrını devam ettirdi.⁴⁷¹ 1993 yılında Yunanistan'da yeniden iktidara gelen PASOK'ta Papandreu'nun ölümünün ardından yerine Kostas Simitis geldi. Simitis, PASOK'un ilk iktidar yıllarının (1981-1989) aksine Yunanistan'ı Avrupa'ya daha fazla yakınlılaştırarak işbirliğini arttırmayı hedeflemişti. Fakat Türkiye'ye karşı sert politika devam ediyordu. Yunanistan'da PASOK Milletvekillerinden Dimitrios Vunacos iddialı bir açıklamada bulunmuştu. Vunacos Parlamento'ya vereceği soru önergelerini "Midilli, Gökçeada ve Bozcaada milletvekili" olarak imzalayacağını

⁴⁶⁸ "Yunanistan'dan 2 Adamıza Müdahale", **Milliyet**, 3 Ocak 1990, nr.15135, s.12.

⁴⁶⁹ "Resmi Yunan Yalanı", **Milliyet**, 15 Şubat 1990, nr.15178, s.12.

⁴⁷⁰ "Atina İki Adamıza Göz Dikti", **Milliyet**, 26 Temmuz 1990, nr.15337, s.18.

⁴⁷¹ "Samaras Yine Dil Uzattı", **Milliyet**, 23 Aralık 1990, nr.15487, s.17.

bildirdi.⁴⁷² Yıllar önce kendisini Gökçeada ve Bozcaada milletvekili ilan eden PASOK Midilli Milletvekili Dimitris Vunacos yeni sıfatını tanıtmak için kartvizit dahi bastırmıştı. Vunacos bu kartla uluslararası organizasyonlarda bu adaların Yunanistan’a ait olduklarını ima etti.⁴⁷³ PASOK Milletvekilleri her fırsatta Gökçeada ve Bozcaada Rumlarını gündeme getirmeye çalışıp Türkiye’yi AB üyeliği konusunda zorlamaya devam etti. 1994 yılında Gökçeada ve Bozcaada meselesini Avrupa gündemine taşıma çabasında olan Yunanistan’da PASOK’un Avrupa Parlamentosu Milletvekillerinden Yorgo Raftopoulos Gökçeada ve Bozcaada Rumlarının haklarının çiğnendiği iddiasıyla Avrupa Birliği Bakanlar Konseyine şikayette bulundu. Raftopoulos Türk makamların bu adalarda kültür eserleri yağmacılığı yaptıklarını, insan haklarını çiğnediklerini iddia etti.⁴⁷⁴ Yunan Hükümeti’nin Türkiye’yi uluslararası forumlarda şikayet etme konusundaki ısrarcı tutumu devam etti. Türkiye’nin İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada’daki Rum azınlığın “baskı görerek asimile edilmesinden sorumlu ülke” olduğu ve gereken yaptırımların uygulanması için uluslararası platformlarda çalışmalarını sürdüreceklerini belirtti.⁴⁷⁵ Hem Yunan Hükümetlerinin hem de diğer bölümlerde değinildiği gibi İmroz ve Bozcaadalı Rum Dernekleri’nin çalışmaları sonuç vererek Türkiye’nin azınlık politikaları uluslararası kuruluşlarda sorgulanmaya başlandı. Gökçeada ve Bozcaada konusunun AB’de ilk kez gündeme gelmesi 1996 yılında oldu. Avrupa Parlamentosu üyesi Yannis Kranidiotis 27 Mart 1996’da konseye sunduğu soruda Türkiye’nin azınlık haklarına aykırı davrandığını, bu iki adada Lozan’a verilen özerkliğin gerekliliklerini yerine getirmediğini ve adalarda bir etnik temizlik politikası yürüttüğünü iddia ederek nasıl önlemlerin alınabileceğini sordu. Konsey cevabında ise bu konuda bir bilgileri olmadığını fakat insan haklarına verilen önemi vurguladı. 27 Şubat 1998’de Alexandros Alavanos konseye yönelttiği soruda Türkiye’nin bu adalarda insan haklarına aykırı davrandığını, 3 Şubat’ta Tepeköy kilisesinde yaşanan bir hırsızlığın kutsal değerlere saygısızlık olduğunu söyledi.⁴⁷⁶ 1996’da meselenin AB gündemine girmesi ve gündemi meşgul etmesi ile Yunanistan amacına ulaşmıştı. Böylece

⁴⁷²“ Yunanistanda Adalar Hayali”, **Milliyet**, 1 Ekim 1991, nr.15764, s.9.

⁴⁷³ “Zavallı Yunanlıların Rüyası”, **Milliyet**, 29 Şubat 1992, nr.15915, s.12.

⁴⁷⁴ “Gökçeada ve Bozcaada Sorunu”, **Milliyet**, 25 Şubat 1994, nr.16616, s.21.

⁴⁷⁵ “Atina’ya Taktik Malzeme”, **Milliyet**, 14 Aralık 1996, nr.17624, s.16.

⁴⁷⁶ Çiğdem Şahin, “Avrupa Örgütleri Nezdinde Gökçeada’nın Bir Azınlık Sorun Alanı Olarak Yapılandırılması”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Ağustos 2015, Sayı: 217, s.5-6.

Türkiye'nin AB'ye üyelik girişimlerini de baltalamış oldu. Türkiye'nin azınlıklara karşı uygulamalarını eleştirerek AB'ye giriş için engel olduğunu sık sık vurgulayarak Türkiye'nin bu konuda gerekenleri yapmadığı takdirde AB üyeliğinin gerçekleşmeyeceğini iddia etti. Aynı zamanda Türkiye ile ikili ilişkilerde lehine sonuçlar alabilmek amacıyla Avrupa Birliği'ni Türkiye'ye karşı bir araç olarak kullanmış oldu.⁴⁷⁷

2.2. Adalıların Taşınmaz Malları Sorunu ve Avrupa Birliği İlerleme Raporlarına Yansımaları

İmroz ve Bozcaada Rumları'nın günümüzde de devam eden en büyük sorunu gayrimenkulleri ile ilgilidir. Rumların gayrimenkulleri sorunu karmaşık bir konudur. Sorunun temeli adaları terk eden Rumların geri döndüklerinde mallarını tekrar almak istemeleri veya giden Rumların adadaki mallarını geride kalan akrabalarına bırakmak istemelerine dayanmaktadır. 1923 yılında Mübadele edilenlerin malları emval-i metruke olarak kabul edilip devlet hazinesine aktarıldı. Lozan Antlaşması'na göre mübadele dışında kalan İmroz ve Bozcaada Rumları mübadillere uygulanan kanunlara tabii değillerdi. Fakat adaların Türkiye'ye bırakılmasının ardından ülke dışına göç eden adalı Rumların malları da emval-i metruke kabul edilip hazineye aktarıldı. Geri dönmek isteyenler de döndüklerinde mallarının artık kendilerine ait olmadıkları problemi ile karşı karşıya kaldılar. 1928 yılında adalarda incelemelerde bulunup bir rapor hazırlayan Vilayetler Mahalli İşler Genel Müdürü Nazif Bey raporda bu konuya değinmişti. Nazif Bey'e göre Lozan Antlaşması'na göre bu iki ada halkı, mübadele dışı tutulduğu halde buralardaki sürgün şahıslara ait malların başlangıçta mahalli mal memurlarınca terk edilmiş mallardan (emval-i metrûkeden) sayılması veya daha sonra dönen şahıslara mallarının iadesinde memurların çıkardığı zorluklar halkın şikâyetine sebep olmaktaydı.⁴⁷⁸ İmroz ve Bozcaada Metropolit Meliton da 1953 yılında Başbakan Adnan Menderes'e adalarla ilgili problemleri dile getirdiği bir mektup gönderdi. Bu mektupta Rumların taşınmaz malları ile ilgili yaşanan sıkıntılara da yer vermişti. Meliton'un konuyla ilgili sözleri şöyleydi:

⁴⁷⁷ Duygu Öztürk, **a.g.m.**, s.146-147.

⁴⁷⁸ Mesut Çapa , **a.g.m.**, s.91-108.

“Adalarımızın halkını son derece işgal ve canlarını sıkı bir mesele de yabancı memleketlerde bulunan akrabalarının malik bulundukları gayri menkulleri meselesidir. Malumu devletleri olduğu üzere İmroz ve Bozcaada için mübadele ve firarilik ve metruk mallar ahkâmı tatbik olunmadığı halde mevzuatımız hilâfına olarak mahalli maliye memurları hiç kimseye haber vermeksizin ecnebi memleketlerde bulunan İmrozlu ve Bozcaadalıların emlakını Hazine adına kayıt ve tescil ediyorlar. Halbuki, bu adamların adalarda hem akrabası hem de vekilleri vardır ve Emlakları bunlar idare ediyorlar. Elinde tapu senedi olan bir İmrozlu ve Bozcaadalı malik olduğu gayrimenkullerini fakir akrabasına bağışlamak üzere tapu idaresine müracaat ettiğinde emlakının Hazine adına kaydolunduğunu hem hayretle hem de teessüfle görmektedir. Yukarıda arzettiğim gibi adalarımız halkı için ne mübadele ne firarlık ahkâmı tatbik olunmadığı gibi emvalı metruke kanunları da tatbik edilmiyor. Adalıların bu sebepten dolayı çok meyuz olduklarını Zatı Devletlerine arz etmeği muvafık buluyorum.”⁴⁷⁹

Rumların gayrimenkulleri konusunda yaşadıkları bu sıkıntılar 1964 yılına kadar çözüme kavuşturulamamıştı. 1964 yılında adalar üzerinde uygulanan politikanın bir ürünü olarak da Rumların yaşadığı problemlerin çözümü için bir adım atılmadı. Hatta adalarda Türklerin zor durumda oldukları yönünde haberler basına yansıdı. Lozan’dan sonra adaya yerleştirilen Türklerin çoğu burada yaşayamayarak kendilerine verilen arazileri satıp İstanbul başta olmak üzere başka yerlere göç etmişlerdi. Türkler adadaki arazilerini adanın diğer unsuru olan Rumlara satmaya başlamışlardı. Değerinin üzerinde paralar ödeyerek satın alındığı iddia edilen bu araziler Türk basınında Rumların bu kadar parayı nereden buldukları sorusunu gündeme getirdi. Türk basınına göre bu finansman dışarıdan yapıldı. Eleniki Pronia adlı teşkilatın Rumlara mali destek yaptığı ileri sürüldü. Hatta bu teşkilat o kadar ileri gitmişti ki 1955 yılında zararlı faaliyetlerinden ötürü faaliyetine son verilmişti. Ancak 1955’ten sonra Armatör Vafidis’in başkanı bulunduğu bu teşkilatın yine el altından çalıştığı düşünülüyordu.⁴⁸⁰

İmroz ve Bozcaada Rumları Lozan’dan sonra taşınmaz mallarına devletin el koyduğunu iddia etmelerine rağmen 1950’lerden sonra adada tapusuz olmak üzere bir çok taşınmaz mal edinmişlerdi. Rumlar yıllar önce hazineye ve vakıflara ait araziye aralarında paylaşarak üzerlerine bir iki taş dikip manastır yapıp çevresini de

⁴⁷⁹ “İmroz ve Bozcaadaları Metropolitliği’nden Başvekâlete 01.12.1953 Tarihli Mektup”, **BCA** , 30.1.0.0 / 133.866.10.

⁴⁸⁰ “İmroz’da Rumların İktisadi Hakimiyeti Her Gün Artıyor”, **Akşam**, 30 Mayıs 1964, nr.16734, s.3.

vakıf arazisi ilan etmişlerdi. Özellikle İmroz'da 1963 yılında önceden 50-60 olan manastır sayısı 350'ye yükselmışti. Medeni Kanun'un 639.maddesine göre "tapu sicilinde mukayyet olmayan bir gayrimenkul nizasız ve fasılasız 20 sene müddetle ve malik sıfatıyla yedinde bulundurmuş olan kimse o gayrimenkulün kendi mülkü olmak üzere tescil talebinde bulunabilir" hükmünü⁴⁸¹ kullanarak arazilere sahip olmuşlardı.⁴⁸² 1964 yılından itibaren İmroz Rumlarının arazileri kamulaştırılma gerekçesiyle ellerinden alınmıştı. Önce Açık Cezaevi inşası nedeniyle 22.555 dekar arazi kamulaştırılmış, ardından Devlet Üretme Çiftliği kurularak büyük bir arazinin daha kamulaştırılması gerçekleştirilmişti. MGK kararları doğrultusunda İmroz adasında 1964-1965 yıllarında İlköğretmen okulu, Jandarma taburu, karargah gibi 9 milyon liralık yatırım yapıldı.⁴⁸³ 1969 yılına kadar devam eden kamulaştırma sonucunda istimlak edilen arazi toplamı yaklaşık 30 bin dekardı. Bunlardan 168 dekara Öğretmen okulu, 168 dekar lojmanlar, 20 bin dekar cezaevi, 1700 dekar jandarma taburu, 7 bin dekara da Devlet Üretme Çiftliği (DÜÇ) içindi.⁴⁸⁴ Bu yatırımlar ilerleyen yılda eleştirilere maruz kalarak 5 yılda 100 milyon lira yatırım yapılan İmroz'un plansız bir şekilde imar edildiği öne sürülmüştü.⁴⁸⁵ Buna rağmen bu kamulaştırmaların temel amacı olan Rumların adadan göç ettirilmesi politikası başarıya ulaşacaktı. İstimlaklerin devamında adada kurulan iskân köyleri de yine Rumların arazilerinin ellerinden alınması anlamına geliyordu. İstimlaklarda amaç kamu yararının gözetilmesidir. Fakat İmroz Rumlarının arazileri yalnızca kamu hizmeti için ellerinden alınmayıp araziler başkalarına da verilmişti. Bu nedenle Rumların mallarının tamamı istimlak dahilinde değildi.⁴⁸⁶ Arazilerinin çoğu elinden çıkan Rumlar ekonomik ve sosyal problemler nedeniyle adayı terk etmişti. Fakat ada ile olan bağlarını hiçbir zaman koparmayan Rumlar adaya geri dönmek ve mallarını yeniden almak istediler. Birçoğu mallarını geri alamamanın yanında satın dahi alamamaktadır. Günümüzde en çok tartışılan konu Rumların taşınmazları meselesinde devletin engel çıkardığıdır. Fakat İmrozlu Rumların arazilerinin

⁴⁸¹ "Türk Medeni Kanunu", **Resmi Gazete**, 4 Nisan 1926, Sayı 339

⁴⁸² "1950 Yılında 20 Manastır Vardı Şimdi 300 Oldu", **Akşam**, 1 Haziran 1964, nr.16736, s.3 ; "Devlet Kendi Toprağını Satın Alıyor", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1966, nr.12068, s.1.

⁴⁸³ "İmroz'a 9 Milyon Liralık Yatırım", **Köylü**, 2 Haziran 1966, nr.3539, s.1

⁴⁸⁴ Yorgos Katsanos, Elçin Macar, **a.g.m** , s.176 ; Ahmet Yaşar Akkaya, **a.g.e.**, s.398.

⁴⁸⁵ "İmroz Adası İmarı Tenkid Edildi", **Devrim**, 23 Nisan 1970, nr.467, s.1

⁴⁸⁶ Elif Müyesser Babül, **a.g.t.**, s.157.

birçoğunun tapuları olmadığı için geri almak da mümkün olmadı. Yıllar önce hazineye ve vakıflara ait araziye aralarında paylaşarak derme çatma manastırlar yapıp çevresini de vakıf arazisi olarak ilan etmişlerdi. Medeni Kanun'un 639.maddesinden yararlanarak bu arazileri ellerinde tuttular. Dolayısıyla Rumların devletin istimlak politikasından şikayetçi olup, arazilerinin ellerinden alındığını ulusal ve uluslararası platformlarda dile getirmeleri Türk basınında eleştirilere neden oldu.⁴⁸⁷ Rumların devam eden arazi sorunları üzerine Şubat 1988'de Başbakan Turgut Özal ile Yunan Başbakanı görüşmelerinin ardından 3 Şubat 1988'de 1964 Bakanlar Kurulu kararı kaldırıldı. 12592 numaralı bu kararnamenin yürürlükten kaldırılması sonucunda Rumların mallarını geri alabilmelerinin yolu açıldı. Hayatta olmayanların malları da mirasçılar tarafından talep edilebilecekti. Fakat 1991 yılında Hazinesinin itirazları nedeniyle davalar çözüme kavuşturulamadı ve Rumlar mallarını satma imkanını elde edemediler.⁴⁸⁸

Adalıların taşınmaz mal edinmelerinde en büyük engel 442 sayılı Köy Kanunu idi. Kanunun 87.maddesi "*Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunmayan gerek şahıs gerek şahıs hükmünde olan cemiyet ve şirketlerin köylerde arazi ve emlak alması yasaktır*" şeklindeydi.⁴⁸⁹ Rumların Türk vatandaşlığını kaybetmeleri (özellikle erkeklerin askerlik yapmadıkları için vatandaşlıktan çıkarılmaları gibi) veya göç ettikleri yerlerin vatandaşlığına sahip olmaları nedeniyle adalara geri dönüş için arazi ve mülk satın alamadılar. İmroz'da 1993 yılında kadaastro çalışması başlatıldı. Rumların, mallarını ve arazilerini geri alabilmelerinin koşulu da bu yerlerin son yirmi yıldır kesintisiz kullanılıyor olması idi. 1964 yılı itibariyle göç edenlerin bu şartı yerine getirmeleri de mümkün olmadığından mal edinimi konusunda sorunlar çözüme kavuşturulamadı.⁴⁹⁰ Köy Kanunu'nun yabancı uyrukluların mal edinimini engelleyen 87.maddesi 2003 yılında 4916 numaralı

⁴⁸⁷ "Devlet Kendi Toprağını Satın Alıyor", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1966, nr.12068, s.1.

⁴⁸⁸ Güliz Erginsoy, **a.g.m.**, s.103.

⁴⁸⁹ "Köy Kanunu", Kanun No:442, **Resmi Gazete**, 7 Nisan 1924, Sayı:68

⁴⁹⁰ Elif Babül, **a.g.m.**, s.243-244.

kanunun 38.maddesi ile yürürlükten kaldırıldı.⁴⁹¹ Fakat Rumların arazi ve mülk sorunlarının çözümü için bu da yeterli olmadı.

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a 24 Nisan 2005 günü Gökçeada ziyareti sırasında İmroz Dernekleri temsilcileri adına verilen mektupta Rumlar taleplerini belirtti. Gökçeada'ya gösterilen ilgiye teşekkür ile başlayan mektupta Türkiye'nin AB'ye katılımı için önemli girişimlerde bulunduğunu ve İmroz meselenin de bunlardan biri olduğunu söylediler. Adayla ilgili yapılacakların AB tam üyeliğini hızlandıracak ve bir prestij sağlayacağı iddia edildi. Türk vatandaşı olarak haklarını geri almak istedikleri ve her zaman TC yasaları çerçevesinde vatanla ilişkilerini sürdürmek için teşvikler talep ettiler. Erdoğan'ın dikkatine sunulan konular genel olarak şöyleydi: Kadastro prosedürünün yarattığı zorluklar başta gelmekteydi. Birçok Rum atalarından kalan toprakları kaybetmiş veya kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Örneğin sadece Rumların yaşadığı Tepeköy'de arazilerin %70'den fazlası Devlet Hazinesi'ne geçmişti. Eski Bademli'de Tapu kayıt süreci tamamlandığı halde sonuçların yayınlanması herhangi bir sebep olmaksızın ertelenmişti. Sonuç olarak 5226/2004 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uygulanırsa mülklerin çoğu Devlet Hazinesi'ne geçme tehlikesi altındaydı. Aynı durum diğer köyler için de geçerliydi. Tapu konusunda problemlerin temelinde Osmanlı zamanından gelen tapu kayıtlarının Latin harflerine çevirilmesi gerektiği halde yapılmaması, adadan uzakta yaşayan arazi ve mülk sahiplerinin bulunamaması, adayı terk edenlerin arazilerini kullanamaması ve eskiden Türk vatandaşı olup daha sonra farklı bir uyruğa geçenlerin yasal miras hakları konusunda çıkarılan engeller vardı. Ada Rumları olarak tüm bu sorunların mevzuata uygun hale getirilmesi için çabaladıklarını belirttiler. Kadastro sıkıntısının ardından kamulaştırma konusu da mektupta vurgulandı. Adanın ekilebilir arazisinin yaklaşık %80'inin tazminatsız olarak özel kişilere tahsis edilmesi eleştirilerek adayı terk etmelerinin önemli nedenlerinden olduğu söylendi. Bu arazilerin de eski sahiplerine verilmesi talep edildi. Rumlar olarak mülk meselesinin kendileri için en büyük sorunlar olduğu ve

⁴⁹¹ "Çeşitli Kanunlarda ve Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Kanun No:4916, **Resmî Gazete**,19 Temmuz 2003,Sayı 25173

bu konunun halledilmesinin büyük bir sevinç yaratacağını düşünüyorlardı.⁴⁹² İmrozlu Rumların bu talepleri AB üyeliği çerçevesinde değerlendirilerek çözüme kavuşturulacağı beyan edildiği halde günümüzde bu problemler devam etmektedir. İmrozlu Rumların uzun zamandır devam eden mülk sorunlarına karşılık Bozcaadalı Rumlarda sorun bu kadar büyük boyutlara değildi. Bozcaadalı Rumların çoğu gitmeden önce arazilerini satışa çıkarıp kendi istekleri doğrultusunda adayı terk etmişti. Bu yüzden günümüzde Gökçeada'ya nazaran Bozcaada Rumlarının mülk problemi daha azdır. Bozcaadalıların arazilerinin bir çoğunu 1958 yılından itibaren adada sürgün olan Kemal Pilavoğlu almıştı.⁴⁹³ 1936 yılında Kemal Pilavoğlu önderliğinde Türkiye'de kurulan fakat 1950'lerin başında Türkiye'de aktif olan Ticanilik⁴⁹⁴ tarikatının Rıdikal inanışları, Atatürk ve Cumhuriyet karşıtı fikirleri sebebiyle daha fazla büyümemesi için devlet tedbirlere başvurdu. Tarikatçılık yapmak ve laikliğe aykırı davranmak suçundan hapis ve sürgün ile cezalandırılan tarikat lideri Pilavoğlu sürgün cezasını çekmek için 24 Aralık 1958 tarihinde Bozcaada'ya getirildi. 1963 yılına kadar sürgün cezası çektikten sonra adada kalmaya devam eden Pilavoğlu deyim yerindeyse adanın sahibi gibi davranmaya başlamıştı. Bozcaada İstiklal İlkokulu'nda Atatürk büstü çalınmış ve bir süre sonra büst denizde bulunmuştu.⁴⁹⁵ Bu olayın Ticiani müritleri tarafından yapılma ihtimali yüksekti. Müritlerinin dönem dönem asayiş problemlerine sebep olması⁴⁹⁶ yanında Pilavoğlu adadaki ticari faaliyetleri elinde tuttu. Rumlara ait bağ, bahçeyi satın alarak gücünü arttırdı.⁴⁹⁷ Dolayısıyla o yıllarda Bozcaada'da siyasi gelişmelerden ziyade Pilavoğlu'nun güçlü otoritesi ile mücadele edilmişti. Günümüzde ise Bozcaadalı Rumların İmrozlulara nazaran mülk ve arazi sorunları daha az olmasına rağmen bu konu AB raporlarında yer almıştı.

⁴⁹²“Epistoli Pros Ton Turko Prothipurgo” (Türk Başbakan'a Mektup), *İmrvriotika*, Cilt: XXIII, Sayı: 91, Nisan 2005, Selanik, s.30-31.

⁴⁹³ “Rum Vatandaşlar Dış Ülkelere Gidiyor”, *Anafartalar*, 18 Şubat 1965, nr.975/838, s.1.

⁴⁹⁴ Detaylı bilgi için bkz. *Son Dönem Tasavvuf Akımlarından Ticianiye ve Tekrar Hareketi*, Yay.Haz.Kadir Özköse, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

⁴⁹⁵ “Atatürk Büstü”, *Devrim*, 24 Aralık 1968, nr.66, s.1.

⁴⁹⁶ “Ticianiler Bozcaada'da Hadise Çıkardı”, *İnkılap*, 7 Ocak 1963, nr.2738, s.1 ; “Ticianiler Dernek Başkanını Dövdüler”, *Kale*, 10 Haziran 1968, nr.3990/574, s.1 ; “Bozcaada Şarapçılığını Baltalamak İçin Ticianiler Harekete Geçti”, *Kale*, 23 Eylül 1968, nr.3990/663, s.1 ; “Bozcaadada Ticianiler Düğün Alayına Saldırdı”, *Köylü*, 26 Ocak 1971, nr.4966, s.1.

⁴⁹⁷ Hikmet Çetinkaya , *Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1986, s.40.

2.2.1.Sit Alanları

İmroz ve Bozcaada Rumlarının arazi ve mallarını geri almada yaşadıkları zorluklar günümüzde de devam etmektedir. Vatandaşlık sorunları, tapu sorunları gibi genel olarak mevzuat sebebiyle yaşanan sorunların dışında temel sebeplerden bir diğeri her iki adanın da doğal sit alanları olmasıdır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 3. maddesinde doğal sitler, “jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmıştır.⁴⁹⁸ Bu kanunda tanımı yapılan tek sit türü doğal sitlerdir. Daha sonra kanuna eklenen maddeler ve yönetmeliklerle diğer sit türleri de açıkça tanımlanmıştır. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik’in 3.maddesine göre kentsel sit, “mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, v.b.) birlikte bulundukları alanlar”dır. Arkeolojik Sit, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik’in 3. maddesinde, “insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar” olarak tanımlanmıştır. Kentsel sit: Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, v.b.) birlikte bulundukları alanları temsil ediyordu.⁴⁹⁹

⁴⁹⁸ “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun No.2863, Resmi Gazete, 23 Temmuz 1983, Sayı:18113, s.2.

⁴⁹⁹ “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik”, **Resmi Gazete**, 13 Mart 2012, Sayı: 28232

Gökçeada'da ilk olarak 17 Ekim 1985 tarihinde Türkiye Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 1548 numaralı kararı ile sit alanları belirlendi. Buna göre adanın tamamı doğal sit statüsünde kabul edildi. Gökçeada ilçe merkezi, Kaleköy, Dereköy, Zeytinliköy ve Tepeköy kentsel sit, Kaleköy kalesi ve çevresi, Kaleköy Yıldız Koyu, Kuzu Limanı, Nekropol Alanı, Gökçetepe Höyüğü ise arkeolojik sit kategorisine girmektedir. Bozcaada'da tıpkı Gökçeada gibi 1985 yılı kararıyla tamamı doğal sit alanı oldu.⁵⁰⁰ Her iki adanın da sit alanı olarak tescil edilmesi Rumların mülklerini geri alamamasının temel nedenlerinden biridir. Türkiye'nin adalardaki Rum okullarını açması, Rumların adalara geri dönmeleri için teşvik edilmesine rağmen bunlar söylem olarak kalmaktadır. Rumlar arazilerini ve mülklerini geri almanın ötesinde sit alanları sebebiyle yeni mülk satın almakta dahi zorlanmaktadırlar.

2.2.2. Avrupa Birliği'nin Türkiye İlerleme Raporları

Avrupa Birliği'nin organlarından biri olan Avrupa Komisyonu her üye devletten birer temsilcinin yer aldığı, örgütün alanına giren her konuda detaylı çalışmalar yapan gruptur. Komisyon, yaptığı görüşmeleri ve çalışmaları raporlar hazırlayarak sunar ve AB'ye aday devletlerle ilgili de yıllık olarak rapor hazırlar. 1998 yılından itibaren bu raporlar düzenli rapor olarak adlandırılmaktaydı. Fakat 2004 yılı itibariyle ilerleme raporu denilmekteydi. 2015 yılı itibariyle de ülke raporu olarak isimlendirilmektedir. AB'ye aday olan ülke adaylığın gerektirdiği unsurları ülke içinde gerçekleştirmeye yönelik bir program hazırlamaktadır. Komisyon da bu programı ve hem ulusal hem de uluslararası alanda ülkenin konumunu ve o yılda ne kadar gelişme gösterdiğini değerlendiren ilerleme raporunu hazırlar. Tavsiye niteliğinde olan bu raporların yaptırım gücü olmamakla birlikte adaylık konusunda doğrudan bir etkiye sahiptir.⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Lerzan Yetim Erdinç, "Gökçeada ve Bozcaada'nın Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Belirlenmesi Koruma ve Geliştirme Olanakları", **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008, s.159-165.

⁵⁰¹ Beril Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.58.

İmroz ve Bozcaada Rumları konusunun uluslararası kuruluşlara taşınmasında Yunanistan'daki İmrozlular Derneklerinin etkisi büyüktü. Aktif diasporik çalışmaları sonuç vererek AB başta olmak üzere hak ihlalleri iddialarını uluslararası platforma taşımayı başardılar. Bu nedenle Rumlar açısından AB raporlarında meseleye yer verilmesi büyük bir başarı olarak görülmelidir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporlarında Türkiye için ilan edilen ilk rapor tam üyelik sürecinin başladığı 1998 yılında oldu.⁵⁰² Fakat bu raporda adalara yer verilmedi. Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı ilerleme raporlarından önce adalar ilk kez AKPM⁵⁰³'nin 13 Haziran 2001 tarihli raporunda yer aldı. Dini azınlıklar bölümünde “Lozan Antlaşması ile tanınan Gökçeada ve Bozcaada'daki Rum etnik karakterinin yok olduğunu 1965 yılında oralarda yaşayan 3000 etnik Rumun sadece 7000-8000 Türk yerleşimci ile birlikte 250'sinin kaldığını belirtmişlerdi.”⁵⁰⁴ İlerleme Raporlarında büyük oranda okulların açılması ve Rumların taşınmaz malları meselesinin ele alındığı görülmektedir. Okulların açılması ikinci bölümde ele alındığı için burada taşınmaz mallar meselesi üzerinde duruldu.

Gökçeada AB Raporlarında ilk kez 6 Ekim 2004 tarihli “Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu”nda yer aldı. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması başlığı altında “ Gökçeada'daki Rum asıllı azınlık, okullarının yeniden açılması ve adil ve şeffaf usullere dayanmadığı ve mülklerin müsadere edilmesine yol açtığı bildirilen mevcut tapu sicili konusunda güçlüklerle karşılaşmıştır” şeklinde yer verildi. Bu raporda Bozcaada'dan ise bahsedilmemişti.⁵⁰⁵ 9 Kasım 2005 tarihli İlerleme Raporu'nda da yalnızca Gökçeada'nın bahsi geçti. Bu raporda Gökçeada'daki Rumların sorunlarının devam ettiği belirtildi. Sorunların temelinde tapu sicili işlemlerinden ve el konulan arsa ve binaların “doğal veya

⁵⁰² Ali Güler, **Sorun Olan...**, s.112.

⁵⁰³ Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi . AKPM üye ülkelerin parlamentolarından seçilen 324 asil, 324 yedek üyeden oluşur. AKPM üyeleri, her üye ülke parlamentosundan, parlamentodaki güç dengesini yansıtacak şekilde seçilmektedir. Her üye devlete ayrılan parlamenter sayısı, o ülkenin nüfusuyla orantılıdır. Türkiye'den de 18 asil, 18 yedek üye Milletvekilimizden oluşan heyetimiz AKPM çalışmalarına katılmaktadır.

⁵⁰⁴ <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9343&lang=EN> (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

⁵⁰⁵ https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, s.41. (Erişim Tarihi : 11 Temmuz 2020)

kültürel varlık” olarak yani sit alanı olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca, geçmişte istimlak edilmiş olan arsaların satışı için ihaleler açıldığına ve önceden Rum azınlık okulu olan bir binanın azınlığın arzusu hilafına 2005 Haziran’ında otel olarak faaliyete geçtiğine dair bilgiler alınmıştı. 2005 yılında dönemin başbakanı Erdoğan’ın aday ziyaretine de değinilen raporda Türkiye’nin sorunların çözümü için istekli olduğu sonucuna varılmıştı.⁵⁰⁶ Bir önceki raporda okulların açılması gerektiği üzerinde de durulmuştu. Fakat 2005 yılı raporunda Rumların yalnızca mülkiyet haklarına yer verilmişti.

8 Kasım 2006 tarihli İlerleme Raporu’nda öncekine kıyasla üstün körü ifadelerle konudan bahsedilmişti. Fakat bu raporda diğerlerinden farklı olarak ilk kez Bozcaada Rumlarına da yer verildi. Bunun sebebi 2006 yılında Atina Bozcaadalılar Derneği’nin kurulmasıdır. İmrozlular Derneği ile birlikte çalışan Bozcaadalılar Derneği varlığını hissettirir şekilde 2006 yılı raporuna Bozcaada Rumlarının da dahil edilmesini sağlamıştı. Bu raporda Gökçeada ve Bozcaada Rumlarının eğitim ve mülk sorunlarının bu sene de devam ettiği vurgulanarak Rumların mallarının müsadere edilme ve açık artırmayla satılma tehdidi altında olduğu yazıldı.⁵⁰⁷ 6 Kasım 2007 İlerleme Raporu’nda da herhangi bir değişiklik olmayarak Türkiye’nin Rumların eğitim ve mülkiyet sorunlarını çözmediği şeklinde yer aldı.⁵⁰⁸ 2008 yılında konunun daha detaylı bir şekilde incelenmesi için adalarda incelemeler yapmak üzere raportörler görevlendirildi. Andreas Gross her iki adada incelemeler yapmak ve hakların sistematik ihlali iddiaları hakkında bir rapor hazırlamak için Türkiye’ye geldi. Gross’a Alman Guenter Schirmer de eşlik etti. İki raportör’ün Türkiye’deki seyahat planı 28 Nisan – 2 Mayıs arasında Gökçeada, Bozcaada ve Ankara’daki Dışişleri, İçişleri, Eğitim ve Adalet Bakanlıkları’na ziyaret şeklindeydi. Gökçeada’nın ardından 30 Nisan’da Bozcaada’ya gelen Gross ve Schirmer’i ada yetkilileri karşılamıştı. Bu görüşmeden sonra Rumlar ile görüşmek için kiliseye gitti.

⁵⁰⁶

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf , s.42. (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

⁵⁰⁷

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf , s.19 . (Erişim Tarihi : 11 Temmuz 2020)

⁵⁰⁸

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf , s.21. (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

Toplantıda Atina Bozcaadalılar Derneği Başkanı Eva Melahrinu açılış konuşmasını yaptı. Ardından Rumların taleplerini dile getirdi. Talepleri arasında gelecekte okul olarak kullanılabilecek bir kültür merkezi için en az bir okul binasının verilmesi, özel mülkün iade edilmesi, milleyettten bağımsız olarak miras hakkının tanınması, Kimisis Theodoku Kilisesinin tapusunun verilmesi ve Aya Paraskevi kilisesi için onarım izni ve son olarak Yunanistan'ın Bozcaada ve Gökçeada ile feribot bağlantısı vardı. Bu ziyaretten elde edilen sonuçların 2008 yılı raporunda yayınlanması beklenmekteydi.⁵⁰⁹ Bu seyahat sonunda Gross'un hazırladığı rapor AB Parlamentosunda kabul edildi. Raporun önemli noktaları şunlardı :

“Adalılar her zaman Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerdeki iniş ve çıkışlardan etkilenmiştir ve özellikle adanın esas sakinlerinin neredeyse tamamen boşaltıldığı 1964 ile 1980'li yıllar arasında çok büyük acılar çekmişlerdir. O dönemde Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) Delegasyon başkanları olan ve 2005 yılında Meclis Bürosu adına adalara tarihi bir ziyaret gerçekleştiren ve bu raporun temelini oluşturan önerenin ortak hazırlayıcıları olan Elsa Papademetriou ve Murat Mercan'ın kişisel girişimleri sayesinde, adalarla ilgili umutlar şimdilerde çok yüksek ve bunun da ötesinde bu konu Türkiye ve Yunanistan arasında karşılıklı fayda esasına dayalı işbirliğine bir örnek tekil edebilir. Gökçeada ve Bozcaada bir bakıma Türkiye'nin geçmişte yapılan yanlışları düzeltme isteği ve kabiliyeti konusunda bir sınav olabilir. Bayan Papademetriou ve Bay Mercan'ın birlikte üstlendikleri pozitif görev ve Nisan 2005 tarihinde adaya bizzat gelen Başbakan Erdoğan'ın attığı sağlam adımlar adalılar arasında ve Türkler ve Yunanlılar arasındaki çekişmelerin gerçek ortaklık ve işbirliğinin yolunu açabileceğine inanan Avrupa Konseyi üyeleri arasında umutların yeşermesini sağladı. Bırakın Yunan makamlarını, ne adalı Rumlarda, ne diasporadakilerde, ne bende, ve ne de Avrupa Konseyindeki başka birisinin gündeminde toprak alma kavgası bulunmamaktadır. Adalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından bu yana tamamen Türk egemenliğindedir ve ondan önce de geçen yüzyıl başında İngiliz ve Yunanlıların kısa sürelerle kurdukları hakimiyetler dışında asırlarca Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Herhangi bir “toprak” ya da mülkiyet konusu yalnızca şahısları – Rum kökenli olsalar da Türk vatandaşlarını ya da onların torunlarını – ve vakıfları ilgilendirmektedir ve bunun söz konusu topraklar üzerindeki milli egemenlikle ilgili herhangi bir ilgisi asla bulunmamaktadır. Gökçeada ve Bozcaada'nın Rum sakinlerinin çektiği acıların başka faktörlerden bağımsız olaylar olmadığını bildiğimi belirtmek isterim -

⁵⁰⁹ “Episkepsi Andreas Gross Stin Tenedo” (Andreas Gross'un Bozcaadayı Ziyareti), **İ Tenedos**, Sayı: 6, Nisan-Mayıs 2008, s.14.

1964 yılında alınan önlemler Kıbrıslı Türklere yapılan ilk saldırılarla bağlantılıydı, diğer önlemler ise 1974 yılında patlayan Kıbrıs krizine rastlamıştı. Adalılara yönelik Türk politikaları Batı Trakya-Yunanistan'daki Türk azınlığın yaşadığı sorunlardan da etkilenmiş olabilir. Okulların kapatılması, tarım arazilerine el konması, balıkçılığın yasaklanması ve et ticareti ve açık hapishane daha zengin bölge ve ülkelerin ekonomik çekim faktörleriyle beraber çoğunluğu yalı yalnızca birkaç yüz etnik Rum'un sürekli olarak adalarda yaşarken nüfusun tamamının köyleri terk etmesi sonucunu doğurmuştur. Kamulaştırılan alanların çok büyük bir kısmı günümüze kadar kullanılmadan kalmıştır. Rum sakinler kamulaştırılan alanlar için ödenen onur kırıcı tazminattan dert yandılar: Yumurtanın fiyatının 12 Kuruş olduğu bir dönemde verimli arazilerin metre karesine 14 Kuruş.

Resmi olarak kamulaştırılmayan arazinin büyük kısmının malikleri ve bunların çocuklarının, bu arazileri aşağıdaki paragraflarda tanımlanan üç ayrı mekanizmanın işletilmesi nedeniyle kaybetmeleri kuvvetle muhtemeldir. Birincisi Gökçeada ve daha küçük ölçekli de olsa Bozcaada olumsuz ve muhtemelen öngörülme ve kasıtlı olmayan etkileri olan Türk arazi hukuku tarafından oluşturulmuştur. Geçmişte arazi tapuları Osmanlı makamları tarafından Arapça olarak tutulmuş ve bu tapuları günümüzde okuyabilen çok az yetkili kişi bulunmakta. Kadaastro sistemini modernize etmek için, 2644 sayılı 1934 Yasası ("Kadaastro Kanunu") tüm arazi maliklerinin (mesken sahipleri dahil) tanık göstererek belirli bir mülkiyeti 20 yıldan fazla bir süredir zilyedliğinde bulundurduğunu kanıtlayarak tapularını yeniden çıkarttırmasını şart koşmaktadır. Garip olan nokta ise kadaastro işleminin adalarda ancak 1993 yılında başlaması; yani Kadaastro Kanununun kabulünden neredeyse altmış yıl sonra ve potansiyel tanıkların birçoğu ya adadan ayrılmışken ya da vefat etmişken başlatılmıştır. İki Rum köyünde, kadaastro süreci henüz tamamlanmamış durumda ancak yetkililer işlemlerin 2008 sonunda tamamlanacağı yönünde bana garanti verdiler. Mevcut ve eski Gökçeadalı Rum sakinler bu yasalar uyarınca mülkiyete sahip olduklarını ispatlama konusunda oldukça zorlanacaklardır, çünkü bu kişilerin genelde komşuları yoktur, ya da arazilerine bu kadar uzun bir süre sahip oldukları yönünde ifade verebilecek diğer tanıklar bulunmamaktadır. Eski tapuları ellerinde olsa da, ya da 1936 yılında adalarda yapılan emlak vergisi araştırmasına istinaden söz konusu arazinin emlak vergisini yıllarca ödemi olduklarını kanıtlasalar da, yine de onlardan sahip oldukları mülkü ve sınırlarını tanımlayan ahitler göstermeleri istenmektedir. Ellerindeki mülke 20 yıl boyunca sürekli olarak sahip olduklarını ispatlamayı başarsalar ve aynı mülkiyet üzerinden baka bir kişi hak iddia etmese dahi, talebin yapıldığı tarihte arazinin kullanılmadığı tespit edildiğinde yapılan başvuru makamlarca reddedilmektedir – bu ret kararı verilirken, çoğu ada sakinini adadan ayrılmak zorunda bırakan

koşullar ve bu yüzden düzenli olarak arazilerini kullanmalarının beklenemeyeceği gibi koşullar dikkate alınmamaktadır.

Zamanın yetkili makamlarınca gerilimin arttırıldığı 1960'lı yıllarda adayı terk eden Rumlar, adayı terk etmek durumunda kaldıkları zorlamayı yansıtır şekilde, düşük fiyatlara da olsa mülklerini komşularına (Türk kökenlilere) satmış olduğundan, bu sorun Bozcaada'da çok büyük bir sıkıntı yaratmamaktadır. Ancak Gökçeada'dan ayrılan Rumlar, o sırada mülklerini satabilecekleri kimse bulunmadığından dolayı bütün mallarını geride bırakmak zorunda kalmışlardır.

ikinci mekanizma Türkiye'de yalnızca Türk vatandaşlarının miras yoluyla mal edinebileceğini öngören veraset kanunu. Sürülen adalıların yeni nesillerinin çoğu, genç erkeklerin vatandaşlık hakkını sürdürmesi için ön koşul olan askerlik hizmetini yerine getirme artından dolayı Türk vatandaşlıklarını kaybetmiştir.

Adalı Rumların mülk edinme hakları aleyhine çalışan üçüncü bir mekanizma da, resmi makamların çeşitli gerekçelerle dini ya da azınlık vakıflarını "mazbut" kabul etmesi, yani bunları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün (VGM) yönetimine sokmak için takip edilen uygulamadır. Bu yalnızca kilise binaları için değil, aynı zamanda kilisenin yetki alanındaki tüm mülkler için (kiliseler, okul binaları, evler ve tarlalar dahil) geçerlidir.

Gerekli önlemler alınırca, adaların mevcut ve eski Rum sakinleri ortak kültürel miraslarına ve aile miraslarına tutunabilirler. Özellikle, kaliteli bir Yunanca eğitim⁵¹⁰ adalılara sağlanmalı, tercihen 1964 yılından önce adalarda var olduğu gibi ve İstanbul'da halen var olan okullar gibi Rum topluluğa kendi okullarını yeniden açmaları için izin verilmelidir. Kadastro kuralları uyarınca aile mülklerinin resmi tapularını alma konusunda çoğu etnik Rum sakinin karşılaştığı güçlükleri aşmak için acilen özel önlemler alınmalıdır."⁵¹¹

Gross'un hazırladığı bu rapor Avrupa Konseyi tarafından 1625 (2008) sayılı kararla kabul edildi. 2008 yılı itibariyle AB bu raporu referans alarak Türkiye'nin raporda yer verilen konularla ilgili adımlar atmasını bekleyecektir.

⁵¹⁰ Tezin bütününde Rumca ifadesini kullanmakla beraber bu alıntıda Yunanca denildiği için bu şekilde verildi. Fakat Yunanca ve Rumca aynı dildir. Herhangi bir farklılık yoktur.

⁵¹¹ A. Gross, "Gökçeada (Imbros) and Bozcaada (Tenedos): preserving the bicultural character of the two Turkish islands as a model for co-operation between Turkey and Greece in the interest of the people concerned." Doc. 11629: Council of Europe, Parliamentary Assembly, Report to Committee on Legal Affairs and Human Rights, Strasbourg; Tam metin için bkz. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12011&lang=en> (Erişim Tarihi : 11 Temmuz 2020)

14 Ekim 2009’da açıklanan Türkiye İlerleme Raporunda Mart 2009’da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye’nin Bozcaada’daki bir Rum Ortodoks kilisesinin mülkiyet haklarını ihlal ettiğine karar verdi. AİHM, Türk mahkemelerinin, söz konusu taşınmazın başvuruda bulunan vakıf adına tapuya tescilini reddetmesinin, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanmış olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 1 No’lu Protokolünün 1’inci maddesini ihlal ettiğine oybirliğiyle karar verdi.⁵¹² Sözleşmeye ek protokolün 1.maddesi şöyleydi:

“Her hakikî veya hükmi şahıs mallarının masuniyetine riayet edilmesi hakkına maliktir. Herhangi bir kimse ancak âmmeye menfaati icabı olarak ve kanunun derpiş eylediği şartlar ve devletler hukukunun umumi prensipleri dâhilinde mülkünden mahrum edilebilir. Yukardaki hükümler, devletlerin, emvalin umumi menfaate uygun olarak istimalini tanzim veya vergilerin veyahut sair mükellefiyetlerin veyahut da para cezalarının tahsili için zaruri .gördükleri kanunları yürürlüğe koymak hususunda malik bulundukları hukuka hâlel getirmez”⁵¹³

Türkiye’nin ihlal ettiği iddia edilen bu madde uyarınca gereğini yapması beklenmişti. Fakat bir süre bu konuda herhangi bir adım atılmadı ve bu durum AB raporlarında yer almaya devam etti.

27 Ocak 2010’da önde gelen Avrupa organı AKPM, Türkiye’yi İmroz ve Bozcaada Rumlarının haklarına saygı duymaya çağırarak iki önemli metni kabul etti. AKPM Türkiye’yi Rumların miras haklarını güvence altına almak için somut önlemler alarak 1625/2008 tarihli İmroz ve Bozcaada kararının uygulanmasına çağırdı. Kamu amaçlarına hizmet etmeyen kamulaştırılmış alanlar, okulların açılması ve müsaderelelerin durdurulması istendi. Aynı zamanda Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komitesi milletvekili Hollandalı R.Omen’in Türkiye’nin Helenizm haklarına saygı duymasını talep eden raporuna ilişkin teklifi kabul ederken İmroz’un Rum

⁵¹² https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, s.27. (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

⁵¹³ “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve buna Ek Protokolün tasdiki hakkında Kanun”, Kanun No: 6366, **Resmî Gazete**, 19 Mart 1954, Sayı: 8662, s.8695.

azınlığının sorunları hakkında özel bir paragraf eklendi. Rapor Avrupa Parlamentosu genel oturumu tarafından 10 Şubat 2010'da kabul edildi.⁵¹⁴

9 Kasım 2010 İlerleme raporunda 2009 yılının Mart ayında, AİHM, Türkiye'nin Bozcaada'daki Rum Ortodoks kilisesinin mülkiyet haklarını ihlal ettiğine hüküm vermişti. Mahkeme oybirliğiyle, başvuru sahibi vakfın kendisine ait arazi üzerindeki taşınmaz malları adına tapuya kaydettirmesinin Türk yargı organları tarafından reddini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 1. Protokolünün 1. maddesine (mülkiyet dokunulmazlığı) aykırı bulmuştu. Türkiye'nin Bozcaada'daki Rum Ortodoks Kilisesinin mülkiyet haklarına ilişkin Mart 2009 tarihli AİHM kararını 28 henüz uygulamadığı açıklandı. Aynı zamanda rapora göre Rum azınlığın durumu da değişmemişti. Gökçeada ve Bozcaadalı Rumlar eğitim ve mülkiyet haklarıyla ilgili sorunlarla karşılaşmaya devam etmekteydi.⁵¹⁵

12 Ekim 2011 tarihli İlerleme Raporunda Türkiye'nin, Mart 2011'de Gökçeada ve Bozcaada Episkoposlarının mülkiyet haklarını üzerlerine devretmek suretiyle, AİHM'nin Bozcaada Kimisis Theodokou Rum Ortodoks Kilisesinin mülkiyet haklarına ilişkin olarak verdiği Mart 2009 tarihli kararı uyguladığı paylaşıldı. Vakıflar Kanununda 2008 yılında değişiklik yapılmasıyla uygulamada ilerleme kaydedilmişti. Mevcut hukuki çerçeve, gayrimüslim cemaat vakıflarının 1936 yılı beyannamesine giren mülklerin iadesine geniş ölçüde imkan tanımakta ve Şubat 2008 tarihli Kanun'un kapsamını genişletmekteydi. Yeni mevzuat, Türk makamları ve Vakıflar Meclisi tarafından hızlı bir şekilde uygulanmalıydı. Bozcaada üzerindeki mülkler Gökçeada ve Bozcaada Episkoposlarına devredilmişti. Vakıflar Kanunu'nun uygulanmasına, gecikmeler ve usule ilişkin sorunlara rağmen devam edilmekteydi. Bu çerçevede, 181 adet mülkün cemaat vakıflarına iadesine imkan sağlanmıştı. Mazbut vakıflara ait mülkler, Vakıflar Kanununda Ağustos 2011'de yapılan değişikliklerin kapsamı dışında kalmıştı. Bunların yanında Rum azınlığın,

⁵¹⁴ “Simvuli Tis Evropis Kaı Evrovuli Kaloun Tin Turkia Na Sebastı Ta Dikeomata Ton Ellinon Tis İmvru kaı Tis Tenedu” (Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu Türkiye'yi İmroz ve Bozcaada Rumlarının Haklarına Saygı Duymaya Çağırıyor), **İ Tenedos**, Sayı:12, Ocak-Şubat-Mart 2010, Atina, s.12.

⁵¹⁵ https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (Erişim Tarihi: 11.07.2020), s.31-32. (Erişim Tarihi 11 Temmuz 2020)

eğitime erişim ve Gökçeada ve Bozcaada'daki sorunlar dahil olmak üzere, mülkiyet hakkı ile ilgili sorunlarla karşılaşmaya devam ettiği söylendi.⁵¹⁶

10 Ekim 2012 tarihinde yayınlanan İlerleme Raporu'nda Avrupa Konseyi Venedik Komisyonunun mülkiyet haklarının korunması hakkında Mart 2010'da verdiği tavsiyelerin uygulanmasına yönelik olarak ilerleme kaydedilmediği belirtildi. Avrupa Konseyi'nin Gökçeada ve Bozcaada ile ilgili olarak aldığı 1625 (2008) sayılı karar da hala uygulanmamıştı. Dolayısıyla Rum azınlığın durumu değişmemişti. Rum azınlık, eğitime erişim ile Gökçeada ve Bozcaada'daki sorunlar dâhil olmak üzere, mülkiyet hakkı ile ilgili sorunlarla karşılaşmaya devam etmekteydi.⁵¹⁷

16 Ekim 2013 ve 8 Ekim 2014 tarihli İlerleme Raporlarında Gökçeada ve Bozcaada ile ilgili olarak mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin Avrupa Konseyi'nin 1625 (2008) sayılı kararının henüz uygulanmadığı tekrarlandı. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Türk Hükümetine, 1625 (2008) sayılı kararını gecikmeksizin uygulaması, Rum azınlıkların mülkiyet haklarını iade etmesi ve Gökçeada ile Bozcaada'da yaşayan halkın ihtiyaçlarını ele alması yönünde çağrıda bulundu.⁵¹⁸

10 Ekim 2015 tarihli Ülke Raporunda Gökçeada'daki Rum azınlık okulunun ortaokul ve lisesinin Eylül itibarıyla faaliyete geçtiği söylendi. Bunun dışında adalarla ilgili bir şeye değinilmeden Türkiye'deki azınlıkların vatandaşlık haklarından bahsedilmişti.⁵¹⁹ 9 Ekim 2016 Ülke Raporu'nda Tapu Kanunu'nun 2012'de değiştirilmesi ile Yunanistan vatandaşlarının mülkiyetin miras yoluyla edinilmesi ve mülkiyetin tescil edilmesinde sorunlarla karşılaştığı bildirilmişti. Venedik Komisyonunun mülkiyet ve eğitim haklarının korunmasına ilişkin 2010 tavsiyelerinin uygulanması gerekmekteydi. Gökçeada ve Bozcaada'daki mülkiyet haklarına ilişkin olarak, Avrupa Konseyinin 1625 (2008) sayılı İlke Kararı'nın tam

⁵¹⁶ https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.36-38. (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

⁵¹⁷ https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.37-38. (Erişim Tarihi : 11 Temmuz 2020)

⁵¹⁸ https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.61-63; https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.59 (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

⁵¹⁹ https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.74. (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

olarak uygulanması gerektiği belirtildi.⁵²⁰ 17 Nisan 2018 tarihli Ülke Raporunda da aynı şekilde Avrupa Konseyinin 1625 (2008) sayılı İlke Kararı'nın tam olarak uygulanması gerektiği tekrarlandı.⁵²¹ 29 Mayıs 2019 tarihli son raporda da kararın tam olarak uygulanması gerektiği ve gayrimüslim azınlıkların mülkiyet haklarına ilişkin mevzuatın ve mülkiyet haklarına ilişkin tüm hususları kapsayan mevzuatın gözden geçirilmesi tavsiye edildi.⁵²²



⁵²⁰ https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, s.74 (Erişim Tarihi 11 Temmuz 2020)

⁵²¹ https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf, s.38. (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

⁵²² https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf, s.42. (Erişim Tarihi : 11 Temmuz 2020)

SONUÇ

15. yüzyılda Osmanlı hakimiyetine giren ve 1912 yılına kadar kesintisiz bir şekilde Osmanlı idaresi altında kalan İmroz ve Bozcaada 1912 yılı itibariyle uluslararası bir sorun haline gelmişti. Balkan Savaşlarının başlamasından sonra adaları işgal eden Yunanistan 1923 yılına kadar -her ne kadar Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizler askeri üs olarak kullansalar da- bu statükoyu korumuştur. 1923 yılında Lozan Konferansı toplandığında İmroz ve Bozcaada'nın egemenliği konusunda Türkiye ile Yunanistan bir mücadeleye girişmişti. Türkiye'nin temel argümanı bu adaların boğazlara yakın olmaları nedeniyle o bölgede güvenliği sağlamak için İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye ait olması şeklindeydi. Yunanistan da adalardaki Rum nüfusunu ve 1912 yılından itibaren devam eden işgali gerekçe göstererek adaların Yunanistan'a verilmesini talep etmişti. Konferansın ilk döneminde yapılan görüşmeler sonucunda her iki adaya da mahalli idare verilmesi şartı ile adalar Türkiye'ye bırakılmıştı. Aynı zamanda adalar halkı Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nden de muaf tutulmuşlardı. Mahalli idare hem Yunanistan hem de adalılar cephesinde özerklik olarak algılanmıştı. Halbuki yalnızca adanın hükümetle olan işlerini halletmek ve yerel idare meclisleri kurarak vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kararlar alınması anlamına gelen mahalli idarenin özerklik ile herhangi bir bağı yoktu. Böyle bir anlam da taşımıyordu. 1927 yılında kabul edilen Mahalli İdareleri hakkındaki kanun kısa süreli uygulanabilmiş, 1930 yılında kabul edilen Belediye Kanunu'na göre adalarda belediye teşkilatı kurulmuştu. Bu konuda tepki gösteren Rumlar Yunanistan'dan destek görmek istemişlerdi. Fakat o yıllarda Türk-Yunan ilişkilerinin olumlu seyretmesi sebebiyle Yunanistan ilişkilerin bozulmaması adına konuya mesafeli yaklaşmıştı. Rumların yaşantılarını etkileyen temel unsur bu idare şeklinin ötesinde adalarla ilgili kabul edilen Mahalli İdare Kanunu'nun 14. maddesi olmuştu. Bu maddeye göre İmroz ve Bozcaada'da eğitim dili Türkçe olmuştu. Dillerini ve dinlerini öğrenmek isteyenler, okulların denetiminde özel dersler alacaklardı. Bu maddeye sert bir şekilde tepki gösteren Rumlardan bazıları göç ederek çocuklarına Yunanistan'da eğitim aldırılmışlardı. Lozan'dan sonra adaların Türkiye'ye verilmesini kabul etmeyerek göç edenler de olmuştu. Eğitim haklarının sınırlandırılmasını gerekçe göstererek adalardan ayrılan

Rumlarla göç hareketi de hızlanmış oldu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin azınlık politikaları milli bir devlet oluşturma ekseninde şekillendiği için azınlıkların sıcak bakmadığı bazı uygulamalara başvurulmuştu. Her vatandaşın Türkçe konuşmasına yönelik söylemler, Varlık Vergisi, Yirmi Kur'a Nafia Askerleri gibi uygulamalardan İmroz ve Bozcaada Rumları fazla etkilenmemişti. Yalnızca eğitim dilinin Türkçe olması kararı adalıları olumsuz yönde etkilemişti. 1950 yılına kadar devam eden bu süreç Demokrat Parti iktidarının liberal politikası sebebiyle değişmişti. Türkçe eğitimi öngören 14. madde kaldırılarak okullarda Rumca eğitim yapılmasının önü açıldı. Bu durum İmroz ve Bozcaada Rumları için oldukça önemli bir adımdı. Demokrat Parti iktidarı boyunca (1950-1960) Rumlar rahat bir yaşam sürmüşlerdi. Bunun en büyük sebebi ise İmroz ve Bozcaada Metropolit Meliton'un çalışmalarıydı. İktidar ile oldukça iyi ilişkiler kuran Meliton özellikle eğitim alanında büyük başarılar elde etmişti. Birçok Rum okulunun açılışı bu döneme denk gelmişti. Eğitim alanındaki bu olumlu gidişat 1955 yılında Kıbrıs krizinin patlak vermesi ve 6/7 Eylül olaylarının da etkisiyle yerini kısıtlamalara bırakacaktı. 1960 Darbesiyle Demokrat Parti'nin iktidardan düşmesi İmroz ve Bozcaada Rumları için de bir düşüş anlamına gelmişti. Kıbrıs sorunu nedeniyle Türk-Yunan ilişkilerinin gerilmesi Türkiye'nin azınlık politikasını değiştirmesine neden olmuştu. Ülkede yaşayan tüm Rumlar bir tehdit unsuru olarak görülmüştü. Yunanistan ile yaşanan siyasi krizin de etkisiyle Türkiye 1964 yılında Yunan vatandaşı olan kişilerin sınır dışı edilmesine karar verdi. Bu karar Yunanistan'ı protesto amacı taşımıştı. Fakat bu kişilerin birçoğu Türk vatandaşı Rumlar ile akrabalık bağlarına sahip olduğu için ülkeden ayrılmaları demek bu Türk vatandaşı Rumların da dolaylı olarak göç etmesine sebep olacaktı. Nitekim olaylar bu şekilde gelişti ve Rumlar da her ne kadar resmi bir karar olmasa da göç etmeye başlamıştı. İmroz ve Bozcaada Rumlarını ise etkileyen temel olay bu sınır dışı kararı değildi. 1964 yılında MGK'nın ülkenin güvenliği amacıyla aldığı bir dizi karar İmroz ve Bozcaada Rumlarını derinden etkilemişti. Adadaki arazilerin kadastrounun yapılması, okul, cezaevi, lojman gibi devlet kurumlarının inşası, adaya Türk iskânı gibi kararlar ada Rumlarının ekonomik ve sosyal olarak problemler yaşamasına neden olmuştu. İmroz ve Bozcaada Rumlarının göçleri resmi bir kararla olmamıştı. MGK'nın adalarla ilgili tedbirleri birer tavsiye niteliği taşıyordu ve bu kararlarda da doğrudan göç ettirilmesi şeklinde bir ibare yoktu.

Adalardaki Rum nüfusunun yoğunluğu dikkate alınarak bu nüfusun Türkler lehine değiştirilmesi amacı taşımıştı. Aynı zamanda her ne kadar İmroz ve Bozcaada Rumları adına kararlar alınsa da büyük oranda Bozcaada üzerinde tatbik edilmemişti. MGK Kararları İmroz adasında uygulamaya geçirilmişti. Hükümetin Rumlara karşı düşmanca bir tutum sergilemekten öte yalnızca İmroz'da Türk nüfusu arttırmaya yönelik adımlar attığı da görülmektedir. İmroz'a Türk nüfusu iskânı da sistematik olarak ancak 1973 yılında başlamıştı. Adanın ismi 1970 yılında Gökçeada olarak değiştirilse de Rumlar bu kullanımı kabul etmeyerek İmrozlu olduklarını vurguluyorlardı. Adaya gelen Türkler ise "Gökçeadalı" olmuştu. İmrozlu Rumların adadan ayrılış sebepleri daha çok arazilerini kaybetmekten kaynaklı ekonomik sebeplerken Bozcaada Rumlarının birçoğu mallarını ve arazilerini satarak adadan ayrılmışlardı. İmroz ve Bozcaada nüfus yapısının değişimi 1964-1980 yılları arasında olmuştu. Rumların adalardan göçü Kıbrıs sorununun ortaya çıkışıyla değişen politikanın bir ürünü idi. Fakat İmroz ve Bozcaada Rumları konusu Batı Trakya Türkleri'nden ayrı düşünülmemelidir. Hem Yunanistan hem de Türkiye ülkelerinde yaşayan azınlıkları birer "misilleme" aracı olarak kullanmışlardı. Her iki ülke azınlıklara iyi muamelelerde bulunduğunu söylerken diğer devletin azınlık haklarını ihlal ettiğini iddia etmişti. Karşılıklı suçlamalar uzun yıllar devam etti ve hem Batı Trakya Türkleri hem de İmroz ve Bozcaada Rumları bu politikadan kötü etkilendi. Dolayısıyla İmroz ve Bozcaada Rumlarının göçü Kıbrıs sorunuyla başlamış ve zamanla ivme kazanmış olsa da bu politikanın devamı Batı Trakya Türkleri'nin Yunanistan'daki haklarının kısıtlandığı iddiaları ile yürütülebilmisti.

1980'li yıllarda ise göç eden Rumların diasporada çalışmaları başladı. Yunanistan başta olmak üzere dünyanın birçok yerine dağılan İmroz ve Bozcaadalı Rumlar dernekler vasıtasıyla örgütlenip kimliklerini korumaya çalıştılar. Bozcaadalı Rumlar İmrozluların aksine daha geç tarihlerde örgütlense de her iki ada Rumları diaspora faaliyetlerinde birbirlerini desteklemişlerdi. Derneklerin kültürel ve sosyal yönden Rumlar üzerinde olumlu bir etkisi olsa da derneklerle ilgili vurgulanması gereken nokta, derneklerin uluslararası siyasette etkili olmalarıdır. Yunanistan'ın desteğini alan Rumlar özellikle Yunanistan'daki İmrozlular ve Bozcaadalılar Dernekleri ile Türkiye'den ayrılmalarına sebep olan uygulamaları gündemde tutarak

başta Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası kuruluşların dikkatini çekmişlerdi. Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine engel teşkil eden konuların başında İmroz ve Bozcaada Rumlarının ihlal edilen hakları gelmektedir. Avrupa Birliği'nin Türkiye için hazırladığı İlerleme Raporlarında yer verilen bu konu Türkiye'nin 2005 yılından itibaren adımlar atmasına vesile oldu. Adalara yapılan resmi ziyaretler ve 2013 yılında Rum okullarının yeniden açılması Rumların adaya geri dönüşü için büyük bir adım olmuştu. Yalnız Rum okullarının açılması konusundaki ısrarcı tutumları karşılık bulan Rumlar adalardaki taşınmazları konusunda henüz aynı başarıyı sağlayamadı. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren adadan ayrılan Rumlar mallarını çok ucuz fiyatlara satmışlardı. Geride kalanlar da devlet hazinesine aktarılmıştı. Geri dönmek isteyen veya miras yoluyla mallarını ailelerine bırakmak isteyen Rumlar zorluklarla karşılaşmışlardı. Vatandaşlık sorunu, malların envanterinin çıkarılmaması, adaların sit alanı bölgesi olması gibi sebepler Rumların taşınmaz mallarını geri alamamalarına sebep oldu. Aslında Rumların bu arazileri ve malları Medeni Kanun'un 639. maddesi mucibince tapusuz bir şekilde ele geçirdikleri iddiaları da vardır. Zaten kendilerinin olmayan malların devlet arazisine dönüştürülmesinin olağan bir durum olduğu özellikle 1950'li ve 60'lı yıllarda sık sık basına yansımıştı. Buna rağmen günümüzde Rumların adadaki kendilerine ait olduklarını iddia ettikleri malları adaların sit alanları olması sebebiyle geri almaları hatta satın almaları mümkün görünmemektedir. Giorgios Tsimouris'in "Kendilerine gönülsüzce vatandaşlık hakkı sunan otoriter bir ev sahibi devlet ile ulusal bir kapsayıcılık söylemine rağmen kendilerini gönülsüzce ulusal kardeşliğe dahil eden samimiyetsiz bir Yunan Devleti arasında köşeye sıkışmış bir azınlık" şeklindeki tanımı, İmroz ve Bozcaada Rumlarının tarihsel süreç içerisindeki durumlarını oldukça net bir şekilde yansıtmaktadır. Sonuç olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türkiye'nin İmroz ve Bozcaada üzerindeki politikası dönemin konjonktürüne ve Türk- Yunan ilişkilerinin seyrine göre şekil almıştı.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

I. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

HR.İM : Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı

MF.İBT : Maarif Vekâleti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi

II. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA: Yer nr: 30.10.0.0. Fon Kodu: 205.399.16.

BCA : Yer nr: 30.10.0.0. Fon Kodu: 64.431.9.

BCA : Yer nr: 30.11.1.0 Fon Kodu: 1.1.1.10.

BCA : Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 126.55.9.

BCA : Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 130.77.11.

BCA : Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 126.62.3.

BCA : Yer nr: 30.18.1.1. Fon Kodu: 12.70. 10.

BCA : Yer nr: 30.10.254 Fon Kodu: 710. 34.

BCA : Yer nr: 30.10.0.0. Fon Kodu: 255.717.25.

BCA : Yer nr: 272.0.0.11. Fon Kodu: 16.70.16.

BCA : Yer nr: 30.10.214. Fon Kodu: 454. 3.

BCA : Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 38.54.17.

BCA : Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 44.21.17.

BCA :	Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 45.31.5.
BCA :	Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 48.64.10.
BCA :	Yer nr: 30.18.1.2. Fon Kodu: 82.21.8.
BCA :	Yer nr: 30.1.0.0. Fon Kodu: 133.866.10.

RESMÎ YAYINLAR

Düştur

T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları:	Devre: 1, Cilt: 4, İçtima Senesi: III, 4 Mart 1339 4üncü İnıkat, 1,2nci Celse.
T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları:	Devre:1, Cilt:4, İçtima Senesi: III, 5 Mart (1339) 5inci İnıkat, 1, 2, 3, 4üncü Celse.
T.B.M.M.Zabıt Ceridesi:	Devre:2, Cilt:8, İçtima Senesi:1, 45inci İçt Teşrinievvel 1339 (31 Ekim 1923)
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi:	Devre:2, Cilt: 2, İçtima Senesi: 1, 35inci İçt Teşrinievvel 1339 (13 Ekim 1923)
T.B.M.M. Zabıt Ceridesi:	Devre: 2, Cilt: 1, İçtima Senesi: I, 21 Ağustos 1339 İçtima.
T.B.M.M. Tutanak Dergisi:	31 Ocak 1951, Dönem: 9, Cilt:4, Toplantı: Birleşim.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi:	Dönem:5, Cilt:1,Toplantı:1, 78nci Birleşim, 1: 1977, s.465-466.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi:	Dönem:5, Cilt:1, Toplantı:1, 80nci Birleşim, 2 1977, s. 544-545.
CHP 15.Yıl Kitabı	1938, Ankara.
Çanakkale İl Yıllığı	1967, 1973.

Gökçeada İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Dosyası (2015-2016) Ekim 2015.

T.C Devlet Salnamesi:

1925-1926, Matbaa-i Amire, İstanbul 1926.
1926-1927, Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi.
1927-1928, Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi.

T.C Devlet Yıllığı:

1928-1929, İstanbul Devlet Matbaası, 1929

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet
İstatistik Umum Müdürlüğü:

**28 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1927 Umumî
Nüfus Tahriri**, Fasikül 1-2, Ankara
1929.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık İstatistik Genel
Direktörlüğü:

**20 İlk Teşrin (Ekim) 1935 Genel
Nüfus Sayımı**, Cilt 60, no:75, Ankara
1937.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık İstatistik Genel
Direktörlüğü:

**20 İlk Teşrin (Ekim) 1940 Genel
Nüfus Sayımı**, Cilt 2, Neşriyat Sayısı:
158, Ankara 1944.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık İstatistik Genel
Müdürlüğü:

21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı,
Cilt 65, no:286, Ankara 1950.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık İstatistik Genel
Müdürlüğü:

22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı,
no:410, İstanbul 1961.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık İstatistik Genel
Müdürlüğü:

23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı,
Cilt 67, no:399, İstanbul 1961.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık Devlet İstatistik
Enstitüsü:

23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı,
no:452, Ankara 1964.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık Devlet İstatistik
Enstitüsü:

**24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı
Nüfusun Sosyal ve Ekonomik
Nitelikleri**, no:568, Ankara 1969.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık Devlet İstatistik
Enstitüsü:

**25 Ekim 1970 Genel Nüfus Sayımı
Nüfusun Sosyal ve Ekonomik
Nitelikleri**, no:756, Ankara 1977.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık Devlet İstatistik
Enstitüsü:

**26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı
İdari Bölünüş**, no:813, Ankara 1977.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık Devlet İstatistik
Enstitüsü:

**26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı
Nüfusun Sosyal ve Ekonomik
Nitelikleri**, no:988, Ankara 1982.

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık Devlet İstatistik
Enstitüsü:

**12 Ekim 1980 Genel Nüfus Sayımı
Nüfusun Sosyal ve Ekonomik
Nitelikleri**, no:1072, Ankara 1984.

Devlet İstatistik Enstitüsü:

1990 Genel Nüfus Sayımı , no: 1457,
Ankara, 1991.

Devlet İstatistik Enstitüsü:

1997 Genel Nüfus Tespiti, no: 2281,
Ankara, 1999.

(2000’li yıllardaki nüfus istatistikleri TÜİK internet sitesinden alınmıştır.)

SÜRELİ YAYINLAR

Anafartalar (Çanakkale)

Akşam

Cumhuriyet

Çanakkale

Demokrat Çanakkale

Devrim (Çanakkale)

Eleftheros Logos (Midilli /Yunanca)

Hürriyet

İmvriotika (Dergi/ Selanik /Yunanca)

İnkılap (Çanakkale)

İ Tenedos (Dergi/ Atina /Yunanca)

Kale (Çanakkale)

Köylü (Çanakkale)

Milliyet

Resmi Gazete

Salpigks (Midilli / Yunanca)

Tanin

Tevhid-i Efkar

Ulus

Yeşilada'da Sabah (İmroz)

Yeni Sabah (İstanbul)

(Yukarıda adları belirtilen gazetelerin ve dergilerin kullanılan sayılarının tarihleri, numaraları ve sayfa sayıları dipnotlarda verilmiştir.)

KİTAPLAR

- Akkaya, Ahmet Yaşar: **Türkiye’de Darbeler ve Azınlıklar**, İstanbul, 2014, Ufuk Yay.
- Anzerlioğlu, Yonca: **Karamanlı Ortodoks Türkler**, Ankara, 2013, Phoenix Yay.
- Armaoğlu, Fahir: **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, 2014, Timaş Yay.
- Aygen, M. Saadettin: **Bütün Yönleriyle Bozcaada**, Afyon, Türkeli Matbaası (yıl yok)
- Bali, Rifat: **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Devletin Örnek Yurttaşları 1950-2003**, İstanbul, 2009, Kitabevi Yay.
- _____: **İkinci Dünya Savaşında Gayrimüslimlerin Askerlik Serüveni: Yirmi Kur’a Nafia Askerleri**, İstanbul, 2008, Kitabevi Yay.
- Baş, Mustafa: **Türk Ortodoks Patrikhanesi**, Ankara, 2005, Aziz Andaç Yay.
- Bilsel, Cemil: **Lozan**, Cilt:2, İstanbul, 1998, Sosyal Yay.
- Birsel, Haktan: **Türkiye’nin Azınlık Politikası**, İstanbul, 2011, IQ Kültür Sanat Yay.
- Bozkurt, Abdurrahman: **Türk Boğazlarında Uluslararası Kontrol**, İstanbul, 2014, İdeal Kültür Yay.
- Budak, Mustafa: **İdealden Gerçeğe: Misak-ı Milli’den Lozan’a Dış Politika**, İstanbul, 2002, Küre Yay.

- Çetinkaya, Hikmet: **Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları**, İstanbul, 1986, Boyut Yay.
- Çokona, Ari: **20.Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri**, İstanbul, 2016, Literatür Yay.
- Dedeoğlu, Beril: **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, 2003, Boyut Kitapları.
- Demir, Hülya, Akar, Rıdvan: **İstanbul'un Son Sürgünleri**, İstanbul, 1994, İletişim Yay.
- Demirci, Sevtap: **Belgelerle Lozan**, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul, 2011, Alfa Yay.
- Demirözü, Damla: **Savaştan Barışa Giden Yol Atatürk Venizelos Dönemi Türkiye Yunanistan İlişkileri**, İstanbul, 2007, İletişim Yay.
- Doğan, Mesut: **Beşeri Coğrafya Açısından Bozcaada**, İstanbul, 2011, İmleç Yay.
- Dündar, Fuat: **Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar**, İstanbul, 2000, Çiviyazıları Yay.
- Erim, Nihat: **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, Cilt:1, Ankara, 1953, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yay.
- Erkin, Feridun Cemal: **Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar**, Cilt:1, Ankara, 1980, TTK Yay.
- Galanti, Avram: **Vatandaş Türkçe Konuş**, Ankara, 2000, Kebikeç Yay.
- Güler, Ali: **Türkiye'de Gayrimüslimler (Sosyo- Ekonomik Durum Analizi)**, Ankara, 1996. ATASE Yay.
- _____ : **Sorun Olan Avrupa Birliği**, Ankara, 2004, Berikan Yay.

- _____ : **Rakamlarla Türkiye’de Azınlıklar**, Ankara, 2001, Berikan Yay.
- Güllü, Ramazan Erhan: **Türkiye’de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlıdan Cumhuriyete**, İstanbul, 2018, Ötüken Yay.
- _____ : **Patrik Meletios Metaksakis ve İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi (1921-1923)**, İstanbul, 2017, Ötüken Yay.
- Gülsoy, Ufuk: **Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni**, İstanbul, 2000, Simurg Yay.
- Günday, Metin: **İdare Hukuku**, Ankara, 2011, İmaj Yay.
- Güneş, İhsan: **Birinci TBMM’nin Düşünce Yapısı**, İstanbul, 1997, İş Bankası Kültür Yay.
- Gürel, Şükrü: **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1993, Ümit Yay.
- Gürüney, M.Hakan: **Tenedos’tan Bozcaada’ya Unutulmuş Bir Ada Hikayesi**, Bozcaada, 2009, Bozcaada Yerel Tarih Araştırma Merkezi Yay.
- Hatipoğlu, Murat: **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Ankara, 1997, Siyasal Kitabevi.
- Hayta, Necati: **Balkan Savaşları’nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı**, Ankara, 2008, Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Feryal Tansuğ (Editör) **İmroz Rumları Gökçeada Üzerine**, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2012.

- İnönü, İsmet: **Hatıralar**, Yay.Haz.Sebahattin Selek, Cilt.2, Ankara, 1987, Bilgi Yay.
- Kakmioğlu, Dimitri: **Anayurt**, Çev. Niran Elçi, İstanbul, 2009, E Yayınları.
- Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Devletinde İlk Nüfus Sayımı 1831**, Ankara, 1943, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü.
- Karpat, Kemal: **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, İstanbul, 2010, Timaş Yay.
- Kenanoğlu, M.Macit: **Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek**, İstanbul, 2004, Klasik Yay.
- Keser, Ulvi: **Kıbrıs'ta Türk- Yunan Fırtınası (1940-1970)**, İstanbul, Boğaziçi Yay. (yıl yok)
- Kılıç, Ramazan: **Türkiye - AB İlişkileri ve Gümrük Birliği: Ekonomik Entegrasyon Teorisi Gümrük Birlikleri Teorisi**, Ankara, 2002, Siyasal Kitabevi.
- Kocaoğlu, Burak: **Osmanlı Devletinde Cizye Vergisi**, Ankara, 2018, Berikan Yay.
- Kuneralp, Zeki: **İkili Rapor**, İstanbul, 1997, İSİS Yay.
- Kurumahmut, Ali: **Egede Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara, 1998, TTK Yay.
- _____ : **Montrö Sözleşmesi Türk Boğazları ve Karadeniz**, İstanbul, 2006, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yay.
- Macar, Elçin: **Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi**, İstanbul, 2012, İletişim Yay.
- Meray, Seha L.: **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar- Belgeler**, İstanbul, 2001, Yapı Kredi Yay.

- Nur, Rıza: **Lozan Hatıraları**, İstanbul 1991, Boğaziçi Yay.
- Oran, Baskın: **Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, 1986, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay.
- _____ : **Yunanistan'ın Lozan İhlalleri**, Ankara, 1999, SAEMK.
- Özköse, Kadir: **Son Dönem Tasavvuf Akımlarından Tıcaniyye ve Tekrur Hareketi**, Ankara, 2000, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Papuççular, Hazal: **Türkiye ve Oniki Ada (1912-1947)**, İstanbul, 2019, Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Pazarcı, Hüseyin: **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, Ankara, 1986, A.Ü.S.B.F. Yayınları.
- Saraçlı, Murat: **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Azınlıklar**, Ankara, 2007, Lotus Yayınevi.
- Saygı, Erol: **Gökçeada İmbros**, İstanbul, 1988, Serhat Yay.
- Sonyel, Salahi R.: **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Ankara, 1986, TTK Yay.
- Soysal, İsmail: **Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları**, Cilt:1, Ankara, 1983, TTK Yay.
- Şimşir, Bilal: **Lozan Günlüğü**, Ankara, 2012, Bilgi Yayınevi.
- Tağmat, Çağla D.: **Lozan Konferansı'nda Yunan Diplomasisi (1922-1923)**, İstanbul, 2018, Libra Kitap.
- Tansuğ, Feryal: **Osmanlı'nın Son Döneminde Adalı Rumlar: İmroz, Limni, Semadirek, Taşoz**, İstanbul, 2017, Pan Yayınları.

- Uygun, Selçuk: **Çanakkale'nin Eğitim Mirası**, 2016, Eğitim Araştırmaları Birliği Yay.
- Vahapoğlu, Hidayet: **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları, Yönetimleri**, Ankara, 1990, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- Yıldırım, Onur: **Diplomasi ve Göç Türk- Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü**, İstanbul, 2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Yurtseven, H.Rıdvan: **Gökçeada: Sıradan İnsanların Öyküleri**, Ankara, 2012, Detay Yay.

MAKALELER

- Ayda, Adile: "Pelasglar Kim İdiler?", **Belleten**, Cilt: 46, Sayı:183, 1982, s.475-586.
- Aleksandris, Aleksis: "Imbros And Tenedos: A Study In Turkish Attitudes Toward Two Ethnic Greek Island Communities Since 1923", **Journal of Hellenic Diaspora**, Cilt: 7, Sayı:1, 1980, s.5-31.
- Arıkan, Harun: "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yunanistan Faktörü", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı.28, Mart 2003, s.116-140.
- Atabay, Mithat: "Osmanlıdan Cumhuriyete Bozcaada (1912-1923)", **Bozcaada Değerleri Sempozyumu (25-26 Ağustos 2008)**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, No:77, s.89-99.

- _____:
- “Osmanlı’nın Son Deniz Başarısı İmroz Deniz Savaşı”, **Gökçeada Değerleri Sempozyumu (26-27 Ağustos 2008)**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, No:78, s.69-76.
- Aziz, Aysel: "Gökçeada Üzerine Toplumsal Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.28, Sayı.1, 1973, s.85-119.
- Babül, Elif: “İmroz’da Tanınma Siyasetleri: Ulusal Vatandaşlık, Yerel Aidiyet ve Toplumsal Hafıza”, **İmroz Rumları Üzerine**, Der: Feryal Tansuğ, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2012, s.228-255.
- Bilgiç, Bestami: “Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri (1923-1938)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı.91, Bahar 2015, s.1-27.
- Boutaras, Makis: “İmroz’un Eğitim Serüveni”, **İmroz Rumları Gökçeada Üzerine**, Der.Feryal Tansuğ, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2012, s.110-148.
- Çakırbaş, Ali: “Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Aleksandros Hacopulos’un Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması”, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.9, Sayı.1, 2019, s.176-193.
- Çapa, Mesut: "Lozan Antlaşması'ndan Sonra İmroz ve Bozcaada'da Türk Egemenliğinin Yeniden Kurulması: Adalar Hakkında Bir Rapor", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı.22, 2017, s.91-108

- Erginsoy, Güliz: " A Tribute To The Nineteenth Anniversary of The Lausanne Treaty: Immobilized and Mobilized Narratives From Imbros to Gökçeada", **Turkish Journal of Sociology**, Cilt.3, Sayı.27, 2013, s.95-108.
- Ertan, Temuçin Faik: "Lozan Görüşmeleri Sırasında Türk Heyeti ile TBMM Hükümeti Arasındaki İlişkiler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt.6, Sayı.18, Temmuz 1990, s.615-626.
- Gedik,Hande Birkalan: "İççedir Ötekilik Halleri: Festival ve Mit Arasında Imbros'da Hatırlamak ve Unutmak", **Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi**, Cilt.16, Sayı.62, 2010/2, s.7-28.
- Güllü, Ramazan Erhan: "Lozan Antlaşması Sonrası Türkiye'nin Azınlıklara Yönelik Politikaları", **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, 2018, VII/2, s.268-298.
- Hacıpaşaoğlu, Noyan: "Batı Trakya Türk Azınlığının İki Dilli Eğitim Modeline Yönelik Bir Değerlendirme", **Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt.1, Sayı.1, Edirne, Haziran 2019, s.81-96.
- Hüseyinoğlu, Ali: "Çift Dillilik ve Azınlık Eğitimi :Batı Trakya Örneği", **Azınlık Eğitiminde İki Dillilik ve Dilsel Yeterliliğin Gelişimi**, Yay.Haz. Pervin Hayrullah, Gümüllü, 2014.
- İnce, Fuat: "Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı.53, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s.101-128.

- Kaştan, Yüksel: "Osmanlı Devletinde 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkati ile Vilayet Yönetiminin Yeniden Teşkilatlandırılması", **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, Cilt.2, Sayı.2, Ocak 2016, s.78-98.
- Katsanos,Yorgos, Macar, Elçin: "İmroz'dan Gökçeada'ya Giderken 1964'te Ne Oldu?", **İstanbullu Rumlar ve 1964 Sürgünleri**, Der. İlay Roman Örs, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s.167-179.
- Kayam, H.Cevahir: "Lozan Barış Antlaşması'na Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM'de Görüşülmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:27, Ankara, 1993, s.581-608.
- Kahraman,Selver Özözen: "Gökçeada'da Göçlerin Nüfus Gelişimi ve Değişimi Üzerine Etkileri", **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2005, s.39-54.
- Macar, Elçin: "İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'ye Bırakılması ve 1928 Tarihli Bir Rapor", **Suriçi'nde Bir Yaşam-Toktamış Ateş'e Armağan**, İstanbul Bilgi Üni. Yay. 2014, s.370-378.
- Ongan, NilgünTunçcan: "Göç Eksenli Kalkınmanın Demografik Analizi: Gökçeada Örneği", **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Ekim 2012, Cilt.14, Sayı.4, s.47-70.
- Öksüz, Hikmet: "Lozan Sonrasında Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada'da Rumların Askere Alınması", **Tarih ve Toplum**, Ağustos 2000, Sayı. 200, s.41-46.

- Öktem, Kerem: “The Nation’s Imprint: Demographic Engineering and the Change of Toponymes in Republican Turkey”, **European Journal of Turkish Studies**, No: 7, 2008, s.1-33.
- Örenç, Ali Fuat: "Ege Adaları’nda İdari Yapı (1830-1923)", **Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK)**, Ankara, 2003, s.32-53.
- Özbek, Çiğdem: "Antik Çağda Gökçeada", **Gökçeada Değerleri Sempozyumu 26-27 Ağustos 2008**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, No:78, s.59-69.
- Öztürk, Duygu: “Yunanistan’ın PASOK’lu Yılları ve Türkiye İle İlişkiler”, **Türk – Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler**, Editör: Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s.137-162.
- Sevinç, Derya: “Türkiye ve Yunanistan İktidar Partilerinin Ortak Politikaları (1950-1960)” , **ABAD (Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi)**, 2018, 1(1), s.3-27.
- Stagia, Pefkula: “İ Mionotiki Ekpedeysi Stin İmvro Apo To 1923-1964 “ (İmrozda Azınlık Eğitimi 1923-1964), **İmvriotika**, Sayı.92, Haziran 2005, Selanik, s.66-71.
- Şahin, Çiğdem: “Avrupa Örgütleri Nezdinde Gökçeada’nın Bir Azınlık Sorun Alanı Olarak Yapılandırılması”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Ağustos 2015, Sayı.217, s.1-30.

- Tağmat, Çağla Derya: “Lozan Barış Konferansı’na Yunanistan Tarafından Bakış: Venizelos’un Dünyasında Lozan”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV/29, 2014 Güz, s.141-173.
- Tulça, Enis: “2000 Yılı Sonrası Türk – Yunan İlişkileri Yakınlaşması Sürecince Atina’daki Rum Dernekleri İstanbul Rumların Evrensel Federasyonu ve Atina İmrozlular (Gökçeadalılar) Dernekleri Örneği”, **TURAN- Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Cilt.11, Sayı.44, Aralık 2019, s.484- 491.
- Tuna, Işıl: “1950-1960 Yıllarında Türkiye’nin Kıbrıs Politikası”, **Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2016, s.81-99.
- Tunaboğlu, İskender: “Midilli’nin Sonunu Hazırlayan İmroz Harekâtı”, **Studies Of The Ottoman Domain**, Cilt:3, Sayı:4, Şubat 2013 s.37-47.
- Tunçel, Harun: “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.10, Sayı.2, Elazığ, 2000, s.23-34.
- Turan, Elif: “Üniter Bir Devlet Olarak Finlandiya Yerel Yönetimleri”, **Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6 (1), 2018, s.84-102.
- Ulusoy, Ergin: “Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora Teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri”, **Göç Dergisi**, Cilt.2, Sayı.2, 2015 Ekim, s.208-228.

Uysal, Ceren: “Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (1) 2001, s.140-153.

Yaldız, Fırat: “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2013 Bahar (18), s. 289-318.

Yücel, Hakan, Yıldız, Süheyla: “İstanbul’da ve İmroz’da Rum Olmak, Atina’da Rum Kalmak”, **Kaynak: Alternatif Politika**, Cilt 6. Sayı 2. Eylül 2014, s.148-194.

Zengin, Kostas: “İ Ekpedeysi Sto Evlambio (Evlambio’da Eğitim), **İmvrriotika**, Sayı.56, Haziran 1996, s.1060-1064.

TEZLER

Babül, Elif Müyesser: “Belonging To Imbros: Citizenship And Sovereignty In The Turkish Republic”, **Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.

Bellos, Meliton : “Supudi Sto Kirgimatiko Ergo Tu Gerondos Halkidonos Melitonos Hacıs” (Kadıköy Gerontosu Metropolit Meliton Hacıs’in Çalışma ve Vaazı), **Yüksek Lisans Tezi**, Aristotelio Üniversitesi, Selanik, 2016.

Cengiz, Cansu: “Avrupa Birliği Uyum Süreci Politikalarının Gökçeada’daki Rum Azınlığa Etkisi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

- Durmuş, Hüseyin: “Bozcaada’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kültürü”, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2006.
- Erdem, Nilüfer: Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- Erdoğan, Leman Yetim: “Gökçeada ve Bozcaada’nın Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Belirlenmesi Koruma ve Geliştirme Olanakları”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Hrisulas, Hacıopulu: “Politiki İstoria Ke Kinonikos Apoklismos: İ Periptosi Tis Ellinikis Mionotikis Ekpedevsis Stin Turkia (1923-1968)” (Siyasi Tarih ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yunan Azınlığının Eğitimi 1923-1968), **Yüksek Lisans Tezi**, Demokritos Üniversitesi, Dedeağaç, 2015.
- Karas, Melitonos : “İ Nisos Imbros Simbolieis Tin Ekklesiastiku İstorian Tis Nisou İmvrou” (İmroz Adası: İmroz’un Kilise Tarihine Katkı), **Doktora Tezi**, Aristotelio Üniversitesi, Selanik, 1986.
- Limbisiuni, Anthi: “To Plegma Ton Ellinoturkikon Sheseon Ke İ Elliniki Minotita Stin Turkia, İ Ellines Tis Konstantinupolis Tis İmbru Ke Tis Tenedu (1955-1964)” (Türk – Yunan İlişkileri ve Türkiye’deki Yunan Azınlığı, İstanbul, İmroz ve Bozcaada Rumları 1955-1964), **Yüksek Lisans Tezi**, Aristotelio Üniversitesi, Selanik, 2008.
- Mağ, Abdülgani: Türkiye’de Merkezi İdareye Bağlı Taşra Örgütlenmesi ve Mali İdari Özerklik İlişkisi: Bozcaada Örneği, **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

- Münüsoğlu, Hasan: “Kültürel Bellek Bağlamında İmrozlu Kimliği Üzerine Etnografik Bir İnceleme”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Halk Bilimi Anabilim Dalı, 2017.
- Serçe, Uğur : “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Azınlık Politikaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Stratis, Dimitris: “Vartholomeos Kutlumasianos (1772-1851):Viografia-Ergografia”, **Doktora Tezi**, Selanik Aristotelio Üniversitesi İlahiyat Bölümü,1999.
- Yıldırım, Ekin: “İmroz’da Türkleştirme Politikaları Kapsamında Kurulan İskân Köyleri ile Birlikte Uygulanan Devlet Politikaları: Değişen Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.
- Yücel, Hüseyin: “Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi ve İdari Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

İNTERNET BAĞLANTILARI

http://www.kemme.gr/p/blog-page_18.html (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

[http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-](http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9343&lang=EN)

<ViewHTML.asp?FileID=9343&lang=EN> (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12011&lang=en> (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020)



EKLER

EK-1 (35 Sayılı MGK Kararları)

(1)

27 Mart 1964 gün 35 sayılı
MGK.Kararına ek.

İmroz ve Bozcaada'da alınması luğumlu
görülen tedbirler

DEVLET BAKANLIĞI :

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü :

1. Adaların Kadastrounun yapılması :

- a) Anne tesisleri inşa etmek maksadıyla Adaların en verimli ve en önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi.
- b) Kamulaştırmanın arkasından İmroz ve Bozcaada'da Kadastro çalışmalarında bağlanması.

Dinayet İşleri Bakanlığı :

1. İmrozda metropolitin şahsi ehliyet ve nüfusu göz önünde tutularak buraya aynı derecede kudretli ve ahi bir Müftü gönderilmesi.

Vakıflar Genel Müdürlüğü :

1. İmroz'da Vakıflar Genel Müdürlüğünün yardım ve delaletiyle mimari değeri olan Türk kültürünü tebarüz ettiren bir cami inşa edilmesi.
2. Adalara Türk damgasını vuracak olan Tarihi eserlerin onarılması ve restore edilmesi.

Adalet Bakanlığı :

İmroz Adasının mahkumların dışarıda iş görmeleri esasına dayanan İmralli tipi büyük bir infaz müessesesi kurulması. (Bu infaz müessesesi için komisyonca en uygun yer olarak, Merkez Mahallesi ile Zeytinli, Bademli ve Kale Köyleri arasındaki saha tesbit edilmiştir.)

İç İşleri Bakanlığı :

1. Kaçakcılığın önlenmesi için gerekli kıyı gözetleme ve Denizden kontrol tedbirlerinin alınması. Bu maksatla halen, Çanakkale bölgesine tahsis edilmiş olan fakat yatak yeri olmadığı için adalarda üstlenemeyen (J.) tipi 2 sahil muhafaza motorundan hiç değilse bir tanesinin İmroz Adasında yataklanmasını sağlamak.

2. Adaların Turistik çekiciliğini azaltmak; ve bunun içinde bu bölgenin ikinci yasak bölge Statüsünü muhafaza ederek yasak bölge nizamını titizlikle uygulamak.

3. Adalar Rumlarına dışardan yapılan yardımı, durdurmak bu maksatla cemiyetler kanunu mutlak şekilde uygulamak.

4. Anne tesisleri inşa etmek maksadıyla Adaların en verimli ve önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi.

5. İmroz Adasında Lozan Boğazlar sözleşmesindeki tehditlere aykırı olmamak üzere özel kuruluşu bir jandarma er okulunun açılması; (Komisyonca Okul yeri olarak Dereköyü uygun görülmüştür.)

6. Adalarda kilisenin Nüfus ve kudretini kırmak için patrikhane hakkında alınacak tedbirlerin buralarda teşmili.

7. Kilisenin özellikle Okul ve dernağ işlerine karıştırılmaması ve karıştığı taktirde metropolithaneye ihtarda bulunulması.

İmroz ve Bozcaada'da alınması luğumlu
gözülen tedbirler

DEVLET BAKANLIĞI

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü :

1. Adaların Kadastrounun yapılması :

- a) Anne tesisleri inşa etmek maksadiyle Adaların en verimli ve en önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi.
- b) Kamulaştırmanın arkasından İmroz ve Bozcaada'da Kadastro çalışmalarında başlanması.

Dinayet İşleri Bakanlığı :

- 1. İmrozda metropolitin şahsi ehliyet ve nüfusu göz önünde tutularak buraya aynı derecede kudretli ve ahi bir Müftü gönderilmesi.

Vakıflar Genel Müdürlüğü :

- 1. İmroz'da Vakıflar Genel Müdürlüğünün yardım ve delaletiyle mimari değeri olan Türk kültürünü tebarüz ettiren bir cami inşa edilmesi.
- 2. Adalara Türk dangasını vuracak olan Tarihi eserlerin onarılması ve restore edilmesi.

Adelet Bakanlığı :

İmroz Adasının mahkumların dışarıda iş görmeleri esasına dayanan İmralli tipi büyük bir infaz müessesesi kurulması. (Bu infaz müessesesi için komisyonca en uygun yer olarak, Merkez Mahallesi ile Zeytinli, Bademli ve Kale Köyleri arasındaki saha tesbit edilmiştir.)

İç İşleri Bakanlığı :

- 1. Kaçakçılığın önlenmesi için gerekli kıyı gözetleme ve Denizden kontrol tedbirlerinin alınması. Bu maksatla halen, Çanakkale bölgesine tahsis edilmiş olan fakat yatak yeri olmadığı için adalarda üstlenemeyen (J.) tipi 2 sahil muhafaza motorundan hiç değilse bir tanesinin İmroz Adasında yataklanmasını sağlamak.

- 2. Adaların Turistik çekiciliğini azaltmak; ve bunun içinde bu bölgenin ikinci yasak bölge Statüsünü muhafaza ederek yasak bölge nizamını titizlikle uygulamak.

- 3. Adalar Rumlarına dışardan yapılan yardımı, durdurmak bu maksatla cemiyetler kanunu mutlak şekilde uygulamak.

- 4. Anne tesisleri inşa etmek maksadiyle Adaların en verimli ve önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi.

- 5. İmroz Adasında Lozan Boğazlar sözleşmesindeki tahditlere aykırı olmamak üzere özel kuruluşu bir jandarma er okulunun açılması; (Komisyonca Okul yeri olarak Dereköyü uygun görülmüştür.)

- 6. Adalarda kilisenin Nüfus ve kudretini kırmak için patrikhane hakkında alınacak tedbirlerin buralarada teşmili.

- 7. Kilisenin özellikle Okul ve dernek işlerine karıştırılmaması ve karıştığı taktirde metropolithaneye ihtarda bulunulması.

İmroz ve Bozcaada'da alınması luşumlu
gözülen tedbirler

DEVLET BAKANLIĞI

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü :

1. Adaların Kadastrounun yapılması :

- a) Anne tesisleri inşa etmek maksadiyle Adaların en verimli ve en önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi.
- b) Kamulaştırmanın arkasından İmroz ve Bozcaada'da Kadastro çalışmalarında başlanması.

Dinayet İşleri Bakanlığı :

- 1. İmrozda metropolitin şahsi ehliyet ve nüfusu göz önünde tutularak buraya aynı derecede kudretli ve ahi bir Müftü gönderilmesi.

Vakıflar Genel Müdürlüğü :

- 1. İmroz'da Vakıflar Genel Müdürlüğünün yardım ve delaletiyle mimari değeri olan Türk kültürünü tebarüz ettiren bir cami inşa edilmesi.
- 2. Adalara Türk dangasını vuracak olan Tarihi eserlerin onarılması ve restore edilmesi.

Adelet Bakanlığı :

İmroz Adasının mahkumların dışarıda iş görmeleri esasına dayanan İmralli tipi büyük bir infaz müessesesi kurulması. (Bu infaz müessesesi için komisyonca en uygun yer olarak, Merkez Mahallesi ile Zeytinli, Bademli ve Kale Köyleri arasındaki saha tesbit edilmiştir.)

İç İşleri Bakanlığı :

- 1. Kaçakçılığın önlenmesi için gerekli kıyı gözetleme ve Denizden kontrol tedbirlerinin alınması. Bu maksatla halen, Çanakkale bölgesine tahsis edilmiş olan fakat yatak yeri olmadığı için adalarda üstlenemeyen (J.) tipi 2 sahil muhafaza motorundan hiç değilse bir tanesinin İmroz Adasında yataklanmasını sağlamak.

- 2. Adaların Turistik çekiciliğini azaltmak; ve bunun içinde bu bölgenin ikinci yasak bölge Statüsünü muhafaza ederek yasak bölge nizamını titizlikle uygulamak.

- 3. Adalar Rumlarına dışardan yapılan yardımı, durdurmak bu maksatla cemiyetler kanunu mutlak şekilde uygulamak.

- 4. Anne tesisleri inşa etmek maksadiyle Adaların en verimli ve önemli kısımlarında derhal kamulaştırma faaliyetine geçilmesi.

- 5. İmroz Adasında Lozan Boğazlar sözleşmesindeki tahditlere aykırı olmamak üzere özel kuruluşu bir jandarma er okulunun açılması; (Komisyonca Okul yeri olarak Dereköyü uygun görülmüştür.)

- 6. Adalarda kilisenin Nüfus ve kudretini kırmak için patrikhane hakkında alınacak tedbirlerin buralarada teşmili.

- 7. Kilisenin özellikle Okul ve dernek işlerine karıştırılmaması ve karıştığı taktirde metropolithaneye ihtarda bulunulması.

EK-2 (1964-1969 yılları arasında İmroz'dan ayrılanların listesi- Erhan Pekçe)

1964 YILINDAN BU GÜNE KADAR İKAT EDİLENLERİN İSİM LİSTESİDİR.

Sıra No:	Adı ve Soyadı	Adada iken ne iş yaptığı	Bangi tarihte nereye gittiği	Nasıl tanıdığı
1	Ispiro Sindris	Kahveci	1964 Yunanistana	Normal
2	İstelyo Durlari	Çiftçi	" "	"
3	Yorgi Petnoza	Çiftçi	" "	"
4	Todari Papadodosis	Bakkal	" "	"
5	Yuvakim Çiciri	Çoban	" "	"
6	Yorgi Aletedo	Garson	Afrikaya 1964	"
7	Payanot Many	Çiftçi	1964 Yunanistana	"
8	Kostanti Cangeta	Çiftçi	1964 Avusturalya	"
9	Apostol Keganyot	Garson	1964 Yunanistana	"
10	Atanaş Kadem	Serbest	1964 Yunanistana	"
11	Kostanti Tabanos	Çiftçi	1964 Yunanistana	"
12	Kristodolos Deiyorgaki	Çiftçi	1965 Yunanistana	"
13	Griyor Karavela	Serbest	1965 Afrika	"
14	Nikola Kalayot	Serbest	1965 Yunanistan	"
15	Hristo Kuzno	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
16	Andon Kombiliko	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
17	İstelyo Kalamor	Garson	1965 Yunanistan	"
18	Yani Cano	Garson	1965 Yunanistan	"
19	Nikola Arhandoni	Serbest	1965 Yunanistan	"
20	İlya Palayri	Serbest	1965 Yunanistan	"
21	Kostanti Marki	Serbest	1965 Yunanistan	"
22	Teseves Fanalyot	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
23	Paraskova İpsava	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
24	Kostanti Mahali	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
25	Kostanti Talianas	Garson	1965 Afrika	"
26	Dimitri Rakşin	Garson	1965 Avusturalya	"
27	Yorgi Boyacı	Garson	1965 Yunanistan	"
28	Karapanayot Kostantin	Serbest	1965 Yunanistan	"
29	Talyadora Sava	Serbest	1965 Yunanistan	"
30	Hirisistomo Hirisistoforo	Serbest	1965 Yunanistan	"
31	Hristo Garafyadel	Çiftçi	1969 Yunanistan	"
32	Panoyot Kamburoplo	Garson	1965 Yunanistan	"
33	Yorgi Akonyozo	Serbest	1965 Yunanistan	"
34	Dimitri Arkondoni	Serbest	1965 Yunanistan	"
35	Panayot Hortara	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
36	Atanaş Çekmeli	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
37	Yorgi İpsaroz	Garson	1965 Yunanistan	"
38	Anesti Brigo	Garson	1965 Afrika	"
39	Kiryako Kanbur	Tüccar	1965 Avusturalya	"
40	Yani Kaçudi	Bakkal	1965 Yunanistan	"
41	Nikola Karnero	Serbest	1965 Yunanistan	"
42	Vesilaki Karapanayot	Serbest	1965 Yunanistan	"
43	İstirati Cano	Çiftçi	1965 Afrika	"
44	İliya Anderea	Garson	1965 Avusturalya	"
45	Dimitri Papa	Garson	1965 Yunanistan	"
46	Mavrayano Grafyadel	Serbest	1965 Yunanistan	"
47	Atanaş Flako	Serbest	1965 Yunanistan	"
48	Anastas Fuçu	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
49	İstirati İstametelo	Garson	1965 Yunanistan	"
50	Nikola Zuni	Serbest	1965 Yunanistan	"
51	Angelos arazurna	Serbest	1965 Yunanistan	"
52	Panayi Teohari	Serbest	1966 Amerika	"
53	İstirati Surlango	Serbest	1966 Yunanistan	"
54	Nikolas Chlepas	Çiftçi	1966 Avusturalya	"
55	Dimitri Aleksetro	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
56	Kosta İmitçi	Garson	1969 Yunanistan	"
57	İstilyanos Portokal	Garson	1966 Afrika	"
58	Yorgi Cano	Serbest	1966 Avusturalya	"
59	Atanaş Kalatun	Serbest	1966 Yunanistan	"

Sıra No :	Adı ve Soyadı	Adada iken ne iş yaptığı	Hangi tarihte nereye gittiği	nasıl tanıdıkları
60	Istirati Zafiria	Çiftçi	1966 Yunanistan	Normal
61	Panayot Vinta	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
62	Yuvakim Baron	Garson	1966 Yunanistan	"
63	Tedoros Canos	Garson	1966 Afrika	"
64	Miltiyadi Palaloğu	Serbest	1966 Avusturalya	"
65	Panayot Simitçi	Serbest	1966 Yunanistan	"
66	Kostantin Papuluhi	Bakkal	1966 Yunanistan	"
67	Mavranjo Triyandafulo	Uccar	1966 Yunanistan	"
68	Yorgi anaki	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
69	imitri Sofilli	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
70	Aleksanrdo Lafyati	Garson	1966 Yunanistan	"
71	Yorgi Turhal	Garson	1966 Yunanistan	"
72	Kostantino Arazurna	Serbest	1966 Afrika	"
73	Atanaş Simitçi	Serbest	1966 Avusturalya	"
74	Angeli Savaidi	Uccar	1966 Yunanistan	"
75	Panayut Zumbo	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
76	Kiryakos Daramali	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
77	Haralambo Grafyadel	Garson	1966 Yunanistan	"
78	Yamandi Bozcaadali	Garson	1966 Yunanistan	"
79	Dimitri Bakkal	Garson	1966 Yunanistan	"
80	Panayot Flaka	Serbest	1966 Afrika	"
81	Yuvakim Seret	Serbest	1966 Avusturalya	"
82	Hrisistoma Komnio	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
83	Nikola Bakanyazo	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
84	Niko Kapsar	Garson	1966 Yunanistan	"
85	Aleksandro Harito	Garson	1966 Yunanistan	"
86	Yani Aranikola	Garson	1966 Yunanistan	"
87	Yorgi Yanakari	Serbest	1966 Yunanistan	"
88	Gavril Cano	Serbest	1966 Yunanistan	"
89	Panayi Ipsaftel	Serbest	1966 Yunanistan	"
90	Niko Mavrudari	Çiftçi	1966 Afrika	"
91	Kostantininos Palanga	Çiftçi	1966 Avusturalya	"
92	Kostantininos Kavukis	Garson	1966 Yunanistan	"
93	Yorgi Savaidis	Garson	1966 Yunanistan	"
94	Yorgi Vanco	Serbest	1966 Yunanistan	"
95	Nikola Haymando	Serbest	1966 Yunanistan	"
96	Yuvakim Butara	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
97	Yuvakim Rodya	Çiftçi	1966 Afrika	"
98	Vasil İstaya	Garson	1966 Yunanistan	"
99	Arasti İksino	Garson	1966 Avusturalya	"
100	Istirati Venisarlı	Serbest	1966 Yunanistan	"
101	Kostanti Garafyadel	Serbest	1966 Yunanistan	"
102	Dimitri Savaidi	Terzi	1967 Yunanistan	"
103	Vasil Renkçin	Garson	1967 Yunanistan	"
104	Vasil Cano	Serbest	1967 Yunanistan	"
105	Andon Kalinderidi	Serbest	1967 Yunanistan	"
106	Diamandi İstelyanopulu	Serbest	1968 Yunanistan	"
107	Zafir Gugidi	Serbest	1968 Yunanistan	"
108	Tedoço Somakli	Berber	1969 Yunanistan	"

ADADAN İLİŞİKLERİNİ KESENLER

Sıra No	Adı ve Soyadı	Adada iken ne iş yaptı	Hangi tarihte nereye gittiği	Nasıl tanındığı
1	İstelyo Hilepo	Çiftçilik	1966 Yunanistan	Tehlikeli
2	Ustirati Popa	Tüccar	1966 Yunanistan	Enosisci
3	Hristo Lada	Bakkal	1967 İstanbul	Normal
4	Kosta Cuhdi	Çiftçi	1967 Yunanistan	Tehlikeli
5	Kosta Çalgılı	Çiftçi	1966 Yunanistan	Enosisci
6	Diamindi amaklı	Tüccar	1966 Yunanistan	Enosisci
7	Dimitri amaklı	Tüccar	1966 Afrikada	Şüpheli
8	İstelyo Lango	Çiftçi	1967 İstanbul	Normal
9	Dimitri Humiş	Çiftçi	1967 Afrikada	Normal
10	Nikola Falanga	Bakkal	1967 İstanbul	Normal
11	İspiro Kaya	Çiftçi	1965 Afrika	Normal
12	Aristi Mahnal	Tüccar	1967 İstanbul	Normal
13	Yani Vırka	Tüccar	1965 Kongo	Tehlikeli
14	Yani Mavruca	Şün'erci	1965 Kongo	Tehlikeli
15	Sotir Fahil	Süngerici	1967 İstanbul	Normal
16	Mihal Kanayot	Balıkçı	1965 Kongo	Tehlikeli
17	Telemaho Cano	Tüccar	1966 İstanbul	Normal
18	Niko Bingati	Tüccar	1967 İstanbul	Normal
19	Kasto Hlpo	Tüccar	1966 Afrika	Normal
20	Panayot Palih	Bakkal	1966 İstanbul	Normal
21	Dimitri Soydiyarı	Tüccar	1965 İngiltere	Enosisçi
22	Kosta Çakuri	Çiftçi	1966 Limni	Enosisçi
23	Dimitri Hilep	Çiftçi	1966 Limni	Tehlikeli
24	Todo Tiryanis	Manifaturacı	Avusturalya 1965	Tehlikeli
25	Atanası alapoldis	Serbest	1967 İstanbul	Normal
26	İstelyo Mavres	Serbest	1967 İstanbul	Normal
27	İstelyo Vurli	Serbest	1966 Şüpheli imiş	Fransa
28	Yani İpseftel	Serbest	1967 Almanya	Şüpheli imiş
29	Apustol Apustolera	Serbest	1966 Yunanistan	Enosisci
30	Andon Portokal	Bakkal	1968 İstanbul	Normal
31	Yani Arazurna	Manifaturacı	1966 İstanbul	Normal
32	Panayot Zunameç	Serbest	1966 Afrika	Tehlikeli imiş
33	Ağgir İoka	Bakkal	1966 Yunanistan	Enosisci
34	Lefter Demirçi	Serbest	1968 Himni	Normal
35	Yorgi İpsilaro	Çiftçi	1967 İstanbul	Normal
36	İstinati İpsilaro	Çiftçi	1967 İstanbul	Normal
37	Panayot İpsilaro	Serbest	1967 Afrika	Şüpheli imiş
38	Mihal Nikolaidis	Serbest	1967 İstanbul	Normal
39	Vasil Kaptan	Çiftçi	1966 Afrika	Normal
40	Kosta Korra	Çiftçi	1966 "	Şüpheli imiş
41	Yorgi Kidilero	Çiftçi	1966 "	Normal
42	Atanası Galon	Serbest	1967 Yunanistan	Enosisci
43	Yani Kavuki	Serbest	1966 Avusturalya	Tehlikeli imiş
44	Yorgi Dalama	Serbest	1966 Afrika	Normal
45	Dimitri İstemetola	Tüccar	1966 Yunanistan	Tehlikeli imiş
46	Mihal Popa	Çiftçi	1966 "	" "
47	Pandolon Kaptan	Çiftçi	1966 "	Enosisci
48	Dimitri Karapata	Garson	1967 İstanbul	Normal
49	Nikola Cano	Tuhafiyeci	1966 Afrika	Normal
50	Vasili Popa	Garson	1967 İstanbul	"
51	Pereşkova Plati	Tezgâhtar	1967 Afrika	"
52	Payanot Lira	Duvarcı	1967 İstanbul	"
53	Apostal Bidiği	Serbest	1967 İstanbul	"
54	İspirodan Damda	Garson	1967 İstanbul	"

1964 YILINDAN BU GÜNE KADAR İKAT EDİLENLERİN İSİM LİSTESİDİR.

Sıra No:	Adı ve Soyadı	Adada iken ne iş yaptı	Hangi tarihte nereye gittiği	Başlı tanındığı
1	İspiro Sindris	Kahveci	1964 Yunanistana	Normal
2	İstelyo Durlari	Çiftçi	" "	"
3	Yorgi Petnoza	Çiftçi	" "	"
4	Todari Papadodosis	Bakkal	" "	"
5	Yuvakim Çiciri	Göban	" "	"
6	Yorgi Aletedo	Garson	Afrikaya 1964	"
7	Payanot Many	Çiftçi	1964 Yunanistana	"
8	Kostanti Cançota	Çiftçi	1964 Avusturalya	"
9	Apostol Keçanyot	Garson	1964 Yunanistana	"
10	Atanaş Kadem	Serbest	1964 Yunanistana	"
11	Kostanti Babanos	Çiftçi	1964 Yunanistana	"
12	Kristodolos Deiyorgaki	Çiftçi	1965 Yunanistana	"
13	Griyor Karavela	Serbest	1965 Afrika	"
14	Nikola Kalayot	Serbest	1965 Yunanistan	"
15	Hristo Kuzno	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
16	Andon Kombiliko	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
17	İstelyo Kalamor	Garson	1965 Yunanistan	"
18	Yani Cano	Garson	1965 Yunanistan	"
19	Nikola Arhandoni	Serbest	1965 Yunanistan	"
20	İlya Palayri	Serbest	1965 Yunanistan	"
21	Kostanti Marki	Serbest	1965 Yunanistan	"
22	Teseves Fanalyot	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
23	Paraşkova İpsava	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
24	Kostanti Mahali	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
25	Kostanti Talianas	Garson	1965 Afrika	"
26	Dimitri Rakşin	Garson	1965 Avusturalya	"
27	Yorgi Boyacı	Garson	1965 Yunanistan	"
28	Karapanayot Kostantin	Serbest	1965 Yunanistan	"
29	Talyadora Sava	Serbest	1965 Yunanistan	"
30	Hirisistomo Hirisistoforo	Serbest	1965 Yunanistan	"
31	Hristo Garafyadel	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
32	Panoyot Kamburoplo	Garson	1965 Yunanistan	"
33	Yorgi Akonyozo	Serbest	1965 Yunanistan	"
34	Dimitri Arkondoni	Serbest	1965 Yunanistan	"
35	Panayot Hortara	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
36	Atanaş Çekmeli	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
37	Yorgi İpsaroz	Garson	1965 Yunanistan	"
38	Anesti Brigo	Garson	1965 Afrika	"
39	Kiryako Kanbur	Tüccar	1965 Avusturalya	"
40	Yani Kaçudi	Bakkal	1965 Yunanistan	"
41	Nikola Karnero	Serbest	1965 Yunanistan	"
42	Vesilaki Karapanayot	Serbest	1965 Yunanistan	"
43	İstirati Cano	Çiftçi	1965 Afrika	"
44	İliya Anderea	Garson	1965 Avusturalya	"
45	Dimitri Papa	Garson	1965 Yunanistan	"
46	Mavrayano Grafyadel	Serbest	1965 Yunanistan	"
47	Atanaş Flako	Serbest	1965 Yunanistan	"
48	Anastas Fuçu	Çiftçi	1965 Yunanistan	"
49	İstirati İstametelo	Garson	1965 Yunanistan	"
50	Nikola Zuni	Serbest	1965 Yunanistan	"
51	Angelos arazurna	Serbest	1965 Yunanistan	"
52	Panayi Teohari	Serbest	1966 Amerika	"
53	İstirati Surlango	Serbest	1966 Yunanistan	"
54	Nikolas Chlepas	Çiftçi	1966 Avusturalya	"
55	Dimitri Aleksetro	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
56	Kosta İmitçi	Garson	1969 Yunanistan	"
57	İstelyanos Portokal	Garson	1966 Afrika	"
58	Yorgi Cano	Serbest	1966 Avusturalya	"
59	Atanaş Kalatun	Serbest	1966 Yunanistan	"

Sıra No :	Adı ve Soyadı	Adada iken ne iş yaptığı	Hangi tarihte nereye gittiği	Nasıl tanındığı
60	İstirati Zafiria	Çiftçi	1966 Yunanistan	Normal
61	Panayot Vinta	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
62	Yuvakim Baron	Garson	1966 Yunanistan	"
63	Tedoros Canos	Garson	1966 Afrika	"
64	Miltiyadi Palaloğu	Serbest	1966 Avusturalya	"
65	Panayot Simitçi	Serbest	1966 Yunanistan	"
66	Kostantin Papuluhi	Bakkal	1966 Yunanistan	"
67	Mavranyo Triyandafulo	Uccar	1966 Yunanistan	"
68	Yorgi anaki	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
69	Dimitri Sofilli	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
70	Aleksandro Lafyati	Garson	1966 Yunanistan	"
71	Yorgi Turhal	Garson	1966 Yunanistan	"
72	Kostantino Parazurna	Serbest	1966 Afrika	"
73	Atanas Simitçi	Serbest	1966 Avusturalya	"
74	Angeli Savaidi	Uccar	1966 Yunanistan	"
75	Panayot Zumbo	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
76	Kiryakos Daramali	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
77	Haralambo Grafyadel	Garson	1966 Yunanistan	"
78	Yamandi Bozcaadali	Garson	1966 Yunanistan	"
79	Dimitri Bakkal	Garson	1966 Yunanistan	"
80	Panayot Flaka	Serbest	1966 Afrika	"
81	Yuvakim Seret	Serbest	1966 Avusturalya	"
82	Hrisistoma Komnio	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
83	Nikola Bakanyazo	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
84	Niko Kapsar	Garson	1966 Yunanistan	"
85	Aleksandro Harito	Garson	1966 Yunanistan	"
86	Yani Aranikola	Garson	1966 Yunanistan	"
87	Yorgi Yanakari	Serbest	1966 Yunanistan	"
88	Gavril Cano	Serbest	1966 Yunanistan	"
89	Panayi Ipsaftel	Serbest	1966 Yunanistan	"
90	Niko Mavrudari	Çiftçi	1966 Afrika	"
91	Kostantininos Palanga	Çiftçi	1966 Avusturalya	"
92	Kostantininos Kavukis	Garson	1966 Yunanistan	"
93	Yorgi Savaidis	Garson	1966 Yunanistan	"
94	Yorgi Vanco	Serbest	1966 Yunanistan	"
95	Nikola Haymando	Serbest	1966 Yunanistan	"
96	Yuvakim Butara	Çiftçi	1966 Yunanistan	"
97	Yuvakim Rodya	Çiftçi	1966 Afrika	"
98	Vasil İstaya	Garson	1966 Yunanistan	"
99	Arasti İksino	Garson	1966 Avusturalya	"
100	İstirati Venisarlı	Serbest	1966 Yunanistan	"
101	Kostanti Garafyadel	Serbest	1966 Yunanistan	"
102	Dimitri Savaidi	Terzi	1967 Yunanistan	"
103	Vasil Renkçin	Garson	1967 Yunanistan	"
104	Vasil Cano	Serbest	1967 Yunanistan	"
105	Andon Kalinderidi	Serbest	1967 Yunanistan	"
106	Diamandi İstelyanopulu	Serbest	1968 Yunanistan	"
107	Zafir Gugidi	Serbest	1968 Yunanistan	"
108	Tedoğo Somakli	Berber	1969 Yunanistan	"

EK-3 (İmroz ve Bozcaada'da Bulunan Bazı Yerlere Verilen Türkçe İsimler)

İli : ÇANAKKALE

İlcesi : Bozcaada

Bucağı : Merkez (Tabii yer adları)

Eski adı	Yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki	
		Yarı	
Ayadimitri Br.	Çamlık Br.	Ayvalık İl5-b3	13-08
Saramit	Belen	" " a4	15-09
Mavra Ad.	Yıldız Ad.	" " b3	13-11
Saramit T.	Belen T.	" " a4	15-10
Ayazma Srt.	Soğucak Srt.	" " "	16-07
Somana D.	Beylik D.	" " "	"
Ayanam D.	Yaylıca D.	" " "	15-06
Ayanam Lim.	Yaylıca Lim.	" " "	17-05
Logor Lim.	Zeybekler Lim.	" " "	10-04
Palakar T.	Yumruk T.	" " "	18-09
Canavlu Sr.	Yassitepe Sr.	" " "	19-07
Faki D.	Gökdere	" " "	17-09



030	11	1		314	27	14
-----	----	---	--	-----	----	----

İli : Çanakkale
İlçesi : İmroz
Bucağı : Merkez
Köyü : DEREKÖY (Tabii yer adları)

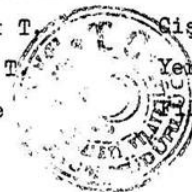
Sıra no	Eski adı	yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki adı	yeri
1.	Flablo T.	Çaltepe	Flabu T.	Ç.Kale H15-d2 87-45
2.	Demono Kastro	Sivrice T.	Demunukastro	"
3.	İpsarovuno T.	Kırtepe	Pasaravnu T.	"
4.	Aperato D.	Yağlı D.	Puynras D.	87-44
5.	Sikamnia T.	Taşlıca T.	Sıkamya T.	"
6a.	Burnia Mv.	Balıca Mv.		
6.	Strovilo T.	Topçalı T.	Skorovilo T.	"
7.	Buda Sırtı	İnce Sirt	Buda sırtı	86-44
8.	Avlaka Br.	İnce Br.	Avlaka Br.	86-43
9.	Çuka T.	Baş T.	Çuka T.	88-44
10.	İspilya Sr.	Taşlık Sr.	Apsilas Sr.	88-43
11.	Ayaistirati T.	Doğanlı T.	Ayistirato	89-44
12.	Liovunya SK T.	Uğurlu T.	Luvunya T.	88-43
14.	Ayastafanos D.	Akdere	Ayastafanos	89-46
14 a.	Ayastefanos Mv.	Akdere Mv.		
15.	İlyasrema D.	Taşlı D.	Cilasrema D.	90-47
15 a)	İlyasrema Mv.	Taşlıdere Mv.		
16.	Rahi T.	Yassı T.	Rahi T.	90-46
17.	Kayacido T.	Günbatan T.	Kayacido T.	"
18.	Petrogurni D.	Dikenli D.	Perregorin D.	90-44
18 a.	Petrogurni Mv.	Dikenli Mv.		
19.	Vunarya T.	Tekçam T.	Vinerya T.	"
20.	Meşarahi Mvk.	Dalıca Mvk.	Mişeray Mvk.	"
21.	Kamenovroho T.	Kolbaşı T.	Kamunuvutavu T.	91-45
22.	Asprovuno T.	Aktepe	Aspiranuva T.	91-44
23.	Langades D.	Kolbaşı D.	Langades D.	91-45
23 a.	Langades Mvk.	Kolbaşı Mvk.		
24.	Apanorahi T.	Sağrı T.	Apukiray T.	91-40
25.	Aperato D.	Ballı D.	Aporotos D.	91-41
26.	Mesovuno T.	Dağıcı T.	Masavnu T.	92-49

030 11 1 34 22 4



Sıra no.	Eski adı	Yeni adı	1:25 000 ölçekli Hrt.ki adı	yari
27.	Gurna T.	Oğlak T.	Gurna T.	Ç.Kale H15 d2
28.	Gurna D.	Oğlak D.	Gurna D.	92-47
29.	Askali T.	Yumurta T.	Askalye T.	91-48
30 a.	Karayatodori Mvk.	Kayacık Mvk.	Aytodoros Mvk.	" (d3)
31.	Tervil Mvk.	Yakacık Mvk.	Tervil Mvk.	92-41
32.	Vuno T.	Aktaş T.	Vuna T.	92-40
33.	Laka Mvk.	Çukur Mvk.	Lako Mvk.	92-39
35.	Strovili T.	Çatal T.	İstrombolos T.	93-49 d2
36.	Marmaros T.	Alataş T.	Marmaros T.	93-50 c1
37.	Marmaros Mvk.	Alataş Mvk.	Marmaros Mvk.	93-49
38.	Stavropotamo D.	Yenice D.	Asırpodamı D.	93-48
39.	Boyacıdamı Mvk.	Boyacı Mvk.	Boyacıtalay Mvk.	93-46
40.	Kastroderesi	Kale D.	Kastro D.	93-44
42.	Palyokastro T.	Eski Kale T.	Kalyokastro T.	94-44
43.	Kakavo T.	Kaşık T.	Kakavut T.	93-43
44.	Langades D.	Bozdere	Lagadis D.	93-42 c4
44 a.	Langades Mvk.	Bozdere Mvk.		
48.	Sela Sr.	Eğer Sr.	Sela Sr.	94-47 c1
49.	Skuluk T.	Soğucak T.	İskuluka T.	"
50.	Somata Sr.	Demirtepe Sr.	Somata Sr.	"
51.	Anemomil Mvk.	Değirmenler Mvk.	Arzimomil Mvk.	94-45
52.	Ayatriyada Mvk.	Konacık Mvk.	Ayatiriada Mvk.	"
53.	Madaros T.	İkiz T.	Mozoro T.	"
54.	İspilio Mvk.	Kütüklü Mvk.	İşbilu Mvk.	94-44
55.	Karkağan T.	Bayramlı T.	Pargaçay T.	94-43
56.	Megalirahi T.	Esentepe	Megalirani T.	94-42
57.	Megavunari T.	Kayacık T.	Megabinari T.	" c4
58.	Pirozimi T.	Aygören T.	Projin T.	"
59.	Monomaho T.	Akdiken T.	Manamak T.	94-41
60.	Kamara D.	Eğri D.	Kamara D.	"
60 a.	Kamara Mvk.	Eğridere Mvk.		
61.	Şikarahi T.	Aydınlık T.	Şişkatrahi T.	"
62.	Yeraka T.	Yarkaya T.	Yerka T.	"
68.	Filurahidi T.	Esentepe	Filurraşit T.	95-48

030 11 1 3/4 27/14



Sıra no.	Eski adı	Yeni adı	1:25 000 Ölç. Haritadaki adı	yeri
69.	Ayaeleni Mvk.	Tekmecik	Ayaleni	Çanakale H15. 95-47
70.	Kudurado T.	Gültepe	Kuratuya	95-44
71.	Lapi köprüsü	Damlacık köprüsü	Savurano Kp.	"
72.	Pulyaslangadi D.	İncesu D.	Cumanezdulagay D.	95-43
73.	İstavarya T.	Haybeli T.	İstavarya T.	95-40
77.	Tripis T.	Delik T.	Ziripis T.	96-47
78.	Ayayorgi Mvk.	Güvercin Mvk.	Ayayorkis	"
79.	Ayasoza Mvk.	Kuzucuk Mvk.	Ayusos Mvk.	"
80.	İskafi T.	Koçbaşı T.	İskaf T.	96-46
81.	Palyoanemomilo T.	Güntepe	Palyoanimemilo T.	(C1) 96-45
82.	Stefani T.	Sivrikaya T.	İstifani T.	"
83.	Lutirano köprüsü	Akköprü	Lutirano Kp.	96-44
84.	Kutronya T.	Farmak T.	Daktirompa T.	96-43
85.	Dikerato T.	İncetepe	Dikerato T.	96-42
86.	Ambeladi T.	Bağlar T.	Stebela T.	(C4) 96-41
87.	Laki Mvk.	Çukur Mvk.	Lako	96-39
90.	Aytu T.	Kuşluca T.	Aytu T.	97-48
91.	Firangokastro T.	Kayaören T.	Firogokastro T.	97-46
92.	Muca D.	Yarlı D.	Migato D.	97-45
93.	Palyoanemomilo T.	Ağılçık T.	Palenemonlu T.	"
94.	Armeno D.	Çamardı D.	Armin D.	"
95.	Vuni T.	Top T.	İstovini T.	97-44
96.	Frank T.	Boyun T.	Fitak T.	"
97.	Kafkürahidi T.	Çalı T.	Kafkürahidi T.	97-43
98.	Frangolangadi D.	Uğur D.	Firdakdelegay D.	"
99.	Piristiryona T.	Uğur T.	Pistirona T.	97-45
100.	Maroniti T.	Yelkesen T.	Timaroni T.	97-43
101.	Nerovikli T.	Otluva T.	Noravila T.	97-42
102.	Ovelyes T.	Keklik T.	Ovilyas T.	"
103.	İstavdorahi Mvk.	Küplüce Mvk.	İşduvurahi Mvk. (C4)	97-41
104.	Şirkudi D.	Özlüce D.	Sirkutya D.	"
105.	Kakodiyava D.	Damlar D.	Kakadiyaya D.	"
106.	Kırotirya T.	Kapıkaya T.	Köratira T.	97-39
107.	Şika Br.	Kapıkaya Br.	Sikya Br.	"
114.	Armeno T.	Tavşan T.	Armin T.	98-45
115.	Gurnes T.	Akbaş T.	Görniş T.	98-44
116.	Litaro T.	Çevrecik T.	Lişaro T.	"
117.	Trapezes D.	Çamiçi D.	Trapisiz D.	"
117.a	Trapezes Mvk.	Çamiçi Mvk.		
118.	Ayailiya T.	Demirkaya T.	Ailya T.	98-43
119.	Şomata Mvk.	Aralık Mvk.	Şomata Mvk.	"
120.	Liya T.	Kaba T.	Şidilya T.	(C4) 98-42
121.	Trohalo T.	Gelinçik T.	Trohalo T.	98-41
130.	Çakmi T.	Alancık T.	Çakmi T.	(C1) 99-44
131.	İskafi T.	Yuva T.	İskafi	99-43
132.	Köni T.	Kesme T.	Köni T.	(C4) 99-40
XXX	Panayia	Dışkapı	Panayi	(C1) 95-46
	Ayaistirati	Güvem	Ayastiradis	95-44

030 11 1 314 27 14

Köyü : Tepeköy (Tabii yer adları)				
Sına no	Eski adı	yeni adı	1:25 000 Ölç.Haritada adı	yeri
46.	Skopas T.	Göz T.	İskopos T.	Ç.Kale H15 c1 94-50
47.	Kondorahidi T.	Çamlıca T.	Kudurhi T.	"
63.	Faskes D.	Oluklu D.	Foskes D.	95-50
64.	Kakosuli Mvk.	Sarıköz Mvk.	Kakosuli Mvk.	"
65.	Kataşirona D.	Kargalı D.	Kataşirona D.	95-48
66.	Kavuras D.	Olucak D.	Çıkavuras D.	"
67.	Farmakimeni Mvk.	Sağlık Mvk.	Farmakiney Mvk.	"
74.	Kladeri Mvk.	Akbayır Mvk.	Kladeri Mvk.	96-51
76.	Askalpiyes T.	Keltepe	Askalpiyas T.	96-50
88.	Rizoni Br.	Kuş Br.	Rizani Br.	97-52
89.	Armegudi T.	Karaçal T.	Arnegut T.	97-49
108.	Vunaros T.	Mutlu T.	Vunaro T.	98-50
109.	Trohus D.	Mutlu D.	Trohus D.	98-49
110.	Şirika Mvk.	Ortaca Mvk.	Şerike Mvk.	"
111.	Ayailiya T.	Doruk T.	Ayaileya T.	98-48
112.	Stavropotamo D.	Gümüştöre	Stavru D.	98-47
113.	Pirinovunaro D.	Atış D.	Pırıvuluta D.	98-46
122.	Yaluvuraho T.	Kayacık T.	Yaluvurabu T.	98-52
123.	Katıperada Mvk.	Karşıyaka		
124.	Ayadimitri T.	Ulukaya T.	Ayusdimistrust T.	99-50
126.	Ayanıca Mvk.	Çiçekli Mvk.	Ayanica Mvk.	99-47
128.	Tumla D.	Söğütlü D.	Tımla D.	99-45
129.	Pefkovunaro T.	Köklü T.	Pıkıvunaro T.	99-44
133.	Viğla D.	Beşevler D.	Viğla D.	00-51
133 a.	Viğla Mvk.	Beşevler Mvk.		
134.	Yaluvraho D.	Mutluca D.	Yaluvra D.	"
135.	Mavriyades Sr.	Kuşlu Sr.	Mavriyados Sr.	00-49
136.	Kalokerini Mvk.	Düzce Mvk.	Kavkirini Mvk.	00-48
137.	Strovili D.	Yumak D.	Sitrafil D.	"
137 a.	Sitrafil Mvk.	Yumak Mvk.		
138.	İşiomata Mvk.	Üzümlü Mvk.	Somata Mvk.	00-47
139.	Tülviriş T.	Özlüce T.	Tülviriş T.	00-45
139 a.	Tülviriş Mvk.	Özlüce Mvk.		
146.	Suduka Br.	Yakacık Br.	Suduk Br.	01-52

030	11	1	314	27	14
-----	----	---	-----	----	----

- 5 -

Sıra No.	Eski adı	Yeni adı	1:25 000 Ölç. haritadaki adı	yeri
147.	Yanaro Çş.	Pınarbaşı Çş.	Yanara Çş. Ç.Kale H15-C1	01-51
148.	Kadıkarges Sr.	Kayabaşı Sr.	Karikares. Sr.	01-50
149.	Plistres D.	Kayabağ d.	Pilistiris D.	"
150.	Andrimoni Sr.	Değirmen Sr.	Adrimo Sr.	01-50
151.	Apaliri D.	Kayabağ D.	Papapegal D.	01-49
152.	Korakes Mvk.	Eğlence Mvk.	Kerkaz Mvk.	01-48
153.	Şomata D.	Yamuk D.	Somaro D.	"
154.	Kardakiça T.	Çamoluk T.	Karkıça T.	01-47
155.	Mayides T.	Açma T.	Majides T.	01-46
156.	Kabalkaişoma Mvk.	Kocayar Mvk.	Kabaikayısoma Mvk.	01-45
157.	Yerakes D.	Kocayar D.	Yarakiriş D.	"
166.	Kafene T.	Yakacık T.	Kefene T.	02-52 C4
177.	Kedroti T.	Yaprak T.	Kedroti T.	"
178.	Kastri T.	Karadoğan T.	Kastro T.	02-49
179.	Vatdere	Karadoğan D.	Vat D.	"
180.	Çukalovunaro T.	Tüylüce T.	İskaloninaro T.	02-48
193.	Limenarya T.	Kaşlıca T.	Almanavrete T	03-53 c1
194.	Roksado D.	İkiztepe D.	Roksalo D.	"
195.	Ayavlaşi D.	Çiçekli D.	Tipita D.	03-51
	İspilya	Üçevler		
	Gripados	Yakacık		
	Papapigadi	Çavuşlu		



030 11 1 314 27 14

Köyü : ZEYTİNKÖY (Tabii yer adları)

Sıra no.	eski adı	yeni adı	1:25 000 ölçekli harita-daki adı	yeri
141.	Korakopetres Sr.	Erenyurt Sr.	Kurakupetres	Ç.Kale H15-cl 00-43
142.	Karvunarya D.	Erenyurt D.	Karivimarya D	"
142 a.	Karvunarya Mvk.	Esenyurt Mvk.		
143.	Fasa Sr.	Delice Sr.	Fasa Sr.	00-41 c4
143 a.	Fasa Mvk.	Delice Mvk.		
144.	Anıçfi T.	Acıkaya T.	Anicvint T.	00-40
145.	Peristerono Mvk.	Yassıburun Mvk.	Peristirona Mvk.	00-39
158.	Roğudi D.	Sivrice D.	Piriyulidi D.	01-43 cl
159.	Sela T.	Sivrice T	Sela T.	"
160.	Furukalovunaro D.	Kaval D.	Furukalovunaro D.	"
161.	Bunari T.	Gündoğdu T.	Vini T.	01-41 c4
162.	Furnokaya Mvk.	Kesmekaya Mvk.	Furinkaya Mvk.	"
163.	Magaliliya D.	Topkaya D.	Megalitye D.	"
164.	Ayaeleni Br.	Sivri Br.	Ayaelen Br.	01-39
164 a.	Ayaeleni Mvk.	Sivriburun Mvk.		
181.	Peçul T.	Alancık T.	Peçul T.	02-47
181 a.	Peçul Mvk.	Alancık Mvk.		
182.	Lavret T.	Yarımca T.	Lavret T.	02-46
183.	Ahlades T.	Orta T.	Ahleves T.	"
184.	Kalogervirişi D.	Kartal D.	Kalogiravirsen D.	02-45
185.	Ayaniça D.	Koç D.	Ayniçe D.	02-44 cl
186.	Ayilomandra T.	Koç T.	Ayile T.	02-45
187.	Vuno T.	Kuz T.	Vino T.	"
188.	Katomandres T.	Güntepe	Katmadres T.	"
188 a.	Katomandres Mvk.	Güntepe Mvk.		
189.	Stegadi T.	Çobantepe	Senigali T.	02-44
190.	Kutba T.	Bakacak T.	Kutba T.	02-42
191.	Ayaistrati(Livana)D.	Bakacak D.	Ayaistirado D.	02-41
192.	Mavrolako Br	Kara burun	Mavrokoko Br.	02-40
196.	Pulo D.	Çomak D.	Polo D.	03-50
197.	Halaka Mvk.	Değirmen-Mvk. dere	Halaka Mvk.	03-49
198.	Kamar D.	Taşlı D.	Kamar D.	"

030 11 1 314 27 14

- 7 -

Sıra Nno.	eski adı	yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki adı	yeri
198 a.	Kamar Mvk.	Taşlıdere Mvk.	Kutkuli Sr.	Ç.Kale H15-cl 03-48
199.	Kurkulidi Sr.	Kuşburnu Sr.		
199 a.	Kurkulidi Mvk.	Kuşburnu Mvk.		
200.	Ayaparaşkevi D.	Karadere	Ayaparaşkivi D.	"
201.	Luğumya D.	Sesveren D.	Legümya D.	03-47
202.	Kaçırahidi Mvk.	Erdemli Mvk.	Kaçıralin Mvk.	"
203.	Gramatiko T.	Kargatepe	Yoramitirakora T.	"
204.	Brakopidima T.	Konacık T.	Drakopidina T.	03-46
205.	Paşyalona Mvk.	Zeytinlik Mvk.	Palgirt Mvk.	03-47
207.	Lakstepe	Sürmeli T.	Çilak T.	03-42
207 a.	Laks Mvk.	Sürmeli Mvk.		
208.	Fokotripes T.	Doğancık T.	Fukutrabo T.	" c4
209.	Lakan D.	Kavacık D.	Lokay D.	03-41 cl
210.	Mayides Sr.	Bakacak Sr.	Mavides Sr.	" c4
212.	Araşa T.	Kesiktaş T.	Araşa T.	04-47 c2
213.	Viglis Sr.	Topluca Sr.	Virliş Sr.	"
214.	Anemomili D.	Arsan D.	Amirimola D.	04-46
215.	Psaro T.	Dibek T.	Psaro T.	04-45
216.	Katya Sr.	Karaçavuş Sr.	Katya Sr.	04-43c2-c.
217.	Lagada D.	Uğrak D.	Lagado D.	"
218.	Trpara Mvk.	Karaçavuş Mvk.	Tripara Mvk.	"
218 a.	Koçinari T.	Ardış T.		05-44
232.	Halakudi T.	Çörek T.	Halkuri T.	04-47
	Ayakostantin	Örencik		
	Ayaparaşkevi	Yayıklı		

Köyü : KALEKÖY (Tabii yer adları)

227.	Kardamo Koy.	Yıldız Koy.	Karlamu Koy.	06-54
244.	Kolovrehti Mvk.	Sığircık Mvk.	Kuluverik Mvk.	07-54
245.	Kaloyero D.	Sığircık D.	Kaloyero D.	"

030 11 1 314 27 14

Köyü : BADEMLİ (Tabii yer adları)

Sıra n0.	eski adı	yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki adı	yeri
228.	Megalovunara Mvk.	Yellice Mvk.	Megavanal Mvk.	Ç.KaleH15-c2 06-53
229.	Megalovunari T.	Yellice T.	Megavanal T.	"
230.	Mavrel Mvk.	Beğendik Mvk.	Mavrel Mvk.	06-52
231.	Hrisostomaravirişi Mvk.	Ortaca Mvk.	Sustumaraviriş Mvk.	"
246.	Mağrias T.	Sığircık T.	Mağras T.	07-54
247.	Panayaeleusa Mvk.	Bölüklü Mvk.	Panayaelesa Mvk.	07-53
248.	Panayakamso Mvk.	Uysallı Mvk.	Panayakabisa Mvk.	07-52
249.	Voskos T.	Çobantepe	Voskos T.	07-51
267.	Glaryes Mvk.	Bariyar Mvk.	Glaryes Mvk.	07-54
268.	Ayailia T.	Göztepe	Gözetmo T.	09-54
269.	Koçin D.	Çubuk D.	Koçin D.	08-53
270.	Galataripotamo D.	Aksu D.	Galataripatamo	"
271.	Kamena T.	Çakmak T.	Kamena T.	"
272.	İstavroz yeri Mvk.	Yağızlar Mvk.	İstavroz yeni Mvk.	08-51
273.	Zderivunari T.	Atnaca T.	İsterya T.	"
286.	Yor T.	Ayvacak T.	Yor	08-54
287.	Kokinipopi Mvk.	Kısıklı Mvk.	Kokipori Mvk.	09-53
288.	Silvadivirisi D.	Işıklı D.	Şilvarış D,	"
289.	Fanos T.	Işıklı T.	Fanus T.	"
290.	Ayaparaşkevi Mvk.	Akyazı Mvk.	Kilisayeri Mvk.	09-51
291.	Kaloyerina Mvk.	Özlü Mvk.	Kaloyerina Mvk.	"
292.	Kremnos Mvk.	Kuşlu Mvk.	Kiremnos Mvk.	"
307.	Krotiri Mvk.	Eğriye Mvk.	Krotir Mvk.	10-54
308.	Kanakariarahi Mvk.	Taraklı Mvk.	Kanikaryaara Mvk.	"
309.	Merkia Mvk.	Kumla Mvk.	Merka Mvk.	10-53
310.	Onies Mvk.	Çatalca Mvk.	Günez Mvk.	"
311.	Liverdo D.	Kumla D.	Livrda D.	10-52
319.	Plaka Mvk.	Üçburun Mev.	Pilaka Mvk.	11-55
320.	Dup .T.	Çalkaya T.	Dup T.	11-52
334.	Samaka Mvk.	Çalkaya Mvk.	Samaka Mvk.	12-52
	Ayaana	Yalnızdam		

030	11	1	314	27	14
-----	----	---	-----	----	----

İlçesi : Merkez (Çınarlı ve Yenimahalle)
Tabii yer adları

Sıra nu.	eski adı	yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki adı	yeri
219.	Amiğdalarahi T.	Tosun T.	Dimidolarahi T.Ç.Kale H15 c2	05-50
220.	Forkizmenoz T.	Ümüt T.	Forkizmenoz T.	05-46
221.	Mihari D.	Gölgelik D.	Mihaili D.	05-45
222.	Mesovuno T.	Karaçavuş T.	Muşovuno T.	"
223.	Şikâra D.	Alaca D.	Sıkaiya D.	05-43
225.	Trohalo Sr.	Uğrak Sr.	Tirihal Sr.	"
226.	Liyara D.	Taşlı D.	İlyaga D.	"
233.	Vurkos T.	Balaban T.	Yokkoz T.	06-50
235.	Filorodo T.	Yayvan T.	Filorodo	06-46
236.	Diyasel T.	Çakır T.	Diyase T.	06-45
237.	Ral D.	Çakır D.	Ral D.	"
238.	Paskal T.	Boğa T.	Paskal T.	06-44
239.	Katafidi D.	Boğa D.	Katayfi D.	"
240.	Gofoni D.	Taşlı D.	Gofoni D.	06-43
241.	Alallira Mvk.	Gökçe Mvk.	Alalira Mvk.	"
242.	Petrourin D.	Gökçe D.	Petrogiren D	"
243.	Apallu D.	Kumluca D.	Apallu D	06-42
250.	Falkonya D.	Baş D.	Falkorkap D.	07-50
251.	Pohtosiko D.	Kuş D.	Postosika D.	07-49
253.	Rovigla T.	Top T.	Rovigla T.	07-48
254.	Playa Çş.	Olucak Çş.	Pilaya Çş.	07-47
255.	Maçuk T.	Tokmaklı T.	Maçuk T.	07-49
257.	Kataverni T.	Kıracık T.	Katvernı T.	07-46
260.	Gayles Mvk.	Esencik Mvk.	Gayles Mvk.	07-45
261.	Doba T.	Esencik T.	Doba T.	07-44
262.	Şikaspotamo D.	Esencik D.	Sikas	07-43
263.	Petrobunaro Mvk.	Uzunkaya Mvk.	Petrovina Mvk.	07-42
264.	Teotopo Mvk.	Çalburun Mvk.	Setok Mvk.	"
265.	Atioidi Mvk.	Kırmalı Mvk.	Astivit Mvk.	"
266.	Apalu Mvk.	Kumluca Mvk.	Apallu Mvk.	- c3
275.	Kabya T.	Başak T.	Kabya T.	08-48 c2
276.	Kaçvel Sr.	Kemiksir Sr.	Kokal Sr.	"

030 11 1 214 2 14



Sıra no.	Eski adı	Yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki adı	yeri
277.	Petrolaki D.	Serçe D.	Petrolaki D.	Ç.Kale H15-c2 08-47
278.	Ayasatanasios D.	Böğütlü D.	Ayasatanasios D.	08-46
279.	Kaburharahidi T.	Böğürtlen T.	Kaburharahid T.	08-45
280.	Kostakal T.	Horoz T.	Koztakal T.	08-44
281.	Kapsalus T.	Yanık T.	Kapsalus T.	"
282.	Yanivuni Mvk.	Gedikli Mvk.	Yanivuni Mvk.	"
283.	Iuprini Mvk.	Soğucak Mvk.	Yupirin Mvk.	"
284.	Ahiron T.	Ocak T.	Ayharon T.	08-43
285.	Frangovirişi D.	Çatal D.	Firakoverza D.	"
283.	Kefala T.	Kocabaş T.	Kefala T.	09-50
294.	Boç D.	Koç D.	Boç D.	09-49
296.	Mesoraho Mvk.	Ortasırt Mvk.	Misoraho Mvk.	09-48
297.	Ayasofya D.	Toklu D.	Ayasofya D.	09-47
298.	Kaçvel T.	Kemik T.	Kokave T.	"
299.	Halaka T.	Budaklı T.	Haraka T.	09-46
301.	Harkovin T.	Çadır T.	Harkorin T.	09-45
302.	Liyasvuni T.	Bardak T.	İlyasviun T.	"
303.	Prinovunaro T.	Yelken T.	Pirno T.	09-44
304.	Vigles T.	Güneyce T.	Viglis T.	09-43
305.	Alikisvunari T.	Tokmak T.	Bidyatu T.	"
306.	Piyadovunaro T.	Çörekli T.	Bugılıktu T.	09-42
312.	Blumnia D.	Doğanlar D.	Bulumya D.	10-51
313.	Muçun Sr.	Kocabaş Sr.	Muçun Sr.	10-50
314.	Vurno T.	Kol T.	Vorno T.	10-49
315.	Kastalaki T.	Örmetaş T.	Kastalaki T.	10-48
316.	Kardiya T.	Bayram T.	Kardiya T.	10-46
317.	Kamares T.	Tavşan T.	Kamaris T.	10-44
318.	Apalirara D.	Kuyucak D.	Apailir D.	"
321.	Vigla T.	Dal T.	Vigla T.	11-52
322.	Kanyari T.	Küllüce T.	Kanyal T.	"
323.	Rufal D.	Akçiçek D.	Urfal D.	11-51
324.	Vigles T.	Güney T.	Güneyvigla T.	11-49
325.	Kardampotanos D.	Gök D.	Gardam D.	11-48

030 11 1 314 22 14



Sıra no:	Eski adı	Yeni adı	1:25 000 ölçekli haritadaki adı	yeri
326.	Maçu Mvk.	Toygar Mvk.	Maçu Mvk.	Ç.KALE H15-c2
327.	Kokal T.	Toygar T.	Kokalo T.	11-47
328.	Flatriya T.	Tabanlı T.	Filatriya T.	11-46
329.	Skbari T.	Yoncalık T.	İsgabari T.	11-45
330.	Vraho T.	Ünlüce T.	Virahu T.	"
331.	Pirgos Mvk.	Güldibi Mvk.	Pirgu Mvk.	11-44
332.	Anivansa Mvk.	Avcılar Mvk.	Anivainsa Mvk.	"
333.	Vadliya Mvk.	Ovacık Mvk.	Vadilya Mvk.	"
335.	Klivanos Mvk.	Tekneli Mvk.	Kilivanor Mvk.	12-50
336.	Van Vanıyeri Mvk.	Bozyazı Mvk.	Vanıyeri Mvk.	"
337.	Kuçnıdaslako Koyu	Güzelce Koyu	Kuçnuza koyu	12-49
338.	Kalamya Mvk.	Sekili Mvk.	Kalamba Mvk.	12-49
339.	Vani Mvk.	Tekecik Mvk.	Vaayi Mvk.	"
340.	Patitres Mvk.	Çığır Mvk.	Patitres Mvk.	12-48
341.	Ahlatya Mvk.	Aratepe Mvk.	Ahlazya Mvk.	12-42
342.	Stegadya Mvk.	Meşecik Mvk.	İstiraty Mvk.	13-44
343.	Aytofula Mvk.	Sarıkum Mvk.	Ayatufulya Mvk.	13-43
344.	Kidonelya Mvk.	Ayvacic Mvk.	Kidolanya Mvk.	H16-d1 15-45
345.	Glarıes Mvk.	Kumbayır Mvk.	Çığlares Mvk.	15-44
346.	Laktubunari Mvk.	Sütlüce Mvk.	Lakdurunari Mvk.	"
347.	Liopedra Mvk.	Gözecik Mvk.	Opedra Mvk.	15-46
348.	Kefalos Br.	Aydıncık Br.	Kefalos Br.	15-47
	Kastri	Sivrice		
	Ayasimeon(Kilise)	Gümüşlü		
	Ayayorgi	"	Kuyucak	
	Ayayani	"	Güzelce	
	Ayaparaşkevi	"	Çanaklı	



030	11	1		314	27	14
-----	----	---	--	-----	----	----